UNIVERZITA MATEJA BELA
V BANSKEJ BYSTRICI

SEKCIA SÚKROMNÉHO PRÁVA

„Vplyv rozhodnutí najvyšších súdnych autorít na súkromné právo"

ZBORNÍK

zo

VI. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie

BANSKOBYSTRICKÉ ZÁMOCKÉ DNI PRÁVA

BELIANUM

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

Právnická fakulta

SEKCIA SÚKROMNÉHO PRÁVA

„Vplyv rozhodnutí najvyšších súdnych autorít na súkromné právo"

ZBORNÍK

zo

VI. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie

BANSKOBYSTRICKÉ ZÁMOCKÉ DNI PRÁVA

14. – 15. november 2023, zámocký hotel The Grand Vígľaš

BELIANUM

2024

Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Predseda redakčnej rady a vedecký redaktor:
prof. Dr. iur. JUDr. Ing. Michal Turošík, PhD.

Predseda edičnej komisie:
prof. JUDr. Milan Ďurica, PhD.

Recenzenti:
prof. JUDr. Daniela Gandžalová, PhD.
doc. JUDr. Jana Žuľová, PhD.
doc. JUDr. Bystrík Šramel, PhD.
doc. JUDr. Juraj Takáč, PhD.

Zostavovateľ:
JUDr. Aneta Kšenžighová, MBA
Mgr. Lucia Horváthová

Vydavateľ:
Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici
Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela
Príspevky neprešli jazykovou korektúrou.
Za obsahovú a jazykovú stránku textu sú zodpovední autori publikovaných príspevkov.

Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici
ISBN 978-80-557-2140-8
EAN 9788055721408
https://doi.org/10.24040/2024.9788055721408

Recenzovaný vedecký zborník ZBORNÍK z VI. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie BANSKOBYSTRICKÉ ZÁMOCKÉ DNI PRÁVA je publikovaný a šírený ako open access publikácia na základe podmienok Creative Commons Attribution 4.0 International Licence CC BY (uvedenie autora).

Obsah

POHĽAD JUDIKATÚRY NA ÚČINKY ZMLUVNÉHO PREVODU NEHNUTEĽNOSTI PRI ÚMRTÍ ÚĆASTNÍKA TAKÉHOTO ÚKONU
VIEW OF CASE LAW ON THE EFFECTS OF A CONTRACTUAL TRANSFER OF IMMOVABLE PROPERTY UPON THE DEATH OF PARTY TO SUCH A TRANSACTION
Andrea Barancová 5

K DOHODE O VYPORIADANÍ BEZPODIELOVÉHO SPOLUVLASTNÍCTVA MANŽELOV VO SVETLE JEJ VECNO-PRÁVNYCH ÚČINKOV VO VZŤAHU K URČENIU VÝLUČNÉHO VLASTNÍKA NEHNUTEĽNOSTI
ON THE AGREEMENT ON THE DIVISION OF THE COMMUNITY OF PROPERTY OF THE SPOUSES IN THE LIGHT OF ITS SUBSTANTIVE EFFECTS IN RELATION TO THE DETERMINATION OF THE EXCLUSIVE OWNER OF THE IMMOVABLE PROPERTY
Miroslava Dolíhalová – Jakub Dzimko 12

NIEKOĽKO ÚVAH NAD PROBLEMATIKOU LIKVIDÁCIE PRÁVNICKÝCH OSÔB (VYBRANÉ PROBLÉMY)
SOME REFLECTIONS ON THE ISSUE OF LIQUIDATION OF LEGAL ENTITIES (SELECTED ISSUES)
Marian Ďurana - Monika Némethová 25

KONKURENČNÁ DOLOŽKA V OBCHODNÝCH ZÁVÄZKOVÝCH VZŤAHOCH
NON-COMPETE CLAUSE IN COMMERCIAL OBLIGATIONS
Jakub Dzimko – Miroslava Dolíhalová – Lenka Ušiaková 35

ŠPECIFIKÁ KAUZÁLNEHO NEXU PRI ZODPOVEDNOSTI ZA ŠKODU SPÔSOBENÚ POSTUPOM NON LEGE ARTIS MEDICINAE - RECENTNÁ JUDIKATÚRA SÚDNYCH AUTORÍT SLOVENSKEJ REPUBLIKY
SPECIFICS OF THE CAUSAL NEXUS IN LIABILITY FOR DAMAGE CAUSED BY NON LEGE ARTIS MEDICINAE - RECENT CASE LAW OF JUDICIAL AUTHORITIES OF THE SLOVAK REPUBLIC
Laura Fotopulosová 44

DEDIČSKÉ TITULY, DEDIČSKÉ KONANIE A ZMLUVA O DEDENÍ DE LEGE FERENDA
INHERITANCE TITLES, INHERITANCE PROCEEDING AND CONTRACT OF INHERITANCE DE LEGE FERENDA
Marian Horváth 56

FORMOVANIE KONANIA ZAMESTNÁVATEĽA NAJVYŠŠÍM SÚDOM SLOVENSKEJ REPUBLIKY
FORMATION OF PROCEEDINGS ON BEHALF OF THE EMPLOYER BY THE SUPREME COURT OF SLOVAK REPUBLIK
Natália Kalinák 73

VPLYV ROZHODOVACEJ ČINNOSTI SÚDOV NA ZRUŠENIE A VYPORIADANIE PODIELOVÉHO SPOLUVLASTNÍCTVA
THE INFLUENCE OF THE DECISION-MAKING ACTIVITY OF COURTS ON THE CANCELLATION AND SETTLEMENT OF CO-OWNERSHIP
Viktória Koľveková 84

ANALOGIA LEGIS PRI ZAPIERANÍ OTCOVSTVA PO ZÁKROKU ASISTOVANEJ REPRODUKCIE
ANALOGIA LEGIS IN CONTESTATION OF PATERNITY AFTER AN ASSISTED REPRODUCTION PROCEDURE
Aneta Kšenžighová - Lucia Horváthová 98

POISTNÝ VZŤAH V KONTEXTE ZABEZPEČENIA VEREJNEJ POTREBY SUBJEKTOM VEREJNÉHO PRÁVA
THE INSURANCE RELATIONSHIP IN THE CONTEXT OF PROVIDING THE PUBLIC NEED BY SUBJECTS UNDER PUBLIC LAW
Miroslava Kušníriková 108

PRÁVNE POSTAVENIE SEKUNDÁRNE POŠKODENÝCH OSÔB V OBČIANSKOM PRÁVE A ICH ODŠKODŇOVANIE
THE LEGAL STATUS OF SECONDARY VICTIMS IN CIVIL LAW AND THEIR COMPENSATION
Tobiáš Pacák 117

O OSOBITÝCH DRUHOCH SÚKROMNOPRÁVNYCH ŽALÔB Z POHĽADU PRÁVNEJ TEÓRIE A SÚDNEJ PRAXE - PROBLEMATIKA ŽALÔB O NAHRADENIE PREJAVU VÔLE
ON SPECIAL TYPES OF PRIVATE-LAW CIVIL ACTIONS FROM THE PERSPECTIVE OF LEGAL THEORY AND JUDICIAL PRACTICE - ISSUES CONCERNING CIVIL ACTIONS ABOUT THE SUBSTITUTION OF EXPRESSION OF WILL
Kristína Rošková 129

PONUKA INEJ VHODNEJ PRÁCE A PREKÁŽKY V PRÁCI
AN OFFER OF OTHER SUITABLE WORK AND OBSTACLES TO WORK
Marek Švec - Peter Mészáros 142

LIMITY KONTUMAČNÝCH ROZSUDKOV A ICH ODÔVODNENIE
LIMITS OF DEFAULT JUDGEMENTS AND THEIR JUSTIFICATION
Rastislav Trnka 154

POHĽAD JUDIKATÚRY NA ÚČINKY ZMLUVNÉHO PREVODU NEHNUTEĽNOSTI PRI ÚMRTÍ ÚĆASTNÍKA TAKÉHOTO ÚKONU

VIEW OF CASE LAW ON THE EFFECTS OF A CONTRACTUAL TRANSFER OF IMMOVABLE PROPERTY UPON THE DEATH OF PARTY TO SUCH A TRANSACTION

Andrea Barancová[1]

Abstrakt

Príspevok rieši judikatúrny pohľad na situácie, keď osoba uzatvorí právny úkon, predmetom ktorého je nehnuteľnosť a počas konania o povolení vkladu, zomrie. Do konfliktu sa tu dostáva ustanovenie Občianskeho zákonníka o nadobúdaní dedičstva ku dňu smrti s princípom viazanosti účastníkov právneho úkonu prejavenou vôľou. Takáto situácia nie je právnymi predpismi riešená. Stanovisko k tomu bolo zaujaté zo strany NS SR najprv dvoma rozporuplnými rozhodnutiami, neskôr zjednocujúcim rozhodnutím.

Kľúčové slová

Nadobudnutie dedičstva, smrť účastníka, nehnuteľnosť, zmluva.

Abstract

The paper deals with the case law view on situations when a person concludes a legal transaction, the subject of which is immovable property, and during the procedure on the registration permit, dies. The provision of the Civil Code on the acquisition of inheritance at the date of death comes into conflict with the principle of binding the parties to a legal transaction by their expressed will. Such a situation is not dealt with by the legislation. The position on this issue was taken by the Supreme Administrative Court of the Slovak Republic, first by two contradictory decisions and later by a unifying decision.

Keywords

Acquisition of inheritance, death of a party, real estate, contract.

Úvod

Pre vlastnícke právo je typická zásada zmluvnej voľnosti. Vlastník môže nakladať so svojim majetkom podľa svojej vôle, rešpektujúc, najmä pri nehnuteľnostiach obmedzenia, ktoré mu ukladajú právne predpisy. V prípade, ak prevodca prejaví svoju vôľu previesť na nadobúdateľa vlastnícke právo k nehnuteľnosti – uzatvorí platný právny úkon, pričom počas katastrálneho konania o povolení vkladu zomrie, do stretu sa dostávajú dva kogentné

[1] JUDr. Andrea Barancová, PhD., Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Katedra správneho práva, odborný asistent

ustanovenia občianskeho práva. Na jednej strane existencia platného právneho úkonu (napr. kúpnej zmluvy) obsahujúceho jednoznačný prejav vôle prevodcu. Na strane druhej ustanovenie Občianskeho zákonníka: „Dedičstvo sa nadobúda smrťou poručiteľa.“[2] Spor a vzájomná nekonzistentnosť týchto ustanovení mohla byť odstránená jedine judikatúrnou cestou, keďže na iné aplikačné situáciu sú bez výhrad potrebné obidva spomínané ustanovenia.

Ak je predmetom zmluvného vzťahu vlastnícke právo k nehnuteľnosti, k jeho nadobudnutiu je potrebné naplnenie dvoch fáz tohoto procesu. V prvej fáze dochádza k uzatvoreniu právneho úkonu v písomnej forme - dochádza k založeniu obligačného vzťahu medzi subjektami za dohodnutých podmienok. V druhej fáze k obligačnému vzťahu pristupuje rozhodnutie príslušného správneho orgánu - naplnenie vecnoprávnych účinkov. Správny orgán (príslušný Okresný úrad – katastrálny odbor) rozhoduje v správnom konaní o povolení vkladu vlastníckeho práva. Ku dňu vydania rozhodnutia posudzuje všetky formálne a obsahové náležitosti podania (predloženej zmluvy a návrhu na vklad). Pri rozhodovaní o vklade prihliada aj na skutkové a právne skutočnosti, ktoré by mohli mať vplyv na povolenie vkladu týkajúce sa najmä oprávnenia účastníkov nakladať s predmetom zmluvy.[3]

Ako bolo vyššie spomenuté, ustanovenia Občianskeho zákonníka na jednej strane upravujú moment nadobudnutia dedičstva – smrťou poručiteľa. Vlastníkmi majetku patriaceho do dedičstva sa stávajú dedičia ku dňu smrti poručiteľa, k čomu je potrebné právoplatné uznesenie vydané povereným notárom[4]. Takéto uznesenie má deklaratórny charakter. Na strane druhej sa do konfliktu s uvedeným ustanovením dostáva záväznosť uzatvoreného právneho úkonu a následné právne nástupníctvo dedičov poručiteľa. Vzhľadom na uvedenú rozporuplnosť ustanovení, ktoré by riešili vzniknutú situáciu, sa táto problematika dostala na riešenie NS SR.

Judikatúra Najvyššieho súdu SR sa pri riešení tejto otázky uberala najprv cestou striktného dodržiavania ustanovenia, na základe ktorého sa dedičstvo nadobúda smrťou

[2] §460 zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov

[3] §31 ods. 1 zákona č. 162/1995 Z.z. o katastri nehnuteľností a o zápise vlastníckych a iných práv k nehnuteľnostiam (katastrálny zákon) v platnom znení: „Okresný úrad preskúma zmluvu z hľadiska, či obsahuje podstatné náležitosti zmluvy, či je úkon urobený v predpísanej forme, či je prevodca oprávnený nakladať s nehnuteľnosťou, či sú prejavy vôle dostatočne určité a zrozumiteľné, či zmluvná voľnosť alebo právo nakladať s nehnuteľnosťou nie sú obmedzené, či zmluva neodporuje zákonu, či zákon neobchádza a či sa neprieči dobrým mravom. Pri rozhodovaní o vklade prihliada okresný úrad aj na skutkové a právne skutočnosti,[10b)] ktoré by mohli mať vplyv na povolenie vkladu.“

[4] §161 ods. 1 zákona č. 161/2015 Z.z. Civilný mimosporový poriadok: „V konaní o dedičstve poverí súd notára, aby vo veci konal a rozhodoval.“

poručiteľa.[5] Podľa viacerých rozhodnutí NS SR bolo nesporné, že nehnuteľnosti, ktoré boli predmetom prevodu vlastníckeho práva na základe darovacej zmluvy patria do dedičstva po poručiteľovi, nakoľko rozhodnutie o povolení vkladu vlastníckeho práva v prospech obdarovanej do katastra nehnuteľností nenadobudlo právoplatnosť za života poručiteľa.[6] Ak rozhodnutie o povolení vkladu do katastra nehnuteľností nenadobudlo právoplatnosť za života prevodcu – nedošlo k nadobudnutiu vecnoprávnych účinkov právneho úkonu, nehnuteľnosti boli teda v čase smrti prevodcu v jeho vlastníctve a jednoznačne patria do dedičstva.[7] Najvyšší súd SR v odôvodneniach týchto rozhodnutí odkázal i na upozornenie Generálnej prokuratúry SR pod č. VI/1 Gd 175/08-8, v zmysle ktorého v prípade, ak všetci dedičia po právoplatnosti rozhodnutia o dedičstve vyjadria s prevodnou zmluvou súhlas, resp. s touto zmluvou vyjadria súhlas všetci účastníci dedičského konania aj pred právoplatným rozhodnutím o dedičstve, možno v konaní o návrhu na vklad pokračovať, a ak sú splnené podmienky, rozhodnúť o povolení vkladu.[8] Toto stanovisko určitým spôsobom spochybňuje ustanovenie §460 zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov a kladie dôraz na vôľu právnych nástupcov prevodcu.

Postupom času sa judikatúra NS SR odklonila od kogentného ustanovenia, že dedičstvo sa nadobúda smrťou poručiteľa a svoje rozhodnutia odôvodňovala od platnosti existujúceho právneho úkonu a viazanosť právnych nástupcov prevodcu jeho vôľou.

Judikatúra ustálila názor, že viazanosť účastníkov záväzkovo-právneho vzťahu ich prejavmi vôle smerujúcimi k prevodu vlastníckeho práva, sa vzťahuje aj na dedičov zomrelého účastníka, ktorí vstupujú do jeho práva a povinností z občianskoprávneho vzťahu. Smrť účastníka kúpnej zmluvy o prevode nehnuteľnosti preto nie je dôvodom pre zamietnutie návrhu na vklad vlastníckeho práva do katastra nehnuteľností.[9] S týmto názor súhlasil aj Ústavný súd

[5] rozsudok Najvyššieho súdu SR sp. zn. 3Cdo 196/2005 zo dňa 29.11.2005: .... ak rozhodnutie o povolení vkladu do katastra nenadobudlo právoplatnosť za života prevodcu (a právne účinky vkladu nenastali ku dňu podania návrhu na vklad alebo v deň uvedený v návrhu na vklad), nehnuteľnosti boli v čase smrti prevodcu v jeho vlastníctve a patria do dedičstva; podobne tiež rozsudok Najvyššieho súdu SR sp. zn. 2Cdo 184/2005 zo dňa 28.02.2005.

[6] Krajčo, J.: Konanie o dedičstve (cezhraničné dedenie. Príručka pre notárov a dedičov (s judikatúrou súdov), s. 325

[7] rozsudok Najvyššieho súdu SR sp. zn. 3Cdo 196/2005 zo dňa 29.11.2005
rozsudok Najvyššieho súdu SR sp. zn. 2Cdo 184/2005 zo dňa 28.02.2005

[8] upozornenie Generálnej prokuratúry SR pod č. VI/1 Gd 175/08-8: ..... ak všetci dedičia po právoplatnosti rozhodnutia o dedičstve vyjadria s prevodnou zmluvou súhlas, resp. s touto zmluvou vyjadria súhlas všetci účastníci dedičského konania aj pred právoplatným rozhodnutím o dedičstve, možno v konaní o návrhu na vklad pokračovať, a ak sú splnené podmienky, rozhodnúť o povolení vkladu.

[9] napr. rozsudok NS SR, sp. zn. 5 Cdo 153/2009 z 27. 10. 2010; rozsudok NS SR, sp. zn. 1Sžr/15/2012 z 15.05.2012

SR, ktorý uviedol, že rozhodnutie NS SR sp. zn. 2Cdo/184/2005 obsahuje dostatok skutkových a právnych záverov na jeho výrok, taktiež Ústavný súd SR nezistil porušenie ústavnoprocesných princípov konania podľa čl 46 až 50 Ústavy SR a rovnako nezistil, že by závery NS SR boli svojvoľné a v nesúlade s platnou právnou úpravou.[10]

Situáciu môže skomplikovať prípad, ak v rámci jednej listiny sú spísané dva právne úkony, napr. darovacia zmluva so zriadením vecného bremena, ak darca zomrie pred povolením vkladu do katastra nehnuteľností. Vychádzajúc z ustanovenia o viazanosti vôle poručiteľa (darcu), sa jedná o platný právny úkon. Ako problém tu vychádza zriadenie vecného bremena v prospech darcu ako oprávneného z vecného bremena, keďže rozhodnutím o povolení vkladu nemôže po smrti takéto právo nadobudnúť. V zmysle §30 ods. 5 a §31 ods. 3 Katastrálneho zákona správny orgán rozhoduje o povolení vkladu ku všetkým právnym úkonom, ktorých sa návrh na vklad týka.[11] Vychádzajúc striktne z uvedeného znenia, by správny orgán nemal inú možnosť ako návrh na vklad takejto zmluvu zamietnuť, keďže o nej ako o celku nemôže vydať kladné rozhodnutie.

Pri riešení tejto situácia sa jednoznačne prikláňame k názoru Löwy, J. a Löwy, A., podľa ktorého *pri kolízii formalistického výkladu §31 ods. 3 Katastrálneho zákona a účelu samotného ustanovenia je potrebné predovšetkým zachovať v čo najširšom rozsahu hodnotu, na ktorej príslušný účel spočíva a ktorého je výrazom*.[12] Riešenie tejto situácie ponúka aj Čentík, podľa ktorého *odvážnym výkladom je možné dospieť k záveru, že správny orgán je oprávnený rozhodnúť o čiastočnom povolení vkladu, keďže podľa Ústavného súdu SR nemôže platiť absolútna viazanosť doslovným znením zákona, ale orgán aplikácie práva môže a musí sa od neho odchýliť, pokiaľ to vyžaduje účel zákona, história jeho vzniku, systematická súvislosť alebo niektorý z ústavnoprávnych princípov*.[13] Katastrálny zákon v znení účinnému ku dňu 31.08.2009 umožňoval rozhodnutie príslušného správneho orgánu aj o časti podaného návrhu na vklad.[14]

[10] Uznesenie Ústavného súdu SR II. ÚS 299/06 zo dňa 14.septembra 2006

[11] §30 ods. 5 zákona č. 162/1995 Z.z. o katastri nehnuteľností a o zápise vlastníckych a iných práv k nehnuteľnostiam (katastrálny zákon) v platnom znení: „Predmetom návrhu na vklad musia byť všetky právne úkony, ktoré obsahuje zmluva a podliehajú vkladu, a všetky nehnuteľnosti týkajúce sa právnych úkonov, ktoré obsahuje zmluva a podliehajú vkladu. Prílohou návrhu na vklad môže byť len jedna zmluva, ktorej obsahom môže byť viac právnych úkonov."

[12] Löwy, J. – Löwy, A.: Smrť účastníka zmluvy v priebehu katastrálneho konania (vybrané aspekty), In: Bulletin slovenskej advokácie 02/2023, s. 24-29

[13] Čentík, T.: Smrť účastníka zmluvy v katastrálnej praxi. In: Ulpianus – interaktívne právnické komentáre

[14] §31 ods. 3 zákona č. 162/1995 Z.z. o katastri nehnuteľností a o zápise vlastníckych a iných práv k nehnuteľnostiam (katastrálny zákon) v znení účinnému ku dňu 31.08.2009: *„Ak sú podmienky na vklad splnené,*

Podľa Alexandry Löwy a Jakuba Löwy: *V prípade smrti prevodcu, ktorý bol zároveň oprávneným zo zmluvy o zriadení vecného bremena, ktorému zodpovedalo právo in personam, dochádza k zániku záväzkovo-právneho vzťahu týkajúceho sa vecného bremena, dôsledkom čoho je skutočnosť, že predmetom návrhu na vklad nemusí byť zmluva o zriadení vecného bremena, pretože táto zanikla, t. j. v čase rozhodovania okresného úradu neexistuje a teda nie je o čom rozhodovať. Rozhodujúce nie je, či zmluva o zriadení vecného bremena je de facto napísaná na papieri, ale to, či ide o de iure existujúci právny úkon.*[15]

Záverom možno konštatovať, že v prípade, ak predmetom návrhu na vklad je napr. darovacia zmluva so zriadením vecného bremena, pričom prevodca (darca, zároveň oprávnený z vecného bremena) zomrel pred vydaním rozhodnutia o povolení vkladu, správny orgán má rozhodovať len o tom právnom úkone, ktorý ku dňu posudzovania podmienok na povolenie vkladu, existuje.

1. Nedostatky právneho úkonu, ak prevodca zomrel

Situáciu môže skomplikovať prípad, ak právny úkon obsahuje vadu, ktorá je síce odstrániteľná, ale bez jej odstránenia nie je možné vydať kladné rozhodnutie o povolení vkladu.[16] Prihliadnuť na ustálenú prax, že dedičia vstupujú do práv svojho právneho predchodcu, správne orgány akceptujú uzatvorenie prípadného dodatku k právnemu úkonu z ich strany. Otáznym zostáva postup, ak právny nástupcovia odmietnu uzavrieť takýto právny úkon. Správny orgán nemá žiadnu inú možnosť, ako nevydať kladné rozhodnutie.

2. Smrť nadobúdateľa nehnuteľnosti

Iná situácia nastáva, ak existuje platný právny úkon týkajúci sa nehnuteľnosti a nadobúdateľ (obdarovaný, kupujúci a pod.) zomrie pred vydaním rozhodnutia o povolení vkladu. Riešenie takejto situácie sa bude odvíjať od existencie platného právneho úkonu a nemožnosť, aby osoba, ktorá nežije, nadobudla vecné právo. Správny orgán podľa nášho názoru nemá inú možnosť ako rozhodnúť o zamietnutí návrhu na vklad (s ohľadom na vecnoprávne účinky). Do úvahy je ale potrebné zobrať záväzkovoprávne účinky takéhoto právneho úkonu, najmä prípad, ak došlo k vyplateniu kúpnej ceny za predmetnú nehnuteľnosť,

správa katastra vklad povolí; inak návrh zamietne. Ak sú podmienky na vklad splnené len v časti návrhu a ak je to účelné, správa katastra môže rozhodnúť len o časti návrhu.“

[15] Löwy, J. – Löwy, A.: Smrť účastníka zmluvy v priebehu katastrálneho konania (vybrané aspekty), In: Bulletin slovenskej advokácie 02/2023, s. 24-29

[16] takouto vadou môže byť napr. akákoľvek chyba v písaní (chyba v mene, dátume narodenia, označenia nehnuteľností a pod.)

prípadne k plneniu iných dohodnutých podmienok (napr. k odovzdaniu nehnuteľnosti a pod.). Keďže nedôjde k prevodu – nadobudnutiu vecnoprávnych účinkov – v prospech nadobúdateľa (už nebohého), uhradená kúpna cena, prípadne iné plnenia z takéhoto právneho úkonu by mali byť zaradené do dedičstva po poručiteľovi (nadobúdateľovi) ako aktívum (napr. pohľadávka dedičov voči predávajúcemu z titulu vyplatenej kúpnej ceny). Vstup do právneho postavenia poručiteľa (predtým v postavení kupujúceho), sa týka aj takejto opačnej strany prípadu.

Záver

Príspevok poukázal na prípad, kedy sa do stretu dostal princíp civilného práva týkajúce sa prevodu/nadobúdania nehnuteľností a princíp dedenia. Vzniknutú situáciu riešil NS SR, aj keď postupne dvoma odlišnými prístupmi. Aplikačnou praxou a následným rozhodnutím NS SR došlo k prikloneniu sa k záväznosti viazanosti právneho úkonu právnymi nástupcami účastníkov. Vysvetlenie k tomu poskytlo odôvodnenie rozhodnutia I. ÚS 41/2020 uverejnené v Zbierke rozhodnutí Ústavného súdu SR pod R18/2020: „*V prípadoch nejasnosti alebo nezrozumiteľnosti znenia ustanovenia právneho predpisu alebo v prípade rozporu tohto znenia so zmyslom a účelom príslušného ustanovenia, o ktorého jednoznačnosti niet pochybnosti, možno uprednostniť výklad e ratione legis pred doslovným gramatickým (jazykovým) výkladom. Viazanosť štátnych orgánov v zmysle čl. 2 ods. 2 ústavy totiž neznamená výlučnú a bezpodmienečnú nevyhnutnosť doslovného gramatického výkladu aplikovaných zákonných ustanovení. Ustanovenie čl. 2 ods. 2 ústavy nepredstavuje iba viazanosť štátnych orgánov textom, ale aj zmyslom a účelom zákona.*“[17] Zjednocujúcim rozhodnutím NS SR sa zabezpečil postup Okresných úradov, katastrálnych odborov a taktiež notárov poverených viesť dedičské konanie, tak, aby bol v takýchto prípadoch jasný, zrozumiteľný, predvídateľný a ústavne konformný.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Monografie:

KNAPP, V.: Teorie práva, 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 1995, ISBN: 80-7179-028-1, 247 s.

KRAJČO, J.: Konanie o dedičstve (cezhraničné dedenie) Príručka pre notárov a dedičov (s judikatúrou súdov), Bratislava: EUROUNION, spol. s r. o., 216, ISBN: 978-80-89374-36-6, 608 s.

[17] rozhodnutie I. ÚS 41/2020 uverejnené v Zbierke rozhodnutí Ústavného súdu SR pod R18/2020

Periodiká a zborníky:

LÖWY, J. - LÖWY, A.: Smrť účastníka zmluvy v priebehu katastrálneho konania (vybrané aspekty), In: Bulletin slovenskej advokácie 02/2023, ISSN: 1335-1079, s. 24-29.

Internetové zdroje:

ČENTÍK, T.: Smrť účastníka zmluvy v katastrálnej praxi. In: Ulpianus – interaktívne právnické komentáre, 2018. Dostupné na internete: http://www.ulpianus.sk/

Rozhodnutia:

rozsudok Najvyššieho súdu SR sp. zn. 3Cdo 196/2005 zo dňa 29.11.2005

rozsudok Najvyššieho súdu SR sp. zn. 2Cdo 184/2005 zo dňa 28.02.2005

upozornenie Generálnej prokuratúry SR pod č. VI/1 Gd 175/08-8

rozsudok NS SR, sp. zn. 5 Cdo 153/2009 z 27. 10. 2010; rozsudok NS SR, sp. zn. 1Sžr/15/2012 z 15.05.2012

uznesenie Ústavného súdu SR II. ÚS 299/06 zo dňa 14.septembra 2006

rozhodnutie I. ÚS 41/2020 uverejnené v Zbierke rozhodnutí Ústavného súdu SR pod R18/2020

K DOHODE O VYPORIADANÍ BEZPODIELOVÉHO SPOLUVLASTNÍCTVA MANŽELOV VO SVETLE JEJ VECNO-PRÁVNYCH ÚČINKOV VO VZŤAHU K URČENIU VÝLUČNÉHO VLASTNÍKA NEHNUTEĽNOSTI

ON THE AGREEMENT ON THE DIVISION OF THE COMMUNITY OF PROPERTY OF THE SPOUSES IN THE LIGHT OF ITS SUBSTANTIVE EFFECTS IN RELATION TO THE DETERMINATION OF THE EXCLUSIVE OWNER OF THE IMMOVABLE PROPERTY

Miroslava Dolíhalová[1] – Jakub Dzimko[2]

Abstrakt

Dohoda o vyporiadaní bezpodielového spoluvlastníctva manželov ako zákonnom dovolený spôsob vyporiadania spoločného majetku predstavuje v slovenskom právnom poriadku frekventovanú voľbu dotknutých subjektov – manželov. Napriek tomu, že Občiansky zákonník v ustanovení § 149 ods. 2 neustanovuje osobitné požiadavky na formu takejto dohody, v prípade nehnuteľností musí mať písomnú formu a účinnosť nadobúda vkladom do katastra nehnuteľností. Cieľom príspevku je analyzovať záväznosť takejto dohody vo vzťahu k určeniu vlastníka nehnuteľnosti v rámci prebiehajúcej exekúcie na bývalého manžela v súvislosti s možnosťou vylúčenia takejto nehnuteľnosti ako majetku z exekúcie. Autori príspevku v tejto otázke zároveň poukazujú na názorovú rozdielnosť právnych posúdení súdov jednotlivých inštancií.

Kľúčové slová

Dohoda o vyporiadaní bezpodielového spoluvlastníctva manželov, bezpodielové spoluvlastníctvo manželov, exekúcia, kataster nehnuteľností.

Abstract

The agreement on the settlement of non-participatory co-ownership of spouses as a legally permitted method of settlement of common property is a frequent choice of the affected entities in the Slovak legal system. Even though that the Civil Code in the provisions § 149 par. 2 does not establish special requirements for such an agreement, in the case of real estate, it must be in written form and becomes effective upon deposit in the land register. The paper aims to analyze the binding nature of such an agreement about the determination of the owner of the property in the context of the ongoing foreclosure on the ex-husband in connection with the possibility of excluding such

[1] Mgr. Miroslava Dolíhalová, PhD., odborná asistentka, Katedra občianskeho a pracovného práva Právnickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, Komenského 20, 974 01 Banská Bystrica, miroslava.dolihalova@umb.sk.

[2] Mgr. Jakub Dzimko, PhD., odborný asistent, Katedra obchodného a finančného práva Právnickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, Komenského 20, 974 01 Banská Bystrica, jakub.dzimko@umb.sk.

real estate as property from the foreclosure proceeding. The article's authors also point to the difference of opinion on the legal assessments of the courts of individual instances.

Keywords

Agreement on settlement of joint ownership of spouses, non-participatory co-ownership of spouses, execution, land register.

Úvod

Samotná existencia inštitútu bezpodielového spoluvlastníctva manželov (ďalej aj ako „BSM“) od roku 1964 predstavuje záväzný systém vzájomného usporiadania majetkových práv medzi manželmi. V slovenskom právnom poriadku jeho záväznosť tzv. postihne všetky platné manželstvá a hoci „veľká novela“ Občianskeho zákonníka z roku 1991 zakotvila v tomto inštitúte pomerne významné zmeny, jeho rigidita pretrváva, podľa názorov širokej právnej verejnosti, dodnes.

Vznik bezpodielového spoluvlastníctva manželov sa podľa našej právnej úpravy kumulatívne viaže na splnenie nasledovných predpokladov, zakotvených v ustanoveniach § 143 – § 151 zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v platnom znení (ďalej len „Občiansky zákonník“ alebo „OZ“):

a) existenciu (trvanie) manželstva,
b) spôsobilý predmet bezpodielového spoluvlastníctva manželov (napr. nejde o vec podľa § 143 OZ),
c) absentuje súdne rozhodnutie o zrušení bezpodielového spoluvlastníctva manželov za trvania manželstva, resp. absentuje existencia súdneho rozhodnutia, s ktorým je *ex lege* spojené zrušenie bezpodielového spoluvlastníctvo manželov (napr. rozhodnutie súdu o vyhlásení konkurzu na majetok fyzickej osoby podľa zákona č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii v platnom znení)[3].

Naproti tomu je okruh dôvodov zániku BSM širší. Slovenská normatívna úprava rozlišuje podľa toho, či k zániku dôjde za trvania manželstva na základe súdneho rozhodnutia alebo priamo zo zákona alebo okamihom zániku manželstva. Predmetnú kogentnosť dotknutých ustanovení potvrdil už v roku 1973 Najvyšší súd SR[4], a teda že manželia sa počas

[3] Bližšie pozri napr. TAKÁČ, J.: *Modifikácia bezpodielového spoluvlastníctva manželov a jeho zánik za trvania manželstva*. 2. preprac. a rozš. vyd. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2023, 144 s. alebo DZIMKO, J. – UŠIAKOVÁ, L.: Vyhlásenie konkurzu ako spôsob zániku bezpodielového spoluvlastníctva manželov. In: *Košické dni súkromného práva 3 : recenzovaný zborník vedeckých prác*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2021, s. 170-176.

[4] Rozhodnutie Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 5 Cz 51/1973, R 74/1973.

trvania manželstva nemôžu dohodnúť na zrušení a vyporiadaní svojho spoluvlastníctva k veciam patriacim do BSM. Pri zániku BSM počas trvania manželstva, či už zo zákona alebo rozhodnutím súdu bude následkom ďalšie nadobúdanie vecí do svojho výlučného vlastníctva každého z manželov, pričom vylúčené nie je ani podielové spoluvlastníctvo medzi manželmi podľa dohody manželov. Predmetné zákonné dôvody podania návrhu jedného z manželov upravuje Občiansky zákonník v ustanoveniach § 148 ods. 2 a § 148a ods. 2, pričom obe tieto zákonné dikcie sa primárne líšia v určení povinnosti, resp. možnosti súdu navrhované BSM zrušiť aj počas trvania manželstva. Zatiaľ čo ustanovenie § 148 ods. 2 OZ pojednáva o možnosti súdu posúdiť závažné dôvody hodné jeho zrušenia, ako napr. právne posúdenie Krajského súdu v Trenčíne, ktorý za závažný dôvod sa považuje napríklad nehospodárne nakladanie jedného z manželov so spoločným majetkom alebo skutočnosť, že jeden z manželov sa zámerne nepričiňuje o vytváranie a rozmnožovanie spoločného majetku alebo z príčin tkvejúcich v jeho osobe sa nestará o potreby rodiny a spoločnej domácnosti. V takýchto prípadoch možno usúdiť, že ďalšie trvanie BSM by odporovalo dobrým mravom, pretože neplní svoj účel.[5] *A contrario* k predneseném ustanovenie § 148a ods. 2 OZ zakotvuje prakticky povinnosť príslušného súdu zrušiť BSM, v prípade, že jeden z manželov získal oprávnenie na podnikateľskú činnosť. Použitie predneseného zákonného dôvodu však nemusí obstáť v skutkových stavoch, v ktorých je „manžel podnikateľ“ v pozícii štatutára, alebo spoločníka v obchodnej spoločnosti.[6]

Mimo rámca ustanovení Občianskeho zákonníka existujú v našom právnom poriadku ďalšie dva prípady, kedy *ex lege* prípadne v spojitosti s ďalšou právnou skutočnosťou, dochádza k zániku BSM za trvania manželstva. Ide o tieto dva prípady:

a) podľa § 53 ods. 1, resp. § 167i ods. 1 zákona č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii v platnom znení zaniká vyhlásením konkurzu úpadcovo bezpodielové spoluvlastníctvo manželov,
b) BSM za trvania manželstva zaniká *ex lege* v prípade uloženia trestu prepadnutia majetku na podklade odsudzujúceho rozhodnutia súdu v trestnom konaní podľa § 53 ods. 9 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestného zákona v platnom znení.

V praxi je často zmieňovaný ako dôvod zániku BSM práve samotný zánik manželstva, *in concreto* zánik manželstva nastáva buď rozvodom manželstva, smrťou jedného z manželov alebo vyhlásením jedného z manželov za mŕtveho.

[5] Rozsudok Krajského súdu v Trenčíne zo dňa 28.06.2012, sp. zn. 4Co/51/2012.
[6] Bližšie pozri právne posúdenie v Rozsudku Krajského súdu v Bratislave zo dňa 17.04.2013, sp. zn. 2Co/416/2012.

Cieľom autorov je popri vstupe do problematiky zániku BSM priblížiť dohodu manželov ako jednu z foriem jeho vyporiadania a súčasne analyzovať záväznosť takejto dohody vo vzťahu k určeniu vlastníka nehnuteľnosti v rámci prebiehajúcej exekúcie na bývalého manžela v súvislosti s možnosťou jej vylúčenia z exekúcie a vo svetle plynúcej lehoty.

1. Dohoda o vyporiadaní BSM

Občiansky zákonník pripúšťa tri spôsoby vyporiadania, a to:

1. dohodu oboch manželov,
2. rozhodnutie súdu, alebo
3. nastúpenie nevyvrátiteľnej právnej domnienky po márnom uplynutí zákonom stanovenej prekluzívnej 3-ročnej lehoty, ktorá začína plynúť odo dňa zániku BSM.

Pritom platí, že až po samotnom zániku BSM môže dôjsť k dohode o vyporiadaní bezpodielového spoluvlastníctva manželov *a priori* z dôvodov uvedených v úvode tohto článku. Dohoda ako prioritný spôsob vyporiadania existujúcich majetkových vzťahov medzi manželmi v zmysle ustanovenia § 149 ods. 2 OZ predstavuje akúsi postupnosť, ktorú určil zákonodarca v precizovanom ustanovení. Ak nastane (zákonodarcom predvídaná) situácia, že sa manželia nedohodnú, následne je potrebné majetkový substrát patriaci do masy BSM vyporiadať rozhodnutím príslušného súdu. Ak sú však bývalí manželia nečinní, vzniká potreba určitým spôsobom majetkové vzťahy usporiadať aj bez ich aktívneho pričinenia. V nadväznosti na uvedené zákonný imperatív v § 149 ods. 4 OZ stanovuje nevyvrátiteľnú právnu domnienku podielového spoluvlastníctva, pričom ponecháva podiely oboch (bývalých) manželov rovnaké.[7] Pri vyporiadaní BSM dohodou ide podľa aplikačnej praxe súdov o zmluvný prevod vlastníctva, aj keď nie typický, na základe ktorého dochádza k zmene spoluvlastníckeho podielu manželov. Dohoda o vyporiadaní BSM je uzavretá momentom dosiahnutia zhody vôle strán o jej obsahu, na čo sa viažu obligačné účinky dohody.[8]

Naproti tomu vyporiadanie BSM dohodou alebo súdom na základe žaloby by sa malo spravovať zásadami normovanými v § 150 OZ. V tejto súvislosti je potrebné podotknúť, že nejde o kogentné ustanovenie (zákon nedodržanie týchto zásad nesankcionuje neplatnosťou dohody o vyporiadaní BSM) a modifikácia normovaných zásad pri vyporiadaní BSM dohodou,

[7] DOLÍHALOVÁ, M. – KUBOŠIOVÁ, D.: Občiansky zákonník. Druhá časť. Komentár k § 143 až 147. In: CIRÁK, J. a kol.: *Bezpodielové spoluvlastníctvo manželov*. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2021, s. 37.

[8] FABIANOVÁ, Z.: § 143 [Predmet bezpodielového spoluvlastníctva]. In: ŠTEVČEK, M. – DULAK, A. – BAJÁNKOVÁ, J. – FEČÍK, M. – SEDLAČKO, F. – TOMAŠOVIČ, M. a kol.: *Občiansky zákonník I. § 1 – 450. Komentár.* Praha: C. H. Beck, 2019, s. 1131.

ako aj pri rozhodnutí súdu je možná. Ako negatívum vnímame absenciu formy takejto dohody, ktorú zákonodarca mohol do právnej úpravy Občianskeho zákonníka zahrnúť, predpokladá sa však zmluvná voľnosť jej účastníkov. Ako uvádza prof. Peter Vojčík, v praxi sa často stáva, že si manželia svoje veci len fakticky rozdelia, pričom ustanovenie § 149 ods. 2 OZ uvádza na zvýšenie právnej istoty jedného z manželov povinnosť vydať si na požiadanie písomné potvrdenia o tom, ako sa vyporiadali.[9] Podľa nášho názoru by sa zásady uvedené v ustanovení § 150 OZ mali aplikovať hoci aj primerane na vyporiadanie BSM formou dohody (mimosúdne), avšak práve z titulu zmluvnej voľnosti je dovolené vyporiadať sa aj v inom pomere.

Vice versa pri nehnuteľnosti už zákonodarca kládol obvyklý dôraz na požiadavku písomnej formy (§149a OZ) a právne následky z takto uzavretej dohody, pokiaľ ide o zmenu režimu vlastníckeho práva z bezpodielového spoluvlastníctva na podielové spoluvlastníctvo alebo na výlučné vlastníctvo iba jedného z manželov, nastávajú až vkladom do katastra nehnuteľností. Zároveň je potrebné zdôrazniť, že po obsahovej stránke dohody je žiadúce, aby sa v nej manželia dohodli o všetkých veciach a celom majetku, ktorý do BSM patrí, vrátane povinností. Ak by totiž uzatvorili len akúsi čiastkovú dohodu a jeden z manželov by sa za týmto účelom ostatného majetku obrátil na súd, následne by súd musel vyporiadať celý a nie len majetok sčasti.[10]

2. Vecno-právne účinky dohody vo vzťahu k určeniu výlučného vlastníka nehnuteľnosti

V nadväznosti na ustanovenie § 34 OZ považujeme dohodu o vyporiadaní BSM za právny úkon. Občiansky zákonník v ustanovení § 149a precizuje požiadavku na písomnú formu dohôd týkajúcich sa nehnuteľností uzatváraných medzi manželmi podľa § 143 OZ a § 149 OZ a zároveň ustanovuje, že tieto dohody nadobúdajú účinnosť až vkladom do katastra nehnuteľností. Zatiaľ čo odkaz na § 149 OZ sa vzťahuje na dohody o vyporiadaní uzatvárané medzi manželmi po zániku bezpodielového spoluvlastníctva (§ 149 OZ), *a contrario* odkaz na § 143 OZ nemá právny význam, keďže v tomto ustanovení je iba vymedzený zákonný rozsah bezpodielového spoluvlastníctva. Odkaz mal byť zrejme smerovaný k § 143a OZ, ktorý upravuje uzatváranie dohôd modifikujúcich BSM. Podľa aplikačnej praxe súdov v ustanovení § 149a OZ nie je možné vzťahovať aj na ustanovenie § 143a OZ, pretože takýto extenzívny výklad by priamo odporoval zneniu tohto zákonného ustanovenia. Z doslovného znenia § 149a OZ teda vyplýva, že ak sú predmetom dohody o vyporiadaní nehnuteľnosti,

[9] VOJČÍK P.: *Občianske právo hmotné I.* Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2010, s. 279.
[10] Z Uznesenia Najvyššieho súdu SR zo dňa 27.10.2016, sp. zn. 2Cdo/828/2015*: „...rovnako nie je možné, aby súd akceptoval čiastkové (nie čiastočné) vyporiadanie BSM...“*

dohoda musí mať písomnú formu a účinnosť nadobúda až vkladom do katastra nehnuteľností. Ustanovenie § 149a OZ treba vykladať tak, že právne účinky vkladu podľa týchto dohôd, ktoré majú za následok vznik, zmenu alebo zánik vlastníckeho práva na nehnuteľnosť, vznikajú na základe právoplatného rozhodnutia príslušného okresného úradu o jeho povolení. Dohody však musia byť perfektné a účinné už v okamihu podania návrhu na vklad.[11]

Aj keď zákonná dikcia pomenováva priamo požiadavku písomnej formy pre účel vkladu do katastra, tak vyporiadanie BSM pritom nemá charakter typického prevodu vlastníctva. Prakticky nepôjde ani o zriadenie, ani o žiadny iný prevod a prechod práva.[12] Dôvodom je samotná podstata bezpodielového spoluvlastníctva manželov, ktorá spočíva v tom, že manželia nemajú kvantitatívne určený podiel na vlastníckom práce k spoločnej veci.[13] V nadväznosti na to platí, že vkladom do katastra nenadobudne do vlastníctva nehnuteľnosť manžel, ktorému nehnuteľnosť dohodou zostane, pretože prakticky už vlastníctvo k nej existuje.

Samotné konanie o návrhu na vklad je naviazané na dispozičnú zásadu a správny orgán ho nezačína *ex offo*. Správny orgán na úseku katastra (miestne príslušný okresný úrad, katastrálnych odbor) v uvedenom prípade neskúma eventuálne finančné vyrovnanie bývalých manželov, skúma iba to, či predmetná dohoda spĺňa náležitosti podľa § 42 ods. 2 zákona č. 162/1995 Z. z. o katastri nehnuteľností a o zápise vlastníckych a iných práv k nehnuteľnostiam (katastrálny zákon) v platnom znení (ďalej len „KZ“) a ďalej v konaní postupuje podľa § 31 ods. 1 KZ. Následne sa v katastrálnom konaní postupuje podľa všeobecných predpisov o správnom konaní, pričom na konanie o návrhu na vklad sa ustanovenia zákona č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (Správny poriadok) v platnom znení vzťahujú subsidiárne. Normatívna úprava v ustanovení § 30 ods. 1 KZ precizuje, že účastníkom konania o povolení vkladu je účastník právneho úkonu, na ktorého základe má vzniknúť, zmeniť sa alebo zaniknúť právo k nehnuteľnosti, a teda pre účely nášho tohto článku to je jeden z (bývalých) manželov. Zároveň dodávame, že podanie návrhu na vklad plynúce z prevodnej zmluvy môže podať ktorýkoľvek z účastníkov konania, prípadne aj obaja, pôjde však o ich právo (nie povinnosť). Ak by však k podaniu návrhu na vklad nedošlo, vykladá sa ich vôľa ako prejavenie nezáujmu voči nástupu vecno-právnych účinkov predmetnej dohody o vyporiadaní.

[11] FABIANOVÁ, Z.: § 149a [Dohody o nehnuteľnostiach]. In: ŠTEVČEK, M. – DULAK, A. – BAJÁNKOVÁ, J. – FEČÍK, M. – SEDLAČKO, F. – TOMAŠOVIČ, M. a kol.: *Občiansky zákonník I. § 1 – 450. Komentár.* Praha: C. H. Beck, 2019, s. 1231.
[12] Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 28.02.2008, sp. zn. 4 Cdo 181/2007.
[13] LAZAR J. a kol.: *Občianske právo hmotné : Všeobecná časť, Rodinné právo, Vecné práva, Dedičské právo*. Bratislava : IURIS LIBRI, 2014, s. 512.

Podnetný právny názor v obdobnej otázke zaujal Okresný súd Bratislava II v Rozsudku zo dňa 25.06.2021, sp. zn. 21C/7/2021, ktorý posudzoval skutkový stav nástupu vecno-právnych účinkov dohody o vyporiadaní BSM bývalých manželov. Žalobkyňa sa v tejto veci domáhala o vylúčenie nehnuteľnosti v jej výlučnom vlastníctve z exekučného konania, ktoré bolo vedené na jej bývalého manžela. Žalobkyňa preukázala právoplatný rozsudok o rozvode manželstva s následnou uzatvorenou dohodou o vyporiadaní BSM, z ktorej bolo zrejmé, že „blokácia“ nehnuteľnosti zahrnutá v exekúcii jej bývalého manžela (žalobca) sa vykonala v čase, keď bola žalobkyňa jej výlučným vlastníkom v súlade s dohodou o vyporiadaní BSM. Prvostupňový súd zistený skutkový stav posúdil podľa § 44 ods. 1 v spojení s § 44 ods. 4 zákona č. 233/1995 Z. z. o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti (Exekučný poriadok) v platnom znení, § 148a ods. 2 OZ, § 149 ods. 2 OZ, § 149a OZ a dospel k záveru, že žaloba je dôvodná. Žalobkyňa dostatočne preukázala, že BSM medzi ňou a jej bývalým manželom bolo právoplatným súdnym rozhodnutím zrušené, pričom následne uzavreli dohodu o vyporiadaní BSM. V konaní tiež nebolo sporné, že exekúcia je vedená proti povinnému (žalovanému), a nie aj voči žalobkyni. Okresný súd ďalej konštatoval, že je síce pravdou, že na predmetnom liste vlastníctva je žalobkyňa stále vedená ako výlučný spoluvlastník v pomere 1/1 spolu so žalovaným, avšak považoval za potrebné prihliadnuť na skutočnosť, že BSM bolo súdom zrušené a následne si manželia BSM platne vyporiadali dohodou podľa § 148 ods. 2 OZ, pričom odkázal na nesporné tvrdenie žalobkyne, že túto dohodu hneď po jej uzavretí (v ten istý deň) podali ako návrh na vklad do katastra. Túto skutočnosť mal za preukázanú jednak z tvrdení žalobkyne a jednak zo samotného znenia dohody o vyporiadaní BSM, v ktorej je výslovne uvedené, že je určená aj pre príslušný okresný úrad, katastrálny odbor. Žalobkyňa navyše tieto skutočnosti potvrdila aj u súdneho exekútora, ku ktorému priložila ako prílohu aj listinu „Návrh na vklad vlastníckeho práva k nehnuteľnostiam“. Súd prvého stupňa to odôvodnil tak, že v civilnom sporovom konaní nemôže skúmať postup príslušného okresného úradu, katastrálneho odboru; taktiež nemôže skúmať prečo uvedená zmena vyplývajúca z dohody nie je reflektovaná aj na liste vlastníctva a považoval za spravodlivé usporiadanie vzťahov, že žalobkyňa nemôže niesť zodpovednosť za konanie, resp. nekonanie príslušného okresného úradu, katastrálneho odboru, a preto ju považoval za výlučnú vlastníčku bytu, z ktorého dôvodu predmetný byt nemôže byť predmetom exekúcie, v ktorej vystupuje ako povinný iba jej bývalý manžel (žalovaný).

Opačný názor v tomto prípade zaujal odvolací súd, ktorý správne posúdil, že samotným uzavretím platnej dohody o vyporiadaní bezpodielového spoluvlastníctva manželov bez vkladu do katastra nehnuteľností nevznikli ešte vecno-právne účinky touto dohodou jej stranami

sledované, ku vzniku ktorých predmetná dohoda smerovala, t. j. spočívajúce v nadobudnutí výlučného vlastníckeho práva žalobkyňou k predmetnému bytu. Pre účastníkov tejto dohody síce vznikli obligačno-právne účinky, na základe ktorých sa obsah dohody pre jej účastníkov stal záväzným, *in concreto* že vznikli účinky pôsobiace medzi stranami (*inter partes*), a teda žalobkyni na základe obsahu predmetnej dohody vznikol len nárok domáhať sa na jej základe nadobudnutia výlučného vlastníctva k nehnuteľnostiam povolením vkladu do katastra nehnuteľností. Aj keď z predmetnej dohody vznikli jej účastníkom práva a povinnosti, k vzniku výlučného vlastníckeho práva žalobkyne k predmetnému bytu podľa nej ešte nedošlo a nesprávne preto súd prvej inštancie žalobkyňu považoval za výlučnú vlastníčku bytu a rozhodol o vylúčení nehnuteľností v jej výlučnom vlastníctve z exekúcie.[14]

Zároveň odvolací súd dospel k záveru, že v prejednávanej veci pri posudzovaní dôvodnosti žaloby žalobkyne, ktorou sa domáha vylúčenia bytu z exekúcie, nemožno vychádzať z právnych záverov vyplývajúcich z rozhodnutia Najvyššieho súdu SR zo dňa 29.03.2016, sp.zn. 1Cdo 257/2012 (R 77/2016), podľa ktorého, ak pred skončením exekúcie došlo k vyporiadaniu BSM podľa § 149 ods. 4 OZ, môže byť exekúcia vedená len na majetok povinného, hoci pohľadávka oprávneného vznikla za trvania manželstva povinného. V prejednávanej veci na rozdiel od uvedeného prípadu nedošlo k vyporiadaniu BSM spôsobom uvedeným v ustanovení § 149 ods. 4 OZ, ale dohodou, ktorá ešte doposiaľ, napriek značnému časovému odstupu od jej uzavretia, nenadobudla vecno-právne účinky, spočívajúce v nadobudnutí výlučného vlastníckeho práva žalobkyne k predmetnému bytu.

Z uvedeného môžeme prihliadnuť na zásadu *vigilantibus iura scripta sunt* aj v súvislosti so zásadou verejnosti evidencie katastra nehnuteľností v spojení so zásadou materiálnej publicity, v rámci ktorej si žalobkyňa preukazovanú skutočnosť v konaní (podaným návrhom na vklad katastru) mohla transparentne overiť a verifikovať. Stotožňujeme sa s právnym záverom odvolacieho súdu, hoci v súvislosti s pripravovanou rekodifikáciu súkromného práva si dovolíme vysloviť názor, že strohú úpravu v ustanovení §149a OZ by mohol zákonodarca rozšíriť a sprecizovať tak moment vzniku vecno-právnych účinkov dohody o vyporiadaní medzi manželmi.

Aplikačná prax však pri takejto dohode o vyporiadaní BSM medzi manželmi prichádza do názorových rozdielov aj v inej otázke, *in concreto* v otázke uplynutia trojročnej prekluzívnej lehoty podľa ustanovenia §149 ods. 4 OZ.

[14] Rozsudok Krajského súd v Bratislave zo dňa 20.12.2022, sp. zn. 8Co/109/2021.

Právna úprava v normatíve inštitútu BSM zakladá postupnosť a možnosti dotknutých subjektov ako a dokedy dohodu o vyporiadaní BSM uzatvoriť, pričom jej pomyselný okamih zániku nastane uplynutím prekluzívnej trojročnej lehoty. Názorová pluralita však môže nastať v situácii, ak síce manželia stihnú takúto dohodu uzatvoriť, avšak návrh na vklad vlastníckeho práva z titulu tejto dohody bude podaný až po zákonom určenej trojročnej lehote. Primárne platí, že podstatnou obsahovou náplňou konania o povolenie vkladu je preskúmanie platnosti zmluvy. Okresný úrad, katastrálny odbor primerane podľa § 31 ods. 1 KZ preskúma platnosť zmluvy najmä z hľadiska oprávnenia prevodcu nakladať s nehnuteľnosťou, či je úkon urobený v predpísanej forme, či sú prejavy vôle hodnoverné, či sú dostatočne určité a zrozumiteľné a či zmluvná voľnosť, prípadne práva nakladať s nehnuteľnosťou nie sú obmedzené. Ide vlastne o to, aby okresný úrad, katastrálny odbor zistil, či zmluva má všetky náležitosti, ktoré Občiansky zákonník vyžaduje v ustanoveniach § 37 a nasl., najmä či právny úkon nie je v rozpore so zákonom, či zákon neobchádza alebo neodporuje dobrým mravom. Okresný úrad, katastrálny odbor pri rozhodovaní o povolení vkladu prihliada aj na skutkové i právne skutočnosti, ktoré by mohli ovplyvniť výsledok rozhodovania.[15] Inak povedané, kataster pri rozhodovaní o vklade sleduje právne a skutkové skutočnosti. Ak sú podmienky podľa Katastrálneho zákona splnené, okresný úrad, katastrálny odbor následne vklad povolí, inak návrh zamietne.[16] Návrh na vklad teda môže byť podaný ktorýmkoľvek účastníkom konania alebo viacerými, resp. všetkými účastníkmi konania a zároveň nie je limitovaný žiadnou lehotou.

Právnu istotu do tejto otázky vniesol Najvyšší súd SR ako kasačný súd rozsudkom v roku 2022, v ktorom sa nestotožnil s právnym posúdením krajského súdu v otázke nevyhnutnosti podať návrh na vklad do katastra nehnuteľností v trojročnej lehote od uzavretia dohody o vyporiadaní BSM. Spojenie účinnosti takejto dohody s vkladom do katastra je odôvodnené tým, že v tomto jedinom prípade možno návrh na vklad relevantne podať len v trojročnej lehote od zániku bezpodielového spoluvlastníctva manželov. Následne totiž už nemôže byť návrh na vklad úspešne podaný a teda nie je ani na mieste požadovať viazanosť účastníka dohody jej obsahom. V nadväznosti na vyššie uvedené je potrebné sa pozastaviť aj nad dvojakou povahou návrhu na vklad. Špecifická povaha návrhu na vklad spočíva v tom, že tento je súčasne podaním podľa § 19 Správneho poriadku, na základe ktorého sa začína vkladové konanie, ako i právnym úkonom v zmysle § 34 OZ vyjadrujúcim vôľu účastníka

[15] Bližšie pozri Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 28.06.2017, sp zn. 6Sžo/154/2015.
[16] § 31 ods. 1 KZ.

vkladovej zmluvy, aby ohľadom nej nastúpili nielen obligačné, ale i vecno-právne účinky.[17] To znamená, že ak účastník zmluvy o prevode nehnuteľností na jej základe nepodal návrh na vklad, alebo takýto návrh na vklad nebol podaný iným účastníkom zmluvy, nedošlo zo strany zmluvných strán k vyjadreniu vôle, aby k obligačným účinkom zmluvy následne nastúpili aj účinky vecno-právne. Pokiaľ je pritom takouto zmluvou dohoda o vyporiadaní BSM, možno nepodanie návrhu na vklad na jej základe v trojročnej lehote od zániku bezpodielového spoluvlastníctva manželov konkludentne vyhodnotiť ako uzrozumenie s tým, že vecno-právne účinky dohody nenastanú a k vyporiadaniu dôjde nastúpením zákonnej domnienky danej § 149 ods. 4 OZ, v zmysle ktorej sa príslušná nehnuteľnosť stane predmetom podielového spoluvlastníctva.[18]

Inak povedané, Najvyšší správny súd SR záverom skonštatoval, že v prejednávanej veci konanie okresného úradu, katastrálneho odboru pri rozhodovaní návrhu na vklad z dohody o vyporiadaní BSM a jeho zamietnutie bolo správne, preto bol rozsudok krajského súdu v tejto veci zrušený a vrátený na ďalšie konanie.

Záverom v súlade s vysloveným záväzným právnym názorom kasačného súdu, nebol správny orgán prvého stupňa oprávnený rozhodnúť o povolení vkladu vlastníckeho práva do katastra nehnuteľností, nakoľko návrh na vklad bol podaný po uplynutí troch rokov od zániku BSM. V dôsledku nastúpenia zákonnej domnienky vyporiadania v zmysle § 149 ods. 4 OZ totiž vzniklo k vyporiadavanej nehnuteľnosti podielové spoluvlastníctvo s výškou spoluvlastníckeho podielu 1/2 u každého z bývalých manželov, ktoré následne nemohlo byť predmetom vyporiadania na podklade dohody.[19]

Záver

Nosným cieľom predloženého príspevku bolo analyzovať záväznosť dohody o vyporiadaní BSM vo vzťahu k určeniu vlastníka nehnuteľnosti v rámci prebiehajúcej exekúcie na bývalého manžela v súvislosti s možnosťou jej vylúčenia z exekúcie. V tejto súvislosti sme analyzovali moment vzniku obligačno-právnych a následne aj vecno-právnych účinkov takejto dohody. Z právnych posúdení a konštatovaní najvyšších súdnych autorít sme dospeli k záveru, že je potrebné sprecizovať analyzované ustanovenia tak, aby sa zvýšila právna istota dotknutých subjektov a zároveň minimalizovala názorová pluralita v otázkach nástupu vecno-právnych účinkov dohody o vyporiadaní BSM, ktorej predmetom je nehnuteľnosť.

[17] FEČÍK, M. – JAKUBÁČ, R.: *Katastrálny zákon. Komentár.* Bratislava : C. H. Beck, 2021, s. 369.
[18] Bližšie pozri právny názor v Rozsudku Najvyššieho správneho súdu SR zo dňa 24.02.2022, sp. zn. 2Sžrk/5/2020.
[19] Rozsudok Krajského súdu v Žiline zo dňa 02.07.2022, sp. zn. 31S/62/2022.

V nadväznosti na to sme poukázali na relatívne nové judikáty, ktoré prispeli k lepšiemu objasneniu vybraných sporných otázok, ale aj lehoty, ktorá je s účinkami tejto dohody pri nehnuteľnostiach spájaná. Podľa ustálenej súdnej praxe ide stále o prioritizovaný spôsob vyporiadania a teda usporiadania majetkových vzťahov medzi manželmi, avšak zákon pripúšťa aj možnosť rozhodnutia súdu (na návrh). V oboch prípadoch však zákonodarca subsumoval tieto možnosti pod trojročnú lehotu, ktorá ovplyvnila aj následný vklad do katastra nehnuteľností, ktorý je priamo s účinnosťou dohody, ktorej predmetom je nehnuteľnosť v precizovanom ustanovení § 149a OZ previazaný.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BARANCOVÁ, A.: Katastrálny zákon : s komentárom. In: *Poradca*, 2010, č. 11-12, s. 7-68. ISSN 1335-1583.

BARANCOVÁ, A.: Konanie na úseku katastra nehnuteľností. 2. kapitola. In: *Osobitné druhy správneho konania : vybrané druhy*. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2016, s. 51-70. ISBN 978-80-557-1133-1.

DOLÍHALOVÁ, M. – KUBOŠIOVÁ, D.: Majetkové vzťahy medzi manželmi v Slovenskej republike a ich rímsko-právna reflexia. In: *Naděje právní vědy 2020 : právní věda v praxi : sborník příspěvků*. Plzeň : Západočeská univerzita v Plzni, 2021, s. 45-58. ISBN 978-80-261-1007-1.

DOLÍHALOVÁ, M. – KUBOŠIOVÁ, D.: Občiansky zákonník. Druhá časť. Komentár k § 143 až 147. In: CIRÁK, J. a kol.: *Bezpodielové spoluvlastníctvo manželov*. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela – Belianum, 74 s. ISBN 978-80-557-1839-2.

ĎURANA, M.: Zásada vigilantibus iura a jej prejav v súkromnom práve. In: *Banskobystrické zámocké dni práva : zborník z 5. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie, Vígľaš, 14. - 15. november 2019. Sekcia súkromného práva "Princípy súkromného práva ako stabilizačný faktor pri tvorbe a interpretácii právnych predpisov".* Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2020, s. 60-69. ISBN 978-80-557-1714-2.

DZIMKO, J. – UŠIAKOVÁ, L.: Vyhlásenie konkurzu ako spôsob zániku bezpodielového spoluvlastníctva manželov. In: *Košické dni súkromného práva 3 : recenzovaný zborník vedeckých prác*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2021, s. 170-176. ISBN 978-80-574-0024-0.

FEČÍK, M. – JAKUBÁČ, R.: *Katastrálny zákon. Komentár.* Bratislava : C. H. Beck, 2021, 1120 s. ISBN 978-80-89603-96-1.

GANDŽALOVÁ, D. – GANDŽALOVÁ, L.: Settlement of joint property of spouses - selected issues. In: *European journal of public matters*, 2018, č. 2, s. 127-138. ISSN 2544-3399.

GANDŽALOVÁ, D.: Návrh novej právnej úpravy spoločného majetku manželov vo svetle rekodifikačných prác pri príprave nového Občianskeho zákonníka v Slovenskej republike. In: *Notitiae Novae Facultatis Iuridicae Universitatis Matthiae Belii Neosolii, Roč. 21.* Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2017, s. 25-35. ISBN 978-80-557-1232-1.

GANDŽALOVÁ, D.: Vyporiadanie bezpodielového spoluvlastníctva manželov dohodou. In: *Interpolis '16 : zborník vedeckých prác : 13. medzinárodná vedecká konferencia doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov, 10. november 2016, Banská Bystrica*. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2016, s. 363-370. ISBN 978-80-557-1249-9.

LAZAR J. a kol.: *Občianske právo hmotné : Všeobecná časť, Rodinné právo, Vecné práva, Dedičské právo.* Bratislava : IURIS LIBRI, 2014, 698 s. ISBN 978-80-89635-08-5.

ŠTEVČEK, M. – DULAK, A. – BAJÁNKOVÁ, J. – FEČÍK, M. – SEDLAČKO, F. – TOMAŠOVIČ, M. a kol.: *Občiansky zákonník I. § 1 – 450. Komentár.* Praha: C. H. Beck, 2019, 3344 s. ISBN 978-80-74007-70-5.

TAKÁČ, J.: Aktuálne otázky vyporiadania bezpodielového spoluvlastníctva manželov. In: *Štát a právo*, roč. 8, 2021, č. 4, s. 321-330. ISSN 1339-7753.

TAKÁČ, J.: *Modifikácia bezpodielového spoluvlastníctva manželov a jeho zánik za trvania manželstva*. 2. preprac. a rozš. vyd. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2023, 144 s. ISBN 978-80-557-2039-5.

TAKÁČ, J.: Modifikácia bezpodielového spoluvlastníctva manželov. In: *Notitiae Novae Facultatis Iuridicae Universitatis Matthiae Belii Neosolii, roč. 26.* Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2023, s. 469-491. ISBN 978-80-557-2037-1.

TAKÁČ, J.: Zánik bezpodielového spoluvlastníctva manželov počas existencie manželstva. In: *Notitiae Novae Facultatis Iuridicae Universitatis Matthiae Belii Neosolii, roč. 25.* Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2021, s. 375-384. ISBN 978-80-557-1919-1.

VOJČÍK P.: *Občianske právo hmotné I.* Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2010. 334 s. ISBN 978-80-7097-816-0.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu SSR, sp. zn. 5 Cz 51/1973, R 74/1973.

Rozsudok Krajského súdu v Bratislava Bratislave zo dňa 17.04.2013, sp. zn. 2Co/416/2012 zo dňa 17.04.2013.
Rozsudok Krajského súdu v Bratislave zo dňa 20.12.2022, sp. zn. 8Co/109/2021 zo dňa 20.12.2022.
Rozsudok Krajského súdu v Trenčíne zo dňa 28.06.2012, sp. zn. 4Co/51/2012, zo dňa 28.06.2012.
Rozsudok Krajského súdu v Žiline zo dňa 02. 07. 2022, sp. zn. 31S/62/2022.
Rozsudok Najvyššieho správneho súdu SR zo dňa 24. 02. 2022, sp. zn. 2Sžrk/5/2020.
Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 28.02.2008, sp. zn. 4 Cdo 181/2007 zo dňa 28.02.2008.
Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 28.06.2017, sp zn. 6Sžo/154/2015 zo dňa 28.06.2017.
Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 29.03.2016, sp. zn. 1Cdo 257/2012 zo dňa 29.03.2016 (R 77/2016).
Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo dňa 27.10.2016, sp. zn. 2Cdo/828/2015. zo dňa 27.10.2016

NIEKOĽKO ÚVAH NAD PROBLEMATIKOU LIKVIDÁCIE PRÁVNICKÝCH OSÔB (VYBRANÉ PROBLÉMY)

SOME REFLECTIONS ON THE ISSUE OF LIQUIDATION OF LEGAL ENTITIES (SELECTED ISSUES)

Marian Ďurana[1] - Monika Némethová[2]

Abstrakt

Príspevok prezentovaný v rámci ďalšieho ročníka vedeckej konferencie Banskobystrické zámocké dni práva sa venuje problematike nedostatočnej právnej úpravy likvidácie a zániku cirkevných právnických osôb. Autori poukazujú na skutočnosť, že v dôsledku aktuálneho právneho stavu a postupov Ministerstva kultúry Slovenskej republiky môže dochádzať k porušovaniu zásady rovnosti subjektov a nezákonnosti vo vzťahu k ochrane veriteľov právnických osôb zakladaných cirkvami a náboženskými spoločnosťami.

Kľúčové slová

Právnická osoba, cirkev, náboženská spoločnosť, právna subjektivita, likvidácia, likvidátor.

Abstract

The paper presented within the framework of the next edition of the scientific conference The Castle Days of Law in Banská Bystrica is devoted to the issue of insufficient legal regulation of the liquidation and dissolution of ecclesiastical legal entities. The authors point to the fact that as a result of the current legal situation and procedures of the Ministry of Culture of the Slovak Republic, the principle of equality of subjects and legality in relation to the protection of creditors of legal persons established by churches and religious societies may be violated.

Keywords

Legal entity, church, religious society, legal personality, liquidation, liquidator.

Úvod

Právnická osoba bez ohľadu na jednotlivé koncepcie právnických osôb (teória fikcie alebo reality) predstavuje umelý, výhradne fikciou predpokladaný subjekt konštruovaný za juristickým účelom.[3] Všeobecná právna úprava postavenia právnických osôb je obsiahnutá

[1] doc. JUDr. Marian Ďurana, PhD., Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, katedra občianskeho a pracovného práva.

[2] JUDr. Monika Némethová, PhD., Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, katedra obchodného a finančního práva.

[3] Pôvodným cieľom teórie fikcie bolo prelomenie doktrinálneho stanoviska prirodzeno-právnej školy o nemožnosti existencie právnickej osoby popri osobe fyzickej ako jediného nositeľa základných prirodzených práv. Rozdielnosť ponímania právnických osôb z hľadiska teórie fikcie a teórie reality sa odráža v stanovení podmienok

v Občianskom zákonníku (ďalej v texte len „OZ“), ktorá je pomerne strohá a použije sa na všetky typy právnických osôb. Táto všeobecná právna úprava je následne doplňovaná osobitnou právnou úpravou jednotlivých špecifických právnych úprav upravujúcich ten ktorý typ právnickej osoby. Takou doplňujúcou úpravou je napríklad právna úprava obchodných spoločností a družstva obsiahnutá v Obchodnom zákonníku (zákon č. 513/1991 Zb. v platnom znení – v ďalšom texte len „OBZ“) alebo právna úprava obsiahnutá v zákone č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností.

Na Slovensku pôsobí osemnásť registrovaných cirkví a náboženských spoločností, a vyššie citovaný zákon za cirkev, alebo náboženskú spoločnosť považuje dobrovoľné združenie osôb rovnakej náboženskej viery v organizácii utvorenej podľa príslušnosti k náboženskej viere na základe vnútorných predpisov príslušnej cirkvi alebo náboženskej spoločnosti.[4] V zmysle tohto zákona sú cirkvi a náboženské spoločnosti považované za právnické osoby, ktoré majú pred zákonom rovnaké postavenie.

K predkladanému príspevku sa autori nechali inšpirovať publikovaným príspevkom JUDr. Dominiky Vargovej s názvom: „*Usporiadanie nehnuteľného majetku Rímskokatolíckej cirkvi v diecéze vo vzťahu ku katastru nehnuteľnosti*“[5], ktorý sa týka oprávnenia diecézneho biskupa zriaďovať, zrušovať alebo meniť farnosti v rámci diecézy vo vzťahu k zápisu tejto skutočnosti v katastri nehnuteľností. Názory tam publikované presahujú problematiku likvidácie a mali dopad aj na niektoré, podľa názoru autorov, nesprávne postupy katastrálnych úradov pri zápisoch vlastníckych práv k nehnuteľnostiam. Vzhľadom na skutočnosť, že Rímskokatolícka cirkev je najväčšou cirkvou pôsobiacou na území Slovenska, ako aj z dôvodu, že práve tejto cirkvi sa dotýkajú problémové majetkové transakcie, s ktorými sa autori pri svojej praxi stretli, bude ich pozornosť v predkladanom príspevku zameraná najmä na túto cirkevnú organizáciu.

vzniku a uznania právnickej osoby v legislatívnej a praktickej rovine. Podstata teórie fikcie je, že právnická osoba predstavuje právnu fikciu , ktoré nemá základ v spoločenskej realite a primárnu rolu pri vzniku právnickej osoby hrá právo, ktoré stanovuje podmienky vzniku a uznania právnickej osoby za subjekt práva. Naproti tomu v prípade teória reality vychádza z toho, že právnické osoby sú existujúce samostatné organizačné a právo ich len právne relevantným spôsobom má zobrať na vedomie. V rámci vývoja sa však uvedené teórie vzájomne ovplyvňovali a akcelerovali svoj vývoj. Bližšie pozri: HURDÍK, J.: Právnické osoby a jejich typologie. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-168-0

[4] § 4 ods. 1 zákona č. 308/1991 Zb.

[5] Dostupné na internete: https://www.skgeodesy.sk/files/sk/slovensky/ugkk/kataster-nehnutelnosti/aktuality/pravnicke_dni_032016/usporiadanie-nehnutelneho-majetku-rimskokatolickej-cirkvi-dieceze.pdf

1. Niekoľko základných poznámok k likvidácii právnických osôb

Zákonné vymedzenie pojmu likvidácie v skutočnosti v Obchodnom zákonníku nenachádzame, a k jej vymedzeniu dochádza len cez jej účel v ustanovení § 70 ods. 1 OBZ. Zákon vymedzuje likvidáciu, tak že smeruje k uspokojeniu nárokov veriteľov a iných osôb, ktorým prislúcha právo na likvidačný zostatok. Ide teda o určitú špecifickú fázu života právnickej osoby medzi jej zrušením a zánikom, v ktorej sa uskutočňujú právne úkony napĺňajúce účel likvidácie.

So vstupom právnickej osoby do likvidácie je spojený prechod oprávnenia konať v mene právnickej osoby na likvidátora a právomoci štatutárnych orgánov nadobúdajú tzv. latentnú, resp. reziduálnu podobu. Pôsobnosť likvidátora je vyjadrená rovnako ako doposiaľ a zahŕňa možnosť likvidátora vykonávať len úkony smerujúce k likvidácií spoločnosti a to najmä vo vzťahu k povinnosti plniť záväzky spoločnosti a uplatňovať jej nároky, povinnosti prijímať plnenie v prospech spoločnosti, povinnosti zastupovať spoločnosť pred súdmi a inými orgánmi, povinnosti uzavierať zmiery a dohody o zmene a zániku práv a záväzkov. Ako uvádza Kubinec[6] kostrbato vyjadrené postavenie likvidátora počas likvidácie pri uplatňovaní práv a povinností v mene spoločnosti je obdobné štatutárnemu orgánu spoločnosti a spoločnosť koná likvidátorom.

Likvidácia sa pred zánikom právnickej osoby vyžaduje, pokiaľ celé jej imanie nenadobúda právny nástupca alebo osobitný zákon neustanovuje inak. Vo všeobecnosti je prijaté pravidlo že právna úprava likvidácie obchodných spoločností obsiahnutá v § 70 a nasl. OBZ predstavuje tzv. lex generalis právnej regulácie likvidácie právnickej osoby, a to či už cez priamy odkaz v jednotlivých úpravách postavenia právnických osôb na primerané použitie ustanovení o likvidácií obchodných spoločností obsiahnutej v obchodnom zákonníku (napr. § 14 ods. 6 zákona č. 147/1997 Z. z. o neinvestičných fondoch) alebo cez odkaz obsiahnutý vo všeobecnej úprave právnickej osoby obsiahnutý v § 20a ods. 4 OZ. Obdobný všeobecný odkaz je obsiahnutý aj v ustanovení § 761 ods. 2 OBZ.

2. K problematike likvidácie cirkví a náboženských spoločností (s dôrazom na Rímskokatolícku cirkev)

Základná zmluva medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou z 24.11.2000 (ďalej v texte len „Základná zmluva“) umožňuje Rímskokatolíckej cirkvi pôsobiť na území

[6] KUBINEC, M. In: MAMOJKA, M. a kol.: Obchodný zákonník, I. zväzok § 1 – 260, Veľký komentár, Eurokódex, Žilina, 2016, ISBN: 978-80-8155-065-2, s. 333

Slovenskej republiky, vykonávať vlastnícke právo, spravovať jej vnútorné veci ako aj ďalšie práva zamerané predovšetkým na jej právo na verejné vyznávanie, hlásanie a uskutočňovanie katolíckej viery, slobodu pri plnení poslania katolíckej cirkvi vrátane akceptácie obradov, spôsobu uzavretia manželstva, zriaďovania vlastných škôl a pod. Zároveň uvedená zmluva rešpektuje právo katolíckej cirkvi stanovovať a meniť svoj právny poriadok, ktorého základom je v danom prípade CODEX IURIS CANONICI – Kódex kánonického práva z roku 1983 (ďalej len „CIC“). Aj v prípade ostatných registrovaných cirkví a náboženských spoločností Slovenská republika ich rešpektuje a nezasahuje do ich vnútorných záležitostí. Každá z týchto cirkví resp. náboženských spoločností má svoje vlastné vnútorné predpisy obdobné CIC (napríklad vnútorný predpis Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania je Ústava Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania na Slovensku – Cirkevný zákon č. 1/1993).

Pokiaľ ide o problematiku likvidácie zákon č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností v znení neskorších predpisov a ani iný špeciálny predpis neobsahuje osobitnú úpravu likvidácie cirkevných právnických osôb. Z tohto dôvodu, aj vzhľadom na vyššie uvedené úvodné poznámky, je aj pri zrušení cirkevných právnických osôb, napr. farností zriaďovaných Rímskokatolíckou cirkvou, potrebné dodržiavať normy Obchodného a Občianskeho zákonníka.

V danej súvislosti sa autorom tohto príspevku dostal do pozornosti publikovaný názor, podľa ktorého pokiaľ diecézny biskup využije svoje práva[7] týkajúce sa zrušenia farnosti[8] je s tým spojená aj zmena územného usporiadania farnosti v rámci diecézy a aj možnosť zmeny príslušnosti nehnuteľného majetku jednotlivých farností, ktorá vo vzťahu ku katastru nehnuteľností predstavuje zmenu vlastníka nehnuteľného majetku, keďže nehnuteľný majetok bude v zmysle rozhodnutia diecézneho biskupa patriť inej farnosti v rámci diecézy. De facto v tomto prípade ide o delimitáciu nehnuteľného majetku Rímskokatolíckej cirkvi medzi farnosťami v diecéze na základe rozhodnutia diecézneho biskupa.[9] Podľa uvedeného by sa delimitácia nehnuteľného majetku medzi jednotlivými farnosťami patriacimi do jednej diecézy

[7] Právo Katolíckej cirkvi zriaďovať, meniť a rušiť vlastné cirkevné štruktúry, najmä provincie, arcidiecézy, diecézy, eparchie, exarcháty a apoštolské administratúry vyplýva z čl. 3 ods. 1 vyplýva zo Základnej zmluvy medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou.

[8] Kán. 515 § 1 a 2 CIC *„Farnosť je určité spoločenstvo veriacich, natrvalo ustanovené v partikulárnej cirkvi, o ktoré pastoračná starostlivosť je pod autoritou diecézneho biskupa zverená farárovi ako jeho vlastnému pastierovi. Zriaďovať, zrušovať farnosti alebo ich meniť má právo jedine diecézny biskup, ktorý nemá farnosť zriaďovať, zrušovať, ani ich značne meniť bez vypočutia mienky presbyterskej rady.“*

[9] VARGOVÁ, D. : Usporiadanie nehnuteľného majetku Rímskokatolíckej cirkvi v diecéze vo vzťahu ku katastru nehnuteľnosti, [online]. Dostupné na internete: https://www.skgeodesy.sk/files/sk/slovensky/ugkk/kataster-nehnutelnosti/aktuality/pravnicke_dni_032016/usporiadanie-nehnutelneho-majetku-rimskokatolickej-cirkvi-dieceze.pdf, s. 2.

v spojení s uplatnením práva diecézneho biskupa na zriadenie, zrušenie a zmenu farnosti v diecéze mala zapísať do katastra nehnuteľností na základe rozhodnutia diecézneho biskupa a nie na základe zmluvy uzatvorenej medzi farnosťami.[10]

Tento názor, a to napriek skutočnosti, že autorka akceptuje samostatnú právnu subjektivitu farností, ktorú deklaruje aj CIC v kán. 515 § 3, a ktorá naviac vyplýva aj zo spôsobu registrácie týchto právnických osôb v evidencii cirkevných právnických osôb vedenej Ministerstvom kultúry SR, je v rozpore práve s vyššie uvádzanou podmienkou likvidácie predchádzajúcej zániku právnickej osoby bez právneho nástupcu. Ani z uvedeného príspevku, a ani zo žiadneho právneho predpisu totiž nevyplýva, že by v prípade zániku farnosti na základe rozhodnutia diecézneho biskupa dochádzalo k univerzálnej sukcesii na inú cirkevnú právnickú osobu, napríklad inú farnosť alebo biskupstvo. Autorka naopak pripúšťa možnosť vyňatia určitého majetku a jeho „*presun*“ – „*delimitáciu*“ na inú právnickú osobu bez riešenia otázky vysporiadania záväzkov zanikajúcej právnickej osoby, .

V tomto smere by chceli autori poukázať na postup Ministerstva kultúry SR pri výmaze cirkevných právnických osôb z evidencie, ktorý je upravený jeho internou smernicou[11]. Podľa článku 4 predmetnej smernice vymaže cirkevný odbor z evidencie cirkevnú právnickú osobu na základe oznámenia o jej zániku, ktoré predložila cirkev a náboženská spoločnosť alebo osoba, ktorá je štatutárnym orgánom alebo zriaďovateľom tejto právnickej osoby, alebo príslušným orgánom cirkvi a náboženskej spoločnosti, od ktorej takáto právnická osoba odvodzuje svoju právnu subjektivitu. Cirkevný odbor vymaže cirkevnú právnickú osobu ku dňu doručenia oznámenia o jej zániku. Ako potvrdilo samotné Ministerstvo kultúry SR v odpovedi autorom tohto príspevku na ich žiadosť o poskytnutie informácií v zmysle zákona č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám a o zmene a doplnení niektorých zákonov, evidencia cirkevných právnických osôb má len deklaratórny charakter, o zániku takejto právnickej osoby rozhoduje samotná cirkev alebo náboženská spoločnosť a Ministerstvo len skúma, či žiadosť podala kompetentná osoba a či obsahuje potrebné náležitosti. Uvedený postup a súvisiaca právna úprava je podľa názoru autorov v rozpore s ustanovením § 20a ods. 2 OZ, podľa ktorého právnická osoba zapísaná v obchodnom registri alebo v inom zákonom určenom registri zaniká dňom výmazu z tohto registra, pokiaľ osobitné zákony neustanovujú inak. Zákon č. 308/1991 Zb. v danej súvislosti neobsahuje osobitnú úpravu týkajúcu sa výmazu z daného registra, resp.

[10] Tamtiež s. 3

[11] Smernica Ministerstva kultúry SR č. 13/2021 zo dňa 19.12.2021. Dostupná na internete: https://www.culture.gov.sk/wp-content/uploads/2019/12/Smernica-c.-13_2021-k-evidencii-pravnickych-osob.pdf

úpravu možností jednotlivých foriem právneho nástupníctva (napr. zlúčenia, splynutia a pod.), alebo akéhosi automatického právneho nástupníctva v prípade zrušenia cirkevnej právnickej osoby s nižším postavením v rámci vnútornej hierarchickej a územnej štruktúry napríklad farnosti na právnickú osobu s vyšším postavením, napríklad biskupstvo.[12] Tento postup fakticky umožňuje výmaz akejkoľvek cirkevnej právnickej osoby bez predchádzajúcej likvidácie, v ktorej by dochádzalo k uspokojeniu prípadných nárokov veriteľov takejto právnickej osoby, čo je v rozpore nielen s ustanoveniami Občianskeho a Obchodného zákonníka, ale aj so všeobecnou zásadnou rovnosti jednotlivých subjektov súkromného práva. Uvedené naviac komplikuje aj nejednoznačná terminológia používaná zákonom č. 308/1991 Zb. a smernicou Ministerstva kultúry SR č. 13/2021. Zákon č. 308/1991 Zb. používa všeobecný pojem cirkev, alebo náboženská spoločnosť, ktorú podľa jeho ustanovenia § 4 ods. 3 považuje za právnickú osobu. V súlade s touto úpravou je v Registri právnických osôb, podnikateľov a orgánov verejnej moci zapísaná právnická osoba Rímskokatolícka cirkev v Slovenskej republike so štatutárnym orgánom predsedom, pričom tento zápis sa v prípade označenia štatutárneho orgánu nezhoduje so zápisom v Registri cirkví a náboženských spoločností vedenom Ministerstvom kultúry SR, kde je ako štatutárny orgán uvedený „*diecézny biskup za príslušné biskupstvo*“. Následne zákon upravuje v ustanoveniach § 10 až § 21 registráciu cirkví a náboženských spoločností a stručne aj zrušenie takejto registrácie a v ustanovení § 13 ods. 1, písm. g) určuje, že základný dokument zakladanej cirkvi alebo náboženskej spoločnosti (štatút, poriadok, stanovy a pod.) musí okrem iného obsahovať uvedenie jednotlivých „*útvarov*“, ktoré majú právnu subjektivitu a ich štatutárnych orgánov. Smernica č. 13/2021 v ustanovení článku 1 ods. 2 písm. a) v súlade so zákonnou úpravou hovorí o registrovaných cirkvách a náboženských spoločnostiach, a následne v písm. c) hovorí o zápise „*organizačných zložiek cirkví a náboženských spoločností s právnou subjektivitou*“, za ktoré považuje napríklad biskupstvá a farnosti. Smernica zároveň zavádza pojem „*cirkevné právnické osoby*“, za ktoré v zmysle odkazu na definíciu § 19 ods. 1 zákona č. 308/1991 Zb. považuje „registrované cirkvi a náboženské spoločnosti a právnické osoby, ktoré od nich odvodzujú svoju právnu subjektivitu. Takáto právna úprava na jednej strane (aj v súlade s vnútornou normou Rímskokatolíckej cirkvi - CIC) akceptuje samostatnú právnu subjektivitu jednotlivých právnických osôb vytváraných samotnou cirkvou v zmysle noriem cirkevného práva (napríklad

[12] Zákon č. 308/1991 Zb. však vo svojom ustanovení § 13 ods. 1 vymedzuje náležitosti základného dokumentu základnej cirkvi alebo náboženskej spoločnosti, medzi ktoré pod písm. e) zaraďuje aj: *„zásady hospodárenia, včítane spôsobu určenia likvidátora pre prípad majetkového vyporiadania pri zániku cirkvi alebo náboženskej spoločnosti“* čím nepriamo akceptuje povinnosť likvidácie, ktorá sa však v danom prípade má týkať len základnej cirkvi, alebo náboženskej spoločnosti.

farností) – tieto právnické osoby majú všetky znaky právnických osôb (názov, sídlo, pridelené identifikačné číslo, štatutárny orgán) a v takejto forme sú aj evidované v príslušnom registri vedenom Ministerstvom kultúry SR, na strane druhej sú používané v súvislosti s nimi pojmy ako „*odvodená právna subjektivita*“, ktorý náš právny poriadok nedefinuje, a „*organizačná zložka*“[13], ktorý definuje len OBZ[14] v súvislosti s vnútorným členením podniku a chápe ho vo význame organizačný útvar podniku bez právnej subjektivity. Uvedená terminológia bola použitá zrejme v snahe akceptovať vnútorné predpisy cirkevného práva, avšak tým, že nekorešponduje so zaužívanými pojmami kódexov súkromného práva pôsobí mätúco a vzbudzuje navonok určité pochybnosti o právnom statuse daných právnických osôb, resp. o ich vzájomnej majetkovej a personálnej prepojenosti. Ako však vyplýva z vyššie konštatovaných skutočností – explicitné deklarovanie právnej subjektivity jednotlivých cirkevných právnických osôb v zákone a internom predpise vydanom ústredným orgánom štátnej správy a ich následný zápis ako právnických osôb do príslušného registra ich jednoznačne zaraďuje medzi právnické osoby súkromného práva, a to napríklad aj vo vzťahu k ich povinnosti vykonať likvidáciu predchádzajúcu ich výmazu.

V tomto smere sa vynára otázka prípadnej akceptácie vnútorných predpisov cirkví a náboženských spoločností právnym poriadkom Slovenskej republiky, ktoré uvedenú problematiku môžu upravovať a v prípade CIC aj upravujú. Špecifické postavenie má v danom prípade opäť katolícka cirkev vzhľadom na existenciu medzištátnej zmluvy. Podľa jej článku 1 ods. 2 „*zmluvné strany vzájomne uznávajú právnu subjektivitu druhej strany, ako aj všetkých právnických osôb a fyzických osôb, ktoré ju majú podľa právneho poriadku Slovenskej republiky alebo podľa kánonického práva*.“ Základná zmluva tiež priznáva Katolíckej cirkvi výlučné právo stanovovať a meniť svoj právny poriadok. Vnútorné predpisy jednotlivých cirkvi a náboženských spoločností, CIC nevynímajúc, však žiadna medzinárodná zmluva, a to ani Základná zmluva medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou, a ani žiadny právny predpis Slovenskej republiky nezaraďuje medzi všeobecne záväzné pramene nášho právneho poriadku. Akceptácia všeobecnej záväznosti vnútorných predpisov cirkevných právnických osôb by de facto v našom štáte predstavovala akceptáciu 18 rôznych „*právnych poriadkov*“, čo by podľa názoru autorov viedlo k stavu právnej anarchie, a je teda potrebné jednoznačne k tejto otázke zaujať k negatívne stanovisko. Uvedený záver vyplýva aj z rozhodnutia Krajského súdu v

[13] Smernica č. 13/2021 v danom prípade dokonca používa spojenie „organizačná zložka s právnou subjektivitou“
[14] § 7 ods. 1 Obchodného zákonníka: „*Organizačnou zložkou podniku sa rozumie organizačný útvar podniku podľa tohto zákona alebo osobitného zákona. Pri prevádzkovaní organizačnej zložky podniku sa používa obchodné meno podnikateľa s dodatkom, že ide o organizačnú zložku podniku*.“

Prahe[15] v zmysle ktorého, keďže cirkevné predpisy nie sú všeobecne záväzné predpisy, rozpor právneho úkonu s cirkevnými predpismi nespôsobuje jeho neplatnosť.

3. Vybrané aspekty nakladania s majetkom cirkví a náboženských spoločností

Úvahy o prípadnej povinnosti akceptovať predpisy cirkevného práva štátnymi orgánmi Slovenskej republiky majú aj širšiu dimenziu a netýkajú sa len problematiky zrušenia a zániku cirkevných právnických osôb. V aplikačnej praxi je totiž častým javom najmä nejednotný prístup katastrálnych odborov okresných úradov, pri zápisoch niektorých dispozícií s ich nehnuteľným majetkom. Nie je ojedinelým vykonanie záznamu o zápise vlastníckeho práva na základe rozhodnutia diecézneho biskupa o delimitácii cirkevného majetku, ktorého obsahom je zmena vlastníka nehnuteľnosti v rámci štruktúry právnických osôb zriaďovaných Rímskokatolíckou cirkvou. Takýto postup je však jednoznačne v rozpore s ustanovením § 132 ods. 1 Občianskeho zákonníka, ktoré taxatívne uvádza dôvody nadobudnutia vlastníctva veci a taktiež aj v rozpore so zákonom č. 162/1995 Z. z. o katastri nehnuteľností a o zápise vlastníckych a iných práv k nehnuteľnostiam (katastrálny zákon), konkrétne v danom prípade s jeho ustanovením § 34 ods. 1, ktoré taxatívne vymenúva skutočnosti, na základe ktorých sa práva k nehnuteľnostiam zapisujú do katastra nehnuteľností záznamom. V danej súvislosti poukazujeme na článok 19 Základnej zmluvy podľa ktorého: „*Katolícka cirkev môže nadobúdať vlastnícke právo k hnuteľným i nehnuteľným hmotným veciam, ako aj k nehmotným veciam, a má právo tieto veci scudzovať. Tieto práva sa môžu uplatňovať len v súlade s podmienkami ustanovenými právnym poriadkom Slovenskej republiky“.* Pokiaľ má totiž akákoľvek entita postavenie právnickej osoby, nevynímajúc napríklad farnosti alebo iné právnické osoby zriadené Rímskokatolíckou cirkvou, a teda aj vlastnú právnu subjektivitu, má zároveň aj zodpovednosť vyplývajúcu z akýchkoľvek, a teda aj majetkových vzťahov do ktorých vstupuje s tretími osobami. Akceptácia možnosti diecézneho biskupa, ktorý je štatutárom biskupstva ako samostatnej právnickej osoby, svojim rozhodnutím „delimitovať“ nehnuteľný majetok farnosti, ktorá má taktiež postavenie samostatnej právnickej osoby, na inú farnosť so svojou vlastnou oddelenou právnou subjektivitou, by znamenala vážny zásah do postavenia veriteľov takýchto cirkevných právnických osôb. Takáto možnosť nevyplýva ani zo zákona č. 308/1991 Zb., ani z iného všeobecne záväzného právneho predpisu. Úrad geodézie, kartografie a katastra SR,[16] k danej otázke zaujal jednoznačné stanovisku podľa ktorého: *„Pri*

[15] Rozsudok Krajského súdu v Prahe sp. zn. 19 Co 472/2005-46 zo dňa 8. decembra 2005
[16] Pozri Katastrálny bulletin 3/2003 zo dňa 29.05.2003 č. LPO- 1822/2003, odpoveď na otázku č. 28

posudzovaní návrhu na vklad práva správa katastra neskúma splnenie podmienok podľa Kódexu kanonického práva.“.[17] Prax niektorých katastrálnych úradov je tak jednoznačne v rozpore s právnym poriadkom Slovenskej republiky, čo je zarážajúce o to viac, že práve úlohou orgánov verejnej správy je zabezpečovanie ochrany práv a povinností ich nositeľmi a ich rovnosť pred zákonom.

Záver

Jeden z atribútov právneho štátu, ktorým podľa čl. 1 ods. 1 Ústavy SR je aj Slovenská republika je zásada zákonnosti. Táto je pre účely správneho konania vymedzená v ustanovení § 3 ods. 1 Správneho poriadku[18], podľa ktorého „*Správne orgány postupujú v konaní v súlade so zákonmi a inými právnymi predpismi. Sú povinné chrániť záujmy štátu a spoločnosti, práva a záujmy fyzických osôb a právnických osôb a dôsledne vyžadovať plnenie ich povinností.“* Pri dôslednom rešpektovaní predmetného normatívu a zásady právnej istoty, ktorej súčasťou je zásada legitímnych očakávaní, je zrejmé, že zákon síce umožňuje slobodné rozhodovanie cirkví a náboženských spoločností o ich organizačnej štruktúre spočívajúce vo vytváraní samostatných právnických osôb ako aj slobodnom rozhodovaní o ich dobrovoľnom zrušení, avšak pri rešpektovaní pravidla vyplývajúceho z ustanovenia § 20a OZ, a to že pred zánikom právnickej osoby sa vyžaduje jej likvidácia, pokiaľ celé jej imanie nenadobúda právny nástupca alebo osobitný zákon neustanovuje inak. Inými slovami povedané rozhodnutie o zrušení bez likvidácie musí nevyhnutne ustanoviť tzv. nástupnícky subjekt, ako univerzálneho sukcesora do práv a povinností zanikajúcej právnickej osoby. Z pohľadu úvah de lege ferenda zas je nevyhnuté prijať potrebné legislatívne kroky smerujúce k jednoznačným a terminologicky správnym normám súvisiacim s otázkou právnej subjektivity právnických osôb zakladaných cirkvami, resp. náboženskými spoločnosťami, a zosúladiť postupy pri ich zrušení a likvidácii s úpravou základných kódexov súkromného práva – Občianskeho a Obchodného zákonníka v rámci špecifických špeciálnych úprav tej ktorej právnickej osoby.

[17] K uvedenej problematike pozri bližšie aj: JAKUBÁČ R., VARGOVÁ D.: Nakladanie s nehnuteľným majetkom cirkví a náboženských spoločností z hľadiska katastra nehnuteľností, [online] Dostupné na internete: https://www.legalis.sk/sk/casopis/sukromne-pravo/nakladanie-s-nehnutelnym-majetkom-cirkvi-a-nabozenskych-spolocnosti-z-hladiska-katastra-nehnutelnosti.m-113.html

[18] Zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok)

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

HURDÍK, J.: Právnické osoby a jejich typologie. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009. 120 s. ISBN 978-80-7400-168-0

JAKUBÁČ R., VARGOVÁ D.: Nakladanie s nehnuteľným majetkom cirkví a náboženských spoločností z hľadiska katastra nehnuteľností, [online] Dostupné na internete: https://www.legalis.sk/sk/casopis/sukromne-pravo/nakladanie-s-nehnutelnym-majetkom-cirkvi-a-nabozenskych-spolocnosti-z-hladiska-katastra-nehnutelnosti.m-113.html

MAMOJKA, M. a kol.: Obchodný zákonník, I. zväzok § 1 – 260, Veľký komentár, Eurokódex, Žilina, 2016, 1087 s., ISBN: 978-80-8155-065-2

VARGOVÁ, D. : Usporiadanie nehnuteľného majetku Rímskokatolíckej cirkvi v diecéze vo vzťahu ku katastru nehnuteľnosti [online]. Dostupné na internete: https://www.skgeodesy.sk/files/sk/slovensky/ugkk/kataster-nehnutelnosti/aktuality/pravnicke_dni_032016/usporiadanie-nehnutelneho-majetku-rimskokatolickej-cirkvi-dieceze.pdf

Rozsudok Krajského súdu v Prahe sp. zn. 19 Co 472/2005-46 zo dňa 8. decembra 2005

KONKURENČNÁ DOLOŽKA V OBCHODNÝCH ZÁVÄZKOVÝCH VZŤAHOCH

NON-COMPETE CLAUSE IN COMMERCIAL OBLIGATIONS

Jakub Dzimko[1] – Miroslava Dolíhalová[2] – Lenka Ušiaková[3]

Abstrakt

Zákaz konkurencie, resp. konkurenčná doložka predstavuje typický inštitút obchodného práva, ktorý je primárne spojený s právom obchodným spoločností, avšak výraznou mierou sa vyskytuje aj v obchodých záväzkových vzťahov. Vo všeobecnosti je pod zákazom konkurencie možno rozumieť obmedzenie činnosti jedného podnikateľského subjektu na podklade dohody s druhým podnikateľským subjektom ako súčasť obchodného záväzkového vzťahu, ktorý má akcesorický charakter. Predkladaný článok analyzuje postavenie konkurenčnej doložky a zákazu konkurencie v obchodných záväzkových vzťahoch z pohľadu Obchodného zákonníka, ako aj judikatúry súdov.

Kľúčové slová

Konkurenčná doložka, zákaz konkurencie, Obchodný zákonník, obchodné záväzkové vzťahy.

Abstract

The non-compete or non-compete clause is a typical institute of commercial law primarily associated with commercial law. Still, it is also found to a significant extent in commercial contractual relations. In general, a non-compete clause can be understood as a restriction on the activities of one business entity based on an agreement with another business entity as part of a commercial contractual relationship of an accessory nature. The present article analyses the position of the non-compete clause and non-compete in commercial obligations from the view of the Commercial Code and the case law of the courts.

Keywords

Non-compete clausule, non-compete, Commercial Code, commercial obligations.

Úvod

Zákaz konkurencie predstavuje tradičný inštitút súkromného práva v kontinentálnom právnom systéme naprieč celou Európou, ako aj v rámci common law. V rámci právneho poriadku Slovenskej republiky sa s inštitútom zákazu konkurencie môžeme stretnúť vo

[1] Mgr. Jakub Dzimko, PhD., Katedra obchodného a finančného práva, Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, jakub.dzimko@umb.sk
[2] Mgr. Miroslava Dolíhalová, PhD., Katedra občianskeho a pracovného práva, Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, miroslava.dolihalova@umb.sk
[3] JUDr. Lenka Ušiaková, PhD., univ. doc., Katedra obchodného a finančného práva, Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, lenka.usiakova@umb.sk

viacerých právnych odvetviach, napr. obchodnom práve, pracovnom práve a pod. Z hľadiska pracovného práva je využívanie konkurenčnej doložky bežnou praxou v rámci pracovnoprávnych vzťahoch, kedy sa zamestnávatelia usilujú zabrániť tomu, aby zamestnanec popri pracovnom pomere alebo po skončení pracovného pomeru vykonával prácu pre konkurenčný podnikateľský subjekt (zamestnávateľa).

Konkurenčné doložky sa ale pomerne často objavujú už aj v obchodnoprávnych vzťahoch v podnikateľskom prostredí, v ktorom by naopak mala fungovať hospodárska súťaž, ako imanentná súčasť trhového hospodárstva a jeden z pilierov ekonomiky. Pre hospodársku súťaž je typická práve konkurencia podnikateľov, ktorí medzi sebou súperia v určitom čase, priestore a predmete činnosti s cieľom dosiahnuť majetkový prospech alebo inú výhodu (získať zákazníka). Môžu teda podnikatelia obmedzovať svojich obchodných partnerov zákazom činnosti, ktorá by mala konkurenčný charakter? Má obmedzovanie činnosti podnikateľov tzv. konkurenčnými doložkami právny základ?

Cieľom autorov je analyzovať inštitút zákazu konkurencie v zákona č. 513/1991 Zb. Obchodného zákonníka v znení neskorších predpisov (ďalej aj ako „Obchodný zákonník“) s akcentom na jej aplikáciu v obchodných záväzkových vzťahoch.

1. Konkurenčná doložka v Obchodnom zákonníku

Konkurenčná doložka predstavuje zmluvné dojednanie, ktorým sa jedna zmluvná strana zaväzuje, že po určitú dobu a na určitom mieste nebude vykonávať činnosť, ktorá by mala konkurenčný charakter vo vzťahu k určitej činnosti druhej zmluvnej strany. Zatiaľ čo zákaz konkurenčnej činnosti v oblasti pracovnoprávnych vzťahoch je pomerne široko upravený v Zákonníku práce[4] (§ 83 a § 83a zákona č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov), v obchodnoprávnych vzťahoch všeobecná úprava zákazu konkurencie (s výnimkou zákazu konkurencie pri členoch štatutárnych a dozorných orgánov právnických osôb) absentuje.[5] Zákaz konkurencie je explicitne upravený v Obchodnom zákonníku výlučne len pri jednom type obchodného záväzkového vzťahu medzi podnikateľmi, a to pri zmluve o obchodnom zastúpení, konkrétne v ustanovení § 672a Obchodného zákonníka.

[4] Bližšie pozri napr. ŠVEC, M. – TOMAN, J. – OLŠOVSKÁ, A. – ŽUĽOVÁ, J. – DUŠEKOVÁ SCHUSZTEKOVÁ, S.: Pracovný pomer : druhá časť. In: *Zákonník práce. Zákon o kolektívnom vyjednávaní : komentár*. *Zväzok 1*. 2. dopl. a preprac. vyd. Bratislava : Wolters Kluwer, 2023, s. 387-878.

[5] So zákazom konkurencie v rámci práva obchodných spoločností sa poprvý krát na našom území môžeme v rámci právneho poriadku stretnúť už vo Všeobecnom obchodnom zákonník č. 1/1863. Bližšie pozri: KÖSZEGHY, A.: Zákaz konkurencie v obchodnom práve na území českých krajín a Slovenska. In: *Banskobystrické zámocké dni práva: Právno-teoretické a historické konotácie inštitútov práva v súčasnosti: sekcia dejín štátu a práva a teórie štátu a práva*. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici - Belianum, 2020, s. 82-100.

V zmysle predmetného ustanovenia § 672a Obchodného zákonníka možno v zmluve o obchodnom zastúpení dohodnúť zákaz činnosti pre obchodného zástupcu (tzv. konkurenčnú doložku), spočívajúci v zákaze konkurenčnej činnosti na určenom území alebo voči určenému okruhu zákazníkov na tomto území, a to najviac po dobu 2 rokov od skončenia zmluvy o obchodnom zastúpení. Na platné uzatvorenie konkurenčnej doložky sa vyžaduje obligatórne písomná forma spolu s uvedením všetkých obligatórnych náležitostí v súlade s § 672a Obchodného zákonníka. Absencia dodržania povinnej písomnej formy spôsobuje v takomto prípade abslútnu neplatnosť právneho úkonu – dojednanie konkurenčnej doložky. Právne perfektne dojednaná konkurenčná doložka by teda mala obsahovať

- konkrétnu špecifikáciu konkurenčnej činnosti, ktorá sa zakazuje,
- určenie územia alebo okruhu zákazníkov na tomto území, na ktoré sa bude vzťahovať zákaz konkurenčnej činnosti,
- určenie doby trvania zákazu konkurenčnej činnosti, pričom táto doba nesmie presiahnuť obdobie 2 rokov od ukončenia zmluvy.

Aj napriek skutočnosti, že Obchodný zákonník okrem právnej úpravy konkurenčnej doložky v zmluve o obchodnom zastúpení neobsahuje úpravu zákazu konkurencie pri iných zmluvných typoch, podľa ustálenej súdnej praxe nie je vylúčené, aby si podnikatelia v rámci zmluvnej voľnosti dojednali konkurenčnú doložku v uzatváraných zmluvných vzťahoch (napríklad v zmluve o dielo, v zmluve o poskytovaní služieb, v zmluve o spolupráci a pod.). Nedostatočná právna úprava a rozdielne právne názory odbornej verejnosti v tejto oblasti však spôsobujú viaceré aplikačné problémy.

2. Transpozícia Smernice

V kontexte vyššie uvedeného považujeme za potrebné poukázať aj na kontext začlenenia ustanovenia § 627a Obchodného zákonníka do nášho právneho poriadku. Uvedené ustanovenie bolo do Obchodného zákonníka implementované novelou Obchodného zákonníka, a to zákonom č. 500/2001 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov, pričom predmetný právny predpis nadobudol účinnosť od 01.01.2002. Predmetná novela Obchodného zákonníka, okrem iného, transponovala do právneho poriadku Slovenskej republiky Smernica Rady ES 86/652/EHS z 18.12.1986 o koordinácii právnych predpisov členských štátov týkajúcich sa samostatných obchodných zástupcov (ďalej aj ako „Smernica“).

V zmysle článku 1 Smernice sa predmetná Smernica vzťahuje na „obchodných zástupcov“. Pod pojmom „obchodný zástupca“ Smernica chápe samostatne zárobkovo činného sprostredkovateľa, ktorý má trvalé oprávnenie dojednávať predaj alebo nákup tovaru v mene a na účet inej osoby (zastúpeného) alebo dojednať a uzatvoriť takéto právne úkony na účet a menom zastúpeného.

Článok 20 predmetnej Smernice označuje dohodu, ktorou sa obmedzuje činnosť obchodného zástupcu po skončení platnosti zmluvy o obchodnom zastúpení ako doložku o obmedzení obchodu. Pre platnosť doložky o obmedzení obchodu sa vyžaduje, aby

a) bola uzatvorená písomne a
b) vzťahovala sa na geografické územie alebo skupinu zákazníkov zverených obchodnému zástupcovi a na druh tovaru, ktorého sa dohoda o obchodnom zastúpení týkala.

Doložka o obmedzení obchodu platí najviac 2 roky po skončení platnosti dohody o obchodnom zastúpení. Predmetná Smernica zároveň stanovuje, že článkom 20 Smernice nie sú dotknuté právne predpisy členských štátov, ktoré ukladajú ďalšie obmedzenia platnosti alebo účinnosti doložky o obmedzení obchodu, alebo ktoré umožňujú súdom znížiť povinnosti zmluvných strán vyplývajúcich z takejto dohody.

3. Konkurenčná doložka v obchodných záväzkových vzťahoch

Využívanie konkurenčnej doložky v podnikateľskom prostredí je síce bežnou praxou, avšak sprevádzané viacerými otáznikmi. Dojednávanie konkurenčných doložiek je typické prevažne pre väčšie spoločnosti, ktorých snahou je čo najviac obmedziť druhú zmluvnú stranu v konkurenčnej činnosti s cieľom chrániť oprávnené záujmy spoločnosti a jej postavenie na trhu, vrátane prípadnej ochrany know-how, obchodného tajomstva alebo iných citlivých informácií týkajúcich sa fungovania spoločnosti a jej činnosti. Prípadné využitie, či dokonca zneužitie citlivých informácií v prospech konkurencie by mohlo dotknutej spoločnosti spôsobiť škodu (materiálnu či nemateriálnu).[6]

Konkurenčné doložky obsiahnuté v zmluvách medzi podnikateľmi sú spravidla veľmi široko koncipované, častokrát bez územného alebo časového rozsahu, čo následne spôsobuje ich neplatnosť. Ak má dôjsť k dojednaniu konkurenčnej doložky medzi podnikateľmi, jej

[6] ZIGO, D. – MIHÁLIK, S.: Zákaz konkurencie a konkurenčná doložka v kontexte vládneho návrhu, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov a niektoré ďalšie zákony, zverejneného dňa 15.10.2018. In: *Míľniky práva v stredoeurópskom priestore 2019.* Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave. Právnická fakulta UK, 2019, s. 540-541.

rozsah musí byť v súlade s ustanovením § 672a Obchodného zákonníka, pričom uvedené bolo konštatované už aj v judikatúre Najvyššieho súdu SR[7], ako aj Ústavného súdu SR[8].

Konkurenčná doložka predstavuje právny nástroj na ochranu oprávnených záujmov zastúpeného pri jeho účasti v hospodárskej súťaži; kedy sa zastúpený konkurenčnou doložkou chráni pred činnosťou obchodného zástupcu, ktorá by mala súťažnú povahu. Požiadavkou na obmedzenie zákazu konkurencie, ako z hľadiska doby jej trvania, tak z hľadiska územného, a prípadne tiež osobného rozsahu (čo do okruhu tretích osôb), potom zákonná úprava sleduje ochranu oprávnených záujmov obchodného zástupcu ako podnikateľa. Ide o to, aby obmedzenie práva obchodného zástupcu podnikať, malo jasne vymedzené hranice, stanovené v konkurenčnej doložke, a aby takto dojednaný zákaz konkurencie neobmedzoval obchodného zástupcu viac, než koľko vyžaduje potrebná miera ochrany zastúpeného. V ustanovení § 672a Obchodného zákonníka sa premieta ústavný princíp zakotvený i v čl. 26 ods. 1, 2 Listiny základných práv a slobôd, podľa ktorého každý má právo na slobodnú voľbu povolania a prípravu na neho, ako aj právo podnikať a uskutočňovať inú hospodársku činnosť (tiež čl. 35 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky) a zákon môže stanoviť podmienky a obmedzenia výkonu určitých povolaní alebo činností (aj čl. 35 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky).[9]

Zákaz konkurenčnej činnosti tak nemôže byť svojvoľný a neobmedzený. Právna úprava Obchodného zákonníka a priori nevylučuje dojednanie konkurenčnej doložky aj v inom zmluvnom type ako je zmluva obchodnom zastúpení, avšak je potrebné pri jednotlivých zmluvných typoch vyhodnocovať dispozitívnosť právnej úpravy. Konkurenčná doložka musí byť dohodnutá tak, aby bola spravodlivo primeraná a vzájomne vyvážená pre obidve strany v súlade s čl. 26 ods. 1 Listiny základných práv a slobôd, podľa ktorého každý má právo na slobodnú voľbu povolania a prípravu naň, ako aj právo podnikať a vykonávať inú hospodársku činnosť. Na jednej strane nesmie brániť v slobodnom podnikaní, na druhej strane musí chrániť právo podnikateľa na nerušené podnikania v prevádzkovanom podniku. Je porušením dobrých mravov pri dohodnutí konkurenčnej doložky, ak touto doložkou bolo popreté právo osoby viazanej konkurenčnou doložkou na slobodné podnikanie. Konkurenčná doložka nesmie byť neprimeraná, nesmie obmedzovať činnosť osoby viazanej konkurenčnou doložkou viac, ako zodpovedá pravidlám poctivého obchodného styku. V prípade pochybností o jej primeranosti je dané právo súdu takú konkurenčnú doložku obmedziť alebo vyhlásiť za neplatnú.[10]

[7] Bližšie pozri napr. Rozhodnutie Najvyššieho súdu SR zo dňa 30.09.2016, sp. zn. 4Obdo/17/2016.
[8] Bližšie pozri napr. Nález Ústavného súdu SR zo dňa 12.11.2020, sp. zn. III. ÚS 101/2020.
[9] Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo dňa 27.02.2018, sp. zn. 5Obdo/14/2017.
[10] Rozsudok Krajského súdu v Trnave zo dňa 20.12.2022, sp. zn. 32Cob/16/2022.

Podľa prevažujúceho právneho názoru akékoľvek dojednanie konkurenčnej doložky v obchodnej zmluve musí spĺňať náležitosti v zmysle kogentného ustanovenia § 672a Obchodného zákonníka, v opačnom prípade by takéto dojednanie zákazu konkurencie bolo neplatné. S uvedeným záverom sa však nestotožňuje časť odbornej verejnosti, podľa ktorej použitie analógie právnej úpravy konkurenčnej doložky v zmluve o obchodnom zastúpení, obsiahnutej v ustanovení § 672a Obchodného zákonníka, na iné typy obchodných zmlúv obmedzuje zmluvnú voľnosť v obchodných záväzkových vzťahoch, ktorá je pre tieto charakteristická.[11]

V tejto súvislosti považujeme za vhodné poukázať na právny názor Krajského súdu v Banskej Bystrici, podľa ktorého je odvolací súd toho právneho názoru, že ak by zákonodarca mal v úmysle zaviesť analogickú aplikáciu ustanovenia § 672a Obchodného zákonníka na právne vzťahy mimo obchodného zastúpenia, musel by tak urobiť priamo v úprave Obchodného zákonníka, keďže ustanovenie § 269 ods. 1 Obchodného zákonníka je kogentným ustanovením (§ 263 ods. 1 Obchodného zákonníka). Jedným z najvýznamnejších ustanovení Obchodného zákonníka pri úprave obchodných záväzkových vzťahov je totiž ustanovenie § 263 Obchodného zákonníka, ktoré odráža princíp zmluvnej voľnosti a v zmysle ktorého s výnimkou ustanovení taxatívne uvedených v prvom odseku tohto zákonného ustanovenia a s výnimkou základných ustanovení uvedených pre jednotlivé zmluvné typy Obchodného zákonníka a ustanovení, ktoré ustanovujú povinnú písomnú formu právneho úkonu, strany sa môžu odchýliť od ustanovení Tretej časti Obchodného zákonníka, t.j. časti upravujúcej obchodné záväzkové vzťahy alebo jej jednotlivé ustanovenia vylúčiť. Preto, ak v súdenej veci strany dojednali konkurenčnú doložku, zodpovedá táto vôľa strán princípu zmluvnej voľnosti. Odvolací súd je potom toho právneho názoru, že ak v rámci zmluvnej voľnosti strany dojednajú konkurenčnú doložku aj v inom zmluvnom type ako zmluve o obchodnom zastúpení, súdy môžu dospieť k záveru, že takáto doložka je absolútne neplatná, avšak nie bez ďalšieho len z dôvodu, že konkurenčná doložka nebude mať náležitosti definované v ustanovení § 672a ods. 1 Obchodného zákonníka. Skutočnosť, že konkurenčná doložka dojednaná v inom zmluvnom type ako zmluve o obchodnom zastúpení nemá náležitosti definované v ustanovení § 672a Obchodného zákonníka preto bez ďalšieho nemôže byť hodnotená ako absolútne neplatná pre rozpor s § 672a Obchodného zákonníka alebo obchádzanie § 672a Obchodného zákonníka, ale v konkrétnych okolnostiach tej ktorej veci môže byť hodnotená len ako v rozpore so zásadami

[11] Napr. KOVÁCSOVÁ, T.: § 672a [Konkurenčné doložky]. In: PATAKYOVÁ, M. a kol.: *Obchodný zákonník. Komentár.* Bratislava : C. H. Beck, 2022, s. 1654.

poctivého obchodného styku, prípadne s dobrými mravmi alebo že nezodpovedá všeobecným náležitostiam právneho úkonu podľa § 37 a § 38 Občianskeho zákonníka.[12]

Záver

Ako už bolo uvedené, konkurenčné doložky napriek svojej nejednoznačnej právnej úprave sú častým a typickým inštitútom pre obchodné záväzkové vzťahy. Sme toho právneho názoru, že ak by zákonodarca chcel explicitne vyjadriť posudzovanie tzv. konkurenčných doložiek podľa kritérií stanovených v ustanovení § 672a Obchodného zákonníka aj v kontexte iných zmluvných typov ako je zmluva o obchodnom zastúpení, implementoval by odkaz na toto ustanovenie priamo do Obchodného zákonníka. Príkladom takejto transpozície Smernice bol český Obchodní zákonník (zákon č. 513/1991 Sb. Obchodní zákoník v znení neskorších predpisov). Český zákonodarca pri transpozícii Smernice implementoval konkurenčnú doložku taktiež do ustanovenia § 672a, ktoré sa vzťahu k zmluve o obchodnom zastúpení, avšak pri iných zmluvných typoch využil legislatívny odkaz.[13]

Podľa nášho názoru výklad konkurenčnej doložky slovenskou judikatúrou presahuje rámec účelu transponovanej Smernice, ktorej primárnou úlohou je ochrana slabšej strany (obchodného zástupcu). Samotná Smernica nepredpokladá, a teda de facto vylučuje využitie na iné nesúvisiace oblasti podnikateľského života, v ktorých sú v zmluvné strany v rovnom postavení.

Predmetný názor podporuje aj český zákonodarca, ktorý pri rekodifikácii českého súkromného práva konštatoval, že doterajšia všeobecná úprava konkurenčných doložiek v ustanovení § 672a Obchodního zákonníka je nevhodnodná najmä preto, že vychádza z európskej smernice vydanej pre obchodné zastúpenie, ktorá interpretuje konkurečnú doložku príliš reštriktívne s cieľom chrániť slabšiu stranu. Ide teda o špecifické poňatie, ktoré má osobitný význam pre právnu úpravu konkrétneho zmluvného typu.[14]

K odstráneniu názorovej rozdielnosti výkladu § 672a Obchodného zákonníka a jeho aplikácii na obchodné záväzkové vzťahy by rozhodne prispela precizácia právnej úpravy. Pre inšpiráciu by mohla zákonodarcovi slúžiť napríklad právna úprava Českej republiky, podľa ktorej možno konkurenčnú doložku dojednať v akejkoľvek zmluve za splnenia zákonných

[12] Rozsudok Krajského súdu v Banskej Bystrici zo dňa 14.09.2023, sp. zn. 43CoPv/10/2023.
[13] Podľa § 488a Obchodního zákonníka platí pre zmluvu o predaji podniku obdobne § 672a, pričom konkurenčnou doložkou môže byť obmedzená činnosť predávajúceho. Podľa § 488h Obchodního zákonníka platí pre nájom podniku alebo jeho časti obdobne ustanovenie § 672a, pričom na dobu trvania nájmu môžu byť konkurenčnou doložkou obmedzená činnosť prenajímateľa; po skončení nájmu môže byť konkurenčnou doložkou obmedzená činnosť nájomcu.
[14] Dôvodová správa k zákonu č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník.

podmienok. Podľa § 2975 zákona č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník v znení neskorších predpisov konkurenčná doložka musí vždy obsahovať územný rozsah, okruh činnosti alebo okruh osôb, ktorých sa konkurenčný zákaz týka a môže byť dojednaná na obdobie maximálne na 5 rokov.

Je na mieste uvažovať, či otázka zákazu konkurencie dostane priestor v rámci pripravovanej reformy súkromného práva spočívajúcej v rozsiahlej rekodifikácii Občianskeho zákonníka a zákonnej úpravy práva obchodných spoločností. Regulácia zákazu konkurencie a stanovenie jasných podmienok, za ktorých možno platne dojednať konkurenčnú doložku aj v iných typoch obchodných zmlúv (okrem zmluvy o obchodnom zastúpení) by rozhodne odstránilo právnu neistotu v otázke primeranosti obmedzovania konkurenčnej činnosti podnikateľov v praxi.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

KÖSZEGHY, A.: Zákaz konkurencie v obchodnom práve na území českých krajín a Slovenska. In: *Banskobystrické zámocké dni práva: Právno-teoretické a historické konotácie inštitútov práva v súčasnosti: sekcia dejín štátu a práva a teórie štátu a práva*. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici - Belianum, 2020, s. 82-100. ISBN 978-80-557-1701-2.

LUKÁČKA, P. – MINČIČ, V.: Aplikácia inštitútu konkurenčnej doložky v pracovnoprávnych a obchodnoprávnych vzťahoch. In: *Die Stellung des Arbeitsrechts im Rechtssystem der Slowakischen Republik : Sammelband wissenschaftlicher Beiträge*. Wien : Paul Gerin, 2012, s. 36-43. ISBN 978-3-200-02915-6.

NÉMETHOVÁ, M.: Zmluvy a úkony. In: *Slovenské obchodné právo : obchodné záväzky*. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, 2004, s. 146-164. ISBN 80-8083-006-1.

PATAKYOVÁ, M. a kol.: *Obchodný zákonník. Komentár.* Bratislava : C. H. Beck, 2022, s. 1792. ISBN 978-80-8232-018-6.

ŠULEKOVÁ, Ž.: Zmluva o obchodnom zastúpení - de lege ferenda. In: *Reforma súkromného práva na Slovensku a v Čechách : zborník príspevkov z konferencie Československé právnické dni : detašované pracovisko Justičnej akadémie Slovenskej republiky v Omšení 29.-30. máj 2013*. Brno : Masarykova univerzita, 2013, s. 165-182. ISBN 978-80-210-6626-7.

ŠULEKOVÁ, Ž.: Zmluva o obchodnom zastúpení: zákaz konkurencie pri reťazení činnosti v prospech zastúpeného. In: *Ingerencia súdov do súkromnoprávnych zmlúv : Zásahy súdov do*

obsahu súkromnoprávnych zmlúv. Pezinok : Justičná akadémia Slovenskej republiky, 2014, s. 140-158. ISBN 978-80-970-2077-4.

ŠVEC, M. – TOMAN, J. – OLŠOVSKÁ, A. – ŽUĽOVÁ, J. – DUŠEKOVÁ SCHUSZTEKOVÁ, S.: Pracovný pomer : druhá časť. In: *Zákonník práce. Zákon o kolektívnom vyjednávaní : komentár*. *Zväzok 1.* 2. dopl. a preprac. vyd. Bratislava : Wolters Kluwer, 2023, s. 387-878. ISBN 978-80-571-0584-8.

ZIGO, D. – MIHÁLIK, S.: Zákaz konkurencie a konkurenčná doložka v kontexte vládneho návrhu, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov a niektoré ďalšie zákony, zverejneného dňa 15.10.2018. In: *Míľniky práva v stredoeurópskom priestore 2019.* Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave. Právnická fakulta UK, 2019, s. 540-547. ISBN 978-80-7160-517-1.

ŠPECIFIKÁ KAUZÁLNEHO NEXU PRI ZODPOVEDNOSTI ZA ŠKODU SPÔSOBENÚ POSTUPOM *NON LEGE ARTIS MEDICINAE* - RECENTNÁ JUDIKATÚRA SÚDNYCH AUTORÍT SLOVENSKEJ REPUBLIKY

SPECIFICS OF THE CAUSAL NEXUS IN LIABILITY FOR DAMAGE CAUSED BY NON LEGE ARTIS MEDICINAE - RECENT CASE LAW OF JUDICIAL AUTHORITIES OF THE SLOVAK REPUBLIC

Laura Fotopulosová[1]

Abstrakt

Predkladaný článok je venovaný vymedzeniu pojmu kauzálny nexus a konceptu príčinnej súvislosti, ktorý sa v súčasnosti uplatňuje v podmienkach Slovenskej republiky. Následne s osobitným zreteľom poukazuje na osobitosti kauzálneho nexu pri vyvodzovaní občianskoprávnej zodpovednosti za škodu spôsobenú postupom non lege artis medicinae na zdraví pacienta pri procese poskytovania zdravotnej starostlivosti. S potrebou osobitného posudzovania kauzálneho nexu v tomto prípade súvisia recentné judikatúrne prielomy, ktoré budú v rámci článku analyzované.

Kľúčové slová

Príčinná súvislosť, kauzálny nexus, kauzalita, náhrada škody, non lege artis.

Abstract

The present article is devoted to the definition of the concept of causal nexus and the concept of causal connection, which is currently applied in the conditions of the Slovak Republic. Subsequently, with special attention, it points out the peculiarities of the causal nexus in deriving civil liability for damage caused by a procedure non lege artis medicinae to the patient's health in the process of providing health care. The need for a special consideration of the causal nexus in this case is related to recent jurisprudential breakthroughs, which will be analysed in the framework of the article.

Keywords

Causal link, causal nexus, causation, damages, non lege artis.

Úvod

Kauzálny nexus, alebo inými slovami povedané, príčinná súvislosť, predstavuje v rámci práva dôležitú kategóriu, ktorá je bezpochyby významnou súčasťou celej právnej vedy už od

[1] JUDr. Laura Fotopulosová, Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, katedra občianskeho práva, interná doktorandka.

čias rímskeho práva. Kauzálny nexus v podmienkach Slovenskej republiky je zaujímavým fenoménom najmä z toho dôvodu, že žiadny právny predpis nám neposkytuje návod, ako sa má otázka príčinnej súvislosti posudzovať. Ani Občiansky zákonník[2], ako právny predpis *lex generalis* súkromného práva sa o príčinnej súvislosti v žiadnom z jeho ustanovení výslovne nezmieňuje.

V nasledujúcich riadkoch sa budeme najprv venovať ponímaniu otázky kauzálneho nexu v judikatúre, pričom okrem "štandardného" ponímania konceptu kauzálneho nexu v podmienkach Slovenskej republiky budeme venovať pozornosť najmä špecifikám príčinnej súvislosti v prípade zodpovednosti za škodu spôsobenú pacientovi postupom *non lege artis medicinae*. Dôvod, ktorý nás doviedol k tomu, aby sme sa v rámci príspevku s osobitným zreteľom sústredili na tento osobitný druh zodpovednosti za škodu, bol judikatórny prielom v otázke vnímania kauzálneho nexu pri poškodení zdravia pacienta zdravotníckym pracovníkom postupom *non lege artis medicinae*, ktorý bol vyvolaný nálezom Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 24. októbra 2017, sp. zn.: II. ÚS 716/2016. Ten otvoril odbornú diskusiu spojenú s potrebou rozdielnosti prístupov pri posudzovaní príčinnej súvislosti ako jedného z nevyhnutných predpokladov vzniku zodpovednosti za škodu v prípade spôsobenia ujmy na zdraví pacienta postupom *non lege artis medicinae* v porovnaní s ostatnými druhmi občianskoprávnej zodpovednosti za škodu, ktorá súvisí s osobitným charakterom ľudského organizmu a zložitosťou procesov prebiehajúcich v ľudskom tele.

1. Kauzálny nexus a jeho posudzovanie v podmienkach Slovenskej republiky

Na to, aby sme mohli vymedziť pojem kauzálny nexus v kontexte právnej vedy, musíme najprv venovať pozornosť všeobecnému vymedzeniu pojmov kauzalita, príčina a následok. Podľa slovníka súčasného slovenského jazyka[3] predstavuje kauzalita, resp. príčinnosť alebo podmienenosť *"súvislosť javov, z ktorých jeden (príčina) podmieňuje druhý (účinok)"*. Príčinou je zas podľa slovníka *"jav, ktorý spôsobuje, podmieňuje vznik iného javu (následku)"*. Následkom zas slovník rozumie to, *"čo príčinne nasleduje po niečom"*. V jednoduchosti povedané, bez toho, aby existovala príčina, nemôže na základe teórie kauzality nastať relevantný následok. Kauzalita síce je primárne filozofickou kategóriou, avšak má zreteľný a evidentný presah do každodenného života, nevynímajúc aj presah do právnej vedy. Pri vymedzení a ustálení pojmu príčinnej súvislosti v práve budeme vychádzať najmä z definície

[2] Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník.
[3] Slovníkový portál Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV [online]. Dostupné na: https://slovnik.juls.savba.sk/.

Š. Lubyho, podľa ktorého *"príčinná súvislosť je taký pomer medzi dvoma skutočnosťami, pri ktorom jedna je príčinou druhej a táto následkom tamtej."*[4]

Podľa ustanovenia § 420 ods. 1 Občianskeho zákonníka, škodca zodpovedá za škodu, ktorú spôsobil porušením právnej povinnosti. Z uvedeného ustanovenia implicitne vyplýva, že poškodený musí v spore okrem protiprávnosti a vzniku škody preukázať, že existuje medzi porušením právnej povinnosti a vznikom škody vzťah príčinnej súvislosti (čo samozrejme platí aj pre osobitné druhy zodpovednosti za škodu).[5] Preukázanie príčinnej súvislosti teda predstavuje v rámci súdneho konania dôležitý aspekt, ktorý má v každom prípade pre úspech v spore mimoriadny význam. Postup súdov pri zisťovaní existencie príčinnej súvislosti sa chápe tak, že súd sa po preukázaní existencie samotnej škody zameriava na hodnotenie toho, či medzi skutočnosťami, ktoré prichádzajú do úvahy ako príčiny vzniku škody a škode predchádzajú, je protiprávny úkon, prípadne určitým spôsobom kvalifikovaná škodná udalosť, resp. také skutočnosti, s ktorými sa podľa Občianskeho zákonníka spája vznik zodpovednosti za škodu. Následne po kladnom závere súd s prihliadnutím na okolnosti konkrétneho prípadu vyhodnocuje, či táto konkrétna skutočnosť skutočne vznik škody aj spôsobila, t. j. teda či by škodlivý následok bol alebo nebol nastal aj bez tejto skutočnosti (príčiny).[6]

Vo všeobecnosti sa však vždy vyžaduje, aby príčinná súvislosť bola nielen tvrdená alebo domnelá, ale musí byť bezpečne a bezpochybne preukázaná. Podľa uznesenia Ústavného súdu je *"predpokladom na úspešné uplatnenie nároku na náhradu škody preukázanie porušenia právnej povinnosti, vzniku škody a príčinnej súvislosti medzi konaním alebo opomenutím (porušenie právnej povinnosti) a následkom (vzniknutou škodou). Vzniknutá škoda musí byť spôsobená bez pochybností práve porušením právnej povinnosti. Samotná škoda ani samotné porušenie právnej povinnosti ešte nezakladá zodpovednosť za škodu a tomu korelujúce právo na jej náhradu. Príčinná súvislosť musí byť nielen tvrdená (domnelá), ale musí byť bezpečne preukázaná, pričom povinnosť tvrdenia, bremeno tvrdenia, dôkazná povinnosť a dôkazné bremeno, pokiaľ sa týka príčinnej súvislosti v civilnom procese, zaťažuje v zásade toho účastníka, ktorého tvrdenie má byť preukázané.* ***Vzťah medzi príčinou a jej následkom musí byť pritom bezpečne preukázaný a bezprostredný."***[7] Tak isto, aj Najvyšší súd sa k otázke

[4] LUBY, Š.: *Príčinná súvislosť.* In: Právny obzor, roč.1953, číslo 3, s. 241.
[5] DULAK, A.: *§ 420 [Zodpovednosť za zavinenie].* In: ŠTEVČEK, M., DULAK, A., BAJÁNKOVÁ, J., FEČÍK, M., SEDLAČKO, F., TOMAŠOVIČ, M. a kol.: *Občiansky zákonník (I. a II. zväzok). 1. vydanie*. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 1342, marg. č. 5.
[6] DULAK, A.: § *420 [Zodpovednosť za zavinenie].* In: ŠTEVČEK, M., DULAK, A., BAJÁNKOVÁ, J., FEČÍK, M., SEDLAČKO, F., TOMAŠOVIČ, M. a kol.: *Občiansky zákonník (I. a II. zväzok). 1. vydanie.* Praha: C. H. Beck, 2017, s. 1342, marg. č. 5.
[7] Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 1. apríla 2015, sp. zn.: I. ÚS 151/2015.

dokazovania kauzálneho nexu vyjadril tak, že *"atribútom príčinnej súvislosti je totiž „priamosť" pôsobenia príčiny na následok, pri ktorej príčina priamo (bezprostredne) predchádza následku a vyvoláva ho.* ***Vzťah príčiny a následku musí byť preto priamy, bezprostredný, neprerušený;*** *nestačí, ak je iba sprostredkovaný."*[8]

Vo všeobecnosti, podľa štandardného ponímania preukazovania príčinnej súvislosti, teda platí pravidlo, že akákoľvek príčinná súvislosť musí byť v súdnom konaní jednoznačne a bezpochyby preukázaná. Príčinnú súvislosť medzi skúmanými javmi, z ktorých jeden jav (príčina) vyvoláva ten druhý (následok), možno z procesného hľadiska považovať za preukázanú len vtedy, ak je kauzálna väzba medzi nimi jednoznačne preukázaná, pričom iba pravdepodobnosť o jej existencii nestačí.[9] Nestačí teda iba pravdepodobnosť, že určité konanie by mohlo spôsobiť škodu, ale musí byť stopercentne preukázané, že práve bez daného konania by škodlivý následok nenastal. Až do nedávna sa tento koncept preukazovania príčinnej súvislosti chápal jednotne a v každom spore sa vyžadovalo bezprostredné, priame a jednoznačné preukázanie príčinnej súvislosti. Rozhodovacia činnosť najvyšších súdnych orgánov v Slovenskej republike však len nedávno tento koncept príčinnej súvislosti prelomila v prípadoch skúmania príčinnej súvislosti pri vyvodzovaní zodpovednosti za škodu spôsobenú postupom *non lege artis medicinae* pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti, čomu sa budeme venovať v nasledujúcich riadkoch.

2. Špecifiká kauzálneho nexu v prípade zodpovednosti za škodu spôsobenej postupom *non lege artis medicinae*

Právna úprava zodpovednosti za škodu v oblasti medicíny je bezpochyby jednou z najzložitejších, nakoľko právna zodpovednosť v medicíne súvisiaca s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a realizáciou medicínskych úkonov je obsiahnutá vo viacerých právnych predpisoch práva verejného aj súkromného. Zákon o zdravotnej starostlivosti[10] a ani zákon o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti[11] neobsahujú osobitnú právnu úpravu zodpovednostných vzťahov. Podľa ustanovenia §98 ods. 6 zákona o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti *"zodpovednosť za škodu spôsobenú poskytovateľmi pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti upravuje osobitný predpis."* Osobitným predpisom sa v tomto prípade

[8] Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 16. decembra 2015, sp. zn.: 4 MCdo 3/2014.
[9] Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 24. októbra 2017, sp. zn.: II. ÚS 716/2016.
[10] Zákon č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
[11] Zákon č. 578/2004 Z. z. o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti, zdravotníckych pracovníkoch, stavovských organizáciách v zdravotníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

rozumejú ustanovenia §420 až §450 Občianskeho zákonníka. Z toho vyplýva, že v prípade, ak dôjde k vzniku škody v súvislosti s poskytovaním zdravotnej starostlivosti, budeme na tento zodpovednostný vzťah aplikovať ustanovenia Občianskeho zákonníka. Pri identifikovaní občianskoprávnej zodpovednosti za škodu spôsobenú pacientovi v procese poskytovania zdravotnej starostlivosti je teda nutné pristúpiť k využitiu ustanovení Občianskeho zákonníka.[12]

Občianskoprávna zodpovednosť v prípade poskytovania zdravotnej starostlivosti nie je podľa právneho stavu *de lege lata* upravená osobitným spôsobom, t. j. ani v Občianskom zákonníku nenachádzame o zodpovednosti za škodu spôsobenú pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti osobitnú zmienku.[13] V prípade zdravotníckych zariadení a ich pracovníkov prichádza najčastejšie do úvahy všeobecná zodpovednosť za škodu spôsobená porušením právnej povinnosti podľa ustanovenia §420 Občianskeho zákonníka. Taktiež je možný aj vznik zodpovednosti za škodu spôsobenú okolnosťami, ktoré majú pôvod v povahe prístroja alebo iných vecí, ktoré boli použité pri plnení záväzku podľa ustanovenia §421a Občianskeho zákonníka.

Nevyhnutným predpokladom vzniku zodpovednosti za škodu podľa ustanovenia § 420 Občianskeho zákonníka je existencia príčinnej súvislosti medzi postupom *non lege artis medicinae* a vzniknutým škodlivým následkom. V prípade zodpovednosti za škodu spôsobenú postupom *non lege artis medicinae* je spravidla najťažšie preukázateľným predpokladom vzniku zodpovednosti za škodu práve kauzálny nexus medzi protiprávnym zásahom a ujmou (škodou), nakoľko preukázanie príčinnej súvislosti, ktoré by bolo isté, sa vzhľadom na charakter tejto zodpovednosti javí ako veľmi obtiažne, priam až ako nereálne. Bez existencie príčinnej súvislosti medzi protiprávnym konaním a vznikom škody však nie je možné konštatovať existenciu povinnosti na náhradu škody a práve z toho dôvodu je potrebné príčinnú súvislosť pri zodpovednosti za škodu spôsobenú postupom *non lege artis medicinae* posudzovať podľa osobitných pravidiel.

Najvýznamnejšie špecifiká zo všetkých jednotlivých predpokladov vzniku zodpovednosti za škodu v porovnaní s inými druhmi zodpovedností za škodu teda bezpochyby vykazuje preukazovanie kauzálneho nexu, t. j. príčinnej súvislosti medzi postupom *non lege artis medicinae* a vznikom ujmy na zdraví či živote pacienta, ktoré tvorí ťažisko dokazovania jednotlivých predpokladov vzniku zodpovednosti za škodu. Pri kauzálnom nexe v medicíne je

[12] KOROMHÁZ, P.: *Objektívna zodpovednosť za škodu spôsobenú pri poskytnutí zdravotnej starostlivosti* [online]. Dostupné na: https://www.pravovzdravotnictve.sk/sk/casopis/pravo-a-manazment-v-zdravotnictve/objektivna-zodpovednost-za-skodu-sposobenu-pri-poskytnuti-zdravotnej-starostlivosti.m182.html.
[13] BARANCOVÁ, H. a kol.: *Medicínske právo.* Bratislava: VEDA, 2008, s. 291.

v prevažnej väčšine prípadov nemožné vyjadrenie sa k príčinnej súvislosti s úplnou istotou, ale iba s určitou pravdepodobnosťou.[14] Je tomu tak z dôvodu, že dokazovanie príčinnej súvislosti vykazuje v týchto prípadoch mnohé špecifiká, súvisiace najmä so zložitosťou fungovania ľudského tela a ľudského organizmu ako takého. Práve z toho dôvodu sa preukázanie príčinnej súvislosti, ktoré by bolo isté, javí v prípade poškodenia zdravia pacienta postupom *non lege artis medicinae* ako veľmi obtiažne. Možno priam tvrdiť, že konštatovanie jednoduchého vzťahu príčiny a následku je v tomto prípade práve kvôli osobitnej povahe ľudského organizmu až nereálne. Samou podstatou a účelom lekárskych zákrokov je vlastne vstupovať do určitého reťazca príčin a následkov, zasahovať do procesov, ktoré prebiehajú v ľudskom tele a lekárskymi zákrokmi tieto procesy ovplyvňovať. Zásah lekára teda mení určitý prirodzený chod vecí v ľudskom tele, čím zasahuje do komplexných vzťahov príčin a následkov. Keď lekár zvolí určitý postup, ktorý sa mu zdá byť vhodný, je veľmi náročné stanoviť, či tento postup bol len jedinou možnou príčinou škodlivého stavu, ktorý nastal.[15] Najvyšší súd SR tiež k tejto otázke judikoval, že *„zo samotnej povahy ľudského organizmu vyplýva, že býva veľmi ťažké spojiť určitý následok (zhoršenie zdravia) s konkrétnou príčinou.*"[16]

V nadväznosti na vyššie uvedené možno konštatovať, že vzhľadom na osobitosti ľudského organizmu nie je vo väčšine prípadov možné so 100% istotou konštatovať, že práve konanie škodcu (lekára či iného zdravotníckeho pracovníka) je to, čo jediné a samo o sebe spôsobilo škodlivý následok. Rovnako to vníma aj judikatúra. Podľa nálezu Ústavného súdu SR pri posúdení príčinnej súvislosti medzi porušením právnej povinnosti a škodou je nutné brať do úvahy špecifiká dokazovania kauzálneho nexu pri žalobách o náhradu škody na zdraví. Ústavný súd v tomto prípade judikoval, že ***"Poškodený teda pri medicínskych sporoch nie je schopný preukázať 100 %-nú príčinnú súvislosť medzi pochybením lekára a vznikom ujmy. V biologických procesoch ide vždy len o väčšiu či menšiu pravdepodobnosť***."[17] Protiprávny úkon poskytovateľa zdravotnej starostlivosti teda sám o sebe nemusí byť jedinou príčinou vzniku škody, avšak stačí, že je jednou z príčin, ktorá sa má podieľať na nepriaznivom následku, ktorý má byť odškodnený, musí však byť v každom prípade príčinou dôležitou, podstatnou a značnou.

Vzhľadom na tento pomerne nový judikatórny prielom vo vnímaní otázky kauzálneho nexu je potrebné upriamiť pozornosť aj na to, že v súčasnosti súdy nevnímajú problematiku

[14] KOVÁČ, P: *ZODPOVEDNOSŤ LEKÁRA PRI POSKYTOVANÍ ZDRAVOTNEJ STAROSTLIVOSTI.* In: Via practica, 2005, roč. 2 (5), s. 272.
[15] Uznesenie Ústavného súdu Českej republiky zo dňa 12. augusta 2008, sp. zn.: I.ÚS 1919/08.
[16] Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 30. januára 2007, sp. zn.: 2 Cdo/73/2006.
[17] Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 14. decembra 2021, sp. zn.: III. ÚS 409/2021.

potrebnej miery preukazovania kauzálneho nexu v prípade poškodenia zdravia pacienta postupom *non lege artis medicinae* jednotne. Práve pri preukazovaní kauzálneho nexu v tomto prípade možno pozorovať rozdielnosť prístupov súdov k miere, v akej má byť príčinná súvislosť preukázaná. Niektoré súdy stále zotrvávajú na požiadavke priameho, bezprostredného a neprerušeného vzťahu medzi príčinou a následkom,[18] iné súdy naopak vo svojich rozhodnutiach prijali záver, že pri medicínskych sporoch je pri zisťovaní príčinnej súvislosti potrebné aplikovať nižšiu mieru dôkazu príčinnej súvislosti. Nedá sa teda vyvodiť jednoznačný záver, že by súdy generálne pristúpili k zohľadňovaniu špecifík preukazovania príčinnej súvislosti v rámci tejto osobitnej zodpovednosti za škodu. Tým došlo k vytvoreniu stavu spočívajúceho v rozdielnosti rozhodovacej praxe všeobecných súdov pri dokazovaní spravidla najťažšie preukázateľného predpokladu právnej zodpovednosti, ktorým je práve preukázanie príčinnej súvislosti.[19] K tomu sa v nedávnom rozhodnutí vyjadril aj Ústavný súd SR, podľa ktorého si tento najvyšší orgán ochrany ústavnosti *"uvedomuje možnú zložitosť preukazovania existencie príčinnej súvislosti a* ***existujúce rozdielne názory pri posudzovaní príčinnej súvislosti z hľadiska, či vzťah príčiny a následku musí byť priamy, bezprostredný a neprerušený, resp. či postačuje na preukázanie určitej miery pravdepodobnosti vo vzťahu k následku****. Tieto názory sa objavujú pri posudzovaní príčinnej súvislosti pri škode na zdraví".*[20]

Ak by však súdy v týchto prípadoch bezvýnimočne trvali na preukázaní príčinnej súvislosti medzi protiprávnym úkonom a vznikom ujmy s príliš vysokou mierou pravdepodobnosti, z procesného hľadiska by to mohlo smerovať k zamietaniu žalôb pacientov, čím by sa postavenie pacienta ako žalobcu v rámci civilného sporového konania výrazne oslabilo a v rámci sporu medzi pacientom a poskytovateľom zdravotnej starostlivosti by bolo pre pacienta takmer nereálne dosiahnuť v spore úspech. Možno teda konštatovať, že požiadavka nižšej miery dôkazu kauzálneho nexu v medicínskych sporoch predstavuje účinný prostriedok ochrany pacienta, ktorý má v konaní na základe judikatúry priznané postavenie slabšej strany.[21]

Práve v prípade sporov, v ktorých sa jedná o náhradu škody spôsobenej nesprávne vykonaným lekárskym zákrokom, teda postupom *non lege artis medicinae,* považujeme za vhodné poukázať aj na ponímanie dokazovania príčinnej súvislosti v systéme *common law*.

---

[18] Napríklad podľa uznesenia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 16. decembra 2015, sp. zn.: 4 MCdo 3/2014: *"atribútom príčinnej súvislosti je totiž „priamosť" pôsobenia príčiny na následok, pri ktorej príčina priamo (bezprostredne) predchádza následku a vyvoláva ho.* ***Vzťah príčiny a následku musí byť preto priamy, bezprostredný, neprerušený;*** *nestačí, ak je iba sprostredkovaný."*

[19] KUŠNÍRIKOVÁ, M.: *Osobitosti dokazovania pri medicínskych sporoch* [online]. Dostupné na: https://www.epi.sk/odborny-clanok/osobitosti-dokazovania-pri-medicinskych-sporoch.htm.

[20] Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 25. októbra 2022, sp. zn.: IV. ÚS 519/2022.

[21] Pozri napríklad Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 24. októbra 2017, sp. zn.: II. ÚS 716/2016, Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 14. decembra 2021, sp. zn.: III. ÚS 409/2021.

Práve právne poriadky štátov, ktoré spadajú do systému *common law* nepožadujú na vznik právnej zodpovednosti v prípadoch poškodenia zdravia pacienta bezpochybné a jednoznačné preukázanie príčinnej súvislosti, ale v týchto prípadoch sa uplatňuje tzv. doktrína *loss of chance,* ktorá má slúžiť ako prostriedok pre riešenie neistej kauzality. To znamená, že podľa tejto doktríny na základe procesu dokazovania, primárne znaleckého posudku, resp. viacerých znaleckých posudkov, súd odhaduje pravdepodobnosť dosiahnutia určitých šancí, pokiaľ by bol zvolený určitý postup a porovnáva, či sú tieto šance vyššie alebo nižšie než tie, ktoré by bolo možné očakávať pri obvyklom chode vecí. V rámci procesu dokazovania by sa zisťovalo, aké by boli v prípade lekárskeho postupu *lege artis medicinae* šance na odvrátenie smrti či predĺženie života pacienta.[22] Doktrínou *loss of chance* sa v niektorých rozhodnutiach inšpirovali aj slovenské či české súdy. Ako príklad si uvedieme rozhodnutie Krajského súdu Prešov: *"Súd má za to, že práve pri posudzovaní tejto zložky zodpovednosti za vznik škody je nutné posilniť slabšie postavenie pacienta vo vzťahu ku poskytovateľovi zdravotníckej starostlivosti tým, že nie je nutné stopercentne preukázať predmetnú príčinnú súvislosť, kedy* ***stačí preukázať tzv. stratu šance, resp. stratu očakávania v tom zmysle, že postupom zdravotníckeho zariadenia, ktorý nebol v súlade s právom nepochybné došlo ku strate šance, že by bez nesprávneho lekárskeho zásahu bol následok na zdraví pacienta menší, respektíve žiadny****."*[23] V citovanom rozhodnutí teda súd aplikoval teóriu známu z *common law*, podstata ktorej spočíva v tom, že súd konfrontuje situáciu, kedy došlo k určitému spornému postupu a zároveň situáciu, ktorú možno očakávať pri nenarušenom a prirodzenom chode vecí, pričom pomerne odhaduje jednak dosiahnutie určitých šancí a zároveň reflektuje to, či sú šance nižšie alebo vyššie. Súd tak pri aplikácii teórie straty šancí porovnáva pravdepodobnosť dosiahnutia určitých šancí na vyliečenie či odvrátenie smrti pacienta v prípade, ak by postup žalovaného bol *lege artis medicinae.* Ako už bolo uvedené, poškodený pacient nie je vo väčšine prípadov objektívne schopný preukázať príčinnú súvislosť medzi pochybením lekára a vznikom ujmy s istotou, ale iba určitou mierou pravdepodobnosti. V rámci rozhodovacej praxe všeobecných súdov v podmienkach Slovenskej republiky teda predstavuje doktrína straty šancí prostriedok, aplikáciou ktorého dochádza k prielomu do štandardného konceptu kauzálneho nexu a požiadavky potreby preukázania príčinnej súvislosti bez pochybností, čím sa uľahčuje postavenie pacienta a tým sa zvyšuje jeho šanca na priznanie uplatneného nároku.

[22] TĚŠINOVÁ, J., ŽĎÁREK, R., POLICAR, R.: *Medicínske právo. 1. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2011, s. 338 - 339.
[23] Rozsudok Krajského súdu Prešov zo dňa 28. novembra 2016, sp. zn.: 8Co/298/2015.

V mnohých prípadoch však právna prax zamieňa pojem "strata šance" ako jeden z možných spôsobov riešenia neistej kauzality a pojem "nižšia miera dôkazu" ako ďalšie možné alternatívne riešenie neistej kauzality na druhej strane. Tieto dva pojmy majú síce spoločné to, že sú oba prostriedkami pre riešenie neistej kauzality, teda je možnosť uplatniť ich tam, kde žalobca nie je schopný s úplnou istotou preukázať príčinnú súvislosť, no v žiadnom prípade nejde o totožné pojmy.[24] Významným rozdielom je, že uplatnenie doktríny straty šance modifikuje aj konkrétnu výšku náhrady škody, pričom nižšia miera dôkazu spájajúca sa s nevyžadovaním preukázania príčinnej súvislosti s vysokou mierou pravdepodobnosti nemodifikuje výšku škody, ale dotýka sa iba zjednodušenia preukázania jedného z nevyhnutných predpokladov vzniku zodpovednosti za škodu - príčinnej súvislosti.

3. Vecná a časová súvislosť pri posudzovaní otázky kauzálneho nexu

Vo všeobecnosti sa judikatúra najvyšších súdnych autorít v podmienkach Slovenskej republiky nezhoduje v názore na to, či je pri skúmaní príčinnej súvislosti potrebné prihliadať iba na vecnú súvislosť príčiny a následku, alebo je nutné kumulatívne skúmať aj súvislosť časovú.[25] Aj keď bude v každom prípade závisieť skúmanie kauzálneho nexu od konkrétnych skutkových okolností prípadu, pri vyvodzovaní zodpovednosti za škodu spôsobenú na zdraví pacienta postupom *non lege artis medicinae* je potrebné prikloniť sa k názoru, že časová súvislosť pri skúmaní otázky kauzálneho nexu nie je podstatná. Existuje mnoho situácií, kedy sa samotný následok prejaví nie priamo a bezprostredne potom, ako ho samotná príčina spôsobí. Uvedené reflektuje aj Občiansky zákonník, keď v ustanovení §106 ods. 2 ustanovuje, že na uplatnenie práva na náhradu škody spôsobenej na zdraví platí výlučne dvojmesačná subjektívna premlčacia lehota, pričom objektívna premlčacia lehota pri týchto právach upravená vôbec nie je. Tento pomerne výnimočný konštrukt možno odôvodniť samotnou povahou škody spôsobenej na zdraví, ktorá sa nemusí nevyhnutne prejaviť v krátkom časovom odstupe od protiprávneho konania škodcu či škodnej udalosti. V tomto prípade môže napríklad dochádzať k postupnému zhoršovaniu zdravotného stavu poškodeného, či k prejaveniu ďalších škodlivých

[24] SKLENÁROVÁ, M.: *Prípustnosť náhrady "stratenej šance" v slovenskom deliktnom práve*. In: Súkromné právo, 6/2022 [online]. Dostupné na: https://www.legalis.sk/sk/casopis/sukromne-pravo/pripustnost-nahrady-stratenej-sance-v-slovenskom-deliktnom-prave.m-3161.html.

[25] Príkladmo napríklad podľa rozsudku Najvyššieho súdu ČSR zo dňa 30. novembra 1976, sp. zn. 2 Cz 36/76 (R7/1979): "***Hľadisko časovej súvislosti medzi porušením právnych povinností škodcu a udalosťou, z ktorej vznikla škoda, nie je samo o sebe rozhodujúce***. *Vecná súvislosť príčiny a následku je rozhodujúca, kým časová súvislosť napomáha pri posudzovaní vecnej súvislosti*". Zároveň podľa Najvyšší súd Českej republiky v rozhodnutí zo dňa 26. marca 2008, sp. zn. 32 Cdo 192/2007: *"...príčinnú súvislosť ako vzťah príčiny a následku je potrebné v prípade pôsobenia viacerých príčin (a z nich vyplývajúcich následkov) chápať ako* ***reťazenie príčin a následkov nielen v postupnosti vecnej, ale aj v postupnosti časovej****"*.

následkov.[26] Môžeme si to uviesť na nasledovnom príklade - v dôsledku postupu *non lege artis medicinae* lekára vykonávajúceho operáciu dôjde ku "zabudnutiu" gázových rúšok v tele pacienta (napr. pri operácií brušnej dutiny v celkovej anestéze). V dôsledku ponechania týchto predmetov v tele pacienta sa môže, či už v kratšom alebo dlhšom časovom horizonte od výkonu operácie, prejaviť u pacienta napríklad infekcia so závažnými dôsledkami, či bolesti, ktoré sú spôsobené práve prítomnosťou "cudzieho telesa" v tele pacienta. V takomto prípade sa bude bezpochyby jednať o zrejmé pochybenie pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti v dôsledku nedostatočného dozoru operačného tímu počas pri ukončovaní operačného zákroku[27], čím dôjde k porušeniu povinnosti poskytnúť zdravotnú starostlivosť správne podľa ustanovenia §4 ods. 3 zákona o zdravotnej starostlivosti, t. j. v takomto prípade by sa jednalo o postup *non lege artis medicinae*. Aj napriek tomu, že dôsledky tohto nesprávneho postupu lekára sa nemusia prejaviť v bezprostrednej časovej súvislosti po vykonaní operačného zákroku (a teda nepriaznivé následky sa môžu prejaviť napr. aj po niekoľkých rokoch, v dôsledku čoho bude *a priori* absentovať časová súvislosť medzi protiprávnym úkonom lekára a vznikom ujmy na zdraví pacienta), vecná súvislosť príčiny a následku bude daná. Z vyššie uvedeného príkladu je teda zrejmé, že aj keď je vecná súvislosť príčiny a následku daná, časová súvislosť medzi príčinou a následkom v niektorých prípadoch poškodenia zdravia pacienta postupom *non lege artis medicinae* nebude naplnená. Ako sme už uviedli, rozhodovacia činnosť súdov však ostáva stále do istej miery v tejto otázke nejednotná. Jednoznačne sa však prikláňame k názoru, že samotné časové hľadisko príčiny a spôsobeného škodného následku nemusí byť bezprostredné, nakoľko bezvýnimočné vyžadovanie naplnenia časovej súvislosti by mohlo v prípade jej absencie viesť k nenaplneniu všetkých predpokladov vzniku zodpovednosti za škodu, čo by malo za následok zamietnutie žaloby v prípadnom súdnom konaní.

Záver

Príčinnú súvislosť, ktorá predstavuje jeden z nevyhnutných predpokladov vzniku zodpovednosti za škodu, je v niektorých prípadoch náročné preukázať. O to viac to platí v medicíne, kde vzhľadom k osobitnému charakteru ľudského tela a všetkých procesov, ktoré v ňom prebiehajú, býva preukázanie príčinnej súvislosti obzvlášť náročné. Súdna prax túto

[26] ŠTEVČEK, M.: *§ 106 [Premlčanie práva na náhradu škody]*. In: ŠTEVČEK, M., DULAK, A., BAJÁNKOVÁ, J., FEČÍK, M., SEDLAČKO, F., TOMAŠOVIČ, M. a kol.: *Občiansky zákonník (I. a II. zväzok)*. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 697.

[27] MITRÍKOVÁ, L.: *„Zabudnuté“ pomôcky v tele pacienta po operačnom zákroku* [online]. Dostupné na: https://www.pravovzdravotnictve.sk/sk/casopis/pravo-a-manazment-v- zdravotnictve/zabudnute-pomocky-v-tele-pacienta-po-operacnom-zakroku.m-111.html.

náročnosť preukazovania príčinnej súvislosti pri vyvodzovaní občianskoprávnej zodpovednosti za škodu spôsobenej postupom *non lege artis medicinae* reflektuje v niekoľkých súdnych rozhodnutiach, v ktorých boli judikované viaceré prielomy ohľadom preukazovania príčinnej súvislosti v uvedenom prípade. Na základe súdnej praxe bude v týchto prípadoch pre preukázanie príčinnej súvislosti medzi postupom *non lege artis medicinae* a spôsobenou ujmou na zdraví postačujúca nižšia miera dôkazu zo strany pacienta, ktorá bezpochyby zlepší jeho postavenie v prípadnom súdnom konaní. Je však nutné zdôrazniť, že súdy v súčasnosti nevyhodnocujú existenciu, resp. neexistenciu príčinnej súvislosti v prípadoch poškodenia zdravia pacienta postupom *non lege artis medicinae* podľa rovnakých pravidiel. Je preto žiadúce, aby súdy v rámci ich rozhodovacej praxe pristúpili k zjednoteniu tejto otázky.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Monografie a učebnice:

BARANCOVÁ, H. a kol.: *Medicínske právo*. Bratislava: VEDA, 2008, ISBN: 978-80-224-1007-6.

ŠTEVČEK, M. a kol.: *Občiansky zákonník (I. a II. zväzok). 1. vydanie.* Praha: C. H. Beck, 2017, ISBN: 978-80-7400-770-5.

TĚŠINOVÁ, J., ŽĎÁREK, R., POLICAR, R.: *Medicínske právo. 1. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2011, ISBN: 978-80-7400-050-8.

Periodiká a zborníky:

KOVÁČ, P: *ZODPOVEDNOSŤ LEKÁRA PRI POSKYTOVANÍ ZDRAVOTNEJ STAROSTLIVOSTI*. In: Via practica, 2005, roč. 2 (5), s. 272 - 274.

LUBY, Š.: *Príčinná súvislosť*. In: Právny obzor, roč.1953, číslo 3, s. 241.

Internetové zdroje:

KOROMHÁZ, P.: *Objektívna zodpovednosť za škodu spôsobenú pri poskytnutí zdravotnej starostlivosti* [online]. Dostupné na: https://www.pravovzdravotnictve.sk/sk/casopis/pravo-a-manazment-v-zdravotnictve/objektivna-zodpovednost-za-skodu-sposobenu-pri-poskytnuti zdravotnej-starostlivosti.m-182.html.

KUŠNÍRIKOVÁ, M.: *Osobitosti dokazovania pri medicínskych sporoch* [online]. Dostupné na: https://www.epi.sk/odborny-clanok/osobitosti-dokazovania-pri-medicinskych-sporoch.htm.

MITRÍKOVÁ, L.: *„Zabudnuté“ pomôcky v tele pacienta po operačnom zákroku* [online]. Dostupné na: https://www.pravovzdravotnictve.sk/sk/casopis/pravo-a-manazment-v-zdravotnictve/zabudnute-pomocky-v-tele-pacienta-po-operacnom-zakroku.m-111.html.

Slovníkový portál Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV. [online]. Dostupné na: https://slovnik.juls.savba.sk/.

SKLENÁROVÁ, M.: *Prípustnosť náhrady "stratenej šance" v slovenskom deliktnom práve.* In: Skúkromné právo, 6/2022 [online]. Dostupné na: https://www.legalis.sk/sk/casopis/ sukromne-pravo/pripustnost-nahrady-stratenej-sance-v-slovenskom-deliktnom-prave.m-3161.html.

Judikatúra:

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 24. októbra 2017, sp. zn.: II. ÚS 716/2016.

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 14. decembra 2021, sp. zn.: III. ÚS 409/2021.

Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 30. januára 2007, sp. zn.: 2 Cdo/73/2006.

Rozsudok Krajského súdu Prešov zo dňa 28. novembra 2016, sp. zn.: 8Co/298/2015.

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 16. decembra 2015, sp. zn.: 4 MCdo 3/2014.

Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 1. apríla 2015, sp. zn.: I. ÚS 151/2015.

Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 25. októbra 2022, sp. zn.: IV. ÚS 519/2022.

Uznesenie Ústavného súdu Českej republiky zo dňa 12. augusta 2008, sp. zn.: I.ÚS 1919/08.

DEDIČSKÉ TITULY, DEDIČSKÉ KONANIE A ZMLUVA O DEDENÍ DE LEGE FERENDA

INHERITANCE TITLES, INHERITANCE PROCEEDING AND CONTRACT OF INHERITANCE DE LEGE FERENDA

Marian Horváth[1]

Abstrakt

Príspevok je zameraný na právnu úpravu dedičských titulov využívaných v súkromnom práve Slovenskej republiky a návrhov de lege ferenda ohľadom staronového dedičského titulu zmluvy o dedení. Prvá časť je venovaná predpokladom dedenia so zameraním sa na aktuálne využívané dedičské tituly, v ďalšej časti je podrobne popísaná procesnoprávna stránka dedičského konania. Druhá časť príspevku je zameraná na zmluvu o dedení, jej historický vývoj a aktuálnu právnu úpravu v Českej republike a návrhy de lege ferenda inšpirované úpravou zmluvy o dedení v zahraničí.

Kľúčové slová

Dedičské tituly, dedičské konanie, zmluva o dedení.

Abstract

Contribution is focused on the legal regulation of inheritance titles used in the private law of the Slovak Republic and proposals de lege ferenda regarding the new-old inheritance title of the Inheritance contract. The first part is devoted to the assumptions of inheritance with a focus on currently used inheritance titles, the next part describes in detail the procedural aspect of inheritance proceedings. The second half is focused on the Inheritance contract, its historical development and current legal regulation in the Czech Republic, and de lege ferenda proposals inspired by the regulation of Inheritance contract abroad.

Keywords

Inheritance titles, inheritance proceedings, inheritance contract.

Úvod

V rámci rekodifikačných prác slovenského súkromného práva[2] smerujúcich aj k prijatiu nového Občianskeho zákonníka sa uvažuje aj o znovuzavedení niektorých právnych inštitútov, ktoré

[1] doc. JUDr. PhDr. Marian Horváth, Ph.D., Katedra súkromno-právnych disciplín, Fakulta práva Janka Jesenského Sládkovičovo

[2] Priebeh prác na rekodifikácii súkromného práva v Slovenskej republike [online]. 2020. [cit. 28.07.2023] Dostupné na internete: https://www.justice.gov.sk/ministerstvo/rekodifikacia-obcianskeho-zakonnika/priebeh-prac-na-rekodifikacii-sukromneho-prava-v-slovenskej-republike/#2020%E2%80%93sucasnost

náš právny poriadok poznal, avšak na čas boli z našej právnej úpravy bez väčšej odbornej diskusie odstránené. Takýmto inštitútom je aj dedičská zmluva.

Inštitút zmluvy o dedení bolo možné využiť už za čias Rakúsko-Uhorska a potom aj v prvej Československej republike. Úprava dedičskej zmluvy sa z právneho poriadku v našich podmienkach počas novelizácií Občianskeho zákonníka vytratila a to najmä v časoch socializmu.

Náhľad na inštitút dedičskej zmluvy a jej aktuálnosť prezentuje aj jej úprava v Nariadení Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 650/2012 zo 4. júla 2012 o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a prijatí a výkone verejných listín v dedičských veciach a o zavedení európskeho osvedčenia o dedičstve (ďalej len „Nariadenie o dedení“), ktorá ju, okrem iného podľa čl. 3 ods. 1 písm. d), spolu so závetom a spoločným závetom označuje za právny úkon nakladania s majetkom pre prípad smrti.[3]

V súvislosti s dedičskými titulmi, ktoré budú v tomto článku ako aj samotné dedičské konanie spomenuté je potrebné uviesť, že všeobecnou zásadou právnej úpravy dedenia je, že na dedenie sa použije právo (ius) platné v čase smrti poručiteľa. A v súvislosti s hmotnoprávnou úpravou ako aj s procesnoprávnou úpravou je stále aktuálna potreba právnych znalostí aj predchádzajúcich právnych úprav dedenia.

1. Všeobecné ustanovenia a predpoklady dedenia

Právna úprava dedenia, dedičského konania vychádza nielen z čl. 20 ústvného zákona č. 460/1992 Zb. ale aj z Občianskeho zákonníka a zo zákona o notároch a notárskej činnosti. T.z. zákon č. 323/1992 Zb. Aby sme mohli vôbec hovoriť o dedení, musia byť naplnené základné predpoklady, ktorými sú ***smrť fyzickej osoby***, ***spôsobilý dedič***, ***existencia dedičstva*** *a* ***dedičský titul***. Dedičské právo našej právnej úpravy uplatňuje delačný systém. Tento systém je možno charakterizovať ako princíp rovnosti súkromno-právnych subjektov, na základe ktorého nemôže byť vnútené právo subjektu proti jeho vôli. Princíp rovnosti teda vyžaduje to, aby mohol dedič slobodne rozhodovať o tom, či dedičstvo nadobudnúť chce, resp. či sa chce stať dedičom. Tento princíp sa v slovenskej právnej úprave uplatňuje prostredníctvom Občianskeho

[3] Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 650/2012 zo 4. júla 2012 o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a prijatí a výkone verejných listín v dedičských veciach a o zavedení európskeho osvedčenia o dedičstve [online]. 2012. [cit. 20.07.2023]. Dostupné na internete: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012R0650&from=BG

zákonníka, ktorý v § 463 priznáva dedičovi možnosť odmietnutia dedičstva. Využitie toto práva má za následok to, že dedič, hoci bol za dediča povolaný, sa dedičom nestáva, ergo nededí.[4]

Smrť fyzickej osoby- pred vydaním uznesenia o začatí konania o dedičstve je nevyhnutné, aby orgán, ktorý vedie matriku oznámil vo svojom obvode úmrtie. Smrť fyzickej osoby musí byť zistená zákonným spôsobom, a to buď **vystavením úmrtného listu po obhliadke zosnulého**[5] alebo **vyhlásením osoby za mŕtvu**[6] a následným zápisom matriky do knihy úmrtí. V prípade, že nie je ani na základe obhliadky zosnulých možné určiť poradie jednotlivých úmrtí (napríklad pri havárii lietadla, či autonehode) má sa za to, že osoby zomreli súčasne.[7]

Existencia dedičstva (hereditas) - podľa § 16 ods. 1 a 2 CMP zisťuje notár ako súdny komisár, ktorý koná pod záštitou súdu ale vo vlastnom mene (vydáva v tejto fáze dedičského konania všetky meritórne rozhodnutia, ako aj rozhodnutia v procesných otázkach). Na tomto mieste je vhodné spomenúť, že po poslednej zásadnejšej novele právnej úpravy dedičského konania z roku 2015 bola celá prvoinštančná časť konania o dedičstve ponechaná notárom ako súdnym komisárom, ktorý konajú na základe poverenia súdu. Poverenie, na základe ktorého koná notár nie je rozhodnutím (je to opatrenie) a teda voči nemu nie je prípustný opravný prostriedok. Za dedičstvo je považované to, čo poručiteľ ku dňu smrti bezpochybne vlastnil, pričom nie je možné oddeľovať aktíva a pasíva a je potrebné tento majetok vnímať ako celok. Možno zdediť iba tie práva, ktoré nie sú späté s osobou svojho nositeľa, teda jeho smrťou nezanikajú a stávajú sa predmetom dedičskej sukcesie.[8]

Spôsobilý dedič. Dedičom môže byť **fyzická osoba**, **právnická osoba** a na základe závetu aj **štát**[9]. Dedičská spôsobilosť je existencia spôsobilých dedičov (vrátane počatého dieťaťa, ak sa narodí živé). Účastníkmi konania o dedičstve podľa § 165 CMP sú tí, o ktorých sa možno odôvodnene domnievať, že sú poručiteľovými dedičmi; ďalej ten, kto sa postaral o pohreb zosnulého; štát; veriteľ poručiteľa[10]; manžel poručiteľa; správca dedičstva; notár v časti

[4] GANDŽALOVÁ D., *Dedičské právo*, 2006, Právnická fakulta UMB, s.85
[5] V súlade so zákonom č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej spôsobilosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti v znení neskorších predpisov
[6] Súd vyhlási za mŕtvu fyzickú osobu, ktorá je nezvestná a so zreteľom na všetky okolnosti možno usúdiť, že táto osoba nežije. Deň úmrtia, resp. deň, ktorý osoba neprežila je určený súdom v predmetnom vyhlásení za mŕtveho.
[7] FEKETE I. *Občiansky zákonník 2 Veľký komentár.* Bratislava: EUROKÓDEX, 2011., s. 1264
[8] KUPKA L. *Dedičské právo hmotné II doplnené a prepracované vydanie*, Bratislava EUROUNION. 2016., s. 50
[9] Štát je v konaní podľa § 166 CMP o odúmrti v postavení účastníka dedičského konania, ale nemá všetky oprávnenia dediča - nemôže napríklad odmietnuť dedičstvo. Štát môže byť v postavení dediča len na základe závetu.
[10] Veriteľ sa stáva účastníkom dedičského konania prihlásením svojej pohľadávky, ktorú notár zaradí do súpisu dlhov (ak nie je sporná) ak ju dediči namietajú, inak sa veriteľ môže svojej pohľadávky domáhať na súde žalobou.

týkajúcej sa odmeny a tí, o ktorých sa možno dôvodne domnievať, že sú dedičmi zomretého dedičа.[11] Pri spôsobilosti dedičov skúmame spôsobilosť z hľadiska skúmania procesnej subjektivity a z hľadiska skúmania procesnej spôsobilosti. **Procesná subjektivita** je spôsobilosť osoby na práva a povinnosti, ktorú nadobúda narodením a stráca až smrťou. V prípade smrti účastníka dedičského konania sa pokračuje s jeho nástupcami, teda s osobami, ktoré možno považovať za jeho dedičov. **Procesná spôsobilosť** je spôsobilosť uskutočňovať procesné úkony v rámci konania. Ak niektorý s dedičov nemá spôsobilosť na právne úkony, zastupuje ho zástupca. Napríklad v prípade detí sú to ich zákonní zástupcovia, avšak ak je dedičom maloletý a zároveň aj jeho rodičia je potrebné stanoviť **kolízneho opatrovníka**, aby sa predchádzalo stretu záujmov. Kolízny opatrovník je ustanovený aj pre osoby, ktoré boli pozbavené spôsobilosti na právne úkony, alebo ich spôsobilosť bola obmedzená. Kolízny opatrovník nie je totožný s procesným opatrovníkom. **Procesného opatrovníka** je potrebné ustanoviť podľa § 190 CMP v prípade, ak pobyt dediča nie je známy. Fyzické osoby môžu svojím konaním spôsobiť stav, že sa dostanú do **dedičskej nespôsobilosti**[12], prípadne môže dôjsť k tomu, že ich poručiteľ **vydedí**[13]. Rozdiel medzi dedičskou nespôsobilosťou a vydedením je, okrem iného aj v tom, že dedičská nespôsobilosť nastáva priamo zo zákona a naproti tomu inštitút vydedenia si vyžaduje platný prejav vôle poručiteľa, ktorý sa opiera o niektorý z taxatívne vymedzených zákonných dôvodov. Vydedenie musí poručiteľ urobiť písomnou formou, a to buď priamo v závete alebo osobitnou listinou. Dedičstvo možno aj **odmietnuť**[14], keďže nikoho nemožno nútiť, aby sa stal dedičom (bez ohľadu na to, či by šlo o zákonného alebo závetného dediča). Odmietnutie dedičstva je možné uskutočniť jednostranným, výslovným, adresným prejavom vôle, ktorým dedič vyhlasuje, že sa stať dedičom nechce. Toto vyhlásenie dedič uskutoční po smrti poručiteľa (v lehote jedného mesiaca od poučenia o dedičskom práve) ústne pred notárom ako súdnym komisárom, alebo písomne, zaslaním tohto vyhlásenia príslušnému notárovi. Dedičstvo je možné odmietnuť iba ako celok, teda nie je možné odmietnuť napríklad dlhy a prijať inú časť dedičstva. Odmietnutie dedičstva sa vzťahuje na konkrétnu osobu, ktorá dedičstvo odmieta, nevzťahuje sa automaticky aj na jej prípadných potomkov. Ak už raz dedič právoplatne dedičstvo odmietne, nemôže toto

[11] HORVÁTH E., ANDRÁŠIOVÁ A. *Civilný sporový poriadok Komentár*, Bratislava: Wolters Kluwer, 2016., s. 235

[12] Podľa § OZ 469 nededí, kto sa dopustil úmyselného trestného činu proti poručiteľovi, jeho manželovi, deťom alebo rodičom alebo zavrhnutia hodného konania proti prejavu poručiteľovej poslednej vôle. Môže však dediť, ak mu poručiteľ tento čin odpustil.

[13] Podľa § 469a OZ

[14] Podľa § 463 až § 468 OZ

odmietnutie odvolať (odmietnutie sa vzťahuje rovnako aj na prípadné novoobjavené dedičstvo).[15]

Dedičské tituly - dedičský titul tvorí právny predpoklad a základ subjektívneho dedičského práva dediča. Podľa § 462 OZ možno dediť z dvoch právnych titulov, a to zákona alebo závetu alebo z oboch týchto titulov. Podľa § 461 OZ, ak nenadobudne (prípadne neodmietne) dedičstvo dedič zo závetu, nastupujú namiesto neho dedičia zo zákona. Závetné dedenie má prednosť pred zákonným dedením.[16] Ak dedičstvo nenadobudne žiaden dedič (buď nie je dedič, alebo je nespôsobilý), dedičstvo podľa § 462 OZ pripadne štátu. V českom právnom poriadku možno dediť na základe troch dedičských titulov, ktorými sú dedičská dohoda, závet a zákon podľa tzv. zákonných dedičských tried. Všetky tieto dedičské tituly môžu fungovať aj vedľa seba. **Ak hovoríme o dedení zo závetu,** tak závet môže spísať akákoľvek plnoletá fyzická osoba spôsobilá na právne úkony, ako aj maloletý po dovŕšení 15-teho roku života, ak spíše závet vo forme notárskej zápisnice. Závet je jednostranným právnym úkonom poručiteľa, ktorým upravuje naloženie so svojim majetkom po svojej smrti. Závet možno zmeniť, odvolať, či zrušiť (zničením listiny alebo výmazom z Notárskeho centrálneho registra závetov, ak ide o závet vo forme notárskej zápisnice). Zo závetu, na rozdiel od zákonného dedenia, môžu dediť okrem fyzických osôb aj právnické osoby, či štát. Závet môže byť súkromný (holografný, alografný) alebo oficiálny (vo forme notárskej zápisnice). **Závet formou notárskej zápisnice** musí byť v súlade s NP (§ 47-54 NP). Notárska zápisnica musí obsahovať náležitosti podľa § 47 NP. Do zbierky notárskych listín možno uložiť aj holografný a alografný závet.

Holografný závet je nevyhnutné napísať a podpísať vlastnou rukou poručiteľa. **Alografný závet** je napísaný pomocou technických prostriedkov a poručiteľ ho vlastnou rukou podpisuje pred dvoma súčasne prítomnými svedkami, ktorí tento závet taktiež podpisujú. Za svedkov závetu nie je možné povolať zákonných dedičov, ani osoby im blízke z dôvodu hrozby konfliktu záujmov. Notárska komora SR vedie Notársky centrálny register závetov. Aj v Rakúsku, v Taliansku v Nemecku ako aj v Českej republike sú Notárske centrálny registre závetov prípadne dedičských zmlúv. Tieto registre sú neverejné. **Sloboda poručiteľa** v rámci nakladania s pozostalosťou nie je neobmedzená. Ustanovenie § 479 OZ napríklad obmedzuje poručiteľa v tom, že nemôže prostredníctvom závetu naložiť s celým svojim majetkom ale len

[15] KUPKA L. *Dedičské právo hmotné II doplnené a prepracované vydanie*, Bratislava EUROUNION. 2016., s. 115-123
[16] Tamtiež s. 106-108

s podielom, tak aby sa maloletým potomkom dostalo aspoň toľko, čo sa rovná ich dedičskému podielu zo zákona a plnoletým potomkom aspoň polovica ich dedičského podielu zo zákona.

Sú prípady, kedy je možné dediť výlučne zo závetu, a to sú prípady, ak poručiteľ celý svoj majetok zanechal dedičom zo závetu a *nezostali po ňom dedičia zo zákona*; *ostali po ňom dedičia avšak nejde o neopomenuteľných dedičov (§ 479 OZ)*; *zanechal dedičov aj neopomenuteľných ale tí sú nespôsobilí dediť, poručiteľ ich vydedil prípadne odmietli dedičstvo*.

Ďalším dedičským titulom je dedenie zo zákona ktoré je označované aj ako intestantná dedičská postupnosť. Z povahy zákonných ustanovení je jasné, že zákonné dedenie uprednostňuje potomkov (descendentov) pred predkami (ascendentami), pričom sa nerozlišuje medzi poradím zrodení detí, pohlavím dedičov, ani medzi manželskými či nemanželskými deťmi[17]. Platná právna úprava delí dedičov podľa tzv. parentálnej dedičskej postupnosti[18] do **štyroch dedičských skupín**. V **prvej** skupine sú poručiteľove deti a manžel/manželka.[19] V **druhej** skupine (ak nededia poručiteľovi potomci) je manžel, poručiteľovi rodičia, tí ktorí s poručiteľom žili a starali sa o spoločnú domácnosť najmenej po dobu jedného roku pred jeho smrťou v spoločnej domácnosti alebo mal voči nim poručiteľ vyživovaciu povinnosť (manžel dedí najmenej polovicu a ostatní rovným dielom).[20] Ak nededí manžel, ani žiaden z rodičov dedia *v* **tretej** skupine rovnakým dielom poručiteľovi súrodenci, tí ktorí s poručiteľom žili a starali sa o spoločnú domácnosť najmenej po dobu jedného roku pred jeho smrťou v spoločnej domácnosti alebo voči nim mal vyživovacou povinnosť.[21] Ak nededí žiaden dedič z tretej skupiny dedia *v* **štvrtej** skupine rovnakým dielom prarodičia, ak nededí žiaden z nich dedia rovnakým dielom ich deti.[22] Špecifikom týchto dedičských skupín je, že napríklad manžel poručiteľa a spolužijúca osoba môžu dediť v rôznych skupinách vždy spolu s iným okruhom zákonných dedičov, teda niektoré skupiny sa čiastočne prekrývajú. Avšak každý s dedičov dedí iba v tej skupine, ktorá je v konkrétnom prípade povolaná dediť. Dedenie z viacerých dedičských skupín nie je možné kombinovať.

V historickom exkurze prebehlo vývojom aj samotné dedičské konanie. V skratke pre bližšie priblíženie tohto procesného postupu v tomto príspevku naň poukážem. Konanie o dedičstve

[17] Ešte do roku 1951 mohli dediť iba manželské deti.
[18] Odvodené do latinského *parents* teda rodič, ako otec alebo matka.
[19] Podľa § 473 OZ
[20] Podľa § 474 OZ
[21] Podľa § 475 OZ
[22] Podľa § 475a OZ

bolo novelou Občianskeho súdneho poriadku (č. 519/1991 Zb.) znovu zverené do právomoci súdov (dovtedy patrilo výlučne do právomoci štátnych notárstiev). V rámci ďalšieho vývoja sa (tak, ako bolo uvedené už vyššie) pôsobnosť konania o dedičstve postupne rozdelila medzi súdy a notárov ako súdnych komisárov. Poslednou už spomenutou zásadnou novelou predmetnej právnej oblasti bolo prijatie zákona CMP, ktorý nadobudol účinnosť 1. júla 2016. Ustanovenie § 161 CMP upravujúce dedičské konanie konkretizuje všeobecné poverenie notára ako súdneho komisára z § 16 CMP. Notár ako súdny komisár v konaní o dedičstve rozhoduje "pod hlavičkou" súdu, avšak vo svojom mene a pod svojím menom a úradnou pečiatkou.[23] Ako vyplýva z CMP dedičské konanie je možné začať na návrh, ale aj z úradnej povinnosti *ex offo*, čím sa prejavuje princíp oficiality, ktorý je pre mimosporovú oblasť príznačný. Návrh na začatie konania môže podať budúci účastník konania, či prokurátor. V prípade, ak návrh na začatie konania podá osoba, ktorá nie je príslušnou, bude tento návrh odmietnutý, avšak ak sú tu dôvody na začatie konania, nič nebráni tomu, aby sa konanie začalo bez návrhu. **Náležitosti návrhu na začatie konania** sa ani vyššie spomenutou novelou veľmi nezmenili. Okrem všeobecných náležitostí podľa § 127 CSP[24] je nevyhnutné, aby návrh obsahoval označenie účastníkov konania a ich zástupcov (ak ich majú), pravdivé a úplné opísanie rozhodujúcich skutočností, označenie dôkazov a priloženie listinných dôkazov k návrhu a samotný petit návrhu, pričom z návrhu musí byť nepochybné, čoho sa navrhovateľ domáha a návrh musí byť špecifikovaný v samostatnej časti.[25] **Okamihom začatia konania** o dedičstve je **vydanie uznesenia o začatí konania**, ktorého vydanie ostalo v právomoci súdu. Miestna **príslušnosť** súdu ostala zachovaná a riadi sa **adresou trvalého pobytu, majetku alebo miesta úmrtia**. Do 30. júna 2016 bolo kritérium príslušnosti "posledné bydlisko", čo v aplikačnej praxi spôsobovalo spory o miestnu príslušnosť, avšak poslednou novelou bolo toto kritérium odstránené.[26] V rámci cezhraničného dedenia pre určenie príslušnosti je dôležité aj Nariadenie o dedení [27], ktoré nadobudlo účinnosť 17. augusta 2015, ktoré za kritérium pre určenie

[23] SMYČKOVÁ R., ŠTEVČEK M., TOMAŠOVIČ M., KOTRECOVA A. a kol. *Civilný mimosporový poriadok. Komentár* 1. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2017., s. 99-100
[24] Podľa § 127 CSP Ak zákon na podanie nevyžaduje osobitné náležitosti, v podaní sa uvedie: ktorému súdu je určené, kto ho robí, ktorej veci sa týka, čo sa ním sleduje a podpis. Ak ide o podanie urobené v prebiehajúcom konaní, náležitosťou podania je aj uvedenie spisovej značky tohto konania.
[25] HORVÁTH E., ANDRÁŠIOVÁ A. *Civilný sporový poriadok Komentár*, Bratislava: Wolters Kluwer, 2016., s. 27
[26] SMYČKOVÁ R., ŠTEVČEK M., TOMAŠOVIČ M., KOTRECOVA A. a kol. *Civilný mimosporový poriadok. Komentár* 1. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2017., s. 593
[27] Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 650/2012 zo 4. júla 2012 o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a prijatí a výkone verejných listín v dedičských veciach a o zavedení európskeho osvedčenia o dedičstve [online]. 2012. [cit. 20.07.2023]. Dostupné na internete: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012R0650&from=BG

rozhodného práva a stanovenia právomoci súdu stanovuje *obvyklý pobyt poručiteľa*, pričom súd by mal pri posudzovaní uvážiť okolnosti života zosnulého celkovo, najmä z pohľadu jeho väzieb na ten ktorý štát. Právnou úpravou účinnou od 1. júla 2016 sa upustilo od vydávania osvedčení o dedičstve a v konaniach začatých po tomto dátume možno rozhodnúť už iba formou uznesenia. Na meritórne uznesenia sa použijú ustanovenia § 220 CSP o rozsudku, ale na procesné uznesenie sa použijú ustanovenia § 236 CSP[28] o uznesení.[29] Notár ako súdny komisár zisťuje spôsobilosť dedičov, existenciu závetu alebo listiny o vydedení, existenciu majetku a dlhov. Ak sa zistí, že dlhy poručiteľa prevyšujú jeho majetok ide o predlžené dedičstvo.[30]Notár v dedičskom konaní je ako súdny komisár oprávnený na všetky procesné úkony s vylúčením úkonov, ktoré sú taxatívne vymedzené v ustanovení § 161 ods. 2 CMP. Súdu je teda podľa § 161 ods. 2 CMP v rámci dedičského konania ponechané právo *rozhodnúť o začatí konania[31], podať žiadosť o poskytnutie právnej pomoci v cudzine, rozhodnúť o vylúčení notára a jeho zamestnancov, rozhodnúť o zrušení rozhodnutia v konaní o dedičstve* (ak sa dodatočne zistí, že poručiteľ žije, alebo ak bolo zrušené jeho vyhlásenie za mŕtveho).**Predbežné vyšetrenie** podľa § 175 CMP je jeden z najdôležitejších úkonov konania o dedičstve. Jeho účelom je zistiť všetky poznatky pre ďalší postup v konaní najmä zistenie dedičov, poručiteľovho majetku a prípadných dlhov. Aby bolo možné toto predbežné vyšetrenie uskutočniť, je potrebné, aby sa príslušný notár spojil s osobou informovanou o osobných, rodinných a majetkových pomeroch poručiteľa. Najčastejšie je touto osobou ten, kto sa postaral o pohreb poručiteľa – údaj o osobe vybavovateľa pohrebu je súčasťou úmrtného listu.[32] Predbežné vyšetrenie prebieha tak, že si notár predvolá informovanú osobu a o predmetnom vypočutí je spísaná zápisnica. Notár ako súdny komisár ďalej formou výziev, žiadostí o poskytnutie súčinnosti, či lustrácie závetu zisťuje ďalšie skutočnosti ohľadom majetkových a rodinných pomerov poručiteľa. Prostredníctvom predbežného vyšetrenia sa zisťuje aj to, či nie je potrebné urobiť nejaké **neodkladné úkony**. Neodkladnými úkonmi sú *zabezpečenie dedičstva* - úschova u notára alebo u uschovateľa, zverenie veci osobnej potreby, zapečatenie priestorov, zákaz výplaty, súpis na mieste samom, solučná úschova, *postaranie sa o predaj*

[28] Podľa § 236 CSP v písomnom vyhotovení uznesenia sa uvedie označenie súdu, ktorý ho vydal, označenie strán a ich zástupcov, označenie prejednávaného sporu, výrok, stručné odôvodnenie, poučenie o odvolaní a deň a miesto vydania uznesenia.
[29] SMYČKOVÁ R., ŠTEVČEK M., TOMAŠOVIČ M., KOTRECOVA A. a kol. *Civilný mimosporový poriadok. Komentár* 1. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2017., s. 604
[30] HORVÁTH E., ANDRÁŠIOVÁ A. *Civilný sporový poriadok Komentár*, Bratislava: Wolters Kluwer, 2016., s. 253
[31] Rozhodnutie o začatí konania sa vydáva len ak sa dedičské konanie začína ex offo, nedoručuje sa a nie je voči nemu prípustné odvolanie.
[32] SMYČKOVÁ R., ŠTEVČEK M., TOMAŠOVIČ M., KOTRECOVA A. a kol. *Civilný mimosporový poriadok. Komentár* 1. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2017., s. 637

vecí, ktoré nemožno uschovať bez nebezpečenstva škody alebo nepomerných nákladov, prípadne *stanovenie správcu dedičstva* alebo jeho časti. Neodkladné úkony majú dočasný charakter.[33] **Pojednávanie** sa obligatórne nariadi v prípadoch pred vydaním uznesenia o spornom dedičskom práve, pred vydaním uznesenia o vysporiadaní bezpodielového spoluvlastníctva manželov, pred vydaním uznesenia o dedičstve a pred vydaním uznesenia o nariadení likvidácie dedičstva. Pojednávanie je neverejné. V prípade, kedy má dedičstvo pripadnúť štátu alebo má pripadnúť jedinému dedičovi je nariadenie pojednávania fakultatívne.[34] Nie všetky uznesenia musia byť vyhlásené. Notár je povinný uznesenie vyhlásiť, len ak je na úkone prítomný aspoň jeden z účastníkov. Uznesenie sa vyhlási, ak bolo vydané na pojednávaní alebo pri inom úkone súdu. Miestom vyhlásenia je spravidla notárska kancelária ale aj iné miesto, keďže sa uznesenie môže vydať aj pri inom úkone. Na rozdiel od rozsudku sa vyhlásenie nevyhlasuje slávnostnou formou.[35]

Predpokladom prejednania dedičstva je existencia majetku. V prípade, že notár v rámci predbežného vyšetrenia zistí, že poručiteľ bol nemajetný, prípadne, že zanechal iba dlhy vydá **uznesenie o zastavení dedičského konania**. Voči tomuto uzneseniu je prípustné odvolanie, keďže ide o rozhodnutie vo veci samej.[36]Ak konanie nebolo zastavené, notár vydá **upovedomenie o dedičskom práve**, ktorým upovedomí potenciálnych dedičov o dedičskom práve a o možnosti odmietnuť dedičstvo v lehote jedného mesiaca od tohto upovedomenia. V priebehu dedičského konania musí byť vysporiadané prípadné **bezpodielové spoluvlastníctvom manželov**, zákon preferuje dohodu manžela a ostatných dedičov, v prípade že k nej nepríde, o vysporiadaní rozhodne notár. Notár v súlade s ustanovením § 200 CMP určí **všeobecnú hodnotu dedičstva** na základe súpisu majetku a dlhov poručiteľa, pričom sa prihliada na hodnotu majetku ku dňu úmrtia poručiteľa (na neskoršie prírastky sa neprihliada). Konanie o dedičstve končí právoplatnosťou uznesenia o dedičstve. Právoplatnosť uznesenia vyznačuje notár. Proti tomuto uzneseniu je možné podať odvolanie, prípadne žalobu na obnovu konania, dovolanie a dovolanie generálneho prokurátora. Ak sa zistí, že poručiteľ stále žije, uznesenie o dedičstve zruší súd. Notár uznesením o dedičstve môže potvrdiť aj nadobudnutie dedičstva jedinému dedičovi, prípadne odúmrť štátu. V rámci konania o dedičstve môže dôjsť

[33] SMYČKOVÁ R., ŠTEVČEK M., TOMAŠOVIČ M., KOTRECOVA A. a kol. *Civilný mimosporový poriadok. Komentár* 1. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2017., s. 645-651
[34] HORVÁTH E., ANDRÁŠIOVÁ A. *Civilný sporový poriadok Komentár*, Bratislava: Wolters Kluwer, 2016., s. 279
[35] SMYČKOVÁ R., ŠTEVČEK M., TOMAŠOVIČ M., KOTRECOVA A. a kol. *Civilný mimosporový poriadok. Komentár* 1. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2017., s. 604
[36] Tamtiež s. 656-657

k viacerým dohodám, ktoré podliehajú schváleniu notárom. Dedičia sa môžu dohodnúť napríklad na vysporiadaní dedičstva, o prenechaní dedičstva na úhradu dlhov; v prípade, že notár tieto dohody schváli, dedičské konanie schválením takýchto dohôd končí. V prípade, že notár neschváli dohodu o vysporiadaní dedičstva, potvrdí nadobudnutie dedičstva podľa výšky dedičských podielov alebo vykoná vysporiadanie.

Ak sa zistí, že dedičstvo je predĺžené (teda výška dlhov presahuje hodnotu majetku) dedičia sa (ako je uvedené vyššie) môžu dohodnúť na prenechaní dedičstva na úhradu dlhov. Ak k takejto dohode nedôjde, notár môže aj bez návrhu nariadiť **likvidáciu dedičstva**, teda speňaženie dedičstva a jeho rozdelenie medzi veriteľov poručiteľa na úhradu ich pohľadávok. Prihláška veriteľa (ktorou sa stáva účastníkom konania o dedičstve) má okrem všeobecných náležitosti podľa § 127 CSP obsahovať aj osobitné náležitosti podľa § 205 ods. 3, ktorými sú výška pohľadávky, jej právny dôvod a spôsob jej zabezpečenia. Úkony pri speňažovaní dedičstva v rámci likvidácie vykonáva notár ako súdny komisár vo vlastnom mene (napríklad kúpnu zmluvu, ktorou sa predáva vec poručiteľa, uzatvára notár vo vlastnom mene v postavení predávajúceho).[37] Výťažok zo speňaženia dedičstva pri jeho likvidácii notár ako súdny komisár rozvrhne v súlade s ustanovením § 208 CMP, pričom sa primerane použijú ustanovenia Exekučného poriadku o rozvrhu výťažku z predaja nehnuteľností. Voči rozhodnutiam notára v tomto konaní je prípustné odvolanie aj v tých prípadoch kedy to primerane sa vzťahujúce ustanovenia Exekučného poriadku nepripúšťajú.[38] Podľa ustanovenia § 209 CMP, ak likvidácia dedičstva skončí prebytkom, tento sa prejedná ako dedičstvo. Ak poručiteľ umrie v cudzine, jeho majetok je v cudzine alebo umrie cudzí štátny príslušník, ktorý má majetok na Slovensku, hovoríme o dedení s cudzím prvkom.[39] V konaniach s cudzím prvkom je potrebné skúmať obsah príslušných medzinárodných zmlúv, ktoré majú prednosť pred zákonom. Podľa § 213 CMP ak prejednanie dedičstva nepatrí do právomocí Slovenskej republiky, súd vykoná predbežné šetrenie a vydá účastníkom na ich žiadosť úradné potvrdenie o výsledku vyšetrenia.

V rámci Európskej únie sa na dedičské konania s medzinárodným prvkom (začaté po 17. auguste 2015) v plnej miere vzťahuje Nariadenie o dedení[40]. Z toho dôvodu je pri konaní

[37] SMYČKOVÁ R., ŠTEVČEK M., TOMAŠOVIČ M., KOTRECOVA A. a kol. *Civilný mimosporový poriadok. Komentár* 1. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2017., s. 713 – 722
[38] Tamtiež. s. 723
KUPKA L. *Dedičské právo hmotné II doplnené a prepracované vydanie*, Bratislava EUROUNION. 2016., s. 44
[40] Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 650/2012 zo 4. júla 2012 o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a prijatí a výkone verejných listín v dedičských veciach a o zavedení európskeho osvedčenia o dedičstve [online]. 2012. [cit. 20.07.2023]. Dostupné na internete: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012R0650&from=BG

o dedičstve s cudzím prvkom potrebné skúmať, či má notár ako súdny komisár postupovať podľa zákona o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom, podľa medzinárodnej zmluvy alebo podľa citovaného Nariadenia o dedení. Ak po aplikácii spomenutých ustanovení notár ako súdny komisár dospeje k záveru, že je daná právomoc cudzieho štátu, obmedzí sa iba na úkony potrebné na zabezpečenie majetku, vykoná predbežné šetrenie, a lustráciu v Notárskom centrálnom registri závetov.[41] **Európske osvedčenie o dedičstve** je listinou, ktorú na základe Nariadenia o dedení vydáva príslušný orgán členského štátu EÚ viazaného týmto nariadením. Toto osvedčenie vydáva príslušný notár na základe žiadosti a zaregistruje ho v Notárskom registri listín. Rozhodnutie vydané členským štátom podľa Nariadenia o dedení je v ostatných členských štátoch priamo záväzné bez potreby ďalšieho osobitného konania.[42] Osvedčenie môže slúžiť aj ako doklad o niektorých skutočnostiach týkajúcich sa dedenia, ako napríklad, kto je dedičom poručiteľa, aký konkrétny majetok dedič nadobudol, kto je správcom dedičstva a podobne. Osvedčenie možno použiť ako doklad pri súdnom konaní, doklad na účely zápisu dediča ako vlastníka do verejných registrov (napríklad register nehnuteľností, cenných papierov a podobne), prípadne doklad slúžiaci na preukázanie práva na inkaso pohľadávky, ktorú po poručiteľovi zdedil (najčastejšie výber z účtu). Notár taktiež môže odmietnuť vydanie európskeho osvedčenia o dedičstve v prípade, že neboli naplnené podmienky pre jeho vydanie. V takom prípade vyhotoví písomné upovedomenie o odmietnutí vydať európske osvedčenie o dedičstve, ktoré odôvodní a doručí žiadateľovi. Odmietnutie vydania tohto osvedčenia nie je súdnym rozhodnutím.[43]

V rámci samotného vývoja dedičskej zmluvy resp. zmluvy o dedení, tak v minulosti za čias Rakúsko Uhorska patrila táto zmluva medzi tzv. svadobné zmluvy. **Účastníkmi** dedičskej zmluvy mohli podľa ABGB byť *výlučne manželia*[44], *či snúbenci* za podmienky, že dôjde k uzatvoreniu manželstva. V prípade, že bolo manželstvo vyhlásené za neplatné, stala sa neplatnou aj dedičská zmluva, pri "rozvode" manželstva mohlo dôjsť aj k jej zániku (bližšie pri

[41] SMYČKOVÁ R., ŠTEVČEK M., TOMAŠOVIČ M., KOTRECOVA A. a kol. *Civilný mimosporový poriadok. Komentár* 1. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2017., s. 739
[42] HORVÁTH E., ANDRÁŠIOVÁ A. *Civilný sporový poriadok Komentár*, Bratislava: Wolters Kluwer, 2016., s. 324
[43] SMYČKOVÁ R., ŠTEVČEK M., TOMAŠOVIČ M., KOTRECOVA A. a kol. *Civilný mimosporový poriadok. Komentár* 1. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2017.,. s. 741 – 746
[44] § 602 ABGB „Zmluvy dedičské o celej pozostalosti alebo o pomernom jej diele môžu byť platne zjednané len medzi manželmi. Ustanovenia o tom sú v hlave o svadobných zmluvách." [online]. 2013. [cit. 19.07.2023]. Dostupné na internete: http://repertorium.at/qu/1811_oestabgb.html
Na území Slovenskej republiky nebol okruh účastníkov ohraničený týmto spôsobom, keďže na Slovensku mohli tuto zmluvu uzatvoriť ktorékoľvek svojprávne osoby, ktoré boli spôsobilé uzatvoriť každú zmluvu, avšak aj tuto musela dedičská zmluva napĺňať formálne náležitosti závetu.

zániku zmluvy). Dedičská zmluva podľa ABGB musela byť uzatvorená písomnou formou pred notárom za prítomnosti dvoch svedkov, prípadne písomnou formou pred dvoma notármi. Zákon teda upravoval spôsob uzatvorenia dedičskej zmluvy prísnejšie ako napríklad pri závete, ktorý bolo možné uzatvoriť aj ústnou formou pred notárom. Dedičská zmluva sa mohla vzťahovať maximálne na tri štvrtiny majetku a jedna štvrtina musela ostať voľná a nesmel na nej viaznuť žiaden dlh, ani povinný podiel.[45] Zánik zmluvy bol možný dohodou (§ 551 ABGB), nedobrovoľným rozvodom od stola a lóže, rozsudkom vydaným o žalobe strany, ktorá má právo žiadať o zrušenie svadobných zmlúv (§ 1264 ABGB), rozlukou manželstva z iného dôvodu (ak mal dediť manžel vinný z rozvodu, v prípade že mal dediť nevinný manžel, mal právo voľby - § 1266 ABGB).[46]

Vtedajšia úprava umožňovala aj **konverziu dedičskej zmluvy na závet**, ak došlo k situácii, že neboli naplnené všetky podmienky pre platnosť dedičskej zmluvy (napr. rozluka manželstva) mohla dedičská zmluva platiť ako závet, v prípade, že poručiteľ to tak chcel a predmetná zmluva naplnila aspoň podmienky stanovené pre závet.

V súčasnosti právna úprava platná v Českej republike je podobná ako napr. aj v Taliansku. Aktuálna právna úprava podľa OZČR má v porovnaní s pôvodnou úpravou podľa ABGB pomerne väčšiu voľnosť, čo do okruhu účastníkov, ktorí túto zmluvu môžu uzatvoriť. **Účastníkmi zmluvy o dedení** môžu byť ktorékoľvek plnoleté svojprávne osoby. Dokonca je možné, aby zmluvu o dedení uzatvorila aj osoba obmedzená na svojprávnosti (v prípade, že je v postavení poručiteľa potrebný písomný súhlas opatrovníka; v postavení dediča sa súhlas nevyžaduje), či osoba, ktorá nadobudla plnoletosť rozhodnutím súdu alebo uzatvorením manželstva (táto osoba však môže byť iba dedičom zo zmluvy, nesmie byť v pozícii poručiteľa). Ustanovenia § 1592 a § 1593 OZČR a ustanovenie § 3020 OZČR upravujú dedičskú zmluvu uzatvorenú medzi manželmi, či registrovanými partnermi[47], pričom špecifikom týchto zmlúv je, že sa manželia, či partneri môžu povolať za dedičov navzájom.

Zmluvu môže poručiteľ taktiež uzatvoriť s viacerými dedičmi alebo aj v prospech tretej osoby (v praxi ide najmä o prípady, kedy poručník a druhá zmluvná strana chcú povolať za dediča

[45] ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi.* Díl třetí. Praha: Linhart, 1998., s. 166 – 168
[46] Allgemeines Österreichisches Bürgerliches Gesetzbuch. Wien 1811 :: Internetportal (Speer 2013). [online]. 2013. [cit. 19.07.2022]. Dostupné na internete: http://repertorium.at/qu/1811_oestabgb.html
[47] Podľa zákona č. 115/2006 Sb. o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů

neplnoletú alebo nesvojprávnu osobu). Tretia osoba, v ktorej prospech bola zmluva uzatvorená môže dedičstvo odmietnuť.[48]

2. Uzatvorenie dedičskej zmluvy

Dedičská zmluva je **dvojstranný právny úkon**, **ktorým poručiteľ spolu s dedičom upravuje svoje majetkové pomery pre prípad vlastnej smrti**. Poručiteľ povoláva druhú zmluvnú stranu za dediča svojej pozostalosti (s vylúčením „voľnej štvrtiny" podľa § 1585 OZČR, ktorá musí byť ponechaná voľne) alebo jej časti. Poručiteľ, keďže s budúcim dedičom uzatvára zmluvu, je limitovaný aj vôľou tohto budúceho dediča, teda dedičskou zmluvou nemožno niekoho nútiť, aby sa stal dedičom, musí ísť **o zhodný prejav vôle zmluvných strán**.[49] Dedičská zmluva si podľa ustanovenia § 1582 ods. 2 OZČR a § 3026 ods. 2 OZČR vyžaduje **formu verejnej listiny - notárskeho zápisu**, pričom nedodržanie formy spôsobuje jej neplatnosť.[50] Dedičskú zmluvu nemožno uzatvoriť prostredníctvom zástupcu, uzatvára sa výlučne osobne. Dedičská zmluva neobmedzuje poručiteľa v užívaní jeho majetku počas života. Poručiteľ však môže na základe dohody s budúcim dedičom dohodnúť v zmluve o dedení určité podmienky alebo obmedzenia, ktorými bude jeho užívanie majetku limitované, a to buď za odmenu alebo bezodplatne (príklad podmienok v zmluve o dedení: zákaz scudzenia, či zaťaženia nehnuteľnosti počas života poručiteľa bez súhlasu zmluvného dediča, zriadenie vecného bremena v prospech dediča, zápis trvalého pobytu a podobne)[51]. O dedičskej zmluve je možné uvažovať ako o akejsi kombinácii závetu a zmluvy. V platnej právnej úprave Českej republiky existuje viacero variant zmluvy o dedení, ktoré môžu spočívať napríklad v jej odplatnosti (odplatná/neodplatná), v počte účastníkov (dvojstranná/viacstranná), či v rôznych podmienkach, ktoré si poručiteľ a dedič v tejto zmluve dohodnú - môžu to byť podmienky vzťahujúce sa už na čas po uzatvorení zmluvy, nie výlučne až po smrti poručiteľa (môže ísť o rôzne podmienky, napríklad podmienka doštudovania vysokej školy, zriadenie vecných bremien, dohody ohľadom starostlivosti o poručiteľa, nehnuteľnosť, záhradu, zvieratá a rôzne iné). Určité špecifiká, ako bolo už spomenuté, môžeme vidieť aj pri zmluve o dedení

[48] ŠEŠINA M., MUZIKAŘ L., DOBIÁŠ P. *Dědické právo. Kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a medzinárodního.* Praktická příručka. Praha: Leges, 2019., s. 91- 94
[49] ŠEVČÍK L., KINCL M., PŠENKO R., WELLECH E. *Vyznejte se v novém občanském zákoníku*. 1. vydání. Brno: Albatros Media a.s., 2013., s. 83
[50] Tamtiež. s. 95
[51] ŠEŠINA M., MUZIKAŘ L., DOBIÁŠ P. *Dědické právo. Kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a medzinárodního.* Praktická příručka. Praha: Leges, 2019., s. 102

uzatvorenej medzi manželmi, či registrovanými partnermi, prípadne v zmluve o dedení uzatvorenej v prospech tretej osoby.

Dedičská zmluva s podmienkou - V rámci dedičskej zmluvy môže poručiteľ uložiť dedičovi odkladaciu alebo rozväzovaciu podmienku. Je tu rozdiel v podmienke obsiahnutej v závete a v dedičskej zmluve, keďže dedič zo zmluvy o dedení uzatvorením tejto zmluvy dobrovoľne prijíma jej obsah a teda aj prípadné záväzky, či podmienky v nej obsiahnuté. Zmluvný dedič je teda vopred oboznámený s podmienkami nadobudnutia, či straty dedičstva, pričom pre závetného dediča sú prípadné podmienky závetu často prekvapením. Aj tuto je však základné obmedzenie zmluvnej slobody podľa § 580 OZČR, na základe ktorého podmienky nesplniteľné, odporujúce dobrým mravom, zákonu, či právnemu konaniu, podľa ktorého má byť podmienka plnená sa považujú za neplatné.[52] Taktiež pri nezrozumiteľných podmienkach sa odvodzuje neplatnosť, ktorá môže mať dôsledky na platnosť samotnej zmluvy o dedení[53].

Negatívna zmluva o dedení - názory odbornej verejnosti v Českej republike sa v tomto smere líšia, avšak niektorí sa stotožňujú v tom, že dedičská zmluva môže mať aj negatívny obsah[54], teda, že zmluvné strany môžu uskutočniť určitý variant "zmluvného vydedenia", ktorým ešte za života upravia svoje majetkové pomery, a tak predídu prípadným dedičským sporom. Táto forma môže byť jemnejšou možnosťou v porovnaní s jednostranným vydedením, keďže prostredníctvom dedičskej zmluvy dôjde medzi poručiteľom a druhou zmluvnou stranou k dohode. Formu renunciačnej zmluvy (zmluvy o zrieknutí sa dedičského práva) upravuje § 1484 OZČR, ktorá, okrem iného, stanovuje formu verejnej listiny – notárskeho zápisu. Zrušenie dedičskej zmluvy je podstatne zložitejšie ako zrušenie závetu, kde stačí zničenie listiny, či výmaz z registra. Pri zmene a zrušení dedičskej zmluvy sa naplno prejavuje jej kontraktuálna zložka, keďže zmeniť, či zrušiť dedičskú zmluvu nemožno jednostranným prejavom vôle.

Podľa § 1590 OZČR povinnosti z dedičskej zmluvy môže poručiteľ zrušiť spísaním závetu, avšak k účinnosti zrušenia dedičskej zmluvy sa vyžaduje aj súhlas zmluvného dediča zo zmluvy o dedení a to vo forme notárskej zápisnice.[55]

Dedič zo zmluvy môže dedičstvo odmietnuť iba ak to nie je v dedičskej zmluve vylúčené.[56]

[52] Podľa § 1558 OZČR https://www.epi.sk/zzcr/2012-89
[53] Podľa § 1551 OZČR https://www.epi.sk/zzcr/2012-89
[54] NOVOTNÝ P., NOVOTÁ M. *Nový občanský zákoník. Dědické právo*, Praha: GRADA, 2017., s. 91
[55] Podľa § 1590 OZČR https://www.epi.sk/zzcr/2012-89
[56] Podľa § 1485 OZČR https://www.epi.sk/zzcr/2012-89

Pre **konverziu dedičskej zmluvy** platí, že v prípade nedodržania formy dedičskej zmluvy (notárska zápisnica) alebo neplatnosti pre nesplnenie podmienok podľa § 1584 a § 1585 OZČR alebo pre nedodržanie niektorých ustanovení upravujúcich zmluvy môže byť aj napriek tomu zmluva platná, ak sú dodržané aspoň náležitosti, ktoré sú ustanovené pre závet. Z procesného hľadiska je však potrebné prizvať ku dedičskému konaniu aj dedičov zo zákona, aby sa k pravosti a platnosti takejto listiny vyjadrili.[57]Ako pri každom právnom úkone, aj pri zmluve o dedení môže dôjsť k jej neplatnosti, a to z dôvodu nedodržania formy, nedodržania právnych obmedzení v pomernom množstve, ktoré je prostredníctvom zmluvy možné odkázať (jedna štvrtina majetku patriaceho poručiteľovu v čase spísania dedičskej zmluvy musí ostať voľná), či z dôvodu pochybností o tom, či bolo vyjadrenie vôle účastníkov naozaj slobodné, alebo či neboli zmluvné strany uvedené do omylu podľa ustanovenia § 583 OZČR v súvislosti so zmluvou o dedení (tu sa skúmajú rozhodujúce okolnosti, teda či zmluvná strana skutočnosti, o ktorej bola v omyle prikladala veľký význam a teda ide o podstatný omyl alebo sa jedná o omyl ospravedlniteľný). Aktuálna právna úprava za dôvod neplatnosti nepovažuje to, ak dedičská zmluva opomenie neopomenuteľných dedičov. Táto situácia je riešená tak, že opomenutým dedičom opomenutím vzniká obligačný nárok voči ostatným dedičom a odkazovníkom na vyplatenie povinného dielu, či dorovnanie povinného dielu.[58]

3. Návrhy de lege ferenda

Právna úprava zmluvy o dedení uplatňovanej v Českej republike je z dôvodu veľkej blízkosti právnych úprav veľmi vhodná aj pre podmienky Slovenskej republiky. Pri úvahách o vhodnej forme zavedenia inštitútu zmluvy o dedení do právneho poriadku Slovenskej republiky vyvstáva viacero otázok, ktoré je potrebné zvážiť, aby v prípade uzákonenia zmluvy o dedení bolo zabezpečené, čo najväčšie využite potenciálu inštitútu zmluvy o dedení.Napríklad je dobré zvážiť vhodnosť obmedzenia možnosti zahrnúť do zmluvy o dedení iba ¾ majetku. V českej právnej úprave môže poručiteľ rozhodnúť o celom objeme svojho majetku tak, že ¾ poručí dedičskou zmluvou a ¼ závetom, alebo závetom poručí celý svoj majetok. Zachovanie voľnej časti majetku slúži pravdepodobne ako ochrana neopomenuteľných dedičov a veriteľov, avšak tieto práva sú zabezpečené aj iným spôsobom (neopomenuteľný dedič má zaručené právo na výplatu podielu a dedič zo zmluvy je po prijatí dedičstva povinný zároveň uhradiť aj dlhy

[57] ŠEŠINA M., MUZIKAŘ L., DOBIÁŠ P. *Dědické právo. Kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a medzinárodního.* Praktická příručka. Praha: Leges, 2019. s. 106
[58] FIALA R., DRÁPAL L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720).* Praha: C.H.BECK, 2015., s. 404

poručiteľa). Je teda na zváženie, či by slovenskej právnej úprave vyhovovalo alebo nevyhovovalo toto obmedzenie týkajúce sa majetku, ktorým môže poručiť prostredníctvom zmluvy o dedení disponovať. Na zváženie je aj to, či by nebolo vhodné exaktne upraviť to, či je možné uzatvoriť takzvanú negatívnu zmluvu o dedení alebo nie. V takejto zmluve by bolo možné dohodnúť sa na vydedení, čo by v mnohých prípadoch mohlo odstrániť napätie rodín z vysporiadania majetku po smrti poručiteľa. Jednoznačnejšia úprava by mohla predísť aktuálnym aplikačným problémom, ktoré vznikajú v Českej republike (ako bolo spomenuté vyššie v texte), vzhľadom k tomu, že v tejto otázke sa názory odbornej verejnosti rozchádzajú.

Záver

Samotné úvahy de lege ferenda smerujú k tomu, aby rekodifikačná komisia zvážila prijatie dedičskej zmluvy ako ďalšieho dedičského titulu do nášho právneho poriadku resp. prijala vhodnú formu jej právneho podchytenia. Úzus smeruje prijať obdobnú právnu úpravu ako je to v Českej republike ale je stále na zamyslenie, či má byť dedičská zmluva len vo forme notárskej zápisnice alebo má byť uzatvorená ako klasická zmluva. Ďalej je na zamyslenie aj samotné vyšpecifikovanie okruhu osôb, ktoré by mohli túto dedičskú zmluvu uzatvoriť resp. či táto zmluva má byť odplatná alebo bezodplatná. Napríklad v Rakúsku takúto dedičskú zmluvu môžu uzavrieť iba manželia alebo dvojice, ktoré sú zasnúbené a skutočne majú v úmysle sa zosobášiť, a (nastávajúci) registrovaní partneri. Na druhej strane v Maďarsku je dedičská zmluva vždy odplatná a to výmenou za vyživovanie, anuitu alebo starostlivosť.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Literatúra:

GANDŽALOVÁ, D. 2006, *Dedičské právo*. Banská Bystrica : Právnická fakulta UMB, 2006. 320 s. ISBN 80-8083-347-8

FEKETE I. *Občiansky zákonník 2 Veľký komentár.* Bratislava: EUROKÓDEX, 2011., ISBN: 978-80-8155-073-7

FIALA R., DRÁPAL L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720).* Praha: C.H.BECK, 2015., ISBN: 978-80-7400-570-1

HORVÁTH E., ANDRÁŠIOVÁ A. *Civilný sporový poriadok Komentár*, Bratislava: Wolters Kluwer, 2016., ISBN: 978-80-8168-362-6

KUPKA L. *Dedičské právo hmotné II doplnené a prepracované vydanie*, Bratislava EUROUNION. 2016., ISBN: 978-80-89374-37-3

NOVOTNÝ P., NOVOTÁ M. *Nový občanský zákoník. Dědické právo*, Praha: GRADA, 2017., ISBN: 978-80-271-9636-4

ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi.* Díl třetí. Praha: Linhart, 1998., ISBN 80-85963-74-4

SMYČKOVÁ R., ŠTEVČEK M., TOMAŠOVIČ M., KOTRECOVA A. a kol. *Civilný mimosporový poriadok. Komentár* 1. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2017., ISBN: 978-80-89603-54-1

ŠEŠINA M., MUZIKAŘ L., DOBIÁŠ P. *Dědické právo. Kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a medzinárodního.* Praktická příručka. Praha: Leges, 2019., ISBN 978-80-7502-345-2

ŠEVČÍK L., KINCL M., PŠENKO R., WELLECH E. *Vyznejte se v novém občanském zákoníku*. 1. vydání. Brno: Albatros Media a.s., 2013., ISBN 978-80-265-0071-1

Internetové zdroje:

Priebeh prác na rekodifikácii súkromného práva v Slovenskej republike [online]. 2020. [cit. 28.07.2023] Dostupné na internete: https://www.justice.gov.sk/ministerstvo/rekodifikacia-obcianskeho-zakonnika/priebeh-prac-na-rekodifikacii-sukromneho-prava-v-slovenskej-republike/#2020%E2%80%93sucasnost

Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 650/2012 zo 4. júla 2012 o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a prijatí a výkone verejných listín v dedičských veciach a o zavedení európskeho osvedčenia o dedičstve [online]. 2012. [cit. 20.07.2023]. Dostupné na internete: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012R0650&from=BG

§ 602 ABGB „Zmluvy dedičské o celej pozostalosti alebo o pomernom jej diele môžu byť platne zjednané len medzi manželmi. Ustanovenia o tom sú v hlave o svadobných zmluvách.“ [online]. 2013. [cit. 19.07.2023]. Dostupné na internete: http://repertorium.at/qu/1811_oestabgb.html

O notárskych centrálnych registroch. [online]. 2020. [cit. 24.07.2023]. Dostupné na internete: https://www.notar.sk/ncr_popis/

Zákon č. 89/2012 Sb. Zákon občanský zákoník https://www.epi.sk/zzcr/2012-89

FORMOVANIE KONANIA ZAMESTNÁVATEĽA NAJVYŠŠÍM SÚDOM SLOVENSKEJ REPUBLIKY

FORMATION OF PROCEEDINGS ON BEHALF OF THE EMPLOYER BY THE SUPREME COURT OF SLOVAK REPUBLIK

Natália Kalinák[1]

Abstrakt

Autorka príspevku vymenúva okruh subjektov oprávnených konať za alebo v mene zamestnávateľa, ktorých výpočet a kompetencie výrazne ovplyvňuje judikatúra Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, ako i Ústavného súdu Slovenskej republiky. Príspevok v prvej časti popisuje osoby oprávnené konať za zamestnávateľa vyplývajúce priamo z kódexu pracovného práva a vymedzuje odpoveď na otázku konania viacerých konateľov ako štatutárnych orgánov zamestnávateľa. Následne premýšľa o prípustnosti konania v mene zamestnávateľa tretími osobami formou zastúpenia zamestnávateľa alebo prostredníctvom konania prokuristu.

Kľúčové slová

Zamestnávateľ, zamestnanec, štatutárny orgán, neplatnosť, právny úkon, kompetencia.

Abstract

The author enumerates a range of entities authorized to act for or on behalf of the employer, whose calculation and competences are significantly influenced by the case law of the Supreme Court of the Slovak Republic as well as the Constitutional Court of the Slovak Republic. In the first part, the paper describes the persons authorised to act for the employer arising directly from the Labour Code and defines the answer to the question of the actions of several managing directors as statutory bodies of the employer. It then reflects on the admissibility of third parties acting on behalf of the employer by way of representation of the employer or through the actions of a proxy.

Keywords

Employer, employee, statutory body, nullity, legal act, competence.

Úvod

Otázka kompetencie osoby konajúcej v pracovnoprávnych vzťahoch na strane zamestnávateľa so zamestnancom by mala byť absolútne nesporná a nepochybná. Nie je tomu vždy tak. Dôkazom toho je množstvo rozhodnutí Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, ktoré o otázke konania zamestnávateľa pojednávajú. Rozhodovacia prax všeobecných súdov v SR je mnohokrát protichodná a roztrieštená, čoho následkom je rôznorodosť názorov na posudzovanie podmienok skončenia pracovného pomeru a vytvorenie ešte väčšieho počtu

[1] Mgr., Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, Právnická fakulta, katedra pracovného práva, interný doktorand

sporov. Je nepochybné, že judikatúra Najvyššieho súdu Slovenskej republiky významným spôsobom napomáha k výkladu jednotlivých ustanovení zákona č. 311/2001 Z.z. Zákonníka práce v znení neskorších predpisov (ďalej aj ako „Zákonník práce“) a dotvára súčasnú právnu úpravu.

Absencia kompetencie konajúcej osoby na realizáciu právneho úkonu v pracovnoprávnych vzťahoch má za následok absolútnu neplatnosť právneho úkonu. Predmetom sporov z tohto dôvodu je to najmä pri skončení pracovného pomeru. V tomto príspevku venujeme pozornosť konaniu najmä tými typmi subjektov, ktorých oprávnenie konať v pracovnoprávnych vzťahoch za alebo v mene zamestnávateľa je alebo bolo sporné a na otázku ich kompetencií odpovedal Najvyšší súd Slovenskej republiky, čím významným spôsobom pomohol k výkladu právnych predpisov upravujúcich konanie právnických osôb.

Zamestnávateľské subjekty v rôznych právnych vzťahoch vystupujú vo vzájomne podmienených a komplikovaných systémoch podľa skupín právnych vzťahov. Ako subjekty práva vystupujú v rôznych právnych odvetviach v závislosti od konkrétnycvh právnych vzťahov (subjekty obchodného práva, administratívneho práva, pracovného práva, práva sociálneho zabezpečenia, občianskeho práva, finančného práva,..)[2]. Tieto vzťahy sú mnohokrát prepojené, navzájom závislé alebo súvisiace. Preto i na konanie zamestnávateľa nie je možné nahliadať výlučne optikou noriem pracovného práva. Napriek tomu sa judikatúra najvyšších súdnych autorít prikláňa k názoru ucelenosti a komplexnosti právnej úpravy pracovnoprávneho kódexu, čím takmer úplne vylučuje aplikáciu iných právnych noriem, najmä obchodnoprávnych.

Cieľom tohto príspevku je optikou judikatúry najvyšších súdnych autorít vymedziť okruh subjektov, ktoré sú oprávnené konať za a v mene zamestnávateľa s podrobnejším posúdením subjektov, ktorých pôsobenie v pracovnoprávnych vzťahoch je v súčasnosti sporné.

Konkrétne bližšie nahliadneme na členov štatutárneho orgánu a podmienku konania a podpisu právneho úkonu všetkými členmi, na možnosti právneho zastúpenia zamestnávateľa, na oprávnenie prokuristu konať v mene zamestnávateľa a na aplikáciu podmienok obchodného vedenia v pracovnoprávnych vzťahoch.

1. Konanie zamestnávateľa v zmysle §9 Zákonníka práce

Štúdiom Zákonníka práce prichádzame k záveru, že otázku kompetencie konania zamestnávateľa v pracovnoprávnych vzťahoch získame v § 9 Zákonníka práce. Toto

[2] TKÁČ, V.: Odbory, zamestnávatelia, zamestnanecké rady (Európa, právo a prax).Košice: Eduard Szattler, Press Print, 2004, s.212, ISBN: 80-89084-13-3

ustanovenie diferencuje konanie za zamestnávateľa v závislosti od toho, či je zamestnávateľ fyzickou alebo právnickou osobou. Za zamestnávateľa právnickú osobu v zmysle § 9 Zákonníka práce koná štatutárny orgán alebo člen štatutárneho orgánu. V prípade fyzickej osoby koná fyzická osoba osobne. Konanie za zamestnávateľa osobne alebo prostredníctvom štatutárneho orgánu v praxi aplikačné problémy nespôsobuje. Keďže výnimka potvrdzuje pravidlo, i v tomto prípade je v otázke konania štatutárneho orgánu v pracovnoprávnych vzťahoch nevyhnutné nahliadať do judikatúry Najvyššieho súdu Slovenskej republiky. Spornou sa stala otázka platnosti právneho úkonu realizovaného jedným z dvoch konateľov zamestnávateľa, pričom konať a podpisovať za spoločnosť mohli výlučne spoločne. Najvyšší súd sa ešte v roku 1998 vyjadril, že konanie v pracovnoprávnych vzťahoch je konaním do vnútra spoločnosti, ktoré si vyžaduje v mnohých prípadoch urgentné konanie bez možnosti čakať na druhého konateľa. „Aj keď v danej veci z obsahu spoločenskej zmluvy, resp. u údajov z obchodného registra vyplýva, že písomnosti zakladajúce práva a povinnosti žalovanej spoločnosti podpisujú vždy dvaja konatelia, nie je možné bez ďalšieho z toho usudzovať, že všetky písomné právne úkony spoločnosti musia byť v mene spoločnosti urobené, a teda aj podpísané vždy oboma konateľmi spoločne..... V prípade, že štatutárny orgán spoločnosti tvorí viac konateľov, spôsob, akým sú oprávnení konať v mene spoločnosti určený v spoločenskej zmluve a vyplývajúci z údajov v obchodnom registri, je záväzný len vtedy, ak ide o konanie konateľov v mene spoločnosti navonok.“[3]

Z dikcie §9 Zákonníka práce však vyplýva, že za konanie zamestnávateľa sa považuje i konanie subjektu odlišného od fyzickej osoby zamestnávateľa alebo od štatutárneho orgánu. Konkrétne sú oprávnení v mene zamestnávateľa konať zamestnanci, ktorí na toto konanie boli poverení a výlučne v rozsahu daného poverenia alebo zamestnanci, ktorých konanie v mene zamestnávateľa vyplýva pre konkrétne právne úkony priamo z ich funkcie. I v prípade týchto zamestnancov však existuje istá forma poverenia vychádzajúca z pridelenia práce, ktorej súčasťou sú konkrétne právne úkony. Takíto zamestnanci sú oprávnení vychádzajúc z organizačných predpisov.

Zamestnávateľ je subjekt práva, ktorý napriek svojmu postaveniu zamestnávateľa vystupuje i v iných, než pracovnoprávnych vzťahoch. Štandardne jeden a ten istý subjekt je účastníkom tak pracovnoprávnych vzťahov, ako i vzťahov obchodnoprávnych, občianskoprávnych a pod. Nie je možné opomenúť i právnu úpravu konania právnickej osoby alebo konania fyzickej osoby obsiahnutú v zákone č. 40/1964 Zb. Občianskom zákonníku

[3] Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky z 25.novembra 1998, sp.zn.: 4Cdo 118/98, Zbierka stanovísk NS SR a rozhodnutí súdov SR 5/2001

v znení neskorších predpisov (ďalej aj ako „Občiansky zákonník“) a v zákone č. 513/1991 Zb. Obchodnom zákonníku v znení neskorších predpisov. Otázka kompetencie konajúceho subjektu v mene právnickej osoby alebo fyzickej osoby ako účastníka právneho vzťahu presahuje hranice jedného právneho odvetvia.

Napriek tomu sa však v pracovnoprávnych vzťahoch uplatňuje názor komplexnosti a zatvorenosti § 9 Zákonníka práce vo vzťahu k výpočtu osôb oprávnených konať za a v mene zamestnávateľa. V súvislosti s posudzovaním právnych úkonov v pracovnoprávnych vzťahoch je zodpovedanie otázky kompetencie konajúceho kľúčová. Aplikačné nejasnosti tvoria najmä otázky, či § 9 Zákonníka práce je skutočne komplexný, ako je všeobecne zastávaným názorom, alebo je možné zoznam kompetentných z §9 Zákonníka práce rozšíriť a či je možné uplatniť inštitúty právneho zastúpenia z iných právnych predpisov i na pracovnoprávne vzťahy.

V súvislosti s konaním zamestnávateľa však dochádza k sporným situáciám v prípade, ak právny úkon vykoná v mene zamestnávateľa iný subjekt, než niektorý z vymenovaných v §9 Zákonníka práce, a to konkrétne prokurista alebo osoba splnomocnená (splnomocnenec).

2. Možnosti zastúpenia zamestnávateľa v pracovnoprávnych vzťahoch na základe plnomocenstva

Plnomocenstvo patrí medzi dlhodobo akceptované právne inštitúty, o ktorých možnostiach uplatnenia na prvý pohľad nemôžu existovať pochybnosti. História uplatnenia tohto všeobecného právneho inštitútu siaha až k rímsko-právnym tradíciám. V praxi dochádza k zastúpeniu zamestnávateľov pravidelne, splnomocňujú tretie osoby najmä na realizáciu úkonov, ktoré si vyžadujú formálnu precíznosť a správnosť realizácie právneho úkonu. Typickým príkladom sú úkony týkajúce sa skončenia pracovného pomeru. V týchto prípadoch dochádza štandardne k splnomocňovaniu advokátov v záujme preniesť ťarchu zodpovednosti za formálne náležitosti právneho úkonu, ako i možnosti dodržať všetky právne kroky pri potenciálnych konfrontáciách so zamestnancami. V znení Zákonníka práce úprava zastúpenia na základe plnej moci absentuje.

V tejto oblasti dochádza práve vďaka nálezu Ústavného súdu Slovenskej republiky a rozhodnutiam Najvyššieho súdu Slovenskej republiky k posunu a „doplneniu“ zákonných úprav.

Všeobecné súdy nejednotne zastávali názor, že §9 Zákonníka práce je uzatvorené kogentné ustanovenie, z ktorého vyplýva, že nie je možné rozšíriť výpočet osôb konajúcich za a v mene zamestnávateľa o ďalšie subjekty na základe inštitútov občianskeho alebo obchodného práva, a to i napriek subsidiarite Občianskeho zákonníka.

Kľúčovým bolo rozhodnutie Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 4 Cdo 4/2012, zo dňa 16. augusta 2012. V tomto rozhodnutí súd vyslovil názor, že v pracovnoprávnych veciach v mene zamestnávateľa môžu konať len jeho zamestnanci, s inštitútom zastúpenia na základe plnomocenstva sa nevysporiadal. V pracovnoprávnych veciach sa v praxi inštitút zastúpenia na základe plnomocenstva bežne využíva a využíval. Z uvedeného dôvodu došlo na základe vyslovenia predmetného názoru súdom k právnej neistote, najmä u tých zamestnávateľov, ktorí inštitút zastúpenia na základe plnomocenstva využívali.

Názory o nemožnosti použitia plnomocenstva v oblasti pracovného práva boli argumentačne podložené najmä tým, že z platnej právnej úpravy vyplýva možnosť zamestnávateľa poveriť na právne úkony výlučne svojich zamestnancov, prípadne právne úkony v mene zamestnávateľa môžu vykonávať vedúci zamestnanci, ktorým toto oprávnenie vyplýva z ich statusu vedúceho zamestnanca.[4]

V praxi došlo k nerozlišovaniu medzi zastúpením a poverením, dokonca aj terminologicky sa uvádzal pojem „*splnomocnenie zamestnanca*“ a to i v rozhodnutiach niektorých súdov.[5]

Z pohľadu terminológie nie je možné pojmovo spájať, či stotožňovať poverenie so splnomocnením. Ide o odlišné právne inštitúty s viacerými rozdielmi. V prvom rade sú upravené inými kódexmi súkromného práva.

§ 9 Zákonníka práce viaže poverenie výlučne na osobu zamestnanca zamestnávateľa, pričom zodpovednosť tohto zamestnanca sa riadi normami pracovného práva s výraznou ochrannou funkciou.

Občianskoprávny inštitút – zastúpenie umožňuje robiť právne úkony v mene zamestnávateľa (splnomocniteľa) i iným osobám, než zamestnancom, následky prekročenia splnomocnenia, zodpovednosť splnomocnenca bude v tomto prípade posudzovaná podľa noriem Občianskeho zákonníka, nie Zákonníka práce.

Zastúpenie je možné i zo strany zamestnávateľa ako i zo strany zamestnanca (v tomto prípade obmedzene)[6].

Právne následky poverenia a zastúpenia sú najmä v rozsahu potenciálnej náhrady škody, ktorý je v prípade zamestnancov výrazne obmedzený v porovnaní s rozsahom náhrady škody splnomocnencom. Ďalším významným rozdielom sú odlišné následky i právna úprava

[4] Rozhodnutie Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 4 Cdo 4/2012, zo dňa 16. augusta 2012
[5] JURČOVÁ a kol., Zastúpenie v súkromnom práve, 2. vydanie, 2021, s. 231 - 262
[6] Porovnaj Olšovská, A. Zastúpenie v pracovnom práve. In.: Zastúpenie v súkromnom práve. Beckova edícia právne inštitúty. Praha: C.H. Beck, 2012

prekročenia právomocí vyplývajúcich z týchto „zastupiteľských“ inštitútov. „Označené základné rysy oboch inštitútov vedú k záveru, že ich nemožno vnímať ako zastupiteľné inštitúty, už vôbec nie ako totožné inštitúty, ale ako vzájomne sa doplňujúce právne prostriedky.“[7]

Zákon č. 65/1965 Zb. Zákonník práce v znení neskorších predpisov (ďalej aj ako „Zákonník práce z roku 1965“) upravoval oba inštitúty ako poverenie zamestnanca, ako aj zastúpenie na základe splnomocnenia, a to taktiež s rozdielmi v právnych následkoch. Prijatím súčasného Zákonníka práce sa z jeho textu vylúčilo viacero inštitútov, ktoré duplicitne upravoval i Občiansky zákonník. Zaviedla sa subsidiarita Občianskeho zákonníka s cieľom aplikácie vylúčených inštitútov bez obmedzenia ich využívania v pracovnoprávnych vzťahoch ako následku ich odstránenia zo Zákonníka práce. Zastúpenie bolo jedným z odstránených inštitútov.

Ústavný súd Slovenskej republiky na základe i vyššie uvedených argumentov uvádza právne relevantný názor, ktorým vyvracia akékoľvek právne úvahy o domnelej ucelenosti a „uzamknutosti“ §9 Zákonníka práce a nemožnosti aplikovania inštitútu zastúpenia do pracovnoprávnych vzťahov. **„Zastúpenie na základne plnej moci podľa Občianskeho zákonníka dopĺňa chýbajúcu úpravu Zákonníka práce a dotvára celkový a komplexný právny rámec konania za zamestnávateľa.“[8]** Použitie ustanovenia § 33 Občianskeho zákonníka nie je teda v pracovnoprávnych vzťahoch vylúčené.

Plnomocenstvo sa uplatňuje najmä tam, kde zamestnávateľ ako splnomocniteľ nemôže alebo nechce konať sám, ani prostredníctvom svojich zamestnancov, a preto uskutočnenie právneho úkonu vo svojom mene ponechá tretej osobe. Ako uvádza i doc. Dolobáč, judikatúra súdov, ktorá de facto prísnym formálnym výkladom zakazuje splnomocnenie tretej osoby pre pracovnoprávne vzťahy nie je z dlhodobého hľadiska prínosná ani v mene ochrannej funkcie pracovného práva. Pokiaľ by sa takýto výklad konania zamestnávateľa vžil do praxe a nebol prekonaný spomínaným nálezom Ústavného súdu Slovenskej republiky, mohli by vznikať (i v danom „medziobdobí vznikali“) situácie, kedy zamestnávatelia od zamýšľaných právnych úkonov neustúpia, iba zrealizujú zamýšľaný cieľ iným spôsobom – vypracovanie radu úkonov, ktoré napokon podpíšu oni sami, prípadne uzatvoria dohodu o vykonaní práce, ktorej predmetom bude poverenie a vzájomné vzťahy s takto povereným zamestnancom si

[7] Nález Ústavného súdu SR z 31. augusta 2017, sp. zn I. ÚS 155/2017-75
[8] Nález Ústavného súdu SR z 31. augusta 2017, sp. zn. I. ÚS 155/2017-75

vysporiadajú inak, mimo pracovnoprávnych vzťahov.[9] „Formalizmus plodí mnohokrát ešte väčší formalizmus, takýto cieľ však najvyšší súd určite nezamýšľal dosiahnuť“[10].

3. Možnosti prokuristu v pracovnoprávnych vzťahoch

Napriek tomu, že je možné udeliť plnú moc na skončenie pracovného pomeru so zamestnancom (ako i na iné právne úkony) podľa Občianskeho zákonníka, v zmysle rozhodnutia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 28.10.2021, sp. zn.: 6Cdo/120/2019 sa právny úkon, ktorým zamestnávateľ skončí pracovný pomer so zamestnancom uskutočnený prostredníctvom prokuristu považuje za neplatný, a to z dôvodu, že oprávnenie prokuristu z §14 Obchodného zákonníka nemožno vyvodiť.

Oprávnenie prokuristu konať v mene obchodnej spoločnosti vyplýva z §14 Obchodného zákonníka. V praxi sa konanie prokuristu v pracovnoprávnych vzťahoch akceptovalo a nepovažovalo za akúkoľvek prekážku platnosti právneho úkonu z dôvodu neoprávnenosti obchodnej spoločnosti ako zamestnávateľa konať, s ohľadom na to, že i konanie obchodnej spoločnosti štatutárnym orgánom upravuje ako *lex generalis* Obchodný zákonník. Najvyšší súd Slovenskej republiky sa podľa nášho názoru nedostatočne venoval argumentácii prijatia tohto mnohokrát označovaného ako „kontroverzného“ rozhodnutia. Napriek tomu je možné vyvodiť dve argumentačné línie.

Argumentačná línia proti oprávnenosti prokuristu konať v pracovnoprávnych vzťahoch:

- Konanie v pracovnoprávnych vzťahoch je konaním do vnútra spoločnosti, nie navonok. Oprávnenie prokuristu sa vzťahuje na konanie navonok, voči tretím osobám;
- „Prokurista nie je štatutárnym orgánom právnickej osoby. Judikatúra vylučuje analogickú aplikáciu postavenia štatutárneho orgánu na postavenie prokuristu. Ťažisko tejto pôsobnosti leží vo vnútornej sfére spoločnosti, kde uvedeným orgánom náleží každodenná rozhodovacia a riadiaca činnosť, ktorá môže byť niekedy spojená i s nutnosťou konať navonok. Takáto pôsobnosť pri prokuristovi celkom chýba, pretože účelom prokúry je ustanovenie zástupcu spoločnosti spôsobilého zaväzovať spoločnosť vo všetkých veciach jej podniku. “[11] Z právnej úpravy prokúry ako špecifického druhu zastúpenia právnickej osoby navonok, nevyplýva oprávnenie na pracovnoprávne úkony;

[9] DOLOBÁČ, M.: Hranice zmluvnej slobody v pracovnom práve. Košice: Univerzita P.J. Šafárika v Košiciach, 2017, 147 s. ISBN 978-80-8152-574-2
[10] DOLOBÁČ, M.: Hranice zmluvnej slobody v pracovnom práve. Košice: Univerzita P.J. Šafárika v Košiciach, 2017, 148 s. ISBN 978-80-8152-574-2
[11] Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 28.10.2021, sp.zn.: 6Cdo/120/2019

- Z doslovného znenia § 9 Zákonníka práce oprávnenie prokuristu nevyplýva. Nenachádza sa vo výpočte kompetentných osôb konajúcich za alebo v mene zamestnávateľa;
- Priama aplikácia ustanovení Obchodného zákonníka sa vzhľadom na absenciu jeho subsidiarity nie je možná, preto nie je možné rozšíriť §9 Zákonníka práce o ďalšie subjekty vyplývajúce z Obchodného zákonníka.
- § 9 je uzatvorená, komplexná právna norma, ktorú nie je možné rozširovať o inštitúty z iných právnych noriem, s výnimkou právneho zastúpenia podľa ustanovení Občianskeho zákonníka, a to s ohľadom na jeho subsidiaritu voči Zákonníku práce.

Argumentačná línia za oprávnenosť prokuristu konať v pracovnoprávnych vzťahoch

- Zo znenia § 14 Obchodného zákonníka vyplýva, že prokúrou splnomocňuje právnická osoba prokuristu na všetky právne úkony, ku ktorým dochádza pri prevádzke podniku. Pracovnoprávne vzťahy k prevádzke podniku nevyhnutne patria. V záujme riadnej a bezporuchovej prevádzky podniku je potrebný rad právnych úkonov v pracovnoprávnych vzťahoch, ako i samotné uzatvorenie alebo ukončenie právnych úkonov.
- Prokúra je tzv. najširším splnomocnením právnickej osoby, keďže subsumuje i osobitné plnomocenstvá, ktorými by inak prokurista musel disponovať. Pokiaľ osobitný predpis vyžaduje na konkrétny právny úkon plnomocenstvo konajúcej osoby, prokurista ním nemusí disponovať vzhľadom na svoje postavenie prokuristu a oprávnenie vyplývajúce priamo z §14 Obchodného zákonníka.
- Vecné obmedzenie oprávnení prokuristu sa nachádza v §14 ods. 2 Obchodného zákonníka, z ktorého vyplýva oprávnenie scudzovať a zaťažovať nehnuteľnosti výlučne v prípade, ak to prokúra zahŕňa. Inak týmto oprávnením prokurista nedisponuje.
- Pokiaľ by prokurista nemal byť oprávnený na konanie v pracovnoprávnych vzťahoch, avšak situácia u zamestnávateľa by vyžadovala jeho inherenciu, jedna z možností pre právnickú osobu by bola udeliť mu plnú moc podľa ustanovení Občianskeho zákonníka alebo prokuristu zamestnať. Takéto obmedzenie konania prokuristu by bolo v rozpore s §14 Obchodného zákonníka, ktorý výslovne uvádza vecné obmedzenia rozsahu oprávnenia prokuristu, ako i vylučuje potrebu udeľovania ďalších splnomocnení právnickou osobou. V tomto prípade by opäť došlo k situácii, akú sme popisovali pri problematike obmedzenia

aplikácie zastúpenia zamestnávateľa na základe plnej moci podľa Občianskeho zákonníka. Slovami doc. Dolobáča „Formalizmus plodí mnohokrát ešte väčší formalizmus.“[12]

Pokiaľ spomenuté rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky považujeme za posledný diel puzzle skladačky konania zamestnávateľa, môžeme vyvodiť záver, že §9 Zákonníka práce je po doplnení inštitútu zastúpenia uzavretý, komplexný, bez možnosti doplnenia o konanie ďalších osôb, ktoré z dikcie § 9 Zákonníka práce a § 33 Občianskeho zákonníka vyvodiť nemôžeme.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky vyslovujúce neoprávnenosť prokuristu konať v pracovnoprávnych veciach v mene zamestnávateľa je v mnohých prípadoch predmetom kritiky, kedy sa vyslovuje presvedčenie, že pri výkladových kolíziách by mal rozhodovať teleologický výklad. Zmysel a účel právnej normy prokúry nahrávajú v prospech konania aj v pracovnoprávnych vzťahoch, a to aj s prihliadnutím na znenie § 9 Zákonníka práce, ktoré podľa úvah predstaviteľov právnej praxe neodporuje uplatneniu inštitútu prokúry.[13] Je preto otázne, ako sa táto téma bude postupom času vyvíjať a postoj ku výpočtu osôb oprávnených konať v mene zamestnávateľa ako potenciálnej vady právneho úkonu považujeme k dnešnému dňu za neuzavretý.

Záver

Výsledkom doterajšieho skúmania konania zamestnávateľa je konštatovanie, že rozhodovacia činnosť Najvyššieho súdu Slovenskej republiky je pozoruhodná a v mnohých ohľadoch kontroverzná. Zatiaľ čo v otázke aplikácie ustanovení § 31 a nasl. Občianskeho zákonníka na pracovnoprávne vzťahy sa názor Najvyššieho súdu Slovenskej republiky prelomil nálezom Ústavného súdu Slovenskej republiky, v otázke konania prokuristu sa tak doposiaľ nestalo. Zastávame názor, že napriek rešpektovaniu rozhodnutia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky by predstavitelia právnej praxe mali hľadať možnosti a cestu k umožneniu prokuristu konať i v pracovnoprávnych vzťahoch. Je podľa nášho názoru nepochybné, že zákonodarca nemal úmysel obmedziť konanie prokuristu absolútnym vylúčením pracovnoprávnych vzťahov z jeho pôsobnosti. Prokurista má bez pochýb miesto v pracovnoprávnych vzťahoch, čomu nasvedčuje i samotná prax v spoločnostiach, kde prokuristi pôsobia. Je absolútne neekonomické, zbytočné a mnohokrát i nemožné, aby zamestnávateľ (štatutárny orgán)

[12] DOLOBÁČ, M.: Hranice zmluvnej slobody v pracovnom práve. Košice: Univerzita P.J. Šafárika v Košiciach, 2017, 148 s. ISBN 978-80-8152-574-2

[13] https://www.legalis.sk/sk/casopis/sukromne-pravo/uznesenie-najvyssieho-sudu-sr-sp-zn-6-cdo-120-2019-z-28-10-2021-konanie-prokuristu-v-pracovnopravnych-vztahoch.m-3051.html

prokuristu, ktorý vo všetkých ostatných oblastiach právnych vzťahov právnickej osoby nepotrebuje plnomocenstvo, udeľoval na napr. skončenie pracovného pomeru osobitnú plnú moc. Na druhej strane však priamej aplikácii § 14 Obchodného zákonníka bráni absencia subsidiárnej pôsobnosti Obchodného zákonníka vo vzťahu k Zákonníku práce. Prepojenie by bolo možné na základe aplikácie analógie, ideálnym a nesporným riešením by bolo doplnenie §9 Zákonníka práce o osobu prokuristu.

S otázkou konania zamestnávateľa úzko súvisí i téma tzv. „obchodného vedenia obchodnej spoločnosti“, ktorá pochádza z oblasti obchodného práva. Najvyšší súd Slovenskej republiky však podmienky obchodného vedenia spája s konaním zamestnávateľa a zaraďuje ho do pracovnoprávnych vzťahov, najmä v spojení s podmienkami platného skončenia pracovného pomeru. Ústavný súd Slovenskej republiky však opäť vyslovil nesúhlas s názorom Najvyššieho súdu a výrazne pomohol k pochopeniu a bližšiemu výkladu konania zamestnávateľa. Téme obchodného vedenia sa však v príspevku hlbšie vzhľadom na rozsah príspevku nevenujeme. V rámci formovania konania zamestnávateľa najvyššími súdnymi autoritami však nie je možné túto tému opomenúť.

Napriek miernej kritike uvedených rozhodnutí opakovane zvýrazňujeme, že judikatúra najvyšších súdnych autorít, tak ako vyplýva i z vyššie uvedeného, je pre formovanie konania zamestnávateľa prínosná a nevyhnutná.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Monografie a učebnice:

DOLOBÁČ, M.: Hranice zmluvnej slobody v pracovnom práve. Košice: Univerzita P.J. Šafárika v Košiciach, 2017, 147 s. ISBN 978-80-8152-574-2

DOLOBÁČ, M. a kol.: Zákonník práce. Veľký komentár. Žilina: EUROKÓDEX, s.r.o., 2023, s. 186 ISBN: 9788081551185

JURČOVÁ a kol. , Zastúpenie v súkromnom práve, 2. vydanie, 2021, s. 231 – 262

TKÁČ, V.: Odbory, zamestnávatelia, zamestnanecké rady (Európa, právo a prax).Košice: Eduard Szattler, Press Print, 2004, s.212, ISBN: 80-89084-13-3

Kapitola v učebnici alebo monografii:

OLŠOVSKÁ, A. Zastúpenie v pracovnom práve. In.: Zastúpenie v súkromnom práve. Beckova edícia právne inštitúty. Praha: C.H. Beck, 2012

Internetové zdroje:

https://www.legalis.sk/sk/casopis/sukromne-pravo/uznesenie-najvyssieho-sudu-sr-sp-zn-6-cdo-120-2019-z-28-10-2021-konanie-prokuristu-v-pracovnopravnych-vztahoch.m-3051.html

Judikatúra:

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky z 31. augusta 2017, sp.zn.: I.ÚS 155/2017-75

Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky z 25.novembra 1998, sp.zn.: 4Cdo 118/98, Zbierka stanovísk NS SR a rozhodnutí súdov SR 5/2001

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 28.10.2021, sp.zn.: 6Cdo/120/2019

VPLYV ROZHODOVACEJ ČINNOSTI SÚDOV NA ZRUŠENIE A VYPORIADANIE PODIELOVÉHO SPOLUVLASTNÍCTVA

THE INFLUENCE OF THE DECISION-MAKING ACTIVITY OF COURTS ON THE CANCELLATION AND SETTLEMENT OF CO-OWNERSHIP

Viktória Koľveková[1]

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá analýzou vplyvu rozhodovacej činnosti súdov na zrušenie a vyporiadanie podielového spoluvlastníctva. Úmyslom autorky je poukázať najmä na vplyv civilných súdov na ďalšie (nútené) trvanie spoluvlastníctva prelamujúc pritom zásadu, že nikoho nemožno nútiť, aby zotrval v spoluvlastníctve. Osobitne sa autorka zaoberá dôvodmi hodnými osobitného zreteľa podľa § 142 ods. 2 Občianskeho zákonníka, pre ktoré súd nezruší a nevyporiada podielové spoluvlastníctvo prikázaním veci za náhradu alebo predajom veci a rozdelením výťažku.

Kľúčové slová

Podielové spoluvlastníctvo, spoluvlastník, súd, dôvody hodné osobitného zreteľa, rozdelenie veci.

Abstract

The contribution deals with the analysis of the influence of the decision-making activity of the courts on the cancellation and settlement of joint ownership. The author's intention is to point out, in particular, the impact of civil court on the continued (forced) duration of co-ownership, thereby breaking the principle that no one can be forced to remain in co-ownership. In particular, the author deals with reasons worthy of special attention according to § 142 par. 2 of the Civil Code, for which the court does not cancel and settle the co-ownership by commanding the thing for compensation or by selling the thing and dividing the proceeds.

Keywords

Co-ownership, co-owner, court, reasons worthy of special attention, division of the matter.

Úvod

Osobitným, spoločnosťou menej želaným a zákonom nie priorizovaným spôsobom ukončenia majetkového spoločenstva vo forme podielového spoluvlastníctva k veci je jeho autoritatívne zrušenie a vyporiadanie súdnou cestou. Ide o spôsob relatívneho zániku

[1] JUDr. Viktória Koľveková, PhD. je odbornou asistentkou na Katedre občianskeho práva Právnickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. Vedecky a pedagogicky sa zameriava na civilné právo procesné a exekučné právo.

podielového spoluvlastníctva, kedy predmet spoluvlastníckeho vzťahu zmení svoje doterajšie (spolu)vlastnícke usporiadanie a nahradí ho buď nové usporiadanie právnych vzťahov k veci, ktorá je predmetom spoluvlastníctva, alebo môže ísť o taký spôsob ukončenia spoluvlastníckeho vzťahu, ktorý znamená absolútnu zmenu v doterajšej vlastníckej štruktúre, v dôsledku ktorej aktuálnych podielových spoluvlastníkov nahradí nový výlučný vlastník, resp. noví spoluvlastníci (podieloví alebo bezpodieloví) v dôsledku predaja veci po nariadení jej predaja súdom.

Špecifiká a procesné súvislosti postupu civilného súdu v konaní o zrušenie a vyporiadanie podielového spoluvlastníctva sme analyzovali v inom príspevku.[2] Úmyslom aktuálne predkladaného príspevku je poukázať na vplyv rozhodovacej činnosti civilných súdov na meritórne skončenie súdneho konania bez poskytnutia kladnej autoritatívnej odpovede súdu na žalobnú žiadosť žalobcu o zrušenie a vyporiadanie podielového spoluvlastníctva, a to najmä s poukazom na ust. § 142 ods. 2[3] zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších zmien a doplnkov (ďalej „Občiansky zákonník“ alebo „OZ“). Predkladaný príspevok sa, vzhľadom na vyššie uvedené, obmedzuje výlučne na vplyv rozhodovacej činnosti súdov a osobitne najvyšších súdnych autorít[4] na uplatňovanie § 142 OZ s úmyslom vyvodiť záver o ich vplyve na dôsledné uplatňovanie súkromnoprávnej zásady, že nikoho nemožno spravodlivo nútiť, aby zotrval v spoluvlastníckom vzťahu, o ktorý ďalej neprejavuje záujem[5].

1. Zrušenie a vyporiadanie podielového spoluvlastníctva – zákonné možnosti

Pri rozhodovaní sa o ukončení ďalšieho trvania spoluvlastníctva zo strany účastníkov tohto právneho vzťahu hrá prím už vyššie zmienená zásada, podľa ktorej nikoho nemožno spravodlivo nútiť, aby bez vlastnej vôle ďalej zotrval v spoluvlastníckom vzťahu (*nemo in*

[2] KOĽVEKOVÁ, V. Budovanie skutkového základu v konaní o zrušenie a vyporiadanie podielového spoluvlastníctva. In *Košické dni súkromného práva III. Recenzovaný zborník vedeckých prác*. Košice: ŠafárikPress, 2021. s. 226-227

[3] Z dôvodov hodných osobitného zreteľa súd nezruší a nevyporiada spoluvlastníctvo prikázaním veci za náhradu alebo predajom veci a rozdelením výťažku.

[4] Súdy sa v rámci konaní o zrušenie a vyporiadanie podielového spoluvlastníctva mnohokrát vysporadúvajú so zásadnými právnymi otázkami explicitne neupravenými v ustanoveniach OZ, čím právnu úpravu dotvárajú a špecifikujú. Pritom ako najrelevantnejšie pre ďalší vplyv na rozhodovaciu prax súdov považujeme rozhodovanie na úrovni najvyšších súdnych autorít. Aj napriek tomu, že v právnom poriadku Slovenskej republiky neexistuje precedentná viazanosť rozhodnutiami súdov, zákonodarca subsumoval pod princíp právnej istoty jeho element, podľa ktorého je vo vzťahu k výsledku súdneho konania legitímnym očakávanie sporových strán, že ich spor bude rozhodnutý v súlade s ustálenou rozhodovacou praxou najvyšších súdnych autorít (čl. 2 ods. 2 CSP), a každý prípadný odklon od ustálenej rozhodovacej praxe si vyžaduje nielen dôkladné a presvedčivé odôvodnenie, ale v súlade s princípom zákonného sudcu by mal poskytnúť definitívne vyriešenie spornej právnej otázky veľký senát Najvyššieho súdu Slovenskej republiky. Pozri MATEJOVÁ, J. (Ne)Záujem o veľké senáty na Slovensku? In *JURISPRUDENCE*, 2021. roč. XXX, č. 5, s. 21-28

[5] Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp.zn. 1 Cdo 33/2010 z 28.9.2011

communione potest invitus detineri[6]). Pluralita účastníkov právneho vzťahu vo forme podielového spoluvlastníctva limituje spoluvlastníka, ak sa rozhodne vlastnícky ďalej neparticipovať na veci, v slobodnej voľbe ohľadom právneho nakladania nielen so samotnou vecou, ale aj so spoluvlastníckym podielom, a to najmä právnou úpravou zákonného predkupného práva ostatných spoluvlastníkov, či napríklad tiež nemožnosťou likvidácie (faktického zničenia) veci bez súhlasnej participácie ostatných spoluvlastníkov (napr. zošrotovanie motorového vozidla).

Ako sme už predznačili, hmotné právo prirodzene priorizuje konsenzuálne ukončenie spoluvlastníckych vzťahov. Dohoda však je nie vždy možná, a to aj s ohľadom na prirodzene dané pohnútky jednotlivcov presadzovať vo vzťahu k vyporiadaniu majetkových vzťahov svoje vlastné záujmy a pre seba najvýhodnejšie predstavy, u ktorých nie je ničím neobvyklým, že tieto sa u jednotlivých spoluvlastníkov rôznia, a nie vždy sú skĺbiteľné. Presadzovanie individuálnych záujmov a predstáv jednotlivých spoluvlastníkov spravidla predstavuje prekážku pre všestranne akceptovateľnú dohodu, núka sa však dodať, že dohoda spoluvlastníkov ohľadom vyporiadania ich spoluvlastníckeho vzťahu je časovo menej náročným, spoločensky prijateľnejším a ekonomicky výhodnejším spôsobom ukončenia ďalej neakceptovateľného spoluvlastníctva, preto by (aj) v otázke zrušenia a vyporiadania podielového spoluvlastníctva mala mať prednosť.[7] S ohľadom na uvedené možno vyvodiť, že súdne vyporiadanie by síce malo predstavovať *ultima ratio* riešenia ďalej neželaného spoluvlastníctva, napriek tomu sa však v praxi súdov vyskytuje nemalé množstvo[8] konaní o zrušenie a vyporiadanie podielového spoluvlastníctva[9].

---

[6] Rozsudok Okresného súdu Liptovský Mikuláš, sp. zn. 5C/22/2023 z 28.9.2023

[7] KOĽVEKOVÁ, V. Budovanie skutkového základu v konaní o zrušenie a vyporiadanie podielového spoluvlastníctva. In *Košické dni súkromného práva III. Recenzovaný zborník vedeckých prác*. Košice: ŠafárikPress, 2021. s. 226-227

[8] Zvyšujúci sa počet konaní o zrušenie a vyporiadanie podielového spoluvlastníctva potvrdzujú aj štatistiky Ministerstva spravodlivosti SR (ďalej „MS SR“) zverejnené na https://web.ac-mssr.sk/statisticke-rocenky/ . Podľa štatistických ročeniek MS SR bol počet prebiehajúcich konaní na zrušenie a vyporiadanie spoluvlastníctva na území Slovenskej republiky v roku 2019 – 3 956, v roku 2018 to bolo 3 494, kým napr. v roku 2016 bol počet podstatne nižší - 2 044. Najaktuálnejšie štatistiky potvrdzujú trend zvyšovania počtu týchto konaní, nakoľko kým v roku rok 2020 bol počet konaní 3 388 (najviac Žilinský kraj 1 478, najmenej Bratislavský kraj 84), v roku 2021 to bolo až 5 199 (najviac Žilinský kraj 2 435, najmenej Bratislavský kraj 128).

[9] Vychádzajúc z rozhodnutí zverejnených na stránke MS SR, súdy rozhodli vo veci zrušenia a vyporiadania podielového spoluvlastníctva v jednotlivých rokoch za ostatné obdobie v nasledovných počtoch konaní: v období 1.1.2017 – 31.12.2017 bolo vydaných 222 rozsudkov, v období od 1.1.2018 – 31.12.2018 bolo vydaných 258 rozsudkov, v období 1.1.2019 – 31.12.2019 bolo vydaných 332 rozsudkov, v období 1.1.2020 – 31.12.2020 bolo vydaných 259 rozsudkov, v období 1.1.2021 – 31.12.2021 bolo vydaných 383 rozsudkov, v období 1.1.2022 – 31.12.2022 bolo vydaných 482 rozsudkov, v období 1.1.2023 – 30.09.2023 bolo vydaných 251 rozsudkov. Pre získanie predmetných údajov boli do filtračného formulára na stránke www.justice.gov.sk zadané kritéria – obdobie, forma rozhodnutia (rozsudok), odkazovaný právny predpis - § 142 Občianskeho zákonníka

Vychádzajúc z tézy, že základným východiskom úvah o autoritatívnom vyporiadaní podielového spoluvlastníctva je skutočnosť, že spoluvlastníctvo je založené na dobrovoľnosti[10] a nikoho nemožno spravodlivo nútiť, aby v spoluvlastníctve zotrval, ak ďalej neprejavuje vôľu a záujem o predmetné majetkové spoločenstvo, poskytnutie súdnej ochrany žalobou uplatnenému zrušeniu a vyporiadaniu spoluvlastníctva je nutné vnímať cez prizmu povinnosti súdu rozhodnúť po podaní žaloby „kladne“, majúc na mysli, že civilný súd je povinný poskytnúť súdnu ochranu tak, že podielové spoluvlastníctvo (okrem zistenia prítomnosti zákonom predvídaných prekážok) zruší a vyporiada. Inú možnosť usporiadania právnych vzťahov medzi spoluvlastníkmi dotknutý spoluvlastník k dispozícii nemá, ak vylúčime možnosť dohody. A preto, zamietnutie žaloby by malo byť výlučne krajným riešením, prihliadajúc a zohľadňujúc pritom prítomnosť dôvodov hodných osobitného zreteľa odôvodňujúcich nezrušenie podielového spoluvlastníctva prikázaním veci za náhradu alebo predajom veci a rozdelením výťažku, a súčasne sledujúc vôľu podielových spoluvlastníkov ďalej v spoluvlastnícke nezotrvávať. Ani rozhodnutie založené na dôvodoch hodných osobitného zreteľa však *pro futuro* nezakladá prekážku *res iudicata*, ak dôjde k zmene pomerov a okolností, za ktorých súd rozhodol o zamietnutí žaloby. Navyše, zamietnutie žaloby vo vzťahu k veci, ku ktorej je reálne „dobre možné“ jej rozdelenie, by v súdnej praxi nemalo mať opodstatnenie[11]. Preto možno konštatovať, že ak je splnená vecná legitimácia účastníkov, ktorí sú podielovými spoluvlastníkmi existujúcej veci, tak k zamietnutiu žaloby môže súd pristúpiť len po kumulatívnom naplnení dvoch predpokladov, a to po konštatovaní reálnej nedeliteľnosti veci a po vzhliadnutí prítomnosti dôvodov hodných osobitného zreteľa. Nenaplnenie prvej podmienky, a síce, neskúmanie, resp. nedostatočné skúmanie reálnej deliteľnosti veci konajúcim súdom, zaťažuje konanie vadou.[12]

Pri rozhodovaní o vyporiadaní podielového spoluvlastníctva Občiansky zákonník súdu ukladá povinnosť prihliadať na veľkosť spoluvlastníckych podielov, účelné využitie veci a osobitne, pri vyporiadavaní prikázaním veci za náhradu prihliada súd na násilné správanie spoluvlastníka voči ostatným spoluvlastníkom. Tieto klasifikačné kritériá však samé o sebe nie je možné stotožňovať s pojmom dôvody hodné osobitného zreteľa, pre ktoré súd nezruší a nevyporiada podielové spoluvlastníctvo, na druhej strane nie je vylúčené, že v týchto

[10] Pozn. dobrovoľnosť ako pojmový znak spoluvlastníctva je podľa nášho názoru typický nie pre vznik (nakoľko spoluvlastníctvo nemusí nevyhnutne vzniknúť dobrovoľne, napr. dedenie), ale pre trvanie spoluvlastníctva.
[11] K tomu pozri Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky, sp. zn. 22 Cdo 704/2005 z 10.5.2005
[12] Pozri napr. Uznesenie Krajského súdu Prešov, sp. zn. 19Co/84/2011 z 9.2.2012

okolnostiach, na ktoré má súd prihliadať, v konečnom dôsledku vzhliadne pôvod dôvodu hodného osobitného zreteľa, pre ktorý žalobu zamietne.

2. Súdne konanie ako *ultima ratio*

Vyjadrenie zásady, že sporové konanie o zrušenie a vyporiadanie podielového spoluvlastníctva má byť krajným, sekundárnym riešením, predznamenáva textácia ust. § 142 OZ, podľa ktorej ***ak nedôjde k dohode**, zruší spoluvlastníctvo a vykoná vyporiadanie na návrh niektorého spoluvlastníka súd,* ktoré stanovuje subsidiaritu súdneho vyporiadania vo vzťahu ku konsenzuálnemu vyporiadaniu. Priorizovanie dohody síce korešponduje s uprednostnením zachovania možnosti ovplyvnenia výsledku vyporiadavania účastníkmi spoluvlastníckeho vzťahu, avšak, ako sme už predznamenali, nie vždy prichádza do úvahy, a zároveň, nie vždy snaha o dohodu je vzhľadom na okolnosti a vzťahy jednotlivých spoluvlastníkov opodstatnená. Preto je potrebné vysporiadať sa s otázkou formulácie vyššie citovaného ustanovenia OZ a vymedziť, či pokus o dohodu zrealizovaný pred podaním žaloby na súd je obligatórnym predpokladom poskytnutia súdnej ochrany, a to so súčasným posúdením možnosti zamietnutia žaloby pre nezrealizovanie pokusu o dohodu zo strany žalobcu.

Pred zodpovedaním nastolenej otázky je potrebné si uvedomiť základné atribúty rozhodovania civilného súdu o zrušení a vyporiadaní podielového spoluvlastníctva. Civilný súd je podanou žalobou viazaný a je povinný autoritatívne zrušiť a vyporiadať podielové spoluvlastníctvo, ak o to ktorýkoľvek z podielových spoluvlastníkov súd požiadal. Uvedené súvisí so skutočnosťou, že Občiansky zákonník súdu stanovuje situácie, za ktorých môže využiť materiálny korektív a rozhodnúť o zamietnutí žaloby, a to výlučne v prípade, že zistí prítomnosť tzv. dôvodov hodných osobitného zreteľa, pre ktoré nezruší a nevyporiada podielové spoluvlastníctvo, avšak len spôsobmi prikázaním veci za náhradu alebo predajom veci a rozdelením výťažku. Rozdelenie veci, ak je dobre možné[13], neumožňuje súdu žalobu zamietnuť, a to ani s odkazom na prítomnosť dôvodov hodných osobitného zreteľa. Ako uvádza Krajský súd Žilina, reálna deľba ako zákonom definovaný prvý a prioritný spôsob vyporiadania je absolútne dominantným spôsobom úpravy vzťahov bývalých spoluvlastníkov. Ide totiž o

[13] Pozn. pri výklade pojmu „dobre možná“ je okrem faktickej a právnej možnosti deľby veci potrebné prihliadnuť aj na ďalšie aspekty, k čomu najvyšší súd uvádza, že pri posudzovaní otázky, či je rozdelenie veci dobre možné, nemožno vychádzať len z technického hľadiska nehnuteľnosti či uvedeného právneho hľadiska, ale je potrebné prihliadnuť aj k iným okolnostiam z hľadiska ďalšieho možného spolužitia účastníkov v jednom dome. Súd pristúpi k rozdeleniu domu na bytové jednotky len v prípade, kedy vzťahy medzi účastníkmi pri užívaní domu sú nekonfliktné. K tomu pozri Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 5Cdo/156/2021 z 24.2.2022

jediný zo spôsobov vyporiadania, ktorý zachováva každému z dotknutých spoluvlastníkov vlastnícke právo v jeho užšom a najvlastnejšom slova zmysle, t.j. s oprávneniami vec držať, užívať, disponovať ňou a požívať jej plody.[14]

Z vyššie uvedeného možno vyvodiť čiastkový záver, že absencia prítomnosti dôvodov hodných osobitného zreteľa navodzuje taký skutkový stav v konaní, ktorý (za splnenia vecnej legitimácie účastníkov) nelegitimizuje rozhodnutie súdu o zamietnutí žaloby.

3. Pokus o dohodu – nevyhnutný predpoklad žaloby?

Za dôvod hodný osobitného zreteľa, pre ktorý súd nezruší a nevyporiada podielové spoluvlastníctvo, podľa nášho názoru, nie je možné považovať len samotnú neprítomnosť pokusu o uzatvorenie dohody o zrušení a vyporiadaní podielového spoluvlastníctva. Nastolené tvrdenie podkladáme najmä argumentom, podľa ktorého ne/prítomnosť dohody by súd musel skúmať ako prvú relevantnú skutočnosť následného meritórneho skončenia konania, teda v „štádiu" rozhodovania o zrušení podielového spoluvlastníctva, pričom však prítomnosť dôvodov hodných osobitného zreteľa súd skúma až po tom, čo skonštatuje, že vec nie je možné rozdeliť, a teda síce podielové spoluvlastníctvo má v úmysle zrušiť, ale ohľadom reálneho rozdelenia veci prijíma záver, že nemôže pristúpiť k tomuto prvému spôsobu vyporiadania podielového spoluvlastníctva. Ak by dohoda bola obligatórnym predpokladom začatia a riadneho vedenia súdneho konania smerom k výsledku, ktorým bude zrušenie a vyporiadanie spoluvlastníctva, súd by jej ne/prítomnosť musel skúmať a posudzovať ešte pred rozhodovaním o jednotlivých spôsoboch vyporiadania, teda v štádiu rozhodovania o tom, že ne/pristupuje k zrušeniu spoluvlastníctva, a nie až „neskôr" pri rozhodovaní o jeho vyporiadaní. Absenciu pokusu o dohodu nie je podľa nášho názoru možné subsumovať pod pojem dôvody hodné osobitného zreteľa podľa § 142 ods. 2 OZ, preto zamietnutie žaloby z dôvodu absencie pokusu o dohodu skrze § 142 ods. 2 OZ je neprípustné.

Ďalším argumentom v prospech tvrdenia o neexistencii podmienky obligatórnosti pokusu o dohodu je skutočnosť, že znenie zákona takúto požiadavku explicitne a ani implicitne neformuluje. Zákon totiž neustanovuje, že bez pokusu o dohodu nie je možné pristúpiť k súdnemu vyporiadaniu, naopak, formulácia § 142 ods. 2 prvá veta OZ iba nasvedčuje tomu, aby (ak to možné je) účastníci prioritne riešili ďalší vývoj a osud podielového spoluvlastníctva konsenzuálne. Skutočnosť, či sa strany sporu pokúsili, hoci aj neúspešne, o dohodu alebo tento

[14] *Uznesenie Krajského súdu Žilina, sp. zn. 5Co/79/2020 z 26. 4. 2021*

pokus vôbec nezrealizovali, nie je rozhodujúcou pre rozhodnutie súdu o zrušení a vyporiadaní podielového spoluvlastníctva a nemôže byť skutkovým podkladom pre zamietnutie žaloby podielového spoluvlastníka. Ústavný súd v jednom zo svojich najnovších rozhodnutí uvádza, že „pokiaľ sa podielové spoluvlastníctvo vyporiadava na súde, je zrejmé, že strany sa nevedeli mimosúdne dohodnúť a ich záujmy sú v napätí, a teda žaloba sleduje úplne alebo v časti protichodné záujmy.“[15] Je potrebné dať za pravdu, že z podstaty konania o zrušenie a vyporiadanie podielového spoluvlastníctva, ktoré má charakter sporového konania realizovaného podľa procesných pravidiel Civilného sporového poriadku, vyplýva, že medzi stranami existuje súkromnoprávny spor, a to aj so súčasným konštatovaním, že dohoda účastníkov je pravdepodobne nemysliteľná, to však na druhej strane neznamená, že pokus o dohodu musí byť (vzhľadom na okolnosti a vzťahy spoluvlastníkov) vždy fakticky zrealizovaný. Zároveň zastávame názor, že dohodu spoluvlastníkov a súdne vyporiadanie je potrebné považovať za dve rovnocenné alternatívy, a voľbu spôsobu vyporiadania rovnako je žiaduce ponechať na uvážení podielových spoluvlastníkov. Navyše, iniciovanie súdneho konania nebráni následnej dohode sporových strán v súdnom konaní, ktorá síce bude podliehať schváleniu súdom vo forme zmieru[16], stranám sa však týmto krokom opätovne otvára možnosť ovplyvnenia spôsobu vyporiadania. Sporové strany totiž nie sú, na rozdiel od súdu, viazané postupnosťou vyporiadania spoluvlastníctva v zmysle § 142 OZ a v zásade sa môžu ľubovoľne dohodnúť na forme vyporiadania. V rámci schvaľovania zmieru súd následne skúma len prípadný rozpor s hmotným právom, pričom ale ľubovoľnosť voľby spôsobu vyporiadania sporovými stranami nie je možné bez ďalšieho považovať za základ pre konštatovanie rozporu s hmotným právom.

Obligatórnosťou pokusu o dohodu o zrušenie a vyporiadanie podielového spoluvlastníctva sa v nedávnom období zaoberal aj Najvyšší súd SR[17] v rámci dovolacieho konania, pričom dovolateľom formulovaná dovolacia otázka znela nasledovne - *je pred podaním žaloby o zrušenie a vyporiadanie podielového spoluvlastníctva na súd obligatórnym predpokladom snaha podielového spoluvlastníka, t.j. žalobcu, o dosiahnutie zrušenia a vyporiadania podielového spoluvlastníctva dohodou v zmysle § 142 ods. 1 OZ*? Odpoveď Najvyššieho súdu SR dáva za pravdu nami nastolenému prístupu, keď hovorí, že „neúspešný pokus o zrušenie a vyporiadanie podielového spoluvlastníctva dohodou spoluvlastníkov

[15] Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. III. ÚS 73/2023 z 25.5.2023
[16] Pozri Molnár, P. Kušníriková, M. K odporovateľnosti súdom schválenej dohody o vyporiadaní BSM. In *Bulletin Slovenskej advokácie*. 2023, roč. XXIX, č. 1 s. 17-22
[17] Pozri Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 7Cdo/303/2021 z 24.8.2022

v zmysle § 142 ods. 1 Občianskeho zákonníka nie je povinnou podmienkou pre podanie žaloby na súd.“ Uvedená právna veta bola publikovaná v Zbierke stanovísk Najvyššieho súdu a rozhodnutí súdov Slovenskej republiky č. 3/2023[18]. K predmetnému rozhodnutiu je však nutné podotknúť, že najvyšší súd v skutočnosti riešil túto dovolaciu otázku za takých skutkových okolností prípadu, kedy pokus o dohodu zrealizovaný bol, avšak až v štádiu súdneho konania, teda nie pred jeho začatím, pričom táto skutočnosť sa z odôvodnenia dovolacieho rozhodnutia javí byť pre súd podstatnou pre vyslovenie právneho názoru. Najvyšší súd dokonca konštatuje, že „vychádzajúc z dikcie predmetného ustanovenia, toto neurčuje, že o predmetnú dohodu sa musí žalobca pokúsiť pred podaním žaloby na súd, na základe čoho pre splnenie tejto podmienky stačí, ak sa žalobca pokúsil uzavrieť mimosúdnu dohodu so žalovaným až počas súdneho konania, avšak pred vydaním rozhodnutia súdom prvej inštancie“[19] a dodáva, že „ak súdy považovali za dostatočné, ak sa žalobkyňa pokúsila o mimosúdnu dohodu s dovolateľom až počas súdneho konania, postupovali v súlade so zákonom.“ Z odôvodnenia rozhodnutia najvyššieho súdu sa preto javí, že pokus o faktickú realizáciu dohody je nevyhnutnou podmienkou súdneho zrušenia a vyporiadania podielového spoluvlastníctva, a súd len poskytuje odpoveď na to, že relevantným nie je časový aspekt, kedy k pokusu došlo (pred alebo v priebehu konania). Každopádne, s právnou vetou sa v publikovanom znení v plnom rozsahu stotožňujeme a domnievame sa, že prispela k odstráneniu stavu právnej neistoty ohľadom interpretácie predmetného ustanovenia Občianskeho zákonníka. Navyše, *de lege lata* by „pokus o dohodu“ mal byť zrealizovaný v každom sporovom konaní, čo korešponduje so základným princípom sporového konania, podľa ktorého súd má sám viesť strany k zmierlivému vyriešeniu sporu, a tým aj so závermi najvyššieho súdu.

Záverom tejto časti preto konštatujeme, že podľa nášho názoru faktický pokus o dohodu o zrušenie a vyporiadanie podielového spoluvlastníctva nie je relevantnou okolnosťou pre posúdenie žaloby a pre pozitívne rozhodnutie súdu o nej.

4. Dôvody hodné osobitného zreteľa podľa § 142 ods. 2 OZ

V nasledujúcich riadkoch sa budeme venovať prístupu rozhodovacej praxe súdov k pojmu dôvody hodné osobitného zreteľa podľa § 142 ods. 2 OZ a jeho praktickej aplikácii smerom k zamietnutiu žaloby s ohľadom na najnovší judikatórny posun najmä na úrovni

[18] https://www.nsud.sk/data/att/dda/702700.c27ab4.pdf
[19] Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 7Cdo/303/2021 z 24.8.2022, bod 23

najvyšších súdnych autorít. Ako uvádza prof. Vojčík, súd totiž musí v každom prípade osobitne posúdiť, či nie sú také dôvody, na ktoré je potrebné dbať osobitne a posúdiť v tejto súvislosti dôsledky, ktoré by zrušenie spoluvlastníctva mohlo mať.[20] Pozitívny záver o prítomnosti dôvodov hodných osobitného zreteľa vytvára súdu priestor na posúdenie intenzity a miery závažnosti jednotlivých dôvodov, a tým úvahu o zamietnutí žaloby.

Dlhodobo akceptované zadefinovanie pojmu dôvody hodné osobitného zreteľa prinieslo rozhodnutie R 100/1999[21], v zmysle ktorého ide najmä o okolnosti subjektívneho charakteru na strane žalovaného (najmä jeho zdravotný stav, vek a sociálna situácia, stav jeho odkázanosti na bývanie v spornej nehnuteľnosti, nedostatok možnosti uspokojiť svoje bytové potreby inde, osobné väzby na nehnuteľnosť), na strane žalobcu (najmä ak mu ide iba o vyriešenie užívacích vzťahov, pričom otázka zániku spoluvlastníctva nemá pre neho prioritu alebo, že vec má v úmysle predať). Najvyšší súd Českej republiky v rozhodnutí z roku 2011 precizuje, že zamietnutie žaloby o zrušenie a vyporiadanie podielového spoluvlastníctva z dôvodov hodných osobitného zreteľa musí reflektovať skutkovú jedinečnosť konkrétneho prípadu.[22] Ústavný súd SR zároveň, zhodou okolností v rovnaký deň, ako rozhodol Najvyšší súd Českej republiky, vo svojom uznesení rozvádza, že ide o okolnosti, ktoré nemožno definovať všeobecne a paušálne, pretože sú špecifické pre každý jednotlivý prípad a je úlohou všeobecných súdov vyhodnotiť dôkaznú situáciu, vymedziť so zreteľom na konkrétne okolnosti veci obsah právneho pojmu „dôvody hodné osobitného zreteľa“ v danej veci a určiť, či priznanie takejto možnosti (t. j. ich zohľadnenia) je namieste alebo nie.[23]

5. Zamietnutie žaloby pre dôvody hodné osobitného zreteľa

De lege lata možno skonštatovať, že s výnimkou nedostatku vecnej legitimácie na strane sporových strán, vedie k vybudovaniu skutkového základu rozhodnutia súdu o zamietnutí žaloby o zrušenie a vyporiadanie podielového spoluvlastníctva výlučne zistenie prítomnosti dôvodov hodných osobitného zreteľa, kedy súd má možnosť zvážiť uplatnenie tohto materiálneho korektívu. Nemožno si odpustiť poznámku procesného charakteru, a síce, že s ohľadom na základné princípy sporového konania, najmä princíp prejednací, tieto dôvody súd aktívne nevyhľadáva, prihliada len na tie, ktoré v konaní vyjdú najavo v dôsledku procesnej aktivity sporových strán. Prítomnosť dôvodov hodných osobitného zreteľa však bude

[20] Vojčík, P. a kol. Občianske právo hmotné. 3. vydanie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021. s. 322
[21] Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 4 Cdo 137/1997 z 25.02.1998, R 100/1999
[22] Uznesenie Najvyššieho súdu Českej republiky, sp. zn. 22 Cdo/1372/2011 z 28.6.2011
[23] Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. III. ÚS 310/2011 z 28.6.2011

relevantným a legitímnym podkladom pre rozhodnutie súdu o zamietnutí žaloby len pri spôsobe vyporiadania prikázaním veci a nariadením predaja. V tejto súvislosti vysvetlenie prináša najvyšší súd, ktorý uzatvára, že úvaha o výnimočnom zamietnutí návrhu na zrušenie a vyporiadanie podielového spoluvlastníctva (pri danosti dôvodov hodných osobitného zreteľa) môže byť opodstatnená vtedy, ak by pri vyporiadaní spoluvlastníctva prichádzalo do úvahy prikázanie veci za náhradu alebo predaj veci a rozdelenie výťažku. Na dôvody hodné osobitného zreteľa teda nemožno prihliadať, pokiaľ by prichádzalo do úvahy reálne rozdelenie veci[24]. Úvahy o zamietnutí žaloby nie je správne viesť ani skrze inštitút výkonu práv a povinností v rozpore s dobrými mravmi s odkazom na ust. § 3 ods. 1 OZ, nakoľko § 142 ods. 2 OZ je potrebné považovať za špeciálne ustanovenie vo vzťahu k § 3 ods. 1 OZ, a navyše, český najvyšší súd už v roku 2001 judikoval, že dobré mravy sú už zahrnuté v dôvodoch hodných osobitného zreteľa.[25] Konštatovanie možnosti reálnej faktickej (a technicky uskutočniteľnej) a právnej deľby veci za zachovania účelnosti jej využitia (nie však reálneho využívania)[26] preto ani len nevytvára priestor pre úvahy súdu o zamietnutí žaloby založenom na prítomnosti dôvodov hodných osobitného zreteľa. Uvažovať možno nad správnosťou tohto nastavenia, a to na podklade iste nie vzletných predstáv o situáciách, kedy sa môže stať, že jeden podielový spoluvlastník sa síce bude domáhať reálneho rozdelenia veci, pričom ale na strane druhého spoluvlastníka môžu byť prítomné dôvody, pre ktoré bude tento spoluvlastník trvať na zachovaní spoluvlastníctva, a zároveň, tieto dôvody pokojne môžu byť charakteru takých dôvodov (hodných osobitného zreteľa), ktoré v súčasnosti legitimizujú zamietnutie žaloby, avšak iba druhým a tretím spôsobom vyporiadania. Predmetné situácie vytvárajú nežiaduci stav, kedy sa civilné súdy snažia napasovať zistený skutkový stav pod možnosť zamietnutia žaloby, prípadne bez postačujúceho preskúmania možnosti reálnej deľby veci pristúpia ku konštatovaniu o jej nedeliteľnosti, čím zaťažujú konanie vadami. Príkladom je konanie vo veci, v ktorej Najvyšší súd SR, ako súd dovolací, skonštatoval, že súd prvej inštancie a odvolací súd nemali dostatočný skutkový podklad na konštatovanie, že reálna deľba predmetných pozemkov nie je možná. Pritom práve nemožnosť reálnej deľby (ako správne

[24] Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 2Cdo/109/2009 z 26.05.2010
[25] Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky, sp. zn. 20 Cdo 2004/99 z 29.08.2001
[26] Pri reálnej deľbe nie je podstatné, ako jednotlivý (bývalý) spoluvlastník mieni užívať diel spoločnej veci, ktorý nadobudne. Je výlučne na jeho rozhodnutí ako vlastníka, či bude vec užívať bezprostredne/ fyzicky sám, či ju prenechá na užívanie tretej osobe, alebo (dokonca) či ju ponechá bez vykonávania faktickej aktívnej dispozície. Skutočnosť, že podielový spoluvlastník predmet sporu neužíval nie je dôvodom na zbavenie dotknutého spoluvlastníka jeho vlastníckych oprávnení tým, že bude obídený prvý spôsobom vyporiadania - reálna deľba. Pozri napr. *Uznesenie Krajského súdu Žilina, sp. zn. 5Co/79/2020 z 26. 4. 2021*

uviedli oba súdy) bola nevyhnutnou podmienkou pre zváženie možnosti aplikácie ustanovenia § 142 ods. 2 Občianskeho zákonníka a následné zamietnutie žaloby.[27]

Uvedené snahy v praxi súdov podľa nášho názoru nie sú správne, preto sa domnievame, že snáď by bolo pokrokovým uvažovať nad obdobnou úpravou prípustnosti zamietnutia žaloby (t.j. s prihliadnutím na dôvody hodné osobitného zreteľa) aj v situáciách s pozitívnym konštatovaním reálnej možnosti rozdelenia veci. Vzorom v pokroku by nám v tomto smere mohla byť česká právna úprava „nového" občianskeho zákonníka[28], v § 1140 upravujúca, že „*každý ze spoluvlastníků může kdykoli žádat o své oddělení ze spoluvlastnictví, lze-li předmět spoluvlastnictví rozdělit,* ***nebo o zrušení spoluvlastnictví. Nesmí tak ale žádat v nevhodnou dobu nebo jen k újmě některého ze spoluvlastníků.***" Navyše, žiadne ďalšie obmedzenie v súvislosti s jednotlivými spôsobmi vyporiadania, obdobné nášmu § 142 ods. 2 OZ, český zákon nestanovuje.

V otázke zániku podielového spoluvlastníctva sa súdy pri úvahe o vyhovení alebo zamietnutí žaloby vysporadúvajú aj s akousi obdobou testu proporcionality[29], pričom ak výsledkom úvahy na podklade dôvodov hodných osobitného zreteľa je konštatovanie, že záujem žalovaného ponechať spoluvlastnícky stav nezmenený, sa v porovnaní so záujmom žalobcov zrušiť podielové spoluvlastníctvo ukáže ako významnejší a prednejší[30], vytvára sa týmto konštatovaním priestor pre ponechanie trvania spoluvlastníctva zamietnutím žaloby. Osobitne sa v praxi vo všeobecnosti prihliada na záujmy maloletých osôb, pre ktoré zrušenie a vyporiadanie podielového spoluvlastníctva k nehnuteľnosti môže značiť stratu domova, nad zachovaním ktorého má spoločnosť vyšší záujem. Najvyšší súd preto zdôrazňuje potrebu dať v určitých súvislostiach prednosť právu na ochranu domova detí pred právom na zrušenie a vyporiadanie spoluvlastníctva.[31] Podľa právneho názoru Krajského súdu Trnava, dôvody hodné osobitného zreteľa predstavujú právnu kategóriu, ktorá v konkrétnom prípade umožňuje súdu presadiť ochranu „slabšieho" účastníka a zabrániť nepriaznivým dôsledkom na jeho postavenie - prostredníctvom tejto kategórie v podstate súd vyvažuje jednotlivé záujmy spoluvlastníkov na zrušení a vyporiadaní podielového spoluvlastníctva.[32]

[27] Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 1Cdo/189/2021 z 15.8.2023
[28] Zákon č. 89/2012 Z.z. Občanský zákonník
[29] Pozri napr. Rozsudok Okresného súdu Galanta, sp. zn. 35C/8/2021 z 11.5.2022
[30] Pozri Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 1 Cdo/84/2009 z 30.11.2010
[31] Pozri *Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 6 Cdo 279/2012 z 14.11.2013*
[32] Rozsudok Krajského súdu Trnava, sp.zn. 24Co/16/2022 z 12.10.2022

Osobitný priestor pre zamietnutie žaloby v praxi vytvára skutkový stav, podstatou ktorého je tvrdenie niektorého zo spoluvlastníkov o tom, že chce vec nadobudnúť do výlučného vlastníctva prikázaním za primeranú náhradu ostatným spoluvlastníkom, avšak majetkové pomery tomuto spoluvlastníkovi neumožňujú jej vyplatenie. V praxi súdov sa stretávame s konštatovaním, že v danej skutkovej situácii nie je možné pristúpiť k nariadeniu predaja z dôvodu, že nie je naplnená hypotéza ust. § 142 ods. 1 posledná veta OZ, a síce, že súd nariadi predaj veci, ak vec žiadny zo spoluvlastníkov nechce.[33] Domnievame sa, že uvedený výklad vedie k vzniku neželaného priestoru pre obštrukcie pri zrušení a vyporiadaní podielového spoluvlastníctva a neprimerane zasahuje do zásady o nemožnosti núteného zotrvania v spoluvlastníckom vzťahu. Podľa nášho názoru konštatácia o nedostatočnej bonite spoluvlastníka, ktorý prejavil záujem nadobudnúť vec do výlučného vlastníctva by mala viesť k rozširujúcemu výkladu pojmu „žiadny zo spoluvlastníkov vec nechce“ s následným konštatovaním prípustnosti vyporiadania podielového spoluvlastníctva nariadením predaja a rozdelením výťažku. V tomto smere si dovolíme tvrdiť, že samotné konštatovanie nedostatočnej bonity spoluvlastníka by malo viesť súd k vykonaniu vyššie spomínanej obdoby testu proporcionality, na základe ktorého by prijal autoritatívny záver o podanej žalobe. Tento záver prijímame práve s ohľadom na nastolenú hypotézu, či zásada (nikoho nemožno nútiť...) nachádza v súdnej praxi svoje dôsledné uplatňovanie. Vzhľadom na túto zásadu zastávame názor, že zamietnutie žaloby má byť posledným riešením.

Pre lepšie vykreslenie si dovolíme záverom podotknúť, že v otázke „dobre možného“ reálneho rozdelenia veci sa judikatúra posúva smerom k jeho benevolentnejšiemu vnímaniu, a to vo vzťahu k horizontálnemu a vertikálnemu rozdeleniu nehnuteľnosti[34], čo nás vedie ku konštatácii o snahách o sprísnenie možností súdu pri prijímaní záverov o zamietnutí žaloby a k striktnejšiemu vnímaniu zásady, že nikoho nemožno nútiť zotrvať v spoluvlastníctve, čo považujeme za správne.

Záver

V otázke dôsledného dodržiavania zásady, podľa ktorej nikoho nemožno spravodlivo nútiť, aby zotrval v podielovom spoluvlastníctve, možno zo strany civilných súdov na jednej strane badať tendenciu zotrvania na jej striktnejšom uplatňovaní v otázke reálneho rozdelenia spoločnej veci, pričom v tomto smere sa rozhodovacia prax v ostatnom období prikláňa k možnostiam horizontálneho rozdelenia stavieb. Uvedenú snahu možno hodnotiť pozitívne.

[33] Rozsudok Okresného súdu Bratislava III, sp. zn. 44C/211/2015 z 5.10.2020
[34] Pozri Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 3 Cdo/90/2018 z 14.4.2021

Na strane druhej však negatívne vnímame snahy súdov vybudovať skutkový základ rozhodnutia o nezrušení a nevyporiadaní podielového spoluvlastníctva bez dôsledného preskúmania možnosti reálneho rozdelenia, či na základe nesprávneho konštatovania nemožnosti reálneho rozdelenia veci tak, aby súdu vznikla možnosť prihliadnuť na dôvody hodné osobitného zreteľa (na ktoré nie je možné prihliadnuť pri pozitívnom konštatovaní reálnej deľby), čím sa súdu vytvára priestor pre zamietnutie žaloby. K takémuto výsledku by súd *de lege lata* však mal dospieť skutočne až v krajom prípade, a to za zodpovedného a presvedčivého záveru o tom, že vec nie je možné rozdeliť. Domnievame sa, že postrehnutie potreby spoločnosti mať možnosť vždy prihliadnuť na prítomnosť dôvodov hodných osobitného zreteľa zo strany súdov, by mal zohľadniť zákonodarca zavedením možnosti nezrušiť a nevyporiadať podielové spoluvlastníctvo aj za pozitívneho konštatovania reálnej deľby veci.

Navyše, vychádzajúc z postupnosti vyporiadania, domnievame sa, že konštatovanie nemožnosti prikázania veci za náhradu z dôvodu nedostatočnej bonity spoluvlastníka, ktorý formálne prejavuje záujem o vlastníctvo k veci, by nemalo vytvárať priestor pre zamietnutie žaloby, ale práve naopak, súd by mal pokračovať skúmaním a pomerovaním záujmov jednotlivých spoluvlastníkov (záujem spoluvlastníka na prikázaní veci, ak tento nie je schopný vyplatiť ostatných a na druhej strane záujem ostatných spoluvlastníkov ďalej neparticipovať na spoluvlastníctve) a pristúpiť k tretiemu spôsobu, a síce, nariadiť predaj veci. Príklon k dôslednejšiemu zohľadňovaniu ďalšieho nezáujmu ktoréhokoľvek spoluvlastníka zotrvať v spoluvlastníctve možno badať z ostatného rozhodnutia Najvyššieho súdu SR, ktorý publikoval v zbierke rozhodnutí, že pokus o dohodu spoluvlastníkov o zrušenie a vyporiadanie nie je obligatórnym predpokladom súdneho konania a autoritatívneho zrušenia a vyporiadania spoluvlastníctva.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Monografie a učebnice:

VOJČÍK, P. a kol. Občianske právo hmotné. 3. vydanie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021. 389 s. ISBN: 978-80-7380-845-7

Periodiká a zborníky:

KOĽVEKOVÁ, V. Budovanie skutkového základu v konaní o zrušenie a vyporiadanie podielového spoluvlastníctva. In *Košické dni súkromného práva III. Recenzovaný zborník vedeckých prác*. Košice: ŠafárikPress, 2021. ISBN 978-80-574-0024-0, s. 226-236.

MATEJOVÁ, J. (Ne)Záujem o veľké senáty na Slovensku? In *JURISPRUDENCE*, 2021. roč. XXX, č. 5, s. 21-28

MOLNÁR, P. KUŠNÍRIKOVÁ, M. K odporovateľnosti súdom schválenej dohody o vyporiadaní BSM. In *Bulletin Slovenskej advokácie*. 2023, roč. XXIX, č. 1, s. 17-22. ISSN 1335-1079

Internetové zdroje:

Štatistické ročenky Ministerstva spravodlivosti SR dostupné na https://web.ac-mssr.sk/statisticke-rocenky/

https://www.justice.gov.sk/sudy-a-rozhodnutia/sudy/rozhodnutia/?pageNum=1&size=10

Súdne rozhodnutia najvyšších súdnych autorít Slovenskej republiky

Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 4 Cdo 137/1997 z 25.2.1998, R 100/1999

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 2Cdo/109/2009 z 26.05.2010

Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 1 Cdo/84/2009 z 30.11.2010

Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. III. ÚS 310/2011 z 28.6.2011

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp.zn. 1 Cdo 33/2010 z 28.9.2011

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 6 Cdo 279/2012 z 14.11.2013

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 3 Cdo/90/2018 z 14.4.2021

Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 5Cdo/156/2021 z 24.2.2022

Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 7Cdo/303/2021 z 24.8.2022

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. III. ÚS 73/2023 z 25.5.2023

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 1Cdo/189/2021 z 15.8.2023

Súdne rozhodnutia najvyšších súdnych autorít Českej republiky:

Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky, sp. zn. 20 Cdo 2004/99 z 29.08.2001

Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky, sp. zn. 22 Cdo 704/2005 z 10.5.2005

Uznesenie Najvyššieho súdu Českej republiky, sp. zn. 22 Cdo/1372/2011 z 28.6.2011

Súdne rozhodnutia:

Uznesenie Krajského súdu Prešov, sp. zn. 19Co/84/2011 z 9.2.2012

Rozsudok Krajského súdu Trnava, sp.zn. 24Co/16/2022 z 12.10.2022

Rozsudok Okresného súdu Galanta, sp. zn. 35C/8/2021 z 11.5.2022

Rozsudok Okresného súdu Liptovský Mikuláš, sp. zn. 5C/22/2023 z 28.9.2023

Uznesenie Krajského súdu Žilina, sp. zn. 5Co/79/2020 z 26. 4. 2021

ANALOGIA LEGIS PRI ZAPIERANÍ OTCOVSTVA PO ZÁKROKU ASISTOVANEJ REPRODUKCIE

ANALOGIA LEGIS IN CONTESTATION OF PATERNITY AFTER AN ASSISTED REPRODUCTION PROCEDURE

Aneta Kšenžighová [1] - Lucia Horváthová[2]

Abstrakt

Príspevok je zameraný na jednu z domnienok otcovstva muža, ktorý súhlasil so zákrokom asistovanej reprodukcie, zakotvenej v zákone o rodine. Autorky poukazujú na dotváranie práva súdmi z dôvodu, že súčasné znenie zákona o rodine nemyslí na prípady asistovanej reprodukcie pri nezosobášených partneroch, pokiaľ ide o možnosť zapretia otcovstva voči dieťaťu narodenému po takomto zákroku. Príspevok zároveň komparuje slovenskú právnu úpravu zapretia otcovstva po zákroku asistovanej reprodukcie s právnou úpravou okolitých krajín a poukazuje na zásadné rozdiely porovnávaných právnych úprav.

Kľúčové slová

Zapretie otcovstva, asistovaná reprodukcia, analogia legis, dotváranie práva, zákon o rodine.

Abstract

The paper focuses on one of the presumptions of paternity of a man who consented to the procedure of assisted reproduction, enshrined in the Family Law Act. The authors point to the courts' shaping of the law due to the fact that the current wording of the Family Act does not consider cases of assisted reproduction with unmarried partners, regarding the possibility of denying paternity to a child born after such an intervention. The paper also compares the Slovak legislation on the denial of paternity after assisted reproduction with the legislation of neighbouring countries and points out the fundamental differences of the compared legislation.

Keywords

Denial of paternity, assisted reproduction, analogia legis, subsidiary law, Family Law.

Úvod

Otázka preukazovania otcovstva k dieťaťu je značne náročnejšia ako určenie materstva, pretože vo všeobecnosti platí, že *pater est incertus* (otec je neistý). Slovenská právna úprava otcovstva zakotvená v Zákone č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých

[1] JUDr. Aneta Kšenžighová, MBA, interná doktorandka, Katedra obchodného a finančného práva, Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici.

[2] Mgr. Lucia Horváthová, interná doktorandka, Katedra občianskeho a pracovného práva, Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici.

zákonov (ďalej len „Zákon o rodine“) sa v otázke určenia otcovstva opiera o tri zákonné domnienky otcovstva[3], ktoré sú vyvrátiteľné. Skutočnosť, že domnienky určenia otcovstva sú tri, je spôsobená rozličnými životnými situáciami, z dôvodu ktorých otcovstvo môže vyplynúť.[4]

Samotné otcovstvo je však už jednotné, pretože Zákon o rodine nerozlišuje otcovstvo v závislosti od toho, akým spôsobom došlo k jeho určeniu a práva a povinnosti z neho vyplývajú bez ohľadu na to, či došlo k jeho určeniu na základe prvej, druhej alebo tretej domnienky otcovstva. V závislosti od spôsobu, akým bolo otcovstvo určené, rozlišuje Zákon o rodine taktiež tri rôzne spôsoby zapretia otcovstva.[5]

Súčasťou Zákona o rodine od nadobudnutia jeho účinnosti, t. j. od. 1. apríla 2005 je aj osobitná právna úprava pre zapretie otcovstva po zákroku asistovanej reprodukcie[6], v zmysle ktorého otcovstvo voči dieťaťu narodenému v čase medzi stoosemdesiatym dňom a trojstým dňom od vykonania zákroku asistovanej reprodukcie so súhlasom manžela matky nemožno zaprieť[7]. Z historického hľadiska je potrebné poukázať na skutočnosť, že ustanovenie obdobné § 87 ods. 2 Zákona o rodine sa dostalo do pôvodne platného zákona č. 94/1963 Zb. o rodine už v roku 1982, a to v čase, kedy bolo právne možné, aby sa terapii asistovanej reprodukcie mohli podriadiť iba manželské páry.

Aktuálne platný Zákon o rodine napriek vývoju spoločenských zmien, ktoré za uplynulé štyri desaťročia nastali, v súčasnosti neupravuje prípady asistovanej reprodukcie pri nezosobášených partneroch, pokiaľ ide o možnosť zapretia otcovstva voči dieťaťu narodenému po takomto zákroku. Z tohto dôvodu je legitímne sa domnievať, že otcovstvo dieťaťa, ktoré sa narodilo nezosobášeným rodičom následkom zákroku asistovanej reprodukcie, je možné považovať za ľahšie spochybniteľné ako otcovstvo dieťaťa, ktoré sa po rovnakom zákroku narodilo manželom. Absencia výslovného zákonného ustanovenia, ktoré by v otázke zapretia

[3] Bližšie pozri § 84 - § 95 Zákona o rodine.
[4] Bližšie pozri: KOROMHÁZ P.: Právo dieťaťa poznať svojich rodičov v kontexte osobitostí rodinného práva. In: *Košické dni súkromného práva. Pocta profesorovi Vojčíkovi.* UPJŠ Košice. 2022, s. 56-69.
[5] Zapieracie právo vo všeobecnosti slúži na ochranu práv, napr. práva na rodinný a súkromný život osôb, ktoré ním disponujú, s cieľom zosúladiť nezlučiteľné právne, biologické a sociálne skutočnosti. Do veľkej miery sa však právo na zapretie otcovstva dostáva do rozporu so záujmom dieťaťa na čo najskoršom určení a stabilizácii jeho statusových pomerov mať čo najskôr po narodení dvoch zákonných rodičov, ktorí obaja majú voči nemu práva a povinnosti.
[6] Asistovaná reprodukcia je fenomén, ktorý so sebou prinieslo minulé storočie. V Československu sa prvé dieťa v dôsledku zákroku asistovanej reprodukcie narodilo v roku 1982. Následne viedla realizácia techník asistovanej reprodukcie v Československu k prijatiu vykonávacieho právneho predpisu, a to opatrenia Ministerstva zdravotníctva SSR č. 24/1983 Vestníka o úprave podmienok pre umelé oplodnenie (č. Z-8600/1983-D/2), ktoré upravovalo prístup k umelému oplodneniu ako jednu z využívaných metód (umelá inseminácia). V súčasnosti predstavuje všeobecnú úpravou základných pojmov a inštitútov na úseku poskytovania zdravotnej starostlivosti pre asistovanú reprodukciu Zákon č. 576/2004 Z.z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaní zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
[7] § 87 ods. 2 Zákona o rodine.

otcovstva subsumovalo aj zapretie otcovstva k dieťaťu, narodenému po zákroku asistovanej reprodukcie nezosobášených partnerov, vzbudzuje v laickej verejnosti, či v účastníkoch týchto vzťahov presvedčenie o existencii zákonnej možnosti rodičov zaprieť otcovstvo k dieťaťu takto narodenému, o čom svedčí samotná rozhodovacia činnosť súdov.

1. Aktuálna právna úprava zapretia otcovstva k dieťaťu narodenému po zákroku asistovanej reprodukcie

Zákon o rodine v ustanovení § 87 ods. 2 vo svojej podstate stanovuje domnienku otcovstva *„sui generis*“, keď sa za otca dieťaťa narodeného v čase medzi stoosemdesiatym dňom a trojstým dňom od vykonania zákroku asistovanej reprodukcie považuje manžel ženy, ktorá sa tomuto zákroku podrobila, pričom nie je podstatné, či je aj otcom biologickým, stačí, že s touto procedúrou súhlasil. Z uvedeného vyplýva, že ak žena podstúpila zákrok asistovanej reprodukcie so súhlasom manžela a zároveň platí, že sa dieťa narodilo v zákonom predpokladanom čase od výkonu tohto zákroku, otcovstvo zaprieť nemožno. Kľúčovým faktorom je tu súhlas muža s týmto zákrokom, ktorý nahrádza otcovstvo v biologickom zmysle. Jediný prípustný spôsob ako toto otcovstvo spochybniť je preukázať, že k otehotneniu ženy došlo inak. Ak by súhlas manžela so zákrokom nebol daný, je potrebné postupovať podľa všeobecných ustanovení o zapieraní otcovstva podľa § 87 ods. 1 Zákona o rodine[8]. Rovnako je potrebné postupovať v prípade, ak by tehotnosť ženy nebola dôsledkom asistovanej reprodukcie. Slovenská právna úprava však nemyslí na prípady asistovanej reprodukcie pri nezosobášených partneroch, spôsobom, ako je tomu v prípade manželov.

Ak určitú situáciu právna norma priamo nepredvída a neupravuje ju, a až vtedy, keď ani prípustným extenzívnym výkladom určitého ustanovenia nemožno dospieť k tomu, že sa vzťahuje na danú situáciu[9] naskytá sa otázka použitia analógie v práve. Analógia znamená primerané použitie obsahom najbližšieho ustanovenia toho istého právneho odvetvia, alebo celého právneho poriadku, jeho zmyslu a základných zásad. Použitie analógie v občianskom procesnom práve považuje ústavný súd za prípustné a možné v prípadoch tzv. medzier v práve, ak určitá otázka nie je v právnom predpise vôbec riešená.

[8] Bližšie pozri: MURÁNSKA, J. – GANDŽALOVÁ, D. – TAKÁČ, J.: Základy rodinného práva : rodičia a deti – výživné. 1. vyd. - Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2019. 152 s.
[9] Rozhodnutie Ústavného súdu Slovenskej republiky, zo dňa 24. septembra 2008, sp. zn.: II. ÚS 345/08-12.

Keďže Zákon o rodine v rámci úpravy otcovstva muža, ktorý súhlasil so zákrokom asistovanej reprodukcie poskytuje odlišnú ochranu, podľa okolnosti, či je tento muž manželom matky alebo nie, konajúce súdy konštatovali medzeru v zákone, ktorú sa rozhodli vyplniť prostredníctvom použitia analógie[10].

Významným z hľadiska zákonnej možnosti zapretia otcovstva po zákroku asistovanej reprodukcie aplikovaním *analogie legis* konajúcimi súdmi sa javí byť prípad navrhovateľky, matky, ktorá podaným návrhom žiadala súd, aby určil, že odporca nie je otcom ich maloletého dieťaťa. Svoj návrh odôvodnila tým, že s odporcom žili ako druh a družka[11]. Dohodli sa, že navrhovateľka podstúpi umelé oplodnenie s tým, že darca spermií bude anonymný. Ako vyplýva z odôvodnenia rozsudku, keď sa po zákroku asistovanej reprodukcie narodila navrhovateľke dcéra, tak v nemocnici napísala meno odporcu ako meno otca, aj keď pohlavná bunka nebola jeho[12]. Následne spolu s odporcom na matrike zapísali odporcu ako otca dieťaťa aj do jeho rodného listu. Navrhovateľka sa domnievala, že v danom prípade sa jedná o tzv. druhú domnienku otcovstva, a to súhlasné vyhlásenie rodičov pred matričným úradom, ktorá je vyvrátiteľná, a to dôkazom opaku. Na základe uvedených skutočností navrhovateľka navrhla, aby boli ako dôkaz vykonané DNA testy krvnou skúškou, z ktorých jednoznačne vyplynie, že odporca nie je biologickým otcom dieťaťa[13]. Okresný súd Prešov ako súd prvej inštancie návrh zamietol ako nedôvodný. Zároveň súd nevykonal navrhnuté dokazovanie analýzou DNA z dôvodu nadbytočnosti a nehospodárnosti. Podľa názoru súdu, v konaní nebolo sporné otehotnenie navrhovateľky prostredníctvom asistovanej reprodukcie semenom iného darcu. Bolo teda zrejmé, že muž, ktorého otcovstvo má byť zapreté, nie je biologickým otcom maloletej.

Navrhovateľka podala voči rozhodnutiu prvostupňového súdu odvolanie. Rozhodnutie odvolacieho súdu tak záviselo primárne od vyriešenia zásadnej otázky, či na prípady zapretia otcovstva pri asistovanej reprodukcii od anonymného darcu zárodočných buniek možno použiť

[10] Podľa Uznesenia Najvyššieho súdu SR zo dňa 19.10.2011, sp. zn. 6Cdo/137/2010 povinnosť súdu nachádzať právo neznamená iba vyhľadávať priame a výslovné pokyny v zákonnom texte, ale tiež povinnosť zisťovať a formulovať, čo je konkrétnym právom i tam, kde ide o interpretáciu abstraktných noriem alebo noriem nejasných či legislatívne nepresných.

[11] Súdne konanie, vedené na Okresnom súde Prešov pod sp. zn. 29Pc/11/2020 o zapretie otcovstva k maloletému dieťaťu.

[12] K problematike práv biologického otca dieťaťa vo vzťahu k dieťaťu pozri aj: LÖWY A. – ČIPKOVÁ T.: Limity úpravy styku biologického otca dieťaťa ako blízkej osoby. *In: Košické dni súkromného práva. Pocta profesorovi Vojčíkovi.* UPJŠ Košice. 2022, s. 87-95.

[13] K uvedenému pozri aj problematiku postavenia dieťaťa v civilnom procese v: SMOLKOVÁ S. – DZIMKO J.: Dieťa ako slabšia strana v civilnom procese. *In: Košické dni súkromného práva. Pocta profesorovi Vojčíkovi.* UPJŠ Košice. 2022, s. 251-257.

analógiu legis a postupovať podľa zákonného ustanovenia, ktoré upravuje zapretie otcovstva v prípade manžela matky (§ 87 ods. 2 Zákona o rodine), aj keď nejde o manželov. Odvolací súd rozhodnutie prvostupňového súdu potvrdil a zároveň konštatoval: „*Asistovaná reprodukcia je vysoko špecifickým prípadom splodenia dieťaťa, ktorý prirodzene vyžaduje odklon od všeobecných podmienok zapretia otcovstva podľa § 93 zákona o rodine. V dôsledku absencie právnej úpravy asistovanej reprodukcie nezosobášených rodičov je potrebné hľadať právnu normu, čo do obsahu úpravy najbližšiu. Z hľadiska právneho poriadku Slovenskej republiky sa účastníci konania po vykonaní asistovanej reprodukcie de facto nachádzajú rovnakom postavení, ako by tomu bolo v prípade manželov. Predpoklady zapretia otcovstva k mal. dieťaťu je preto potrebné abstrahovať z dikcie ust. § 87 ods. 2 zákona o rodine, a teda otcovstvo voči dieťaťu narodenému v čase medzi stoosemdesiatym dňom a trojstým dňom od vykonania zákroku asistovanej reprodukcie so súhlasom partnera matky možno zaprieť, len ak by sa preukázalo, že matka otehotnela inak.*“[14]

O následne podanom dovolaní navrhovateľky proti rozsudku odvolacieho súdu rozhodoval Najvyšší súd Slovenskej republiky (ďalej ako „*Najvyšší súd SR*“), ktorý dospel k záveru, že súd prvej inštancie a odvolací súd vec správne právne posúdili, keď na predmetný prípad analogicky aplikovali ustanovenie § 87 ods. 2 Zákona o rodine, správne identifikovali medzeru v zákone, keďže Zákon o rodine nerieši zapretie otcovstva po zákroku asistovanej reprodukcie, pokiaľ bolo rodičovstvo určené podľa 2. domnienky otcovstva.

Najvyšší súd SR sa pri rozhodovaní o odvolaní zamýšľal taktiež nad možnou diskrimináciou na základe narodenia dieťa nezosobášených rodičov, resp. na základe odlišnosti statusu muža ako manžela alebo druha. V uvedenej súvislosti Najvyšší súdu SR dospel k záveru, že *„v danom prípade však nebolo možné zo strany súdu využiť svoju návrhovú právomoc podľa ustanovenia čl. 130 ods. 1 písm. d/ Ústavy SR a v zmysle ustanovenia čl. 125 ods. 1 písm. a/ Ústavy SR spôsobom ustanoveným v čl. 144 ods. 2 Ústavy SR iniciovať konanie o súlade Zákona o rodine s Ústavou SR. Nebolo to možné z prozaického dôvodu, lebo ústavný súd v predmetnom konaní by nemohol konštatovať protiústavnosť Zákona o rodine, pretože protiústavnou je samotná absencia právnej úpravy. Túto skutočnosť však všeobecný súd nemôže v zmysle ústavy nechať nepovšimnutú, a preto je povinný ju uzatvoriť analógiou legis.“* [15]

Z odôvodnenia rozhodnutia Najvyššieho súdu SR taktiež vyplýva, že súd sa pri koncipovaní jeho odôvodnenia opieral o českú právnou literatúrou, na ktorú priamo v texte odôvodnenia niekoľkokrát odkazuje.

[14] Rozsudok Krajského súdu v Prešove zo dňa 30. marca 2021, sp. zn. 24CoP/151/2020.
[15] Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 27.01.2022, sp. zn. 5 Cdo/121/2021.

2. Zapretie otcovstva po zákroku asistovanej reprodukcie v právnych úpravách okolitých krajín

V Českej republike je problematika otcovstva upravená v druhej časti Občianskeho zákonníka, pričom zakotvuje štyri hierarchicky zoradené domnienky otcovstva. Na rozdiel od slovenskej, česká právna úprava neopomína ani dôsledky prevedenia asistovanej reprodukcie u nezosobášeného páru. Jedna z domnienok otcovstva preto svedčí aj mužovi, ktorý dal súhlas k umelému oplodneniu nevydatej žene.[16] V rámci problematiky otcovstva k dieťaťu narodenému nevydatej matke po zákroku asistovanej reprodukcie je v zmysle českej právnej úpravy za otca dieťaťa považovaný muž, ktorý vyslovil s umelým oplodnením súhlas.[17] To platí aj vtedy, ak sa dieťa narodí v období od zániku manželstva alebo jeho vyhlásenia za neplatné do uplynutia 300. dňa od tohto okamihu.[18] Občiansky zákonník venuje tejto domnienke ďalšie ustanovenie, v ktorom sa zaoberá podmienkami a možnosťami jej popretia. Podľa § 787 českého Občianskeho zákonníka, ak sa dieťa narodí medzi 160 až 300 dní po umelom oplodnení vykonanom so súhlasom manžela matky alebo iného muža, ak matka dieťaťa nie je vydatá, otcovstvo nemožno poprieť, pokiaľ sa nepreukáže, že matka dieťaťa otehotnela inak. Predmetom odbornej diskusie však býva absencia vymedzenia popieracej lehoty.[19]

V Poľsku sú otázky otcovstva upravené osobitnou právnou úpravou, Zákonom o rodine a opatrovníctve,[20] ktorý upravuje jednotlivé domnienky otcovstva. Článok 751 Zákona o rodine a opatrovníctve upravuje explicitne „*Uznanie otcovstva v prípade zákroku asistovaného oplodnenia*“, v zmysle ktorého je otcovstvo uznané dňom narodenia dieťaťa aj vtedy, ak pred prenosom reprodukčných buniek do tela ženy muž oznámi matričnému úradu, že bude otcom dieťaťa, ktoré sa narodí v dôsledku medicínsky asistovaného pôrodu s použitím týchto buniek, a žena zároveň potvrdí do troch mesiacov odo dňa vyhlásenia muža, že otcom dieťaťa bude

[16] K domnienkam otcovstva v českej právnej úprave bližšie pozri: KRÁLÍČKOVÁ, Z.: Práva putativního otce aneb být či nebýt. In: *Dny práva 2012 – Days of Law 2012*, Brno. 2013. Dostupné na: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2012/files/sbornik.pdf

[17] FIALA, J. a kol. Občanský zákoník: Komentář, Svazek II, (§ 655-975). Wolters Kluwer. Dostupné na: www.aspi.cz. ako komentár k § 778.

[18] Pozri § 778 Zákona č. 89/2012 Zb. Občanský zákoník.

[19] Bližšie pozri KOTROUŠOVÁ D.: Popíraní domněnky otcovství vázané na souhlas k provedení umělého oplodnění: otazníky české právní úpravy. In: *PRÁVNE ROZPRAVY ON-SCREEN III. – Sekcia súkromného práva*. Belianum. 2021. Dostupné na: file:///C:/Users/HP/Downloads/Zborn%C3%ADk%20Pr%C3%A1vne%20rozpravy%20III.%20sekcia%20s%C3%BAkromn%C3%A9ho%20pr%C3%A1va.pdf

[20] Zákon z 25. februára 1964 o rodine a opatrovníctve.

tento muž[21]. Toto vyhlásenie muža je účinné, ak sa dieťa narodilo v dôsledku asistovanej reprodukcie do dvoch rokov odo dňa jeho učinenia. Vyhlásenie muža vo vzťahu k dieťaťu, ktoré sa narodilo alebo sa má narodiť po zákroku asistovanej reprodukcie je účinné aj v prípade, ak sa dieťa narodilo po tom, čo matka uzavrela manželstvo s iným mužom ako s tým, ktorý uznal otcovstvo k dieťaťu narodenému po zákroku asistovanej reprodukcie.[22] Základná domnienka otcovstva manžela matky na v takomto prípade *ex lege* neuplatní. Poľská legislatíva neopomína ani situáciu, keď sa dieťa narodí do tristo dní po zániku alebo anulovania manželstva, ale už po druhom sobáši matky, kedy sa predpokladá, že dieťa pochádza od druhého manžela. Táto domnienka sa nevzťahuje na prípady, keď sa dieťa narodilo v dôsledku zákroku asistovaného oplodnenia, s ktorým súhlasil prvý manžel matky. Otázku zapretia otcovstva Zákon o rodine a opatrovníctve upravuje v článku 68, kde *expressis verbis* ustanovuje, že zapretie otcovstva nie je prípustné, ak sa dieťa narodilo v dôsledku zákroku asistovaného oplodnenia, s ktorým súhlasil manžel matky. „*Toto riešenie, ktoré je nepochybne namieste, vedie k želanej stabilizácii rodinného stavu dieťaťa, dáva dieťaťu pocit príslušnosti k rodine a vytvára záruky trvalosti jeho pôvodu z manželstva matky. V prípade neexistencie takýchto mechanizmov by muž mohol ľahko poprieť otcovstvo (vyvrátiť domnienku pôvodu dieťaťa z manželstva) tým, že preukáže - na základe dôkazov z testov DNA alebo lekárskych záznamov - že nie je otcom dieťaťa (článok 67 zákona o rodine).“*[23] Zapretie otcovstva k dieťaťu, ktoré sa narodí nezosobášenému páru však podobne ako v slovenskej právnej úprave nie je Zákonom o rodine a opatrovníctve upravené.

Maďarský Občiansky zákonník[24] vo svojej IV. Knihe ustanovuje domnienku otcovstva k dieťaťu, narodenému po zákroku asistovanej reprodukcie, keď uvádza, že ak otcovstvo nemožno určiť na základe domnienky, založenej na manželskom zväzku matky, otcom dieťaťa je muž, ktorý sa počas trvania ich partnerského spolužitia zúčastnil na úkone asistovanej reprodukcie s matkou a rodičovstvo je dôsledkom tohto postupu[25]. Sobášom matky s iným

[21] V zmysle článku 75, § 1 Zákona o rodine a opatrovníctve: „*Otcovstvo je uznané dňom narodenia dieťaťa aj vtedy, ak pred prenosom reprodukčných buniek od anonymného darcu alebo embrya vytvoreného z reprodukčných buniek anonymného darcu alebo z darovania embryí do tela ženy muž oznámi prednostovi matričného úradu, že bude otcom dieťaťa, ktoré sa narodí v dôsledku medicínsky asistovaného pôrodu s použitím týchto buniek alebo tohto embrya, a žena zároveň potvrdí do troch mesiacov odo dňa vyhlásenia muža, že otcom dieťaťa bude tento muž.*“

[22] HABDAS, M. - FRAS, M.: Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Komentarz. Warszawa: Wolters Kluwer. 2021.

[23] BACZYK-ROZWADOWSKA, K.: Pochodzenie dziecka poczętego *in vitro.* In. Bialystok Legal Studies. 2022 vol. 27 nr 3, s. 27. DOI: 10.15290/bsp.2022.27.03.01.

[24] Zákon V z roku 2013 o občianskom zákonníku.

[25] Bližšie pozri ustanovenie 4:100 maďarského Občianskeho zákonníka.

mužom po ukončení úspešného reprodukčného konania v čase do narodenia dieťaťa nevzniká vo vzťahu k manželovi domnienka otcovstva. Zákon zároveň ustanovuje, že ak bolo dieťa výsledkom zákroku asistovanej reprodukcie, muž, ktorý daroval genetický materiál na zákrok, nie je oprávnený podať žalobu na určenie resp. zapretie otcovstva. Maďarský Občiansky zákonník výslovne uvádza, kedy je možné spochybniť domnienku otcovstva a kedy je jeho spochybnenie zákonom vylúčené. Ak je rodičovstvo výsledkom zákroku asistovanej reprodukcie, možno domnienku otcovstva napadnúť iba v prípade, ak manžel alebo partner matky nesúhlasili s týmto zákrokom[26]. Domnienku otcovstva však nemožno napadnúť, ak je rodičovstvo výsledkom zákroku asistovanej reprodukcie, okrem prípadu, keď manžel alebo partner matky s týmto zákrokom nesúhlasil, alebo otcovstvo určil súd.

Z predostretých právnych úprav skúmanej problematiky okolitých krajín možno skonštatovať, že česká a maďarská právna úprava sú veľmi podobné, pričom explicitne upravujú otcovstvo muža k dieťaťu narodenému po zákroku asistovanej reprodukcie nezosobášenému páru. Rovnako tak jasne legislatívne zakotvujú nemožnosť zaprieť otcovstvo k tomuto dieťaťu, ak dal jeho otec na zákrok asistovanej reprodukcie súhlas. *Analogia legis* nie je v podmienkach týchto dvoch štátov potrebná, z dôvodu jasnej a zrozumiteľnej právnej úpravy predmetnej problematiky. Poľská právna úprava obdobne ako slovenská neupravuje explicitne možnosť zapretia otcovstva k dieťaťu, ktoré sa narodí nezosobášenému páru. V komparácii so slovenskou právnou úpravou však zreteľne upravuje určenie otcovstva k dieťaťu narodenému nezosobášenému páru po zákroku asistovanej reprodukcie.

Záver

Slovenská právna úprava určovania otcovstva nedostatočne reflektuje na nové trendy v rodinnoprávnych vzťahoch. Absencia výslovného zákonného ustanovenia, ktoré by v problematike zapretia otcovstva subsumovalo aj zapretie otcovstva k dieťaťu, narodenému po zákroku asistovanej reprodukcie nezosobášených partnerov, vzbudzuje v laickej verejnosti, resp. v účastníkoch týchto vzťahov presvedčenie o existencii zákonnej možnosti rodičov zaprieť otcovstvo k dieťaťu takto narodenému, o čom svedčí samotná existencia rozhodovacej činnosti súdov.

[26] Bližšie pozri ustanovenie článku 4:107 maďarského Občianskeho zákonníka.

Analýza právnej úpravy okolitých krajín poukazuje na skutočnosť, že česká, maďarská aj poľská právna úprava pri dieťati narodenom po zákroku asistovanej reprodukcie už expressis verbis upravujú určenie (česká a maďarská legislatíva aj zapretie) otcovstva u muža, ktorý nie je manželom matky. Slovenská právna úprava túto problematiku v súčasnosti neupravuje, hoci sa so zapieraní otcovstva muža, ktorý nie je manželom matky v našich podmienkach stretávame, o čom svedčí rozhodovacia činnosť slovenských súdov, ktoré v rámci nej pristupujú k *analogii legis*. Domnievame sa však, že Zákon o rodine by mal nie len odbornej ale aj laickej verejnosti dať jasnú odpoveď na otázku, za akých podmienok je muž oprávnený zaprieť otcovstvo k dieťaťu, narodenému po zákroku asistovanej reprodukcie bez ohľadu na jeho zväzok s matkou dieťaťa.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Monografie, periodiká a zborníky:

BACZYK-ROZWADOWSKA, K.: Pochodzenie dziecka poczętego *in vitro.* In. Bialystok Legal Studies. 2022 vol. 27 nr 3, s. 27. DOI: 10.15290/bsp.2022.27.03.01.

FIALA, J. a kol. Občanský zákoník: Komentář, Svazek II, (§ 655-975). Wolters Kluwer. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X, k § 778.

HABDAS, M. - FRAS, M.: Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Komentarz. Warszawa: Wolters Kluwer. 2021. ISBN 978-83-8223-545-6.

KOROMHÁZ P.: Právo dieťaťa poznať svojich rodičov v kontexte osobitostí rodinného práva. *In: Košické dni súkromného práva. Pocta profesorovi Vojčíkovi.* UPJŠ Košice. 2022, s. 56-69. ISBN 976-80-574-0098-1.

KOTROUŠOVÁ D.: Popíraní domněnky otcovství vázané na souhlas k provedení umělého oplodnění: otazníky české právní úpravy. In: *PRÁVNE ROZPRAVY ON-SCREEN III. – Sekcia súkromného práva*. Belianum. 2021. ISBN 978-80-557-1933-7. dostupné na: file:///C:/Users/HP/Downloads/Zborn%C3%ADk%20Pr%C3%A1vne%20rozpravy%20III.%20sekcia%20s%C3%BAkromn%C3%A9ho%20pr%C3%A1va.pdf

KRÁLÍČKOVÁ, Z.: Práva putativního otce aneb být či nebýt. In: *Dny práva 2012 – Days of Law 2012*, Brno. 2013. ISBN 978-80-210-6319-8. dostupné na: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2012/files/sbornik.pdf

MURÁNSKA, J. – GANDŽALOVÁ, D. – TAKÁČ, J.: Základy rodinného práva : rodičia a deti – výživné. 1. vyd. - Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2019. - 152 s. ISBN 978-80-557-1622-0.

LÖWY A. – ČIPKOVÁ T.: Limity úpravy styku biologického otca dieťaťa ako blízkej osoby. *In: Košické dni súkromného práva. Pocta profesorovi Vojčíkovi.* UPJŠ Košice. 2022, s. 87-95. ISBN 976-80-574-0098-1.

SMOLKOVÁ S. – DZIMKO J.: Dieťa ako slabšia strana v civilnom procese. *In: Košické dni súkromného práva. Pocta profesorovi Vojčíkovi.* UPJŠ Košice. 2022, s. 251-257. ISBN 976-80-574-0098-1.

Právne predpisy a súdne rozhodnutia:

Opatrenie Ministerstva zdravotníctva SSR č. 24/1983 Vestníka o úprave podmienok pre umelé oplodnenie (č. Z-8600/1983-D/2).

Rozhodnutie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 24. septembra 2008, sp. zn.: II. ÚS 345/08-12.

Rozsudok Okresného súdu Prešov zo dňa 13.07.2020, sp. zn. 29Pc/11/2020.

Rozsudok Krajského súdu v Prešove zo dňa 30. marca 2021, sp. zn. 24CoP/151/2020.

Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 27.01.2022, sp. zn. 5 Cdo/121/2021.

Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo dňa 19.10.2011, sp. zn. 6Cdo/137/2010.

Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaní zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon z 25. februára 1964 o rodine a opatrovníctve.

Zákon V z roku 2013 o občianskom zákonníku.

POISTNÝ VZŤAH V KONTEXTE ZABEZPEČENIA VEREJNEJ POTREBY SUBJEKTOM VEREJNÉHO PRÁVA

THE INSURANCE RELATIONSHIP IN THE CONTEXT OF PROVIDING THE PUBLIC NEED BY SUBJECTS UNDER PUBLIC LAW

Miroslava Kušníriková[1]

Abstrakt

Autorka v nasledujúcom príspevku bude analyzovať poistný vzťah subjektu verejného práva v kontexte § 261 ods. 2 ObchZ. vo svetle recentného rozhodnutia Najvyššieho súdu SR. Analyzovaná problematika bude doplnená tiež o judikatúru z českého právneho prostredia.

Kľúčové slová

Poistný vzťah, uspokojovanie verejnej potreby, štátna organizácia, subjekt verejného práva.

Abstract

In the following article, the author will analyze the insurance relationship of a subject of public law in the context of § 261 par. 2 ObchZ. in the light of the recent decision of the Supreme Court of the Slovak Republic. The analyzed issue will also be supplemented with jurisprudence from the Czech legal environment.

Key words

Insurance relationship, satisfaction of public need, state organization, public of public law.

Úvod

V súkromnom práve pod záväzkovým vzťahom rozumieme právny vzťah, v ktorom veriteľ je oprávnený od druhého subjektu (dlžníka) „niečo“ požadovať a druhý subjekt je povinný zachovať sa tak, ako to zodpovedá oprávneniu veriteľa, pričom obidva subjekty sú individuálne určené a ich oprávnenia ani povinnosti nevyplývajú z vlastníctva určitej veci, ale z iného osobitného dôvodu.[2] Klasifikácia obchodných záväzkových vzťahov je závislá (i) od charakteru subjektov, v spojení s podnikateľkou činnosťou týchto subjektov alebo od (ii) charakteru samotného vzťahu bez ohľadu na jeho účastníkov. Jednotlivé kritériá upravuje § 261

[1] JUDr. Miroslava Kušníriková, PhD., vysokoškolská učiteľka, odborná asistentka na Katedre občianskeho práva, Právnická fakulta UPJŠ v Košiciach

[2] PATAKYOVÁ, M. In: Patakyová, M. a kol., Obchodný zákonník, 1. Vydanie, C.H. Beck, Bratislava 2022, str. 1175

ObchZ.,[3] pričom obchodnoprávny režim záväzkových vzťahov zaväzuje (po splnení podmienky, že sa týkajú podnikateľskej činnosti) nielen podnikateľov, ale za splnenia podmienok normovaných v § 261 ods. 2 ObchZ. aj subjekty verejného práva.

Za subjekt verejného práva sa považujú aj štátne organizácie[4] – nepodnikatelia v prípade tých zmlúv, obsahom ktorých je uspokojovanie verejných potrieb. Štátne organizácie sú tak účastníkom obchodných záväzkových vzťahov v obmedzenejšom rozsahu, než iné subjekty verejného práva,[5] a Obchodným zákonníkom sa riadia len v rámci zmluvných vzťahov, ktorými uspokojujú verejné potreby, t. j. nie pri zabezpečení vlastnej prevádzky.[6]

V tomto prípade sa relatívne záväzkové vzťahy posudzujú tak s prihliadnutím na subjekty, kedy ich účastníkom na jednej strane musí byť podnikateľ, a na strane druhej štátna organizácia, pričom je rozhodujúce, či podnikatelia pritom realizujú svoju podnikateľskú činnosť a či predmetom takých obchodov (zmlúv) je zabezpečovanie uspokojovania verejných potrieb.[7]

Rozhodujúcim determinantom pre určenie obchodnoprávneho alebo občianskoprávneho režimu záväzkovoprávnych vzťahov medzi podnikateľmi na jednej strane a štátnymi organizáciami - nepodnikateľmi na druhej strane je naplnenie aspektu spočívajúceho v uspokojovaní verejných potrieb, ktoré bude vysoko individuálne pri tej – ktorej štátnej organizácii. Z uvedeného je zrejmé, že záväzkovoprávne vzťahy, účastníkom ktorých sú štátne organizácie na jednej strane a podnikatelia na strane druhej, sa budú riadiť obchodnoprávnou úpravou výlučne v prípade, ak smerujú k uspokojeniu verejných potrieb. Vo všetkých ostatných prípadoch sa záväzkové vzťahy týchto subjektov budú v celosti spravovať občianskoprávnou úpravou.

Podriadenie záväzkovoprávnych vzťahov pod režim občianskoprávny alebo obchodnoprávny má (okrem ďalších skutočností) vplyv aj pre posúdenie dĺžky premlčacej doby.

[3] účastníci záväzkového vzťahu môžu obchodnoprávny režim založiť v zmysle § 262 Obch.Z. aj písomnou dohodou
[4] jedná sa najmä o rozpočtové organizácie, štátne príspevkové organizácie či štátne účelové fondy
[5] záväzkovoprávne vzťahy subjekov verejného práva taxatívne určených v § 261 ods. 3 ObchZ. sa budú riadiť obchodnoprávnym režimom nielen vtedy, ak ak sa týkajú zabezpečovania verejných potrieb ale aj v prípade zabezpečenia vlastnej prevádzky týchto subjektov
[6] PATAKYOVÁ, M. In: Patakyová, M. a kol., Obchodný zákonník, 1. Vydanie, C.H. Beck, Bratislava, 2022, str. 1177
[7] SUCHOŽA, J., Husár, J. a kol. Obchodné právo. IURA EDITION, spol. s r.o. Bratislava, str. 675

1. Uspokojovanie verejných potrieb – teoretické východiská a aplikačná prax

Výkladu pojmu uspokojovanie verejných potrieb doposiaľ v akademickej spisbe nebola venovaná výrazná pozornosť. Vo všeobecnosti pod verejnou potrebou rozumieme potrebu občanov štátu a uspokojovanie záujmov celospoločenského významu, ktoré nielen že presahujú záujmy jednotlivca, ale ich zabezpečenie je významným pre spoločnosť ako takú. Verejnou potrebou je však aj potreba v užšom slova zmysle, na ktorej je záujem z hľadiska určitej územnej oblasti (ktorá sa nemusí kryť s určitým krajom) alebo obce, potreba v určitých vecných oblastiach a úsekoch, na ktorých je všeobecne uznávaný záujem. Pôjde o záujmy v hospodárskej oblasti, v oblasti zdravotníctva, životného prostredia, či oblasti sociálnej alebo kultúrnej. Typicky pôjde o akcie zabezpečované verejnými zákazkami, napr. stavby štátnych nemocníc, škôl, komunikácií, a to i miestnych, zabezpečovanie potrieb škôl a štátnych nemocníc, a ďalej podľa prevažujúcich názorov napr. aj zabezpečovanie správy domu vo vlastníctve obce.[8]

Poskytovanie zdravotnej starostlivosti je radené medzi zabezpečovanie verejnej potreby, na riadnom poskytnutí ktorej je celospoločenský záujem. Pod zabezpečovaním verejnej potreby, ktorou je poskytovanie zdravotnej starostlivosti sa rozumie nielen samotné poskytovanie zdravotnej starostlivosti, ale aj dodanie tovaru, liekov a zdravotníckych pomôcok, ktoré k jej riadnemu poskytovaniu nevyhnutne slúžia.[9]

Okresný súd Bratislava II rozhodoval spor dodávateľa liekov a zdravotníckych pomôcok žalovanému – poskytovateľovi zdravotnej starostlivosti o zaplatenie pohľadávok za dodaný tovar pričom vo svojom rozhodnutí zdôraznil, že „*v konaní bolo preukázané a medzi účastníkmi konania nebolo sporné, že pohľadávka navrhovateľa a dlh odporcu vznikli z ich záväzkových vzťahov (z kúpnych zmlúv), do ktorých navrhovateľ vstúpil ako podnikateľský subjekt v rámci výkonu jeho podnikateľskej činnosti (veľkoobchodná a veľkodistribučná činnosť s farmaceutickými výrobkami a zdravotníckym materiálom) a odporca ako štátna príspevková organizácia, ktorá v rámci týchto zmluvných vzťahov uspokojovala verejné potreby. Aj odporca vo svojich vyjadreniach uvádza, že tovar kupoval od navrhovateľa za účelom poskytovania zdravotnej starostlivosti občanom, teda vo verejnom záujme a nie na zabezpečenie vlastnej prevádzky.*“[10] V inej veci bolo obsahom zmluvy dodanie liekov a zdravotníckych pomôcok, ktorých zabezpečením do nemocničnej lekárne žalovaná ako verejne

[8] ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. a kol., Obchodní zákoník. Komentář. 13. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 896 a násl

[9] Rozsudok Okresného súdu Bratislava II zo dňa 09.12.2010, sp. zn. 13C/144/2010

[10] Rozsudok Okresného súdu Bratislava II zo dňa 9.12.2010, sp. zn. 13C/144/2010

dostupný poskytovateľ ústavnej zdravotnej starostlivosti realizovala lekárenskú starostlivosť. Z dôvodu, že lekárenská starostlivosť je jednou z foriem zabezpečenia zdravotnej starostlivosti, ide taktiež o záväzkový vzťah, ktorý sa týka zabezpečovania verejných potrieb.[11]

Podľa nášho názoru pod zabezpečovanie (ktorejkoľvek) verejnej potreby je potrebné zahrnúť všetky komodity či služby, bez ktorých by jej riadne zabezpečenie bolo nemožné. V prípade poskytovania zdravotnej starostlivosti sem okrem dodania liekov či špeciálneho zdravotníckeho materiálu podľa nášho názoru spadá napríklad aj dodávka energií alebo zabezpečenie služieb súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti v zmysle § 13 zákona č. 676/2004 Z.z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.[12]

V aplikačnej praxi bol posudzovaný nájomný vzťah uzatvorený medzi poskytovateľom zdravotnej starostlivosti ako prenajímateľom a prevádzkovateľom lekárne ako nájomcom v kontexte zabezpečenia verejnej potreby. Nájomný vzťah súd prvej inštancie právne posúdil tak, že sa nejedná o zabezpečenie verejnej potreby. S predmetným právnym posúdením sa stotožnil aj odvolací súd, ktorý rozhodnutie súdu prvej inštancie potvrdil a vo svojom rozhodnutí uviedol: „*je nesporné, že poskytovanie zdravotnej starostlivosti je všeobecne prospešnou službou, ale v tomto prípade o poskytovaní zdravotnej starostlivosti hovoriť nemožno, keď odporca len poskytol svoje priestory navrhovateľovi za účelom prevádzkovania lekárne. Medzi účastníkmi konania v tomto konkrétnom prípade nešlo o poskytovanie zdravotnej starostlivosti, na predmetný konkrétny vzťah medzi účastníkmi konania je preto tak, ako správne uviedol okresný súd potrebné aplikovať ust. Občianskeho zákonníka, pretože sa jedná o vzťah občiansko-právny.*“[13]

Z českého právneho prostredia je možné vyabstrahovať viacero prípadov, kedy súdy posudzovali záväzkovoprávne vzťahy v kontexte zabezpečenia verejnej potreby, ktorá je vnímaná v širších súvislostiach. Aby záväzkovoprávny vzťah spadal pod obchodnoprávny režim, postačuje, aby sa „dotýkal“ zabezpečovania verejných potrieb. Uvedený názor je vyslovený vo viacerých rozhodnutiach z českého právneho prostredia (napríklad v Rozsudku Nejvyššího soudu ČR zo dňa 26. 01. 1999, sp. zn. 29 Cdo 2115/98, v Rozsudku Nejvyššího soudu ČR zo dňa 14. 12. 2010, sp. zn. 28 Cdo 4437/2010, či v Rozsudku Nejvyššího soudu ČR

[11] Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 30.01.2013, sp. zn. 6 Cdo 154/2011

[12] pohľadávky vzniknuté zo zabezpečenia stravovania alebo pobytu na lôžku majú priamy súvis s poskytovaním zdravotnej starostlivosti, pričom rozsah týchto úhrad, ako aj subjekt zaviazaný k úhrade upravuje zákon č. 577/2004 Z.z. o rozsahu zdravotnej starostlivosti uhrádzanej na základe verejného zdravotného poistenia a o úhradách za služby súvisiace s poskytovaním zdravotnej starostlivosti

[13] Rozsudok Krajského súdu Banská Bystrica zo dňa 18.12.2013, sp. zn. 41Cob/129/2012

zo dňa 27. 04. 2006, sp. zn. 33 Odo 478/2004). V zmysle rozširujúceho výkladu pojmu „zabezpečenie verejných potrieb“ sa považuje v prípade subjektu verejného práva – školy napríklad aj vzťah založený kúpnou zmluvou, predmetom ktorej je kúpa bezpečnostných zariadení pre jej potreby.

Je potrebné skonštatovať, že kým česká rozhodovacia činnosť sa vo vzťahu k výkladu pojmu „zabezpečenie verejnej potreby“ vyvíja rozširujúcim výkladom, z dostupných rozhodnutí slovenská aplikačná prax nazerá na výklad tohto pojmu konzervatívnejšie.

Predmetom posúdenia sa po prvý raz stal poistný vzťah uzavretý medzi poskytovateľom zdravotnej starostlivosti ako štátnou organizáciou a poistiteľom ako podnikateľom, predmetom ktorého boli rôzne druhy poistenia. Spornou otázkou medzi stranami sporu bol charakter tohto vzťahu ako občianskoprávny alebo obchodnoprávny, a to z dôvodu vznesenia námietky premlčania žalovaným zdravotníckym zariadením.

2. Podstata prejednávaného sporu

V prejednávanej veci[14] subjekt verejného práva, zdravotnícke zariadenie vo forme štátnej príspevkovej organizácie malo s poistiteľom uzatvorenú poistnú zmluvu, predmetom ktorej bolo živelné poistenie, poistenie strojov, poistenie zodpovednosti za škodu spôsobenú pri výkone činnosti zdravotníckeho zariadenia a poistenie všeobecnej zodpovednosti za škodu. Poistiteľ v dôsledku omeškania poisteného so zaplatením poistného podal žalobu po viac ako 3 rokoch po splatnosti poistného. Žalovaný poskytovateľ zdravotnej starostlivosti sa v súdnom konaní bránil námietkou premlčania dôvodiac, že nárok sa má posúdiť ako občianskoprávny vzťah, a teda dĺžka premlčacej doby je 3 ročná. Žalobca naopak zastával názor o režime obchodnoprávom, nakoľko poistný vzťah považoval za uspokojovanie verejných potrieb žalovaným. Mal za to, že všeobecná premlčacia doba je 4 ročná a žaloba bola z jeho strany podaná včas.

Podstata argumentácie žalovaného spočívala v tom, že výlučným uspokojovaním verejnej potreby sa v jeho prípade rozumie poskytovanie zdravotnej starostlivosti, a teda v režime obchodnoprávnom sa riadia len záväzkové vzťahy, ktoré sú nevyhnutné pre poskytovanie zdravotnej starostlivosti. Príkladmo poukázala na zmluvy, predmetom ktorých je dodanie liekov alebo špeciálneho zdravotníckeho materiálu. Žalovaný ďalej argumentoval tým, že uzatvorenie poistného vzťahu nie je ani predpokladom oprávnenia poskytovať zdravotnú starostlivosť, ani podmienkou jej poskytovania, a preto vzťah účastníkov nie je možné

[14] Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 22.03.2023, sp.zn. 1Obdo/52/2022

považovať za vzťah upravený v § 261 ods. 2 Obchodného zákonníka v znení účinnom v čase uzatvorenia poistnej zmluvy.[15]

Z dôvodu posúdenia nároku ako obchodnoprávneho súd prvej inštancie žalobe vyhovel. O podanom odvolaní žalovaného odvolací súd rozhodol tak, že rozsudok súdu prvej inštancie ako vecne správny potvrdil.

Z dôvodu vady zmätočnosti podľa § 420 písm. f) CSP však dovolací súd zrušil rozsudok odvolacieho súdu a vec mu vrátil na ďalšie konanie. V odôvodnení svojho rozhodnutia Najvyšší súd SR uviedol aj to, že odvolací súd sa dôsledne nezaoberal ani námietkou žalovaného, že predmetom poistného vzťahu je nielen poistenie zodpovednosti za škodu, ale aj druhovo iné poistenia, čo dovolací súd považoval za významné pre správne právne posúdenie.

Odvolací súd následne rozhodol tak, že v časti uplatneného nároku týkajúceho sa poistného plnenia poistenie zodpovednosti za škodu spôsobenú pri výkone činnosti zdravotníckeho zariadenia a poistenie všeobecnej zodpovednosti za škodu tomuto nároku vyhovel, nakoľko ho v širších súvislostiach (argumentačne odôvodnených poukazom na judikatúru ČR) považoval za súčasť uspokojovania verejných potrieb. V časti poistného plnenia týkajúceho sa živelného poistenia a poistenia strojov, ktoré podľa názoru odvolacieho súdu majú charakter uspokojovania prevádzkových potrieb žalovanej nemocnice, čo nie je vo svojej podstate a ani v širších súvislostiach uspokojovaním alebo zabezpečovaním verejných potrieb, ale len prevádzkových potrieb nemocnice, však žalobu zamietol.

Odvolací súd tak poistný vzťah založený jednou poistnou zmluvou oddelil *de facto* na samotné záväzkovoprávne vzťahy, pričom vo vzťahu k dlžnému poistnému plneniu vzťahujúcemu sa k poisteniu zodpovednosti za škodu spôsobenú pri výkone činnosti zdravotníckeho zariadenia i poisteniu všeobecnej zodpovednosti za škodu prijal záver, že tieto je možné subsumovať pod uspokojovanie verejných potrieb, a teda sa premlčujú vo všeobecnej 4 ročnej premlčacej dobe. V časti dlžného poistného plnenia vzťahujúceho sa na živelné poistenie a poistenie strojov tieto neslúžia k uspokojeniu verejnej potreby, a preto sa riadia občianskoprávnym režimom so všeobecnou 3 ročnou premlčacou dobou, čím ku dňu podania žaloby je dlžné poistné premlčané, a preto z dôvodu vznesenej námietky premlčania v tejto časti žalobu zamietol.

Žalovaná voči v poradí druhému rozhodnutiu odvolacieho súdu opätovne podala dovolanie, pričom prípustnosť vyvodila s poukazom na § 421 písm. b) CSP nastolením právnej

[15] pri porovnaní Obchodného zákonníka v znení účinnom podľa zákona č. 315/3005 Z.z. a v znení účinnom podľa zákona č. 309/2023 Z.z. sú závery vyvodené dovolacím súdom plne aplikované aj pre aktuálne platnú a účinnú právnu úpravu.

otázky, či je obsahom poistného vzťahu založeného medzi žalobcom a žalovaným na základe poistnej zmluvy uzatvorenej dňa 31. mája 2006 uspokojovanie verejných potrieb v zmysle § 261 ods. 2 Obch. zák. veta druhá účinného v znení zákona č. 315/2005 Z. z. alebo zabezpečovanie vlastnej prevádzky dovolateľa, ktorý je štátnou príspevkovou organizáciou zabezpečujúcou poskytovanie zdravotnej starostlivosti a teda, či sa predmetný vzťah považuje za obchodnoprávny vzťah alebo naopak občianskoprávny záväzkový vzťah. Posúdenie obsahu zmluvy dovolateľ označil za rozhodujúce pre správne posúdenie námietky vznesenej žalovaným ako oneskorene alebo naopak vznesenej včas vo vzťahu k žalobou uplatnenému nároku. Dovolateľ vyslovil názor, že poistný vzťah je potrebné posudzovať nie samostatne vo vzťahu k jednotlivým predmetom poistenia, ale či ako celok spadá pod ustanovenie § 261 ods. 2 Obch. zák. veta druhá v znení zák. č. 315/2005 Z. z. s následkom buď výlučnej aplikácie občianskoprávnej alebo obchodnoprávnej úpravy premlčania, čím nie je možné časť jedného poistného vzťahu podriadiť pod obchodnoprávny režim a zostávajúcu časť naopak pod režim občianskoprávny tak, ako to urobil odvolací súd v napadnutom rozhodnutí.

3. Právne posúdenie dovolacieho súdu

Dovolací súd dovolanie posúdil nielen ako prípustné, ale aj dôvodné[16] a poistný vzťah žalovaného zdravotníckeho zariadenia v celom rozsahu subsumoval pod občianskoprávny režim. Poukázal pritom na to, že "*jeho obsahom nie je bezprostredné a priame uspokojovanie verejných potrieb, týmto vzťahom nie je uspokojovanie verejných potrieb realizované ale s ich uspokojovaním len súvisí, bez tohto vzťahu žalovaná nemocnica vie poskytovať zdravotnú starostlivosť pacientom, teda poskytovanie zdravotnej starostlivosti nezávisí od vzťahu účastníkov*."

Za rozhodujúcu skutočnosť dovolací súd považoval tú, že poistný vzťah (osobitne poistenie zodpovednosti za škodu spôsobenú pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti, ako aj všeobecnej zodpovednosti za škodu) nie je predpokladom poskytovania zdravotnej starostlivosti a ani podmienkou poskytovania, a s jeho absenciou zákon nespája pozastavenie, či odňatie možnosti poskytovania zdravotnej starostlivosti (bod 46 analyzovaného rozhodnutia).

[16] k uvedenému pozri aj MOLNÁR, P. Niekoľko poznámok k prípustnosti dovolania z dôvodu nesprávneho právneho posúdenia veci. In. *Košické dni súkromného práva III. Recenzovaný zborník vedeckých prác*. Košice ŠafárikPress. 2021, str. 271

V nadväznosti na uvedené právne posúdenie sa tak aj premlčanie riadi všeobecnou 3 ročnou premlčacou dobou, čím žaloba bola podaná po jej uplynutí a námietka premlčania vznesená žalovaným je dôvodná[17].

Svoju úvahu dovolací súd založil na premise, či poistný vzťah je determinantom poskytovania zdravotnej starostlivosti a jej poskytovanie je na existencii poistného vzťahu závislé. Z uvedeného je zrejmé, že pre posúdenie záväzkového vzťahu v kontexte zabezpečenia verejnej potreby je nevyhnutné, aby od posudzovaného záväzkového vzťahu bolo riadne zabezpečenie verejnej potreby závislým, čím *a contrario* nepostačuje len súvis posudzovaného záväzkovoprávneho vzťahu so zabezpečovaním verejnej potreby.

Záver

Analyzovaným rozhodnutím Najvyšší súd SR potvrdil zdržanlivý postoj k výkladu pojmu „zabezpečenie verejnej potreby.“ Záväzkovoprávne vzťahy je tak možné subsumovať pod zabezpečenie verejnej potreby – teda režim obchodnoprávnej úpravy - len vtedy, ak k zabezpečeniu verejnej potreby majú bezprostredný a priamy súvis. Verejná potreba je vysoko individuálnou pri tej-ktorej štátnej organizácii (resp. subjekte verejného práva) a vyžaduje si osobitné posudzovanie.

Naproti tomu z prostredia českej aplikačnej praxe je pod zabezpečovanie verejných potrieb, a teda režim obchodnoprávnej úpravy možné podriadiť aj záväzkové vzťahy, ktoré sa len dotýkajú zabezpečenia verejnej potreby. Najvyšší súd SR však rozširujúci výklad neuplatnil a nenasledoval aplikačnú prax českých súdov pri výklade tohto pojmu.

Analyzované rozhodnutie je tak možné považovať za záväzné pri posudzovaní a výklade § 261 ods. 2, resp. ods. 5 ObchZ., pričom obchodnoprávnym režimom sa budú spravovať len tie záväzkové vzťahy, ktoré majú priamy a bezprostredný súvis so zabezpečovaním verejnej potreby, teda sú pre jej riadne poskytovanie konkrétnym subjektom verejného práva nevyhnutnými predpokladmi.

[17] k úvahe nad obligatórnou formou sudcovskej koncentrácie konania v civilnom sporovom procese pozri KOĽVEKOVÁ, V. *Sudcovská koncentrácia konania vo svetle budovania skutkového základu súdneho rozhodnutia v civilnom sporovom konaní*. In.: STUDIA IURIDICA Cassoviensia, roč. 9, 2021, č. 1. s. 34 – 43. ISSN: 1339-3995

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Monografie a učebnice:

PATAKYOVÁ, M. a kol., Obchodný zákonník, 1. Vydanie, C.H. Beck, Bratislava 2022, ISBN 9788082320186

ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. a kol., Obchodní zákoník. Komentář. 13. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, ISBN 978-80-7400-354-7

SUCHOŽA, J., Husár, J. a kol. Obchodné právo. IURA EDITION, spol. s r.o. Bratislava, 2009, ISBN 978-80-8078-290-0.

Články:

KOĽVEKOVÁ, V. Sudcovská koncentrácia konania vo svetle budovania skutkového základu súdneho rozhodnutia v civilnom sporovom konaní. In.: *STUDIA IURIDICA Cassoviensia*, roč. 9, 2021, č. 1. s. 34 – 43. ISSN: 1339-3995

MOLNÁR, P. Niekoľko poznámok k prípustnosti dovolania z dôvodu nesprávneho právneho posúdenia veci. In. *Košické dni súkromného práva III. Recenzovaný zborník vedeckých prác*. Košice ŠafárikPress. 2021, str. 270 -284, ISBN 978-80-574-0024-0.

Súdne rozhodnutia:

Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 22.03.2023, sp.zn. 1Obdo/52/2022

Rozsudok Nejvyššího soudu ČR zo dňa 27. 04. 2006, sp. zn. 33 Odo 478/2004

Rozsudok Nejvyššího soudu ČR zo dňa 14. 12. 2010, sp. zn. 28 Cdo 4437/2010

Rozsudok Nejvyššího soudu ČR zo dňa 26. 01. 1999, sp. zn. 29 Cdo 2115/98

Rozsudok Krajského súdu Banská Bystrica zo dňa 18.12.2013, sp. zn. 41Cob/129/2012

Rozsudok Okresného súdu Bratislava II zo dňa 09.12.2010, sp. zn. 13C/144/2010

PRÁVNE POSTAVENIE SEKUNDÁRNE POŠKODENÝCH OSÔB V OBČIANSKOM PRÁVE A ICH ODŠKODŇOVANIE
THE LEGAL STATUS OF SECONDARY VICTIMS IN CIVIL LAW AND THEIR COMPENSATION

Tobiáš Pacák[1]

Abstrakt

Zámerom autora je priblížiť a rozanalyzovať problematiku zodpovednostného vzťahu medzi škodcom, respektíve osobou zodpovednou za vzniknutú škodu a sekundárne poškodenou osobou a jej odškodňovaním v prípade usmrtenia blízkej osoby. V priereze príspevku sa autor predostrenej problematike venuje z perspektívy súčasnej úpravy de lege lata v komparácii s národnou a nadnárodnou judikatórnou konfrontáciou právnych záverov súdnych autorít, v dôsledku ktorých prejednávané otázky dostávajú odlišný prístup a zmysel. Nie len v závere autor príspevok vhodne dopĺňa návrhmi de lege ferenda k prejednávanej problematike.

Kľúčové slová

Zodpovednosť za škodu, odškodňovanie, sekundárne poškodený, sekundárna obeť, nárok na náhradu.

Abstract

The purpose of the author is to introduce and analyze the issue of the liability relationship between the tortfeasor, or the person responsible for the damage, and the secondary victim and their compensation in the case of the death of a loved one. In the course of the work, the author deals with the presented issue from the perspective of the current regulation de lege lata in comparison with the national and international jurisprudential confrontation of the legal conclusions of judicial authorities, as a result of which the issues under consideration take on a different approach and meaning. Not only in the conclusion does the author appropriately supplement the work with proposals de lege ferenda to the issue under consideration..

Keywords

Liability for damage, compensation, secondary victim, claim for compensation.

Úvod

Život a zdravie človeka predstavujú základné aspekty práva na duševnú a telesnú integritu. Duševná a telesná integrita sú dva kľúčové pojmy v oblasti ochrany osobných a osobnostných práv, zabezpečujúcich fyzickú a emocionálnu celistvosť jednotlivca, jeho dôstojnosť a bezpečnosť. Sociálne vzťahy, ktoré vznikajú medzi rodičmi a deťmi, manželmi, súrodencami alebo inými blízkymi osobami, sú jedny z najsilnejších a najdôležitejších

[1] Mgr. Tobiáš Pacák - interný doktorand, katedra občianskeho práva, Právnická fakulta, UPJŠ Košice

medziľudských vzťahov vôbec. Tieto vzťahy sú založené na vzájomnej láske, dôvere a porozumení. Sociálne vzťahy tohto typu poskytujú ľuďom pocit bezpečia, lásky a podpory. Pomáhajú im riešiť problémy, prekonať prekážky a dosahovať ich ciele.

Otázka poskytovania náhrady za nemajetkovú ujmu sekundárnym obetiam nie je v občianskom práve novinkou, pretože nadväzuje a reaguje na európske deliktné právo. Obsahovým zameraním príspevku bude identifikovať narušenie duševnej, ale aj telesnej integrity človeka, ktoré nastalo v dôsledku narušenia telesnej integrity iného – blízkej osoby.

Prierez príspevku nepozostáva iba z opisného či popisného štrukturovania životných situácii, ale pôjde o analytickú koncepciu problémových situácii, normatívnej úpravy a právnych názorov súdnych autorít na vnútroštátnej úrovni a krajín susedných štátov, a to všetko s cieľom získania a predostrenia vedeckých poznatkov so zhodnotením pre (nielen) právnu prax. Príspevok sa zameriava na identifikáciu zodpovednostného reťazca a predpokladov vzniku nároku na náhradu ujmy. V nami predkladanom príspevku sa budeme zaoberať aj určitým (zodpovednostným) vzťahom v prípade (bezprostredného) zásahu do iného absolútneho práva – zdravia so spôsobením ujmy primárne poškodenej osobe a z neho (ne)vyplývajúcich nárokov v aktuálnych podmienkach právneho prostredia.

Strata blízkej osoby je pre väčšinu ľudí hlbokou emocionálnou bolesťou a traumou. Poškodenie života, zdravia alebo smrť človeka je v prvom rade citlivá, závažná a v mnohých prípadoch tragická a nezvratná udalosť. Diskutovaný zásah v živote človeka je jednoznačne spôsobilý ovplyvniť, a to podstatným spôsobom okruh ľudí, ktorí sú s dotknutou osobou v príbuzenskom, či inom akomkoľvek blízkom vzťahu a spojení. Vnútorné negatívne citové rozpoloženie dotknutých osôb sa o to viac umocňuje, keď blízka osoba nezomrela „prirodzenou“ smrťou, ale jej smrť bola spôsobená neoprávneným zásahom treťou osobou.

V rámci deliktuálneho záväzkového vzťahu, ktorého obsahom je povinnosť nahradiť majetkovú alebo nemajetkovú ujmu, sa rozlišuje medzi osobou zodpovednou za škodu a osobou poškodenou. Pre účely uvedeného príspevku, máme za to, že nároky v zjednodušenom zodpovednostnom reťazci „škodca – primárne poškodený“, nie sú nateraz sporné. Právne nároky z neho vyplývajúce sú *de lege lata* pomerne jasne zakotvené, a v právnej vede a praxi bez väčších diskusií nesporné.

Odlišnú situáciu na spoločenskom poli (tak na laickej a odbornej úrovni) identifikujeme pri vymedzení a charakteristike (právnych) nárokov pozostalých. Sekundárna obeť je osoba, ktorá utrpela psychickú ujmu alebo šok ako dôsledok toho, čo sa stalo tretej osobe (primárnej

obeti), ktorá bola porušením právnej povinnosti postihnutá bezprostredne.[2] Práva a nároky sekundárne poškodených - blízkych mŕtveho, sú diskutovanou problematikou. Na tomto mieste však musíme priznať, že v prvopočiatkoch pre silný emocionálny zásah je na mieste obstaranie iných nevyhnutných záležitostí pozostalými, ale otázka týkajúca sa odškodňovacích nárokov, hľadaní určitej satisfakcie za spôsobený stav je pre pozostalých nemenej významná.

Meritom uvedenej časti je identifikácia a rozuzlenie parciálnych otázok spojených so sekundárne poškodeným subjektom, ktorému vznikla určitá ujma ako reflexia toho, čo utrpela iná osoba - priamo (bezprostredne) zasiahnutá. Ujmu (tak majetkovú aj nemajetkovú) v tom najvšeobecnejšom vymedzení možno charakterizovať ako stratu, ktorú niekto utrpí na právom chránenom statku, ktorú právo uzná za hodnú nápravy.[3] Vo všeobecnosti možno uviesť, že povinnosť nahradiť spôsobenú ujmu je všeobecne nepriaznivým následkom postihujúcom škodcu (porušiteľa určitej primárnej povinnosti) spočívajúcej vo vzniku záväzku, ktorý škodca doposiaľ nemal a ktorý je zameraný na nápravu (reparáciu), v tomto kontexte prípadne obnovenie (reštitúciu) narušeného právneho stavu a vo zvláštnych prípadoch taktiež k poskytnutiu určitej satisfakcie.[4]

V nami riešenej problematike sa utrpená ujma akumuluje a identifikuje prevažne vo vnútornej, teda citovej oblasti osobnosti človeka. Toto rôznorodé a výrazne subjektívne prejavovanie a vnímanie ujmy začína predstavovať právny problém v okamihu, keď sa tieto externe prejavujúce formy stávajú ukazovateľmi útrap, ktoré inak nie sú (resp. objektívne) merateľné a tým pádom kvantifikovateľné v peniazoch. Na rozdiel od majetkovej škody nie je nemajetková ujma objektívne merateľná peniazmi, je nehmotná a preto nie je jednoducho identifikovateľná, overiteľná a doložiteľná, pretože sa premieta do aspektov bez hmotnej podstaty. [5] Pôjde zväčša o vznik stavu smútku, citovej bolesti a iných neobvyklých a doteraz neprejavených emočných nálad, no ako uvedieme nižšie prežívaná udalosť sa nemusí a častokrát sa ani neobmedzí len na uvedené emočné prejavy.

---

[2] BEZOUŠKA, P. § 2971 Náhrada nemajetkové újmy. In: HULMÁK, M. a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář. op. cit., s. 1754

[3] KOLBA, J., ŠULÁKOVÁ, M. Nemajetková újma způsobená protiprávním výkonem veřejné moci. Praha : Leges, 2014, s. 40

[4] ACHOUR, G., PELIKÁN, M. Náhrada škody a nemajetkové ujmy v občanskoprávních a obchodních vztazích. KEY Publishing s.r.o. Ostrava, 2015, s. 9

[5] ZORIČÁKOVÁ, V. Čo vlastne kompenzuje náhrada nemajetkovej ujmy pozostalých blízkych osôb? In: Súkromné právo[online]. 2022, ročník 2022, číslo 1/2022, [cit. 2023-11-01]. Dostupné na internete: **https://www.legalis.sk/sk/casopis/sukromne-pravo/co-vlastne-kompenzuje-nahrada-nemajetkovej-ujmy-pozostalych-blizkych-osob.m-2718.html**.

V podmienkach Slovenskej republiky sú právne možnosti a nároky sekundárnych obetí riešené výlučne na úrovni súdnej praxe skrz preukázateľné splnenie predpokladov, že smrťou blízkej osoby došlo k neoprávnenému zásahu do jej osobnostných práv. Normatívna právna úprava nezakotvuje explicitné nároky osôb poškodených smrťou primárnej obete, tak ako je tomu napríklad v Českej republike. Pre prehľadnosť uvádzame, že český občiansky zákonník v *ustanovení § 2959 OZ* uvádza, že pri usmrtení alebo obzvlášť závažnom ublížení na zdraví je škodca povinný odčiniť okrem iného duševné útrapy spôsobené blízkym osobám usmrteného, a to peňažnou náhradou plne vyvažujúcou ich utrpenie. Teda v podmienkach našich západných susedov hovoríme o rozšírení nárokov za nemajetkovú ujmu z osoby priamo zasiahnutou protiprávnym zásahom do fyzickej integrity človeka, a to nie len pre prípady jeho usmrtenia, ale taktiež pri obzvlášť závažnom ublížení na zdraví. Koncepčný základ v našich podmienkach spočíva v priznávaných náhradách nemajetkových ujm sekundárne poškodených osôb ako zásah do osobnostných práv - do rodinného života ako súčasť práva na súkromie. Synonymicky to možno skrz judikatúru označiť ako náhradu za pretrhnutie rodinných alebo obdobných sociálne a citovo blízkych vzťahov. Uvedená názorová línia je podporená právnym názorom Okresného súdu Bratislava I, ktorý bol v procesnej vývoji súdneho konania potvrdený Najvyšším súdom Slovenskej republiky, ktorý uvádza nasledovné: *„…V prípade usmrtenia osoby, pozostalým patrí právo na náhradu nemajetkovej ujmy spočívajúcej v trvalých alebo vo veľmi dlho po usmrtení im blízkej osoby trvajúcich útrapách spojených s vedomím jej trvalej straty, táto ujma sa nedá vyjadriť v peniazoch, preto nemôže ísť o ekvivalentnú náhradu, ale o primeranú satisfakciu, ktorá má vyvážiť a zmierniť poskytovanú vo forme náhrady nemajetkovej ujmy podľa ustanovenia § 13 Občianskeho zákonníka...“*[6] Podporne uvádzame tiež právny názor vyjadrený v Náleze Ústavného súdu ČR, sp. zn. II. ÚS 517/99, zo dňa 01. marca 2000: „*Do práva na súkromie je prostredníctvom judikatúry zahrňované aj právo na rodinný život, zahrňujúci vzťahy medzi blízkymi príbuznými. Rešpektovanie súkromného, a teda aj rodinného života musí zahrňovať do určitej miery právo na vytváranie a rozvíjanie vzťahov s ďalšími ľudskými bytosťami, aby tak bolo možné, okrem iného, rozvíjať a napĺňať vlastnú osobnosť.“* Výsledkom uvedenej myšlienkovej koncepcie je, že peňažná satisfakcia tak cieli ku kompenzácii, náhrade alebo aspoň k zmierňovaniu negatívnych foriem vnútorného prežívania straty blízkeho človeka.

Aj keď v súlade s vyššie zmieneným konštatovaním o absencii explicitného ustanovenia, ktorý by priznával právny nárok sekundárne poškodených, analogicky za

[6] Rozsudok Okresného súdu Bratislava I, sp. zn. 16C/53/2019, zo dňa 12. októbra 2020

normatívny právny základ možno považovať nasledujúce ustanovenia právneho poriadku: *článok 19 ods. 2 Ústavy SR; ustanovenie § 3 ods. 1 OZ; ustanovenie § 11 OZ a nasl.; článok 8 ods. 1 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd; článok 17 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach publikovaného pod č. 120/1976 Zb.*

Ustanovenia § 11 a nasl. OZ poskytujú právny základ nároku na náhradu imateriálnej ujmy spôsobenej jednotlivcovi usmrtením jeho blízkej osoby.[7] V ustanovení § 11 Občianskeho zákonníka je zakotvená generálna klauzula ochrany osobnosti, ktorá bola prispôsobená Listine základných práv a slobôd, a to zákonom č. 509/1991 Zb. účinným od 1. januára 1992, odkedy bola pod ochranu osobnosti zahrnutá aj ochrana súkromia, ktorá zahŕňa právo na nerušený osobný život, duševný pokoj, nedotknuteľnosť života jednotlivca v kruhu jeho najbližších.

Už pri tejto úvodnej identifikácii načrtnutého problému, možno prostredníctvom vnútroštátnej súdnej praxe vymedziť podmienky vzniku nároku na náhradu nemajetkovej ujmy sekundárne poškodených. Ide o (i.) objektívny zásah do osobnostného práva, ako protiprávne konanie škodcu; (ii.) vznik závažnej ujmy; (iii.) príčinná súvislosť medzi zásahom a vznikom závažnej ujmy (kauzalita).

Prvotne uvedený predpoklad identifikujeme skrz nasledujúce súdne rozhodnutia. Uznesenie Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 5 Cdo/265/2009, zo dňa 17. februára 2011: „*Ak medzi fyzickými osobami existujú sociálne, morálne, citové a kultúrne vzťahy vytvorené v rámci ich súkromného a rodinného života, môže porušením práva na život jednej z nich dôjsť k nedovolenému zásahu do práva na súkromie druhej z týchto osôb.“* Uznesenie Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 2Cdo/234/2018, zo dňa 30. septembra 2019: *„Zásah do emocionálnej sféry fyzickej osoby, spôsobený protiprávny konaním tretej osoby, následkom ktorého je úmrtie blízkej osoby, zakladá právo domáhať sa ochrany osobnosti podľa ustanovení Občianskeho zákonníka o ochrane osobnosti.“*

Druhým vymedzeným predpokladom vzniku nároku je (ii.) existencia závažnej ujmy sekundárnej obete (citová ujma). V uvedenom smere je potrebné rozlišovať, tak ako to učinila judikatórna prax, a to (ii.a.) povahu ujmy sekundárnej obete a (ii.b.) jej intenzitu.

V prvom rade považujeme za účelné uviesť, že v súdnej praxi nedochádza ku kompenzácii akejkoľvek psychickej bolesti, útrap. Ujma sekundárnej obete musí nadobudnúť určitú intenzity, pretože *psychická bolest ze ztráty velmi blízkého člověka (nově dle § 2959 Občanského zákoníku duševní útrapy) je často vnímána jako nesnesitelná, fyzická, omezující*

[7] uznesenie Krajského súdu v Košiciach sp. zn. 1Co 201/2005 zo dňa 13. októbra 2005

ostatní aktivity pozůstalého, mnohdy přerůstající až do duševního onemocnění.[8] Krajský súd v Trnave v uvedenej koncepcii právnych názorov pokračoval aj v rozsudku so sp. zn. 23Co/168/2019, zo dňa 29. septembra 2020: *„Pri posudzovaní miery závažnosti zásahu do osobnostných práv žalobcov súd sa musel zaoberať kritériami, akými sú kvalita vzájomného vzťahu, otázka hmotnej závislosti pozostalého po usmrtenej osobe, miera do akej psychická bolesť zo straty blízkeho človeka prerastá až do duševného ochorenia, spôsob obmedzenia bežných aktivít pozostalých v pracovnom, v súkromnom a v spoločenskom živote, ďalej či žalobcami prežívaná strata je závažnejšia než obvyklá pri takomto zásahu.“*

Pojednávajúc o (ii.a.) povahe a charaktere ujmy hovoríme o citovej ujme prejavujúcej sa ako smútok, narušenie emocionálnej rovnováhy alebo porušenie psychického stavu človeka, ktoré však nedosahuje úroveň klinického, fyziologického ochorenia, vyžadujúc si lekársku starostlivosť a medicínske zásahy.

V jednotlivých skutkových okolnostiach toho – ktorého prípadu, nie je vylúčené a ani zriedkavé, že prežívaná mimoriadna trauma, stavy smútku, skľúčenosti u pozostalej osoby dospeje - či už v dôsledku šoku, ktorý osoba zažila po informácii o úmrtí blízkeho, alebo z prežívaných pocitov smútku, či z (ne)vyrovnania sa so šokujúcou udalosťou - do vážnej poruchy zdravia v psychickej rovine. Uvedené prežitie traumatických udalostí môže vyústiť do závažných duševných porúch, či obdobných psychických ochorení, vyžadujúce si lekárske ošetrenie, terapiu a liečbu, pretože takéto osoby už častokrát nie sú schopné fungovať v reálnom svete. V takto načrtnutom prípade hovoríme už o negatívnej zmene zdravotného (psychického) stavu sekundárne poškodeného. V tomto smere svoj právny názor vyjadril vo svojom rozsudku Krajský súd Prešov, sp. zn. 6Co/262/2016, zo dňa 19. decembra 2017: *„V rôznom rozsahu a intenzite sú u menovaných prítomné poruchy prispôsobenia s poruchami emotivity v smere depresie a poruchy správania v smere nadmernej vzrušivosti a nízkej frustračnej tolerancie, ktoré sťažujú sociálne fungovanie a vyvíjajú sa v priebehu adaptácie na stresovú životnú udalosť.“* A tiež rozsudok Krajského súdu Košice sp. zn. 2 Co 117/2020 z 12. augusta 2021: *„Nečakaná smrť v nich vyvolala pocity úzkosti, smútku, zúfalstva a šoku. Aj keď sa žalobkyňa snažila potlačiť svoje negatívne spomienky na dopravnú nehodu, tieto sa napokon prejavili v depresívnej poruche. Depresie na rozdiel od bežného smútku sú chorobným stavom, ktorý môže vzniknúť ako neadekvátne vyústenie dlhotrvajúceho smútku vyžadujúceho si liečbu. Žalobkyňa v 1. rade absolvuje nielen medikamentóznu liečbu, ale podstupuje aj psychoterapiu. Podľa*

[8] Nález Ústavného súdu ČR, sp. zn. I. ÚS 3456/15, zo dňa 9. augusta 2016 odkazom na nález ÚS ČR, sp. zn. I. ÚS 2844/14, zo dňa 22. decembra 2015

vyjadrení niektorých pacientov, utrpenie pri depresii je oveľa horšie ako pri najhorších telesných bolestiach.“

V tomto smere bádame, že konajúce súdy prihliadajú na takúto skutočnosť a následne sa s ňou vysporiadajú „iba“ pri voľnej úvahe o určenie výšky náhrady odôvodňujúc neobvyklé a komplikovanejšie spôsobené následky. Na tomto mieste sa nám natíska otázka, či vznik ujmy na zdraví (psychickom) v dôsledku škodovej udalosti v podobe úmrtia blízkej osoby má dospieť „iba“ k zvýšeniu priznanej peňažnej satisfakcie, alebo popri nároku na primerané finančné zadosťučinenie sekundárnej obete vznikajú nové majetkové nároky, napríklad za ujmu na zdraví. Ide o vyriešenie nastolenej otázky, aký dosah má ustanovenie § 11 a nasl. OZ vo vzťahu k náhrade nemajetkovej ujmy sekundárnej obete, ktorej vzniklo psychické poškodenie zdravia.

Trváme na názore, že ak ujma postihujúca tretiu osobu - sekundárnu obeť dosiahne úroveň zásahu do zdravia (napríklad posttraumatická stresová porucha - PTSD), nárok na náhradu citovej ujmy ostáva zachovaný. Avšak nad rámec tohto nároku má sekundárna obeť právo na náhradu ujmy na zdraví v zmysle ustanovenia § 444 Občianskeho zákonníka a príslušných čiastkových nárokov, ktoré z toho vyplývajú.

V tejto časti nám ostáva vysporiadať sa s časťou vo vzťahu k relevantnej (ii.b.) intenzite ujmy. Inými slovami, čo sa musí udiať a možno akým spôsobom primárnej obeti, aby to bol dostačujúci podklad a základ pre uplatňovanie a priznanie nárokov sekundárnych obetí. Možno vychádzať z obligatórneho a omieľaného základu v podobe smrti primárnej obete, ale je prípustným základom aj „iba“ ublíženie na zdraví – poškodenie zdravia primárnej obeti v určitej predpokladanej intenzite? Už v úvode čiastkovej problematiky možno prijať jasný parciálny záver, že zásah do zdravia a jeho vážne poškodenie je spôsobilé zapríčiniť prinajmenšom rovnako závažné, ak nie horšie a závažnejšie následky ako smrť blízkeho. Optikou súdnej praxe, sa dostávame k právnym názorom, potvrdzujúcim nami vyslovenú tézu. Prvotne možno hovoriť o rozhodnutí Krajského súdu v Nitre, so sp. zn. 9Co/330/2012, zo dňa 02. októbra 2013: *„V preskúmavanej veci je nesporné, že konaním odporcu došlo k zásahu do súkromia osobností navrhovateľov v 2. a 3. rade (rodičov navrhovateľa v 1. rade), keď protiprávnym konaním ich milovaný syn D. bol vážne poškodený na svojom zdraví tak, že sa nachádza v bdelej kóme, ide u neho o tzv. sociálnu smrť, pričom poškodenie zdravia navrhovateľa v 1. rade je trvalého charakteru, ktorý podľa súčasných poznatkov medicíny nie je možné zmeniť. ... O tom, že zásah do zdravia navrhovateľa v 1. rade mal skutočne obrovský dopad na rodinu navrhovateľov svedčí tá skutočnosť, že život navrhovateľov v 2. a 3. rade sa takmer absolútne musel podriadiť starostlivosti o navrhovateľa v 1. rade a znemožnil im tak žiť*

život nielen ako manželom, ale aj rodičom navrhovateľov v 4. a 5. rade. Ujma navrhovateľov prerastá do pocitu smútku a frustrácie o to viac, že po 6 rokoch nesmierneho úsilia pri starostlivosti o navrhovateľa v 1. rade strácajú už nádej na zmenu k lepšiemu. Viera, ktorá spájala rodinu a pomáhala im prekonávať dopad na rodinný život navrhovateľov v 2. až 5. rade v dôsledku zničeného života a zdravia navrhovateľa v 1. rade, sa postupne pre nezmenený zdravotný stav navrhovateľa v 1. rade zoslabuje až stráca. Bolesť v srdci, predovšetkým rodičov, nikdy nepominie, pretože majú svojho syna takmer denne na očiach, a preto sa jej nikdy nezbavia.“

Obdobne prijaté závery má aj česká judikatúra, uvedené tvrdíme na podklade Uznesenia Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 30Cdo 947/2011, zo dňa 27. septembra 2012: *„... zaviněním dopravní nehody, při níž došlo k trvalému a těžkému poškození zdraví matky žalobkyně, žalovaná protiprávně zasáhla do osobnostních práv žalobkyně (jako dcery poškozené) na soukromí a rodinný život a že trvalé poškození zdraví matky znamená trvalý a neodčinitelný zásah do jejího života. ... Zatímco u smrti jednotlivce se jedná o jednorázový zásah, který se obvykle během času zmírňuje, u žalobkyně se v důsledku zjištěného poškození zdraví jedná o zásah, který má trvalý charakter a tento zásah se neustále opakuje při každé návštěvě poškozené. Právě vyšší závažnost dopadů do práva žalobkyně na rodinný život než v obdobných případech odůvodňuje úvahu odvolacího soudu o mimořádně zvýšené peněžní satisfakci.“*

Treťou podmienkou vzniku nároku na náhradu nemajetkovej ujmy sekundárne poškodenej osoby je (iii.) príčinná súvislosť a jej preukázanie. Pojem príčinnej súvislosti je kľúčovým právnym termínom v oblasti občianskeho práva, ktorý označuje vzťah medzi konkrétnym konaním alebo udalosťou a ich následkami. Možno ustáliť, že súdna prax nevidí prekážku v splnení tohto predpokladu pre vznik nároku na náhradu nemajetkovej ujmy sekundárnych obetí. Uznesenie Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 4Cdo/134/2022, zo dňa 29. septembra 2022 v ktorom právne názory týkajúce sa argumentačnej línie príčinnej súvislosti súdu prvej inštancie a odvolacieho súdu boli potvrdené Najvyšším súdom SR: *„...konaním vodiča, ktorého prevádzkovou bola spôsobená smrteľná dopravná nehoda, došlo v priamej príčinnej súvislosti k neoprávnenému zásahu do práva žalobcov na ich súkromný život tým, že došlo k náhlemu ukončeniu vzájomných vzťahov žalobcov s ich blízkym príbuzným“.. Narušenie celistvosti rodiny žalobcov 1/ až 3/, s ktorými žil poškodený v spoločnej domácnosti a tým ich ochudobnenie o rodinný (partnerský a rodičovský) život, je trvalým zásahom do súkromného života týchto žalobcov, ku ktorému došlo v priamej príčinnej súvislosti so smrteľnou dopravnou nehodou. ... V dôsledku tragickej udalosti sa spôsob spoločného života žalobcov 1/ až 3/ zmenil, pričom nebyť tragickej udalosti, mali by možnosť pokračovať v*

doterajšom spôsobe života a naplniť tak svoje predstavy a plány... V dôsledku toho, že manžel žalobkyne 1/ a otec žalobcov 2/ a 3/ bol pri dopravnej nehode usmrtený, došlo k neoprávnenému zásahu do ich osobnostných práv nepredvídateľne a neočakávane a došlo k trvalému pretrhnutiu rodinných a citových väzieb. Nemajetková ujma vzniknutá žalobkyni 4/ ako pozostalému rodičovi bola rovnako dôsledkom smrteľnej dopravnej nehody. Pretrhnutie dobrých súrodeneckých vzťahov zosnulého a žalobkýň 5/ a 6/ a s tým spojená citová ujma, nastali ako priamy dôsledok smrteľnej dopravnej nehody...“

V súdnej praxi je v opačnom smere častým, až ustáleným prístupom, že náhrada za poruchy zdravia, ako nervový šok, depresívne stavy a iné psychické poškodenia zdravia sekundárnych obetí v dôsledku smrti blízkeho nie je schvaľovaná a priznávaná, a to kvôli "nedostatku preukázanej príčinnosti - kauzality" Rozhodnutie Najvyšší súd ČSR, sp. zn. 2 Cz 36/76, zo dňa 30. novembra 1976, Judikát R 7/1979: *„Příčinnou souvislost mezi jednáním škůdce a vzniklou škodou nelze dovodit ze skutečnosti, která je již sama následkem, za nějž škůdce odpovídá z jiného právního důvodu. Tak je tomu např. tehdy, utrpěl-li někdo škodu v důsledku reakce (šoku) na zprávu o smrtelném úrazu jiné osoby, který škůdce způsobil a za škodu z něhož (srov. § 448 o.z.) odpovídá.“* Zhodne tak rozhodnutie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 2 Cdo 73/2006, zo dňa 30. januára 2007, Judikát R 61/2008: *„...vzťah príčiny a následku musí byť bezprostredný (priamy). Nepostačuje, ak tento vzťah je iba sprostredkovaný, t. j. ak následok škody už vzniknutej vyvolá ďalšiu škodu, ku ktorej však protiprávny úkon škodcu vôbec nesmeroval. Zákon totiž existenciu príčinnej súvislosti vyžaduje práve a len medzi protiprávnym úkonom a v súvislosti s ním vzniknutou škodou, a nie medzi udalosťou, ktorá je už následkom porušenia právnej povinnosti a ďalšou škodou. ... žalobcom nebola škoda na zdraví spôsobená priamo protiprávnym konaním žalovaného (žalobcovia neboli účastníkmi dopravnej nehody), ale k poškodeniu ich zdravia došlo až následne potom, čo sa dozvedeli o smrti svojho syna. To znamená, že poškodenie zdravia u žalobcov bolo výsledkom ich reakcie na smrteľný úraz syna. Žalobcami tvrdená príčina poškodenia ich zdravia tak spočíva v udalosti, ktorá je už sama následkom protiprávneho konania žalovaného, za ktorý následok žalovaný samozrejme zodpovedá. Príčinnú súvislosť medzi porušením právnej povinnosti žalovaného na jednej strane a tvrdeným poškodením zdravia žalobcov, ako priameho, bezprostredného následku protiprávneho úkonu na druhej strane, vyvodiť nie je možné.“*

Máme za to, že vážne duševné poruchy, ako sú posttraumatický stresový syndróm, depresia a iné, sú súčasťou „katalógu“ poškodení zdravia, ktoré sú kompenzované prostredníctvom normatívne zakotvených náhrad za ujmu na zdraví. Považujeme za dôležité, aby sa neuplatňoval odlišný, podľa nášho názoru alibistický prístup v situáciách pri ktorých

dochádza (aj) k ujme na zdraví u sekundárne poškodených osôb, ktoré túto ujmu utrpeli v súvislosti so smrťou blízkej osoby. Len preto, že tej istej poškodenej osobe vznikajú zároveň nároky na náhradu nemajetkovej ujmy na základe osobnostných práv a nároky na náhradu škody na zdraví, nemala by byť vylúčená z plnej kompenzácie za všetky utrpené škody, za ktoré je osoba povinná nahradiť škodu.[9]

Vo vzťahu k výške priznávaných náhrad uvádzame, že Občiansky zákonník nijakým spôsobom presne nevymedzuje výšku „odškodnenia“ a práve konajúci súd tak musí vždy presne zvážiť všetky okolnosti konkrétneho prípadu. Máme za to, že zo všetkých by mal byť najdôležitejšou posúdenie vzťahu blízkej osoby k zosnulému, tak aby boli reparované prežívané útrapy v plnej miere. Nemožno vylúčiť, že súdy pri určovaní výšky náhrady, budú aplikovať aj zásady slušnosti, o to viac v prípadoch, keď osoba blízka reálne duševné útrapy neprežíva, ale napriek tomu bude súdny orgán považovať za spravodlivé poskytnúť dotknutej osobe určité zadosťučinenie.

Záver

V rámci predkladaného príspevku bolo našim cieľom identifikovať právny problém – náhradu nemajetkovej ujmy poskytovanú v prospech takzvaných sekundárnych obetí, a to cez prizmu súdnych rozhodnutí a právnej náuky. Judikatúra súdov v súčasnosti hrá podstatnú úlohu, pretože vytvára nevyhnutné vodítka, ktoré nielen prispievajú k právnej istote, ale zároveň posilňujú princíp legitímnych očakávaní. V obsahovom priereze náš príspevok smeroval predovšetkým k vymedzeniu podmienok uplatnenia nároku na peňažné zadosťučinenie za vzniknutú nemajetkovú ujmu. Práve súdna prax z dôvodu absencie kauzality nepriznáva sekundárnym obetiam aj náhradu za spôsobené poškodenie zdravia v zmysle ustanovenia § 444 Občianskeho zákonníka. Máme za to, že ak ten, kto zodpovedá za túto situáciu a za ujmu na osobnostnom práve v dôsledku smrti blízkeho, je povinný poskytnúť náhradu sekundárnym obetiam za ujmu na zdraví. Náhrada nemajetkovej ujmy je právny inštitút, ktorý má chrániť osobnostné práva jednotlivca – napr. práva na súkromie a pomôcť poškodenému zmierniť utrpenú ujmu. Škoda na zdraví je právny inštitút, ktorý sa týka fyzického alebo duševného zdravia jednotlivca. V prípade poškodenia zdravia má náhrada škody na zdraví poskytnúť poškodenému finančnú kompenzáciu za jeho utrpené utrpenie a náklady spojené s liečbou. Je

[9] ZORIČÁKOVÁ, V. *Čo vlastne kompenzuje náhrada nemajetkovej ujmy pozostalých blízkych osôb? In:* Súkromné právo[online]. 2022, ročník 2022, číslo 1/2022, [cit. 2023-11-01]. Dostupné na internete: https://www.legalis.sk/sk/casopis/sukromne-pravo/co-vlastne-kompenzuje-nahrada-nemajetkovej-ujmy-pozostalych-blizkych-osob.m-2718.html.

preto rozumné predpokladať, že ak sa sekundárna obeť stane vážne postihnutou duševnou poruchou, môže mať nárok na náhradu za túto ujmu na zdraví, čo môže byť stanovené na základe pravidiel týkajúcich sa priznávania bolestného a sťaženia spoločenského uplatnenia v súlade s ustanovením § 444 Občianskeho zákonníka a na to nadväzujúcich právnych predpisov. Súčasne môže mať nárok na náhradu za ujmu na osobnostnom práve, napríklad práve na súkromie, ktorá vznikla tým, že jej väzby s blízkym človekom boli náhle prerušené.

V prípade, že interpersonálne väzby medzi fyzickými osobami tvoriace základ a rámec súkromného života jednotlivca dosahujú určitú intenzitu a vykazujú určite ďalšie charakteristiky, môže načrtnutou deštrukciou vzťahov dôjsť k neoprávnenému zásahu do práva na ochranu súkromia druhej z týchto osôb. Právnym prostriedkom ochrany proti takémuto zásahu je návrh, ktorým sa fyzická osoba domáha podľa ustanovení o ochrane osobnosti primeraného zadosťučinenia, ktoré má podobu náhrady nemajetkovej ujmy v peniazoch.[10] Takýmto protiprávnym zásahom tretej osoby do práva na súkromie, resp. práva rodinný život môže byť ďalšiemu účastníkovi vzťahu spôsobená taká ujma, ktorá mu čiastočne alebo úplne bráni naplno napĺňať jeho citové potreby, t.j. nemajetková ujma postihujúca inú ako majetkovú sféru osobnosti, sféru osobnostnú, ku ktorej nepochybne patrí aj citová (emocionálna) ujma.

Na rozdiel od právnej úpravy Českej republiky, v podmienkach Slovenskej republiky neexistuje súdna prax ani iný normatívny základ, ktorý by pripustil možnosť domáhať sa určitého finančného zadosťučinenia za spôsobenú nemajetkovú ujmu už pri obzvlášť závažnom ublížení na zdraví. Nielen smrť blízkej osoby, ale aj takýto prípad môže mať závažný dopad do osobnostných práv osoby blízkej primárne poškodenému. Mnohokrát pôjde o dlhotrvajúce následky predstavujúce podstatnú zmenu obvyklého spôsobu života celej rodiny. Z uvedeného prichádza do úvahy, nie len pripustenie odškodňovania sekundárnych obetí na tomto skutkovom základe – obzvlášť závažne poškodenie zdravia primárne poškodeného, ale aj priznávať v obdobnom rozsahu a výške ako pri „odškodňovaní“ za spôsobené úmrtie. Preto vidíme medzeru, ktorú navrhujeme vyplniť prijatím ustanovenia Občianskeho zákonníka po vzore Českej republiky, ktorá by explicitne počítala s právnymi nárokmi sekundárne poškodených už aj pri obzvlášť závažnom ublížení na zdraví primárnej obete. Objektívnym pohľadom na vec, sme toho názoru, že rekodifikačná komisia súkromného práva v podmienkach Slovenskej republiky, by mala brať náležitý zreteľ aj na uvedenú oblasť deliktuálneho práva, ktorá si zaslúži výraznú pozornosť.

[10] *uznesenie Krajského súdu v Košiciach sp. zn. 1Co 201/2005 zo dňa 13. októbra 2005*

Uvedená problematika má množstvo, v tomto príspevku neriešených úskalí, ktoré sme ponechali na ďalšie, a to na v budúcnosti z našej strany stanovené vedecké bádanie. Je tu ponechaný priestor pre riešenie parciálnych obsahových otázok, ako napríklad vymedzenie aktívne a pasívne legitimovaných subjektov, či kritéria pre kvantifikáciu ujmy sekundárnej obete, ktorej sme sa dotkli len okrajovo.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

Monografie a učebnice:

ACHOUR, G., PELIKÁN, M. *Náhrada škody a nemajetkové ujmy v občanskoprávních a obchodních vztazích.* KEY Publishing s.r.o. Ostrava, 2015, 276 s. ISBN 9788074182310

KOLBA, J., ŠULÁKOVÁ, M. *Nemajetková újma způsobená protiprávním výkonem veřejné moci.* Praha : Leges, 2014, 208 s. ISBN 978-80-7502-027-7

HULMÁK, M. a kol. *Občánsky zákonník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§2055-3014). Komentář.* Praha : C.H.Beck, 2014, 2080 s. ISBN 978-80-7400-287-8

Internetové zdroje:

ZORIČÁKOVÁ, V. *Čo vlastne kompenzuje náhrada nemajetkovej ujmy pozostalých blízkych osôb? In:* Súkromné právo[online]. 2022, ročník 2022, číslo 1/2022, [cit. 2023-11-01]. Dostupné na internete: https://www.legalis.sk/sk/casopis/sukromne-pravo/co-vlastne-kompenzuje-nahrada-nemajetkovej-ujmy-pozostalych-blizkych-osob.m-2718.html.

O OSOBITÝCH DRUHOCH SÚKROMNOPRÁVNYCH ŽALÔB Z POHĽADU PRÁVNEJ TEÓRIE A SÚDNEJ PRAXE - PROBLEMATIKA ŽALÔB O NAHRADENIE PREJAVU VÔLE

ON SPECIAL TYPES OF PRIVATE-LAW CIVIL ACTIONS FROM THE PERSPECTIVE OF LEGAL THEORY AND JUDICIAL PRACTICE - ISSUES CONCERNING CIVIL ACTIONS ABOUT THE SUBSTITUTION OF EXPRESSION OF WILL.

Kristína Rošková[1]

Abstrakt

Pozornosť autora je v úvode príspevku venovaná základným teoreticko-právnym východiskám žaloby ako esenciálneho dispozičného procesného úkonu strany sporu. Obsah príspevku je ďalej zameraný na pozitívnoprávne členenie súkromnoprávnych žalôb podľa ustanovenia § 137 zákona č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok v znení neskorších predpisov, a identifikáciu iných – v zákone neupravených druhov žalôb. V konkrétnej rovine sa autor venuje problematike žalôb o nahradenie prejavu vôle súdnym rozhodnutím.

Kľúčové slová

Právo na súdnu ochranu, žaloba, sporové súdne konanie, nahradenie prejavu vôle, súdne rozhodnutie.

Abstract

At the beginning of the contribution, the author's attention is devoted to the basic theoretical and legal bases of the lawsuit as an essential procedural act of the party in dispute. The content of the contribution is further focused on the positive legal classification of private law claims according to the provision of § 137 of the law no. 160/2015 Coll. Code of Civil Procedure in the wording of later regulations, and the identification of other types of lawsuits not regulated by law. On a specific level, the author deals with the issue of civil actions about the substitution of expression of will by a court decision.

Keywords

Right to judicial protection, civil claim, litigation, substitution of expression of will, court decision.

[1] JUDr. Kristína Rošková, Katedra občianskeho práva právnickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach – externý doktorand, ČOLLÁK & PARTNERI advokátska kancelária s.r.o. - advokátsky koncipient.

1. Žaloba ako základný dispozičný procesný úkon a prostriedok realizácie ústavného práva na súdnu ochranu

Jedným z nosných princípov civilného procesu je tzv. ***dispozičný princíp.*** Tento princíp vo svojej podstate ovláda celé sporové súdne konanie, i keď nie vždy v rovnakej miere. Za moment, kedy sa dispozičný princíp prejavuje najvýraznejšie je považovaný samotný začiatok sporového súdneho konania. Vo svetle čl. 7 ods. 1 CSP[2] sa súdne konanie začína na základe aktívnej iniciatívy subjektu domáhajúceho sa ochrany svojho subjektívneho práva, do ktorého malo byť podľa jeho tvrdenia iným subjektom zasiahnuté. I keď v čl. 7 ods. 1 CSP zákonodarca použil pojem „*návrh strany sporu,"* tento je v kontexte civilného sporového konania nutné vykladať ako tzv. *„žalobný návrh."*[3] Autonómna iniciatíva subjektu pri začatí sporového súdneho konania sa zhmotňuje a svoje vyjadrenie nachádza v procesnom úkone nazývanom – *„žaloba".* [4] Pojem „*žaloba*" je označovaný za jednotný a ústredný pojem civilného práva procesného.

V zmysle *ustanovenia § 131 CSP* je žaloba základným procesným úkonom žalobcu ako strany sporu, uplatnením ktorého dochádza k realizácii základného ústavného práva na súdnu ochranu zakotveného v *čl. 46 Ústavy Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb.* (ďalej aj len *„Ústava SR")* týmto momentom dochádza k prepojeniu hmotného a procesného práva. Existencia žaloby a jej podanie zvolenému súdnemu orgánu všeobecnej sústavy súdnictva predstavuje vecnú procesnú podmienku, bez splnenia ktorej sa súdne konanie nemôže začať.[5] Platí: „*kde niet žalobcu, niet ani sudcu*" - „*nemo iudex sine actore*". To či sa ten ktorý dotknutý subjekt rozhodne spor iniciovať a domáhať sa súdnej ochrany závisí od jeho vlastného, autonómneho, rozhodnutia. V zmysle uvedeného je žalobca považovaný za pána sporu – „*dominus litis*", ktorý rozhoduje nielen o začatí súdneho konania, ale aj o jeho predmete.

Žaloba, ako podanie vo veci samej adresované súdu, musí spĺňať viaceré zákonom explicitne stanovené náležitosti. V *ustanovení § 127 CSP* zákonodarca vymedzil tzv. všeobecné náležitosti podania, podľa ktorých z podania – vrátane žaloby – musí vyplývať, (i) ktorému súdu je určené, (ii) kto ho robí, (iii) ktorej veci sa týka, a (iv) čo sa ním sleduje. V neposlednom

[2] Ustanovenie § 7 ods. 1 CSP znie: *„Súdne konanie sa zásadne začína na návrh strany sporu, pričom predmet konania určujú strany sporu postupom ustanoveným zákonom."*
[3] ŠTEVČEK, M. a kol. *Civilné právo procesné. Úvod do civilného procesu a sporové konanie.* Praha: C. H. Beck. 2022. s. 112.
[4] ČOLLÁK, J. *Spor (ový moment) ako tajomný fenomén – predmet sporu ako kľúč k právomoci prejednacích (decíznych) systémov: úvahy o vzniku súkromného práva procesného?.* In: Košické dni súkromného práva III. Recenzovaný zborník vedeckých prác. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. 2021. s. 176 – 205.
[5] V zmysle *ustanovenia § 156 CSP* sa sporové súdne konanie môže začať aj na základe návrhu na nariadenie neodkladného alebo zabezpečovacieho opatrenia.

rade musí iniciátor sporového súdneho konania žalobu opatriť svojim (v) vlastnoručným, alebo kvalifikovaným elektronickým podpisom podľa osobitného zákona.[6] V nadväzujúcom *ustanovení § 132 ods. 1 CSP* zákonodarca vymedzil ďalšie náležitosti tohto procesného úkonu, a to (vi) označenie strán sporu, (vii) pravdivé a úplné opísanie rozhodujúcich skutočností, (viii) označenie dôkazov na ich preukázanie, a v neposlednom rade už spomínaný (ix) tzv. *žalobný návrh.*[7]

S ohľadom na obsahové zameranie tohto príspevku, svoju pozornosť zameriame na konkrétnu osobitnú podstatnú náležitosť žaloby, a to *žalobný návrh.* Z dôvodovej správy k CSP sa žalobným návrhom rozumie *petit*. Jeho úlohou je spresnenie všeobecnej náležitosti podania zakotvenej v *ustanovení § 127 CSP písm. d) CSP,* t. j. *„toho, čo sa podaním sleduje.“* Povinnosť formulácie petitu predstavuje rozdiel oproti predchádzajúcej právnej úprave zakotvenej v *zákone č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov* (ďalej aj len „*OS*P“), v zmysle ktorej žalobca v zásade niesol *„len“* povinnosť žalobu formulovať dostatočne zreteľne na to, aby z tejto bolo zrejmé, čoho sa ňou domáha. Podľa aktuálne platnej a účinnej právnej úpravy je žalobca zaťažený aj povinnosťou vymedzenia výrokovej časti požadovaného súdneho rozhodnutia. Zásadnosť tejto povinnosti žalobcu je možné vnímať vo svetle *ustanovenia § 216 ods. 2 CSP*, podľa ktorého je súd konajúci vo veci žalobným návrhom v zásade viazaný, v dôsledku čoho je súd povinný rozhodnúť o celej právnej veci vymedzenej žalobcom v žalobnom návrhu, a súčasne nesmie rozhodnúť *ultra petitum,* a teda nesmie žalobcovi prisúdiť viac, resp. niečo iné, než ako to zo žalobného návrhu vyplýva.

V rámci jednej žaloby žalobca môže formulovať viac než jeden žalobný návrh. Ak z obsahu žaloby vyplýva viacero samostatných procesných nárokov žalobcu, ktorých by sa žalobca v zásade mohol domáhať aj osobitnou žalobou, pôjde o tzv. objektívnu kumuláciu. Z dôvodu skutkovej súvislosti týchto nárokov je podľa nášho názoru možné považovať za súladné s princípom hospodárnosti civilného procesu, ak sa žalobca domáha svojich súvisiacich nárokov v jedinom sporovom súdnom konaní. Rozhodovanie o prípustnosti spoločného prejednania a rozhodnutia veci je však ponechané na príslušný súdny orgán, ktorý podľa *ustanovenia § 166 CSP* o spojení vecí môže niektorú vec vylúčiť na samostatné konanie.

Žalobca je povinný žalobný návrh formulovať takým spôsobom, aby tento spĺňal požiadavku materiálnej vykonateľnosti súdneho rozhodnutia. Túto povinnosť žalobcu však nie

[6] Forma podania zákonodarca zakotvil v *ustanovení § 125 CSP*. Súčasťou tohto zákonného ustanovenia je právna úprava následkov absencie príslušnej autorizácie podania vo veci samej uskutočnené v elektronickej podobe.
[7] Za určitých okolností musí podanie subjektu – opätovne vrátane žaloby – obsahovať aj ďalšie osobité náležitosti zakotvené v iných zákonných ustanoveniach, ako napríklad v prípade žaloby na obnovu konania podľa *ustanovenia § 397 a nasl. CSP.*

je možné vnímať absolútne. S otázkou posudzovania správnej formulácie žalobného návrhu zo strany konajúcich súdnych orgánov je spätá problematika tzv. *prílišného formalizmu*. Neprimerane prísne a formalistické nazeranie na podania strán sporu je považované za nežiadúce, a dokonca až v rozpore s princípom spravodlivého súdneho procesu. V súdnej praxi sa preto ustálilo, že žalobca pri formulovaní žalobného návrhu nie je povinný zvoliť presnú formuláciu slov ako konajúci súdny orgán, je však nevyhnutné, aby žalobný návrh odzrkadľoval žalobnú argumentáciu tvoriacu jadro podanej žaloby, bol zrozumiteľný, presný a určitý, a aby vychádzal z relevantnej hmotnoprávnej normy.[8]

2. Pozitivnoprávne členenie súkromnoprávnych žalôb

Právna teória rozlišuje viaceré kritériá kategorizácie súkromnoprávnych žalôb. Žalobný návrh alebo petit súčasne predstavuje jedno z rozhodných kritérií členenia súkromnoprávnych žalôb.[9] Pozitívnoprávne členenie súkromnoprávnych žalôb je obsiahnuté v *ustanovení § 137 CSP.* Primárnym kritériom tohto členenia súkromnoprávnych žalôb je žalobný návrh – petit, čím sa dostávame k jadru skúmanej problematiky. Zákonodarca v *ustanovení § 137 CSP* expressis verbis uviedol najmä nasledovné druhy žalôb, a to:

a) *žalobu na plnenie,*
b) *žalobu na zákonné usporiadanie práv a povinností, ak určitý spôsob usporiadania vzťahu medzi stranami vyplýva z osobitného predpisu,*
c) *žalobu na určenie či tu právo je alebo nie je, ak je na tom naliehavý právny záujem; naliehavý právny záujem nie je potrebné preukazovať, ak vyplýva z osobitného predpisu, a*
d) *žalobu na určenie právnej skutočnosti, ak to vyplýva z osobitného predpisu.*

Predmetné zákonné ustanovenie zakotvuje jednotlivé druhy žalôb demonštratívnym spôsobom. Demonštratívny charakter výpočtu druhov žalôb vyplýva priamo z dôvodovej správy k predmetnému zákonnému ustanoveniu a je odzrkadlený v texte zákona v slove „*najmä*." K uplatneniu práva na súdnu ochranu v civilnom procese tak môže dôjsť aj na základe inej súkromnoprávnej žaloby, teda takej, ktorá v *ustanovení § 137 CSP* nie je expressis verbis

[8] Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo dňa 25. novembra 2020 so sp. zn. 7Cdo/268/2019, R 14/2021.
[9] Právna teória rozoznáva viaceré kritériá na ich kategorizáciu, a to žalobný návrh (petit), právny účinok meritórneho rozhodnutia, či právny dôvod tvrdeného práva.

zakotvená. [10] Zo slova „*najmä*“ však nie je možné vyvodiť prípustnosť akýchkoľvek iných súkromnoprávnych žalôb. V tej súvislosti dávame do pozornosti nasledovný právny názor Občianskeho kolégia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (ďalej aj len „*Najvyšší súd SR*“): „*Význam ustanovenia § 137 nie je len deskriptívny (vymenovanie niektorých druhov žalôb), ale predovšetkým normatívny. Jeho normatívny význam spočíva v tom, že vymedzuje podmienky prípustnosti pre niektoré druhy žalôb.“*[11] Každá z vymedzených druhov súkromnoprávnych žalôb má svoje zásadné špecifiká, pričom ako poznamenal aj Najvyšší súd SR, vo vzťahu k niektorým druhom žalôb zákonodarca v *ustanovení § 137 CSP* výslovne zakotvil aj podmienky ich prípustnosti. V stručnosti, podmienkou prípustnosti žaloby na určenie, či tu právo je alebo nie je, je žalobcova povinnosť preukázať existenciu naliehavého právneho záujmu na prejednaní a rozhodnutí konkrétnej právnej veci, to okrem prípadu, že tento vyplýva z osobitného právneho predpisu. Podmienku prípustnosti žaloby na určenie právnej skutočnosti predstavuje skutočnosť, že táto musí vyplývať z osobitného právneho predpisu. Príkladom je žaloba na určenie neplatnosti skončenia pracovného pomeru podľa *ustanovenie § 77 zákona č. 311/2001 Z. z.: Zákonník práce v znení neskorších predpisov* (ďalej aj len „*ZP*“), či žaloba na určenie právnej skutočnosti vyvolaná sporom o dedičské právo podľa *ustanovenia § 194 zákona č. 161/2015 Z. z.: Civilný mimosporový poriadok v znení neskorších predpisov* (ďalej aj len „*CMP*“).

Je nesporné, že nová procesná úprava zásadným spôsobom modifikovala postup uplatňovania práva na súdnu ochranu. S touto právna prax dodnes zápasí. Dôkazom toho uznesenie Najvyššieho súdu SR zo dňa 20. októbra 2022 so sp. zn. 1Obdo/51/2021, R 1/2023,[12] v ktorom súd aj s poukazom na ďalšie rozhodnutia dovolacieho súdu posudzoval prípustnosť žaloby o určenie neplatnosti právneho úkonu – podanej za účinnosti CSP. Dovolací súd sa považoval za nesprávne závery odvolacieho súdu, ktorý zhodne so súdom prvej inštancie považoval žalobu o určenie neplatnosti kúpnej zmluvy za žalobu o určenie, že tu nie je právo založené takýmto právnym úkonom podľa *ustanovenia § 137 písm. CSP,* keď nová právna úprava určenie (ne)existencie právneho vzťahu výslovne neuvádza a žaloby o neplatnosť právneho úkonu sa doposiaľ vždy považovali za žaloby o určenie, že tu nie je právny vzťah (právo) založené takýmto úkonom. Najvyšší súd SR zdôraznil, že prípustnosť žalôb na určenie právnej skutočnosti je podmienená existenciou osobitného predpisu, bez splnenia ktorej sa

[10] Dôvodová správa - osobitná časť k CSP zo dňa 17. decembra 2014.
[11] Uznesenie Občianskeho kolégia Najvyššieho súdu SR zo dňa 28. marca 2023 so sp. zn. 1Cdo/249/2021.
[12] R 1/2023*: „Žaloba o určenie neplatnosti právneho úkonu (podaná za účinnosti CSP) je žalobou o určenie právnej skutočnosti podľa ustanovenia § 137 písm. d) CSP. Jej prípustnosť je podmienená existenciou osobitného predpisu, ktorý určitú osobu oprávňuje podať týmto predpisom špecifikovanú určovaciu žalobu.“*

subjekt nemôže opodstatnene domáhať určenia neplatnosti právneho úkonu. Nejedná sa tak o osobitnú určovaciu žalobu podľa *ustanovenia § 137 písm. c) CSP.* Predmetné zákonné ustanovenie pripúšťa len určovaciu žalobu na určenie či tu právo je alebo nie je, pričom táto je prípustná len za podmienok tam uvedených.

S uvedeným podľa nášho názoru súvisí aj Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo dňa 25. novembra 2020 so sp. zn. 7Cdo/268/2019, R 14/2021,[13] ktorým Najvyšší súd SR zaujal postoj k postupu súdov všeobecnej sústavy súdnictva, ktoré dospeli k záveru o neprípustnosti žaloby o určenie neplatnosti právneho úkonu pre nesplnenie podmienok podľa *ustanovenia § 137 písm. d) CSP*. Žalobkyňa sa v súvisiacich súdnych konaniach domáhala určenia neplatnosti spotrebiteľských zmlúv, v ktorých figurovala spoludlžník. Podľa názoru dovolacieho súdu, z prísne formalistického hľadiska, t. j. iba z obsahu petitu bolo právnu vec žalobkyne považovať za žalobu na určenie právnej skutočnosti podľa *ustanovenia § 137 písm. d) CSP*. S ohľadom na samotný obsah podanej žaloby však bolo možné konštatovať, že by mohlo ísť aj o tzv. určovaciu žalobu podľa *ustanovenia § 137 písm. c) CSP*. V tom prípade mohol spočívať v určení, či tu právo je alebo nie je, a teda že žalobkyňa nie je spoludlžníčkou predmetnej zmluvy. Uvedené dovolací súd označil za zjavnú vadnosť žalobného návrhu, čo zakladá dôvodnosť postupu odstránenia vád podľa podľa *ustanovenia § 129 CSP*. Dovolací súd sa stotožnil s námietkou žalobkyne o nesprávnom procesnom postupe súdov nižšieho stupňa, keď tieto konštatovali procesnú neprípustnosť žaloby z dôvodu, že sa nejedná o určenie právnej skutočnosti vyplývajúcej z osobitného predpisu bez toho, aby žalobkyňu poučil a vyzval ju na odstránenie vád podania, čím došlo súd nesprávnym procesným postupom žalobkyni znemožnil, aby uskutočňovala jej patriace procesné práva v takej miere, že došlo k porušeniu práva na spravodlivý proces. Tieto stručne uvádzané závery Najvyššieho súdu SR je podľa nášho názoru možné vnímať ako reálne poskytnutie ochrany strane sporu pred postupom súdnych orgánov vyznačujúcim sa prílišným formalizmom pri posudzovaní procesných úkonov, čo v dôsledku s ďalším nesúladným procesným postupom malo za následok zásah do práva subjektu na spravodlivý proces.

[13] R 14/2021: *„Obsah žaloby nie je tvorený výlučne žalobným návrhom (petitum), ale aj rozhodujúcimi skutkovými tvrdeniami – opísaním skutkového deja (causa petendi). Súd je viazaný petitom žaloby po obsahovej stránke a tento petit je potrebné vykladať v súvislosti so skutkovými tvrdeniami v žalobe. Súd má skúmať celý obsah podanej žaloby, nielen samotný žalobný návrh."*

3. Podmienky prípustnosti iných súkromnoprávnych žalôb

Podľa názoru Najvyššieho súdu SR prezentovaného v uznesení zo dňa 28. marca 2023 so sp. zn. 1Cdo/249/2021 je rozlišovacím kritériom na identifikáciu inej v *ustanovení § 137 CSP* nepomenovanej súkromnoprávnej žaloby osobitý žalobný návrh a právny dôvod tvrdeného práva. Podmienkou prípustnosti inej súkromnoprávnej žaloby je skutočnosť, že žalobný návrh (petit) vyplýva z hmotného práva. Je to teda právo hmotné, ktoré výslovne zakladá oprávnenie súdu rozhodnúť o určitej právnej veci. V právnej teórii možno badať viaceré enumerácie iných súkromnoprávnych žalôb. Patria medzi ne napríklad: *žaloba na obnovenie bezpodielového spoluvlastníctva manželov - § 151 Občianskeho zákonníka, žaloba na zriadenie vecného bremena spočívajúceho v práve cesty cez priľahlý pozemok - § 151o ods. 2 Občianskeho zákonníka, žaloba na zrušenie rozhodcovského rozsudku - § 40 zákona č. 244/2002 Z. z.: o rozhodcovskom konaní v znení neskorších predpisov, či žaloba na nahradenie prejavu vôle súdnym rozhodnutím za účelom uzavretia zmluvy § 50a Občianskeho zákonníka, alebo doplnenia obsahu zmluvy § 50b Občianskeho zákonníka.*

Vo vzťahu k žalobe na nahradenie prejavu vôle je v právnej teórii možné badať viaceré názory na otázku, či túto je možné považovať za inú súkromnoprávnu žalobu, alebo ide o niektorý z výslovne zakotvených druhov žaloby. Podľa komentárovej spisby k ustanoveniu CSP z roku 2016 jednoznačne patrí medzi iné – v *ustanovení § 137 CSP* nevymedzené súkromnoprávne žaloby aj vyššie uvádzaná žaloba o nahradenie vyhlásenia vôle súdnym rozhodnutím.[14] V neskoršom vydaní z roku 2022 je k predmetnému textu doplnený dovetok obsahujúci poukaz na to, že žaloba na nahradenie prejavu vôle za účelom uzavretia zmluvy je niektorými autormi považovaná za žalobu na plnenie podľa *ustanovenia § 137 písm. a) CSP*. Špecifikum týchto žalôb má spočívať v osobitosti žalobného návrhu a konštitutívnych účinkov právoplatného rozhodnutia, vzhľadom na čo je tento typ žaloby nutné považovať za žalobu „*sui generis*.“ V súvisiacom komentári k *ustanoveniu § 229 CSP* je však tento charakter priznaný výlučne žalobe o doplnenie obsahu zmluvy, zatiaľ čo žaloby o nahradenie prejavu vôle sú považované za *„klasické žaloby o plnenie.“* [15]

Vo svojej podstate je zmluva o budúcej zmluve štandardným inštitútom súkromného práva vyznačujúci sa všeobecným charakterom, ktorým dochádza k prejavu princípu autonómie vôle subjektov pri uzatváraní nimi požadovaných zmlúv. Jeho obsahom je kontraktačný záväzok subjektov uzatvoriť v budúcnosti – do určitej vzájomne dojednanej doby – konkrétnu

[14] ŠTEVČEK, M. a kol. *Civilný sporový poriadok.* 1. vydanie. Praha: C. H. Beck. 2016. 1544 s., M. a kol. Civilný sporový poriadok. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck. 2016. s.495
[15] ŠTEVČEK, M. a kol. *Civilný sporový poriadok*. 2. vydanie. Praha: C. H. Beck. 2022. s. 541, 919.

zmluvu. Táto zmluva, nazývaná aj ako konečná, hlavná, alebo realizačná zmluva môže mať charakter typickej – v zákone explicitne upravenej zmluvy, alebo inominátnej zmluvy podľa *ustanovenia § 51 Občianskeho zákonníka.* Žaloba o doplnenie obsahu zmluvy je z procesnoprávneho hľadiska posudzovaná odlišne. Dôvodom je odlišná miera a forma zásahu súdnej moci do súkromnoprávnych vzťahov, kedy hmotnoprávne ustanovenia umožňujú súdu konštitutívne založenie nových práv a povinností zmluvných strán. Rozsudok doplňujúci obsah zmluvy nie je považovaný za rozsudok na plnenie, ale za tzv. rozsudok *sui generis.* Nadobudnutím právoplatnosti rozsudku sa súdne formovaný obsah zmluvy stáva súčasťou záväzkového vzťahu zmluvných strán. Rozsudok tak neznie na povinnosť prejav vôle uskutočniť, ale na doplnenie obsahu určitej zmluvy. Doplnenie obsahu zmluvy podľa *ustanovenia § 50b Občianskeho zákonníka* je konštitutívnym založením práv a povinností zmluvných strán, ktoré pred právoplatnosťou daného rozsudku vôbec neexistovali.[16] S ohľadom na vyššie stručne vymedzené špecifiká žaloby o nahradenie prejavu vôle však zastávame názor, že tieto žaloby sa vyznačujú výraznými osobitosťami, v dôsledku čoho z tradičných žalôb na plnenie výrazne vyvstávajú. Vzhľadom na to považujeme za dôvodné tejto súkromnoprávnej žalobe venovať náležitú pozornosť.

4. Žaloby o nahradenie prejavu vôle z pohľadu právnej teórie a súdnej praxe

Subjekt, ktorý má za to, že nečinnosťou svojho zmluvného partnera uzavrieť zmluvu, resp. v ďalších nižšie uvedených zákonom predpokladaných prípadoch, došlo k zásahu do jeho práv a právom chránených záujmov, disponuje zákonnou možnosťou domáhať sa ochrany svojich práv v sporovom súdnom konaní, to podaním tzv. žaloby o nahradenie prejavu vôle. Ako bolo naznačené vyššie, tieto žaloby sa podľa prevažného názoru odbornej verejnosti považujú za „*klasické žaloby na plnenie,"* podľa *ustanovenia § 137 písm. a) CSP*. Základnom tohto názoru je skutočnosť, že podaním žaloby o nahradenie prejavu vôle dochádza k uplatneniu práva na splnenie záväzku, ktorého obsahom je urobenie toho ktorého prejavu vôle, a teda ide o žalobu uplatňujúcu splnenie povinnosti. Tento charakter žaloby má vyplývať ako z hmotnoprávnej vecnej legitimácie žalôb, tak aj z procesného práva.

V tej súvislosti si dovolíme dať priamo do pozornosti *ustanovenie § 229 CSP,* podľa ktorého: *„Právoplatné rozsudky ukladajúce povinnosť prejavu vôle nahradzujú tento prejav."* V zmysle uvedeného je bezprostredným následkom právoplatnosti rozsudku o nahradení prejavu vôle skutočnosť, že zmluva sa dňom nadobudnutia právoplatnosti súdneho rozhodnutia

[16] ŠTEVČEK, M. a kol. *Civilný sporový poriadok*. 2. vydanie. Praha: C. H. Beck. 2022. s. 926.

považuje za uzatvorenú. Vyhovujúci právoplatný rozsudok nahrádza samotný prejav vôle, čo z povahy veci vylučuje potrebu núteného výkonu rozhodnutia. Exekúciu nahrádza zákonná fikcia prejavenia vôle, ktorá sama o sebe zakladá práva a povinnosti dotknutých subjektov. Uvedené právna teória označuje za zjednodušený výkon judikovanej povinnosti.[17]

Súčasné znenie spomínaného zákonného ustanovenia nahradilo tomu predchádzajúce *ustanovenie § 161 ods. 3* OSP, podľa ktorého: „*Právoplatné rozsudky ukladajúce vyhlásenie vôle nahradzujú toto vyhlásenie*.“ Z osobitnej časti dôvodovej správy k CSP zo dňa 17. decembra 2014 vyplýva, že dôvodom úpravy znenia tohto ustanovenia bola snaha o zosúladenie terminológie procesného práva s právnou úpravou Občianskeho zákonníka. Rozsudky zaväzujúce procesnú stranu na prejavenie vôle tak okamihom nadobudnutia právoplatnosti nahradzujú tento prejav vôle a zmluva sa bude považovať za uzavretú. Právny účinok tejto záväznosti spočíva v tom, že rozhodnutie súdu nahrádza vôľový prvok osoby zaviazanej kontraktačnou povinnosťou vyplývajúcou z príslušného hmotnoprávneho základu.

Z pohľadu súdnych autorít je nahradenie prejavu vôle súdnym rozhodnutím považované za významnú výnimku zo zásady rešpektovania autonómie vôle subjektov súkromného práva pri robení právnych úkonov. Zákonodarca preto tento postup pripúšťa výlučne v určitých, zákonom stanovených prípadoch, a to vtedy, ak by svojvôľa vedúca k nečinnosti jedného subjektu bola spôsobilá poškodiť oprávnené záujmy druhej strany, čo by mohlo viesť k vedomému porušeniu, prípadne až k zneužitiu práva. Ide najmä o prípad porušenia zákonnej alebo zmluvnej povinnosti subjektu konať, keď dotknutý subjekt objektívne nie je schopný zabezpečiť výkon svojho práva.[18]

Možnosť domáhať sa nahradenia prejavu vôle súdnym rozhodnutím je predpokladané napríklad v prípade porušenia zákonného predkupného práva podľa *ustanovenia § 140 a 603 ods. 3 Občianskeho zákonníka*, či v prípade už spomínaného porušenia povinnosti zmluvnej strany uzatvoriť zmluvu v dojednanom čase za podmienok zmluvy o budúcej zmluve podľa *ustanovenia § 50a Občianskeho zákonníka.* V praxi je možné rozlišovať aj viaceré ďalšie prípady ingerencie súdu do súkromnoprávnych vzťahov – napríklad v prípade týkajúcom sa úpravy práv nájomcov pri vzájomnej výmene bytu podľa *ustanovenia § 715,* podnájme bytu (časti bytu) *podľa ustanovenia § 719 ods. 2 Občianskeho zákonníka*, či podľa *ustanovenia 29 ods. 4 zákona č. 182/1993 Z. z. o vlastníctve bytov a nebytových priestorov v znení neskorších predpisov*. Obdobné platí aj v prípadoch zakotvených v predpisoch obchodného práva v

[17] Ibidem. s. 918.
[18] Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo dňa 17. júna 2019 so sp. zn. 8Cdo/127/2018, R 76/2019.

ustanovení *§ 270, § 290 a § 292 zákona č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov (ďalej aj len „Obchodný zákonník“).*

Tu si dovolíme poukázať na uznesenie Najvyššieho súdu SR, ktorý v nedávno vydanom rozhodnutí zo dňa 17. júna 2019 so sp. zn. 8Cdo/127/2018, publikovanom v R 76/2019 vyjadril právny názor o (ne)možnosti pripustenia žaloby, ktorou sa dotknutý spoluvlastník domáhal nahradenia prejavu vôle nesúhlasiaceho spoluvlastníka o hospodárení so spoločnou vecou podľa *ustanovenia § 139 ods. 2 Občianskeho zákonníka.* Dovolací súd po tom čo dal do pozornosti vyššie uvádzané znaky žaloby o nahradenie prejavu vôle judikoval, že v *ustanovení § 139 Občianskeho zákonníka* nie je zakotvená explicitná možnosť možnosť spoluvlastníka domáhať sa nahradenia prejavu vôle druhého spoluvlastníka pri nezhode o hospodárení so spoločnou vecou. Žalobu o nahradenie prejavu vôle podľa uvádzaného zákonného ustanovenia preto nie je možné považovať za prípustnú. Dovolací súd považoval za správny postup žalobcu, ktorý sa domáhal ochrany svojich práv cestou súdu tak, že žiadal, aby súd o jeho oprávnení vybudovať cez spoločný pozemok inžinierske siete, pričom takýto výrok dovolací súd považoval aj za materiálne vykonateľný. Rozhodnutie odvolacieho súdu, ktorý rozsudok súdu prvej inštancie zmenil tak, že žalobu zamietol a mal za to, že žalobca sa mal domáhať ochrany svojich práv podaním žaloby o nahradenie prejavu vôle považoval za nesprávny.[19]

Ďalšou zásadnou skutočnosťou podmieňujúcou úspešnosť žaloby o nahradenie prejavu vôle je správna formulácia žalobného návrhu (petitu). Navrhované znenie výrokovej časti požadovaného súdneho rozhodnutia musí bezvýnimočne zodpovedať hmotnoprávnej povinnosti, ktorá má byť nahradená súdnym rozhodnutím. Text predmetného prejavu vôle preto musí byť v žalobe formulovaný presne. Obsah tejto zmluvy musí byť v petite vymedzený, a táto musí spĺňať všetky zákonom stanovené náležitosti pre jeho platnosť. Za postačujúci nie je považovaný všeobecne formulovaný petit napr. na *„uzatvorenie kúpnej zmluvy,“* v prípade nahradenia prejavu vôle pri zmluve o budúcej zmluvy. Prevzatie petitu do výroku súdneho rozhodnutia, ktorý bol žalobcom vymedzený nepresne, neurčite alebo nezrozumiteľne by malo za následok materiálnu nevykonateľnosť súdneho rozhodnutia Ak je však z obsahu žaloby zrejmé, že čo sa ňou sleduje, a teda že žalobca sa domáha nahradenia prejavu vôle, v prípade absencie správnej formulácie žalobného návrhu, by zo strany súdu dôjsť k výzve žalobcu na

[19] R 76/2019: *„Žalobou podielového spoluvlastníka podanou podľa druhej vety ustanovenia § 139 ods. 2 Občianskeho zákonníka nemožno nahrádzať prejav vôle druhého podielového spoluvlastníka, ktorý odmieta udeliť žalobcovi súhlas pre rozhodnutie o určitom spôsobe hospodárenia so spoločnou vecou, ale konkrétna forma procesnej obrany podielového spoluvlastníka bude v takýchto prípadoch závisieť od toho, o aký konkrétny vzťah hospodárenia so spoločnou vecou ide.“*

odstránenie vád podania podľa *ustanovenia § 129 CSP* obdobne ako vo vyššie uvádzanom prípade. Z obsahového hľadiska však musí výrok zodpovedať tomu, čoho sa žalobca domáhal. Formulácia žalobného návrhu môže znieť nasledovne: „*žalovaný je povinný uzatvoriť budúcu zmluvu tohto znenia*: ...“ Za akceptovateľné by bolo možné považovať formuláciu petitu *„na uloženie povinnosti uzatvoriť zmluvu.*“ Formulácia petitu slovami „*súd nahrádza vôľu žalovaného*“ alebo „*určenie existencie zmluvy*“ je považovaná za nesprávnu. V súvislosti so sporovým súdnym konaním o nahradenie prejavu vôle (zmluvy) vyplývajúcej zo zmluvy o budúcej zmluve je v právnej teórii aj súdnej praxi je v tomto smere často dávaný do pozornosti judikát R 53/1991, v zmysle ktorého: *„v prípade, ak súd žalobe vyhovie, do výroku rozhodnutia súd pojme buď celé znenie zmluvy, prípadne zmluvu pripojí ako neoddeliteľnú súčasť k svojmu rozhodnutiu.“*

V nadväznosti na teoreticko-právne východiská týkajúce sa objektívnej kumulácie právnych nárokov v jedinej žalobe za zaujímavé považujeme rozhodnutie Najvyššieho súdu SR zo dňa 29. júna 2022 so sp. zn. 4Cdo/20/2021. Dovolaciemu prieskumu bolo v danom prípade podrobené rozhodnutie odvolacieho súdu vydané vo veci nahradenia prejavu vôle žalovanej uzavrieť kúpnu zmluvu z dôvodu nerešpektovania jej predkupného práva pri predaji nehnuteľností. Dovolací súd v tomto smere okrem iného konštatoval, že sám obsah zmluvy modifikovať nemôže, avšak v prípade ak je žalobný petit vo vzťahu k jednému z dotknutých pozemkov perfektný, čo je dané určitosťou písomného prejavu vôle, ktorý nevzbudzuje dôvodné pochybnosti o jeho obsahu, vymedzenia predmetu prevodu a tiež ceny, neprichádza do úvahy zamietnutie celej žaloby, ale iba zamietnutie tej časti žaloby, ktorá sa týka druhého pozemku a (vzhľadom na neperfektnosť petitu v tejto časti) vyžaduje modifikáciu obsahu žalobkyňou naformulovanej kúpnej zmluvy. Nakoľko zo strany žalobkyne došlo k uplatneniu viacerých objektívne kumulovaných nárokov, a teda ochrany svojich práv sa mohla domáhať aj v dvoch osobitne iniciovaných súdnych konaniach, Najvyšší súd SR na uvedenom základe napadnutý rozsudok odvolacieho súdu zrušil a vec vrátil tomuto súdu na ďalšie konanie s poukazom na to, že opačným výkladom by bol porušený princíp zákazu *denegatio iustitiae*, a došlo by k odmietnutiu spravodlivosti neposkytnutím právnej ochrany subjektu domáhajúcemu sa súdnej ochrany.

5. Záverečný sumár

Žaloba je považovaná za základný dispozičný procesný úkon subjektu, ktorý v súlade s príslušnými legislatívnymi pravidlami, realizuje svoje právo na súdnu ochranu práv a právom

chránených záujmov. Žalobou dochádza k prepojeniu práva hmotného a práva procesného, pričom predmet samotného sporu závisí od hmotnoprávneho konfliktu medzi stranami sporu. Tento je povinný vymedziť práve žalobca. Žalobca tak determinuje predmet, priebeh, a aj vo svojej podstate aj výsledok súdneho sporu. Je nevyhnutné, aby táto obsahovala všetky zákonom stanovené formálne aj materiálne náležitosti. Dôraz je okrem iného kladený na správnu formuláciu žalobného návrhu ako podstatnej náležitosti žaloby. Žalobný návrh predstavuje jeden zo základných kritérií členenia súkromnoprávnych žalôb. Z tohto vo svojej podstate vychádza aj pozitívnoprávne členenie súkromnoprávnych žalôb zakotvené v *ustanovení § 137 CSP*. Demonštratívny charakter výpočtu tam uvedených druhov žalôb umožňuje dotknutým subjektom domáhať sa ochrany svojich práv a právom chránených záujmov aj na základe inej než zákonodarcom explicitne vymedzenej žaloby. Nakoľko význam ustanovenia § 137 CSP nie je výlučne deskriptívny, ale i normatívny, jeho demonštratívny charakter *ustanovenia § 137 CSP* neumožňuje prípustnosť akýchkoľvek iných súkromnoprávnych žalôb. Príkladmo, na rozdiel od predchádzajúcej právnej úpravy je prípustnosť žalôb na určenie právnej skutočnosti podmienená existenciou osobitného predpisu, bez splnenia ktorej sa subjekt nemôže opodstatnene domáhať určenia neplatnosti právneho úkonu. Podmienkou prípustnosti inej súkromnoprávnej žaloby je skutočnosť, že žalobný návrh (petit) vyplýva z hmotného práva.

Predmetom konaní o nahradenie prejavu vôle je poskytnutie súdnej ochrany subjektom, ktorí objektívne nie sú schopní výkon svojich práv iným spôsobom zabezpečiť, a kedy arbitrárny pasívny prístup iného subjektu môže mať za následok zásah do práv a oprávnených záujmov. Súdne rozhodnutie, ktorým dochádza k nahradeniu prejavu vôle, je nutné považovať za dôležitú výnimku z princípu autonómnej vôle subjektov súkromného práva. Z pohľadu právnej teórie sú tieto žaloby považované za žaloby o splnení povinnosti, i keď názor na túto otázku nebol vždy jednotný. S ohľadom na špecifiká žaloby na nahradenie prejavu vôle máme za to, že tieto sa vyznačujú výraznými osobitosťami, v dôsledku čoho z tradičných žalôb na plnenie výrazne vyvstávajú. Uvedený záver zakladáme na nutnosti špecifickej formulácie žalobného návrhu, ako aj na v samotnej aplikácii *ustanovenia § 229 CSP*, v dôsledku čoho rozsudok o nahradení prejavu vôle túto v celosti nahrádza, a teda výkon takéhoto rozhodnutia skrz exekúciu nie je potrebný.

S otázkou správnej formulácie žalobného návrhu v žalobe na nahradenie prejavu vôle je spätá problematika neprimeraného formalizmu pri posudzovaní tohto základného dispozičného úkonu strany sporu. Na základe vyššie citovaných rozhodnutí Najvyššieho súdu SR zastávame názor, že tento jav je zo strany súdnych autorít považovaný za neželaný a do popredia je kladený princíp preferencie obsahu procesných úkonov sporových strán. Uvedené

považujeme za súladné s princípmi spravodlivého procesu, ktorého podstatu predstavuje právo subjektov na zabezpečenie spravodlivej ochrany ich práv a právom chránených záujmov.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Monografie a učebnice:

Dôvodová správa - osobitná časť k CSP zo dňa 17. decembra 2014.

ČOLLÁK, J. Spor (ový moment) ako tajomný fenomén – predmet sporu ako kľúč k právomoci prejednacích (decíznych) systémov: úvahy o vzniku súkromného práva procesného?. In: Košické dni súkromného práva III. Recenzovaný zborník vedeckých prác. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. 2021. s. 176 – 205.

DRGONEC, Ján. Ústava Slovenskej republiky. 2. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2019, s. 1792.

GEŠKOVÁ. K. (ed). Žalobné právo. Zborník z medzinárodného vedeckého kongresu Trnavské právnické dní 2020. Trnava : Právnická fakulta TU v Trnave. 2020. Trnava. TYPY UNIVERSITATIS TYRNAVIENSIS. 2020. 272 s.

ŠTEVČEK, M. a kol. Civilné právo procesné. Úvod do civilného procesu a sporové konanie. Praha: C. H. Beck. 2022. 3344 s.

ŠTEVČEK, M. a kol. Civilný sporový poriadok. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck. 2016. 1544 s.

ŠTEVČEK, M. a kol. Civilný sporový poriadok. 2. vydanie. Praha: C. H. Beck. 2022. 1752 s.

VOJČÍK, P. a kol. Občianske právo hmotné. 3. vydanie. Plzeň : Aleš Čeněk. 2018. 382 s.

VOJČÍK, P. - BAJÁNKOVÁ, J. Nahradenie prejavu vôle v teórii a v súdnej judikatúre. In: Ingerencia súdov do súkromnoprávnych zmlúv: Zásahy súdov do kontraktačného procesu. Pezinok: Justičná akadémia SR, 2013.

Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo dňa 17. júna 2019 so sp. zn. 8Cdo/127/2018, R 76/2019.

Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo dňa 25. novembra 2020 so sp. zn. 7Cdo/268/2019, R 14/2021.

Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo dňa 25. novembra 2020 so sp. zn. 7Cdo/268/2019, R 14/2021.

Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo dňa 29. júna 2022 so sp. zn. 4Cdo/20/2021

Uznesenie Občianskeho kolégia Najvyššieho súdu SR zo dňa 28. marca 2023 so sp. zn. 1Cdo/249/2021.

PONUKA INEJ VHODNEJ PRÁCE A PREKÁŽKY V PRÁCI

AN OFFER OF OTHER SUITABLE WORK AND OBSTACLES TO WORK

Marek Švec - Peter Mészáros[1]

Abstrakt

Vedecký príspevok predostiera nesprávne interpretácie právnych záverov uznesenia Ústavného súdu SR s označením 443/2019, predmetom ktorého bolo posúdenie povinnosti zamestnávateľa realizovať ponuku inej vhodnej práce u zamestnanca, ktorý sa nachádza v odlišnej pozícii ako ostatní zamestnanci, voči ktorým bola ponuková povinnosť plnená z dôvodu nepriaznivého zdravotného stavu. Právne závery Najvyššieho súdu SR, ktorý rozhodol proti sťažovateľke, mali byť svojvoľné a v rozpore s princípom právnej istoty, pričom však súčasná interpretácia právneho názoru Ústavného súdu v aplikačnej praxi nie je správna.

Kľúčové slová

Ponuková povinnosť, skončenie pracovného pomeru, zákaz diskriminácie, zdravotný stav.

Abstract

The scientific paper presents incorrect interpretations of the legal conclusions of the resolution of the Constitutional Court of the Slovak Republic with the designation 443/2019, the subject of which was the assessment of the employer's obligation to make an offer of other suitable work to an employee who is in a different position than other employees towards whom the offer obligation was fulfilled due to an adverse health condition. The legal conclusions of the Supreme Court of the Slovak Republic, which ruled against the applicant, were arbitrary and contrary to the principle of legal certainty, whereas, however, the current interpretation of the legal opinion of the Constitutional Court in the practice of application is not correct.

Keywords

Offer obligation, termination of employment, non-discrimination, medical condition.

Úvod[2]

Realizácia ponukovej povinnosti zamestnávateľom podľa § 63 ods. 2 zákona č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov (ďalej len ako „*ZP*“) sama o sebe predstavuje

[1] Mgr. Peter Mészáros, PhD. pôsobí ako odborný asistent na Katedre občianskeho a obchodného práva, Právnickej fakulty, Trnavskej univerzity v Trnave. Doc. JUDr. Marek Švec, PhD., LL.M., univ. prof. pôsobí na funkčnom mieste profesora na Katedre občianskeho a pracovného práva, Právnickej fakulty, Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici.

[2] Príspevok bol spracovaný v rámci riešenia grantovej úlohy VEGA č. 1/0013/23 „*Európske mimikry algoritmického riadenia obsahu pracovnoprávneho vzťahu v slovenskej právnej úprave v dôsledku transpozície prameňov európskeho pracovného práva a revidovaného uplatnenia GDPR*.“, zodpovedný riešiteľ doc. JUDr. Marek Švec, PhD., LL.M., univ. prof.

v mnohých prípadoch doslova konanie metódou pokusu a omylu, a to najmä vzhľadom k vágnej a nekonkrétnej právnej úprave. Zamestnávatelia nevedia totižto identifikovať rozsah oprávnených osôb, voči ktorým majú realizovať ponuku inej vhodnej práce, a súčasne určiť okruh pracovných miest, ktoré by mali byť obsahovou náplňou realizovanej ponukovej povinnosti. Zamestnanci vykonávajúci prácu na pracovných miestach, ktoré zamestnávateľa napr. na základe svojho písomného rozhodnutia (rozhodnutie o organizačnej zmene) zrušil alebo transformoval do takej podoby, že zamestnanci vo vzťahu k rozsahu a charakteru pracovných úloh zamestnávateľa naďalej na uvedených pracovných miestach nemôžu vykonávať prácu a pre zamestnávateľa sa stávajú nadbytočnými podľa § 63 ods. 1 písm. b) ZP. Diferenciačnými prvkami medzi zamestnancami[3], hoci vykonávajú prácu na rovnakej alebo porovnateľnej pracovnej pozícii, totiž môže byť nielen znenie ich vlastnej pracovnej zmluvy (odlišnosti nastávajú najmä u zamestnancov s dlhoročnými pracovnými pomermi, keď sa obsah pracovných zmlúv zamestnancov mení v závislosti od personalistu alebo právnika, či vo väzbe na platnú pracovnoprávnu úpravu), ale aj napr. aktuálnosť organizačnej štruktúry (organigramu) zamestnávateľa alebo subjektívnu situáciu, v ktorej sa môžu uvedení zamestnanci nachádzať (napr. dôvod, pre ktorý nemôžu v čase vzniku ich nadbytočnosti vykonávať prácu a je napr. aj obmedzená ich komunikácia so zamestnávateľom/prítomnosť na pracovisku)[4]. Uskutočnenie ponuky inej vhodnej práce zo strany zamestnávateľa je tak determinované nielen správnym nastavením jej vlastného charakteru, ale aj ťažkosťami spojenými s jej formálnou realizáciou voči zamestnancom v závislosti od počtu nadbytočných zamestnancov alebo počtu voľných pracovných miest, vo vzťahu ktorým sa realizuje ponuková povinnosť zamestnávateľa. Význam správnej realizácie ponukovej povinnosti je samozrejme v konečnom dôsledku bezprostredne spojená s platnosťou skončenia takéhoto pracovného pomeru vo väzbe na prípadnú existenciu voľného pracovného miesta, na ktorom mohol zamestnanec naďalej vykonávať prácu pre zamestnávateľa a teda domnelej, ale fakticky, neexistujúcej nadbytočnosti pre zamestnávateľa (hoci sa stal „nadbytočným“ z dôvodu zrušenia jeho pôvodného pracovného miesta, existovalo v čase výpovede pracovné miesto, ktoré mohol zamestnanec obsadiť a spĺňal kvalifikačné a zdravotné predpoklady a požiadavky pre jeho obsadenie)[5].

[3] HORECKÝ, J. *Dispoziční pravomoc zaměstnavatele*. Vydání první. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2018. s. 67.
[4] BULLA, M. Možnosti presadzovania sociálnych práv cez pripravovaný nástroj o požiadavke due diligence v oblasti ľudských a environmentálnych práv v rámci medzinárodných dodávateľských reťazcov. In: *Právna politika a legislatíva. Politické rozhodnutia a ich vplyv na medzinárodné a európske právo*. Bratislava : Wolters Kluwer SR, 2020. s. 34-55.
[5] OLŠOVSKÁ, A. – LACLAVÍKOVÁ, M. Interný predpis zamestnávateľa – prameň pracovného práva? In: *Fontes iuris. Pocta prof. JUDr. Jozefovi Prusákovi, CSc.* Krakow: Spolok Slovákov v Poľsku, 2017, s. 56

Do takto komplikovanej situácie (keď rôzne modifikácie problémov spojených s ponukovou povinnosťou zamestnávateľa možno dohľadať v odbornej literatúre) vstúpili právne závery Ústavného súdu SR[6], ktoré sú v praxi interpretované spôsobom, že zamestnávateľ má povinnosť realizovať ponukovú povinnosť voči zamestnancom, teda aj tým, ktorý sa v čase realizácie ponukovej povinnosti nachádzajú napr. na prekážkach v práci (a teda pravdepodobne bez ohľadu na ich druh, teda aj pri existencii prekážok v práci na strane zamestnávateľa alebo zamestnanca). Takýto právny záver však z rozhodnutia Ústavného súdu SR dovodiť nemožno, a to aj s ohľadom, že predmetom ústavnej sťažnosti bolo síce posúdenie rozhodnutia Najvyššieho súdu SR vynesené v danom prípade[7], ale meritum veci, teda právne posúdenie situácie, bolo zrealizované už Najvyšším súdom SR, od ktorého sa Ústavný súd SR neodklonil, len ho potvrdil. Nemožno preto uvedenú situáciu interpretovať tak, že Ústavný súd SR vyslovil uvedený právny záver, ale že len potvrdil správnosť právneho záveru Najvyššieho súdu SR a odmietol podanú ústavnú sťažnosť, ktorá smerovala proti údajnej svojvôli rozhodovania Najvyšším súdom SR a jeho odklonu od ustálenej judikatúry. Snažíme sa preto zdôrazniť najmä skutočnosť, že k uvedenému právnemu záveru, ktorý je predmetom tohto vedeckého článku, dospel už samotný Najvyšší súd SR s pomerne jednoznačnou argumentačnou líniou, ktorá napr. v uznesení Ústavného súdu SR absentuje.

1. Ponuková povinnosť a prekážky v práci

Hoci cieľom predloženého vedeckého príspevku nie je opakovať notoriety k ponukovej povinnosti, ktoré možno vyhľadať v odbornej literatúre, dovolíme si niekoľko sumarizujúcich konštatovaní na úvod právneho výkladu. Podľa § 63 ods. 2 ZP zamestnávateľ môže dať zamestnancovi výpoveď, ak nejde o výpoveď z dôvodu nadbytočnosti zamestnanca vzhľadom na skončenie dočasného pridelenia podľa § 58 ZP pred uplynutím doby, na ktorú bol dohodnutý pracovný pomer na určitú dobu, o výpoveď pre neuspokojivé plnenie pracovných úloh, pre menej závažné porušenie pracovnej disciplíny alebo z dôvodu, pre ktorý možno okamžite skončiť pracovný pomer, iba vtedy, ak zamestnávateľ nemá možnosť zamestnanca ďalej zamestnávať, a to ani na kratší pracovný čas v mieste, ktoré bolo dohodnuté ako miesto výkonu práce alebo zamestnanec nie je ochotný prejsť na inú, pre neho vhodnú prácu, ktorú mu zamestnávateľ ponúkol v mieste, ktoré bolo dohodnuté ako miesto výkonu práce, alebo sa podrobiť predchádzajúcej príprave na túto inú prácu. Ponukovú povinnosť vníma súdna prax ako *„povinnosť zamestnávateľa urobiť zamestnancovi ponuku smerujúcu k uzavretiu dohody o*

[6] Uznesenie Ústavného súdu SR s označením I. ÚS 443/2019-26 zo dňa 19. novembra 2019.
[7] Uznesenie Najvyššieho súdu SR s označením 3Cdo/234/2018 zo dňa 25. apríla 2019.

prevedení na inú prácu. Inou vhodnou prácou sa rozumie práca zodpovedajúca zdravotnému stavu, schopnostiam a pokiaľ možno aj kvalifikácii zamestnanca. Ide teda o prácu, ktorú je zamestnanec vzhľadom na svoj zdravotný stav, schopnosti a kvalifikáciu spôsobilý vykonávať. Okrem toho výkon tejto povinnosti zamestnávateľa musí byť v súlade so zásadou vyplývajúcou z čl. 2 ZP, v zmysle ktorého výkon práv a povinností z pracovnoprávnych vzťahov musí byť v súlade s dobrými mravmi a nikto nesmie tieto práva a povinnosti zneužívať".[8]

Uskutočnenie ponukovej povinnosti zo strany zamestnávateľa má právnu povahu hmotnoprávnej podmienky platnosti skončenia pracovného pomeru výpoveďou zo strany zamestnávateľa podľa § 61 ZP, pričom súdy jej existenciu skúmajú predovšetkým vo vzťahu k „tvrdenej" nadbytočnosti zamestnanca pre zamestnávateľa v dôsledku písomného rozhodnutia zamestnávateľa. ZP na rozdiel od iných okolností pri výpovedi (písomná, doručená, vymedzenie výpovedného dôvodu) v prípade ponukovej povinnosti neustanovuje, že musí byť daná, inak je výpoveď neplatná, ale používa spojenie „môže dať zamestnancovi výpoveď iba vtedy, ak", t. j. formuluje uvedenú skutočnosť ako podmienku (za podmienky, ak). V rámci nahliadania na ponukovú povinnosť zamestnávateľa si totiž musíme uvedomiť skutočnosť, ktorú často zamestnávatelia opomínajú, a tou je vzájomná negatívny väzba medzi písomným rozhodnutím zamestnávateľa (najčastejšie rozhodnutie o organizačnej zmene) a obsahovou náplňou ponukovej povinnosti. Zamestnávateľ na základe písomného rozhodnutia o organizačnej zmene síce konštatuje, že v okamihu účinnosti organizačnej zmeny (nie jej platnosti) sa pre neho konkrétny zamestnanec stane „nadbytočným" na danom pracovnom mieste, ktorého napr. zrušenia či transformácie sa organizačná zmena dotýka, súčasne však ide z pohľadu ZP len o „predpokladanú" nadbytočnosť, ktorá sa zreálni až po posúdení obsahu ponukovej povinnosti zamestnávateľom. Nie je totiž pravdou, čo si subjekty pracovnoprávnych vzťahov v aplikačnej praxi často zamieňajú, že zamestnanec sa stáva nadbytočným v okamihu, ak organizačná zmena zamestnávateľa podľa § 63 ods. 1 písm. b) ZP zruší jeho pracovné miesto (vychádza sa z formulácie zákonného ustanovenia § 63 ods. 1 písm. b) ZP v znení „*sa zamestnanec stane nadbytočný vzhľadom na písomné rozhodnutie zamestnávateľa alebo príslušného orgánu o zmene jeho úloh, technického vybavenia alebo o znížení stavu zamestnancov s cieľom zabezpečiť efektívnosť práce alebo o iných organizačných zmenách*"), čo automaticky oprávňuje zamestnávateľa skončiť pracovný pomer výpoveďou v zmysle citovaného výpovedného dôvodu. Táto nešťastná formulácia akoby prejudikovala, že priama

[8] Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 30. júna 2009, sp. zn. 4Cdo/306/2008.

väzba medzi organizačnou zmenou a nadbytočnosťou zamestnanca je priama a bezpodmienečná, čo je však v rozpore s uvádzaným ustanovením § 63 ods. 2 ZP. Musíme totiž rozlíšiť „skutočnú“ nadbytočnosť zamestnanec po prijatí organizačnej zmeny na pracovnom mieste, ktoré je dotknuté prijatím predmetného písomného rozhodnutia o organizačnej zmene a súčasne vznikom práva zamestnávateľa skončiť pracovný pomer z citovaného zákonného dôvodu, ktoré nasleduje až sukcesívne po splnení ponukovej povinnosti voči zamestnancovi podľa § 63 ods. 2 ZP („*zamestnávateľ môže dať zamestnancovi výpoveď, ..., iba vtedy, ak...*“). Úspešná realizácia ponukovej povinnosti totiž neguje vznik práva zamestnávateľa na skončenie pracovného pomeru výpoveďou, pretože zamestnanec sa v konečnom dôsledku nestal nadbytočným z dôvodu plnenia ich pracovných úloh zamestnávateľa na inom pracovnom mieste, t.j. právo skončiť pracovný pomer výpoveďou z dôvodu nadbytočnosti vo svetle realizácie ponukovej povinnosti zamestnávateľa má širší koncept a implikuje absolútnu nemožnosť zamestnávateľa zamestnávať na akomkoľvek pracovnom mieste, na ktoré je zamestnanec zdravotne spôsobilý s prihliadnutím na jeho kvalifikáciu, ako len nadbytočný na pracovnom mieste, ktoré bolo dotknuté uplatnením prijatej organizačnej zmeny zo strany zamestnávateľa. „*Nemožnosť zamestnávať zamestnanca inou prácou sa vykladá v zmysle absolútnej nemožnosti zamestnanca zamestnávať, t. j. u zamestnávateľa neprichádza do úvahy žiadna možnosť výkonu práce v mieste, ktoré bolo dohodnuté ako miesto výkonu práce zamestnanca, teda že zamestnávateľ nemá v mieste výkonu práce žiadne voľné pracovné miesto*“[9]. Voľným pracovným miestom pritom nie je miesto uvoľnené iba dočasne, napr. počas pracovného voľna poskytnutého pracovníkovi z dôvodu jeho dôležitej prekážky v práci (judikát R 28/1995), ale za splnenie ponukovej povinnosti zamestnávateľom sa nepovažuje ani ponúknutie účasti vo výberovom konaní u zamestnávateľa, a v prípade, ak bude zamestnanec neúspešný, tak sa pracovný pomer skončí výpoveďou podľa § 63 ods. 1 písm. b) ZP. Mnohí zamestnávatelia sa v minulosti snažili obísť realizáciu ponukovej povinnosti podľa § 63 ods. 2 ZP spôsobom, keď si do vnútropodnikového predpisu (najčastejšie predpis vzťahujúci sa k obsadzovaniu pracovných miest u zamestnávateľa a upravujúceho priebeh výberového konania s odkazom na § 41 ZP), že každé pracovné miesto zamestnávateľa možno obsadiť výlučne po absolvovaní úspešného výberového konania (tento záväzok je pochopiteľne odpovedajúci pre súkromné pracovnoprávne vzťahy, nie pre prípady, keď osobitný právny predpis jeho uskutočnenie priamo ustanovuje[10]). Takéto záväzky alebo

[9] Rozhodnutie Okresného súdu Nové Mesto nad Váhom zo dňa 7. novembra 2019, sp. zn. 9Cpr/2/2015.
[10] Napr. § 5 zákona č. 552/2003 Z. z. o výkone prác vo verejnom záujme v znení neskorších predpisov alebo § 40 zákona č. 55/2017 Z. z. o štátnej službe.

podmienky obsadenia pracovnej pozície sú však v priamom rozpore s ustanovením § 63 ods. 2 ZP, ktorý určuje obsah ponukovej povinnosti ako ponuku konkrétneho vhodného pracovného miesta, nie účasti vo výberovom konaní na jeho obsadení.

V uvedenom zmysle je preto potrebné nahliadať aj na realizáciu ponukovej povinnosti, a to vo vzťahu k vymedzeniu voľných pracovných miest, ktoré môžu byť jej predmetom, ale aj vo vzťahu k jej realizácii voči rôznym zamestnancom, ktorý sú dotknutí prijatím organizačnej zmeny a „môžu“ sa stať v jej dôsledky nadbytočnými. V rámci identifikácie voľných pracovných miest, ktoré sú predmetom ponukovej povinnosti v zásade nebýva až tak zásadný problém, skôr ojedinele zamestnávatelia pre prijatím organizačnej zmeny „sprísnia“ požiadavky na ich obsadenie tak, aby ich neskôr „nadbytoční“ zamestnanci nespĺňali a oni mohli už krátko po prijatí organizačnej zmeny v rámci individuálnych pracovnoprávnych vzťahoch konštatovať vylúčenie uplatnenia ponukovej povinnosti, keďže zamestnávateľ žiadnym iným vhodným pracovným miestom nedisponuje. V rámci formy ponukovej povinnosti však prevláda naozaj zásadný zmätok, keďže dotknutí zamestnanci sa často nachádzajú v rôznych situáciách (napr. môžu počas uvedeného obdobia čerpať materskú alebo rodičovskú dovolenku, byť zdravotne nespôsobilý a pod.), čo pochopiteľne výrazne sťažuje možnosť priamej komunikácie so zamestnancom. Ešte komplikovanejšie sa javí situácia, keď sa pracovné pomery majú skončiť s viacerými zamestnancami, avšak voľných pozícií v rámci ponukovej povinnosti je menej ako prepúšťaných zamestnancov. Súdna prax však vyhodnotila situáciu tak, že ponuková povinnosť zamestnávateľa platí rovnako pre všetkých zamestnancov, a to aj v prípade, že sa v rámci organizačnej zmeny stali nadbytočnými viacerí zamestnanci. Zamestnávateľ má však ponukovú povinnosť voči každému z nich osobitne (akým spôsobom má zamestnávateľ splniť túto povinnosť však súdna prax nerieši). V situácii, keď *„zamestnávateľ má k dispozícii len jedno voľné miesto, je povinný toto pracovné miesto ponúknuť všetkým do úvahy prichádzajúcim zamestnancom a neplatí oprávnenie zamestnávateľa vybrať si zamestnanca, ktorému voľné miesto ponúkne. Je potom na každom ponúknutom zamestnancovi, ako sa rozhodne; voľné pracovné miesto pripadne tomu, kto prijal ponuku ako prvý“*[11]. U každého zamestnávateľa sú podmienky iné a pri ponukovej povinnosti treba zohľadniť konkrétnu situáciu, súdna prax mohla naznačiť aspoň základné postupy „ponukového konania“, keďže v konečnom dôsledku posúdenie platnosti výpovede je v jej rukách. *„Splnenie podmienok pre existenciu ponukovej povinnosti zo strany zamestnávateľa, t.*

[11] Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo dňa 20. apríla 2011, sp. zn. 4Mcdo/5/2010.

j. či zamestnávateľ má, resp. nemá možnosť zamestnanca ďalej zamestnávať, treba posudzovať podľa stavu, ktorý tu je v čase dania výpovede"[12].

Vzhľadom na uvedené sa preto ponuková povinnosť v čase pred podávaním výpovede uskutočňovala len vo vzťahu k zamestnancom, ktorým v dôsledku organizačnej zmeny skutočne odpadla práca a bolo potrebné bezodkladne riešiť ich ďalšie pracovné zaradenie (preradenie na iné pracovné miesto v rámci ponukovej povinnosti), pričom všetky ostatné kategórie zamestnancov (napr. tí, ktorí uplatňovali prekážky v práci na strane zamestnanca v rozsahu § 136 ZP až § 141 ZP)[13] boli v rámci individuálnych pracovnoprávnych vzťahoch oslovení až po odpadnutí prekážky v práci na ich strane a v okamihu potreby ich pracovného zaradenia[14]. Tento koncept vychádzal z logického spravodlivého usporiadania veci, keď nemožno od zamestnávateľa spravodlivo požadovať, aby na jednej strane realizoval ponukovú povinnosť voči zamestnancom, s ktorými nemá žiadny kontakt, a to aj dlhodobo a títo zamestnanci by v dôsledku existencie prekážky v práci na svojej strane nevedeli začať vykonávať prácu na ponúknutom pracovnom mieste. Typicky išlo o zamestnancov, ktorí sú napr. dočasne pracovne neschopní podľa osobitného predpisu[15], zamestnanci čerpajúci materskú, rodičovskú alebo otcovskú dovolenku podľa § 166 a nasl. ZP, ale napr. aj zamestnanci dlhodobo uvoľnení na výkon verejnej alebo odborovej funkcie podľa § 136 a § 137 ZP, prípadne zamestnanci, ktorým bolo poskytnuté pracovné voľno s náhradou/bez náhrady mzdy podľa § 141 ZP. Uvedeným režim mal ešte jednu logickú súvislosť, a tou bola nadväznosť na § 157 ZP, keď namiesto realizácie ponukovej povinnosti vznikala zamestnávateľovi aj tak povinnosť zamestnanca opätovne integrovať.

Do takto nastaveného dlhodobo uplatňovaného konceptu prišlo citované rozhodnutie Najvyššieho súdu SR (resp. Ústavného súdu SR v zmysle vyššie uvedeného výkladu), ktoré sa začalo v aplikačnej praxi interpretovať ako nová podoba uplatňovania ponukovej povinnosti zamestnávateľa, aj voči zamestnancov, ktorí čerpajú počas realizácie potreby ponukovej povinnosti prekážku v práci. Niektoré praktické výklady zástupcov zamestnancov boli až také kreatívne, že smerovali k povinnosti zamestnávateľa, týchto ľudí (napr. absencii ich povinnosti

[12] Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo dňa 25. apríla 2019, sp. zn. 3Cdo/234/2018.
[13] MADLEŇÁK, A. – ŽUĽOVÁ, J. *The right to privacy in the context of the use of social media and geolocation services.* Budapešť : Wolters Kluwer Hungary, 2019. s. 34.
[14] OLŠOVSKÁ, A. – DIVÉKYOVÁ, K. – MÉSZÁROS, M. *Organizačné zmeny zamestnávateľa a skončenie pracovného pomeru*. Bratislava: Wolters Kluwer SR, s.r.o., 2023, s. 65 a nasl.
[15] LACKO, M. *Dočasná pracovná neschopnosť.* 1. vydanie. Praha : Leges, 2019. s. 44.

komunikovať so zamestnávateľom počas prekážok v práci) cielene oslovovať a realizovať voči nim ponukovú povinnosť, a to aj opakovane. Takýto výklad však je v priamom rozpore s právnymi závermi uvedeného súdneho rozhodnutia a jeho právnym východiskom nie je konštituovanie povinnosti zamestnávateľa realizovať ponukovú povinnosť aj u zamestnancov, ktorí čerpajú prekážku v práci. Pointou predmetného rozhodnutia je len právny záver, že pri realizácii ponukovej povinnosti nesmie dôjsť k porušeniu zásady rovnakého zaobchádzania, ak sa dotknutí zamestnanci nachádzajú v rôznych situáciách, v ktorých sa vyžaduje poskytnutie zvýšenej pracovnoprávnej ochrany. Najvyšší súd SR[16] sa v spomínanom prípade zaoberal *otázkou diskriminácie pri realizácii ponukovej povinnosti, kde zamestnankyni, ktorá bola dočasne pracovne neschopná, miesto neponúkol.* Zamestnankyňa tvrdila, že *„postup žalovanej bol špekulatívny, lebo výpoveď vyhotovenú 29. septembra 2011 jej nedoručila hneď, s jej doručením vyčkávala a doručila ju až 5. decembra 2011, kedy bola situácia pre žalovanú priaznivejšia – medzičasom sa už totiž obsadili pracovné pozície vhodné pre žalobkyňu. Postup žalovanej voči nej bol šikanózny, zameraný na jediný cieľ, skončiť s ňou pracovný pomer. Žalovaná konala v rozpore s dobrými mravmi ... Pokiaľ jej žalovaná z dôvodu zdravotného stavu (počas práceneschopnosti) neponúkla pre ňu vhodné pracovné pozície, konala jednoznačne v rozpore so zásadou rovnakého zaobchádzania a porušila zákaz diskriminácie, lebo žalobkyňu v porovnaní s ďalšími zamestnancami znevýhodnila.“* – zároveň tvrdila, že súd sa odklonil od ustálenej rozhodovacej praxe. Okrem toho, že NS SR odcitoval viacero relevantných rozhodnutí (napr. *„V zmysle záverov vyjadrených v rozhodnutí sp.zn. 2 MCdo 2/2010 najvyššieho súdu objektívne právo predpokladá, že výkon subjektívneho práva smeruje k cieľu sledovanému právnou normou. Ak však účastník právneho vzťahu síce formálne koná v medziach svojho práva, ale prostredníctvom jeho realizácie sleduje poškodenie druhého účastníka právneho vzťahu, ide síce o výkon práva, ale o chybný výkon práva, ktorý nepožíva ochranu. .... Rozhodnutie najvyššieho súdu sp.zn. 5 Cdo 72/2010 poukázalo na povinnosť súdu posúdiť splnenie ponukovej povinnosti aj z toho hľadiska, či zamestnávateľ nepostupoval v rozpore s ustálenými dobrými mravmi a s priamym úmyslom spôsobiť zamestnancovi ujmu. Ak sa ukáže, že zamestnávateľ konal v rozpore s ustálenými dobrými mravmi s priamym úmyslom spôsobiť zamestnancovi ujmu, treba jeho konanie hodnotiť ako zneužitie výkonu práva a výpoveď z pracovného pomeru treba považovať za neplatnú.“)* uviedol aj, že *„Najvyšší súd v rozhodnutí sp.zn. 4 Cdo 39/2003 riešil otázku, či zamestnávateľ svojím konaním, ktorým sprístupnil informácie o nových povinnostiach zamestnancov vyplývajúcich z § 2 zákona*

[16] Uznesenie Najvyššieho súdu SR s označením 3Cdo/234/2018 zo dňa 25. apríla 2019.

č.313/2001 Z. z. o verejnej službe, len vo svojich vnútorných priestoroch (na vývesných informačných tabuliach zamestnávateľa) napĺňa alebo nenapĺňa voči neprítomným zamestnancom (dovolenka, materská dovolenka, práceneschopnosť, účasť na školení a pod.) znaky diskriminačného konania. Pri riešení tejto otázky dospel k záveru, že zamestnávateľ tým, že určitú skupinu svojich zamestnankýň, ktoré boli na materskej dovolenke, na rozdiel od ostatných zamestnancov neinformoval spôsobom pre ne dostupným o zmenách ich pracovnoprávnych vzťahov, postupoval v rozpore so zákazom diskriminácie. Takýto postup nebol v súlade s dobrými mravmi, lebo zamestnávateľ ním zneužil svoje právo na škodu druhého účastníka pracovnoprávneho vzťahu.“[17] a hlavne *„42. Napriek tomu, že pre posúdenie splnenia hmotnoprávnych podmienok výpovede zamestnávateľa je rozhodujúci stav v čase výpovede, predsa len nie sú celkom bez právneho významu aj okolnosti, ktoré predchádzajú doručeniu výpovede zamestnancovi. Zákonník práce síce umožňuje zamestnávateľovi, aby reguloval počet a kvalifikačné zloženie svojich zamestnancov tak, aby to zodpovedalo jeho potrebám, na druhej strane ale aj realizácia tejto možnosti zamestnávateľa nesmie mať znaky diskriminácie. I keď o nadbytočnosti konkrétneho zamestnanca rozhoduje výlučne zamestnávateľ, je povinný dbať o to, aby všetkým dotknutým zamestnancom nachádzajúcim sa v rovnakej situácii vytvoril rovnaké podmienky pre prijatie ich osobného rozhodnutia a aby im dal rovnakú možnosť ponúkané miesto buď prijať, alebo neprijať, prípadne sa rozhodnúť inak. Zamestnávateľ teda aj v čase pred výberom konkrétneho nadbytočného zamestnanca musí konať v súlade so zásadou rovnakého zaobchádzania a žiadneho zamestnanca nesmie v porovnaní s inými zamestnancami diskriminovať. Tým, samozrejme, nie je v ničom popreté ani obmedzené jeho finálne oprávnenie rozhodnúť o výbere toho zamestnanca, ktorý je preň nadbytočný.“* Ústavný súd SR právny názor Najvyššieho súdu SR potvrdil, keď uviedol, že „*Ústavný súd konštatuje, že na citovanom právnom závere najvyššieho súdu nemožno badať sťažovateľkou tvrdené známky svojvôle či arbitrárnosti. Pokiaľ sťažovateľka skutočne konala voči žalobkyni v tom istom čase a mieste odlišne ako voči iným zamestnancom (iba) z dôvodu jej momentálne nepriaznivého zdravotného stavu, záver najvyššieho súdu o tom, že takéto konanie by vykazovalo znaky diskriminácie a rozporu so zásadou rovnakého zaobchádzania, z ústavnoprávneho pohľadu jednoznačne obstojí.“*[18]

[17] TOMAN, J. in ŠVEC, M. – TOMAN, J. a kol. *Zákonník práce. Zákon o kolektívnom vyjednávaní. Komentár. I. zväzok. 2., doplnené a prepracované vydanie*. Bratislava: Wolters Kluwer SR, s.r.o., 2023, s. 704 – 705.
[18] Uznesenie Ústavného súdu SR s označením I. ÚS 443/2019-26 zo dňa 19. novembra 2019.

Z uvedených súdnych rozhodnutí možno teda dovodiť len záver, že za predpokladu, že zamestnávateľ realizuje ponukovú povinnosť voči dotknutým zamestnancom, má zvoliť takú formu komunikácie po uvedených skutočnostiach, aby zamestnanci, ktorí sa nenachádzajú fyzicky v priestoroch zamestnávateľa (kontext vyvesenia na vývesných nástenkách v súdnom rozhodnutí)[19], mali možnosť sa prípadnými zmenami oboznámiť a urobiť akúsi formu aktívneho konania, ak sa tak rozhodnú. V opačnom prípade sa môže zamestnávateľ dopustiť diskriminačného konania a zneužitia práva. Z rozhodnutia súdu explicitne nevyplýva, že má zamestnávateľ realizovať ponukovú povinnosť voči všetkým zamestnancom, ktorí čerpajú prekážku v práci a ani z neho nevyplýva, že má akýmkoľvek spôsobom voči týmto osobám konať, a to aj za predpokladu, že tieto osoby nemajú povinnosť počas tohto obdobia so zamestnávateľom komunikovať. Najvyšší súd SR založil svoje rozhodnutie výlučne na formálnom prístupe, keď síce konštatoval, že zamestnávateľ má zvoliť „vhodnú" formu komunikácie voči neprítomným zamestnancom, jej obsahové vymedzenie však nekonkretizoval. V dôsledku tohto rozhodnutia tak zamestnávateľ môže túto informáciu poslať na podnikové emaily zamestnancov, hoci k nim zamestnanci nemusia mať prístup, resp. túto informáciu zverejniť na intranete, pričom z rovnakého dôvodu sa s nimi zamestnanci neoboznámia[20]. Na využitie súkromných emailových schránok zamestnancov zamestnávateľ nebude mať súhlas a posielanie doporučených listov s predmetnými informáciami, rovnako môže zlyhať na odbernej lehote. Keď si totiž zamestnanci preberú list, môžu byť už ponúkané pracovné miesta obsadené, pretože zamestnávateľ môže postupovať podľa spomínaného rozhodnutia Najvyššieho súdu SR a akceptovať odpoveď toho zamestnanca, ktorý odpovie prvý. Predmetné súdne rozhodnutie posúva právny stav len do roviny, že sa bude odporúčať zamestnávateľom, aby informáciu o písomnom rozhodnutí o organizačnej zmene a o prípadnom plnení ponukovej povinnosti zrealizovali formou, ktorá zohľadní prípadnú variabilitu situácií dotknutých zamestnancov, na samotnom výsledku ponukovej povinnosti a ani na jej charaktere to nič nemení. Najvyšší súd SR a Ústavný súd SR sa v tomto prípade síce argumentačne postavili na ochranu práv zamestnancov v osobitnom postavení, v ostatnom im však nepriznali žiadnu právnu výhodu oproti ostatným zamestnancov, resp. nezmenili právo zamestnávateľa na efektívne uskutočnenie tejto ponukovej povinnosti bez ohľadu na

[19] ŽUĽOVÁ, J. Pracovnoprávna úprava doručovania a možnosti jej elektronizácie. In *Súčasný stav a nové úlohy pracovného práva : Dies Iuris Tyrnavienses-Trnavské právnické dni : Nová Európa-výzva a očakávania : medzinárodná vedecká konferencia* : 22.-23.9.2016, Trnava. Praha : Nakladatelství Leges, 2016, s. 244-259

[20] ŽUĽOVÁ, J. Uzatvorenie pracovnej zmluvy za využitia elektronickej komunikácie. In *Zamestnanec v digitálnom prostredí : recenzovaný zborník príspevkov z vedeckej konferencie=Employee in the Digital Environment : reviewed Proceedings of Papers of the Scientific Conferenc*e. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2021, s. 89-96.

skutočnosť, že informácia sa k týmto dotknutým zamestnancom v osobitnom postavení dostane neskôr, hoci zamestnávateľ úkon oboznámenia zrealizoval voči všetkým zamestnancom v rovnakom čase. To, že sa vzhľadom na osobitosť svojej situácie (prítomnosť mimo pracoviska) nemôžu s informáciou oboznámiť v rovnakom čase ako zamestnanci, ktorí sú priamo na pracovisku zamestnávateľa, nemení nič na tom, že by ich mal zamestnávateľ pri výbere zamestnancov na voľné pracovné miesta uprednostniť alebo ich akceptáciu pracovného miesta predradiť pred odpovede iných zamestnancov.

Záver

Hoci teda spomínané súdne rozhodnutie do určitej miery posúva právny stav, v rámci ktorého sa má realizovať ponuka inej vhodnej práce voči zamestnancovi podľa § 63 ods. 2 ZP, nemožno dospieť k často opakovaného právnemu záveru, že zamestnávateľovi vznikla povinnosť realizovať ponuku inej vhodnej práce voči každému zamestnancovi, ktorý čerpá prekážku v práci podľa príslušných ustanovení ZP. Možno však dospieť k záveru, že zamestnávatelia v zmysle citovaných súdnych rozhodnutí majú všetkým zamestnancom, bez ohľadu na ich subjektívny status, poskytnúť informáciu o písomnom rozhodnutí, jeho následkoch a prípadnom vzniku nadbytočnosti s možnosťou uplatnenia ponukovej povinnosti, ale bez poskytnutia vyššej pracovnoprávnej ochrane zamestnancom, ktorú sú napr. dočasne pracovne neschopní alebo čerpajú materskú, rodičovskú alebo otcovskú dovolenku, či sú na školení.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BULLA, M. Možnosti presadzovania sociálnych práv cez pripravovaný nástroj o požiadavke due diligence v oblasti ľudských a environmentálnych práv v rámci medzinárodných dodávateľských reťazcov. In: *Právna politika a legislatíva. Politické rozhodnutia a ich vplyv na medzinárodné a európske právo*. Bratislava : Wolters Kluwer SR, 2020. s. 34-55. ISBN 978-80-571-0302-8..

HORECKÝ, J. *Dispoziční pravomoc zaměstnavatele*. Vydání první. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2018. 127 s. ISBN 978-80-7598-255-1.

LACKO, M. *Dočasná pracovná neschopnosť.* 1. vydanie. Praha : Leges, 2019. 110 s. ISBN 978-80-7502-366-7.

MADLEŇÁK, A. – ŽUĽOVÁ, J. *The right to privacy in the context of the use of social media and geolocation services*. Budapešť : Wolters Kluwer Hungary, 2019. 152 s. ISBN 978-963-295-900-9.

OLŠOVSKÁ, A. – DIVÉKYOVÁ, K. – MÉSZÁROS, M. *Organizačné zmeny zamestnávateľa a skončenie pracovného pomeru.* Bratislava: Wolters Kluwer SR, s.r.o., 2023, 164 s., ISBN 978-80-571-0596-1.

OLŠOVSKÁ, A. – LACLAVÍKOVÁ, M.: Interný predpis zamestnávateľa – prameň pracovného práva? In: *Fontes iuris. Pocta prof. JUDr. Jozefovi Prusákovi, CSc.* Krakow: Spolok Slovákov v Poľsku, 2017, 276 s. ISBN 978-83-8111-016-7.

ŠVEC, M. – TOMAN, J. a kol. *Zákonník práce. Zákon o kolektívnom vyjednávaní. Komentár. I. zväzok. 2., doplnené a prepracované vydanie*. Bratislava: Wolters Kluwer SR, s.r.o., 2023, 1352 s., ISBN 978-80-571-0584-8.

ŽUĽOVÁ, J. Pracovnoprávna úprava doručovania a možnosti jej elektronizácie. In *Súčasný stav a nové úlohy pracovného práva : Dies Iuris Tyrnavienses-Trnavské právnické dni : Nová Európa-výzva a očakávania : medzinárodná vedecká konferencia* : 22.-23.9.2016, Trnava. Praha : Nakladatelství Leges, 2016, s. 244-259. ISBN 978-80-7502-177-9

ŽUĽOVÁ, J. Uzatvorenie pracovnej zmluvy za využitia elektronickej komunikácie. In *Zamestnanec v digitálnom prostredí : recenzovaný zborník príspevkov z vedeckej konferencie=Employee in the Digital Environment : reviewed Proceedings of Papers of the Scientific Conferenc*e. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2021, s. 89-96. ISBN 978-80-574-0068-4

LIMITY KONTUMAČNÝCH ROZSUDKOV A ICH ODÔVODNENIE

LIMITS OF DEFAULT JUDGEMENTS AND THEIR JUSTIFICATION

Rastislav Trnka[1]

Abstrakt

Rozsudok pre zmeškanie predstavuje najprísnejšiu formu procesnej sankcie pre stranu sporu, ktorá si neplní svoje procesné povinnosti. S ohľadom na túto skutočnosť sa postupom času formovala súdna prax, ktorá výrazným spôsobom limituje, či lepšie povedané usmerňuje možnosť jeho aplikácie tak, aby bolo v čo možno najväčšom rozsahu zachované právo dotknutej strany sporu na spravodlivý proces.

Kľúčové slová: rozsudok pre zmeškanie, ospravedlniteľný dôvod, procesná pasivita, sankcia.

Abstract

Judgment for default represents the most severe form of procedural sanction against a party in a dispute that fails to fulfill its procedural obligations. In light of this fact, legal practice has evolved over time to significantly limit, or rather guide, the possibility of its application. This is done in order to preserve, to the greatest extent possible, the right of the affected party in the dispute to a fair trial.

Key words: judgment for default, justifiable reason, procedural inactivity, sanction.

Úvod

Právna úprava rozsudku pre zmeškanie v zákone č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok (ďalej aj „**Civilný sporový poriadok**“) nepredstavuje doposiaľ vo všeobecnosti nepoznaný právny inštitút, pretože aj predošlá procesná úprava civilného procesu[2] poznala tzv. kontumačný rozsudok, resp. rozsudok pre zmeškanie žalovaného. Aj napriek tomu, že v Civilnom sporovom poriadku nejde vo svojej podstate o úplne nový procesný inštitút, v súčasnosti sa vynárajú niektoré právno-aplikačné otázky.

Samotné znenie právnej úpravy rozsudku pre zmeškanie sa môže na prvý pohľad javiť ako jednoznačné a zrejmé, no práve táto zdanlivá jednoduchosť právnej úpravy v právnej praxi vyvoláva viacero otázok, ktoré musia byť zodpovedané na to, aby tento odklon mohol byť považovaný za plnohodnotný procesný nástroj či už pre súdy alebo pre strany sporu v rámci ich procesnej taktiky.

[1] JUDr. Rastislav Trnka, Právnická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, externý doktorand; advokát vo Zvolene

[2] Zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok

Ako už napovedá samotný názov nášho príspevku, jeho cieľom je „zmapovanie“ limitov tohto procesného inštitútu, a to najmä s pohľadu aktuálnej judikatúry najvyšších súdnych autorít. Na prvý pohľad možno jednoznačný text zákona prináša celý rad aplikačných problémov, ktoré môžu v konečnom dôsledku dospieť k presne opačnému efektu, než je rýchle a efektívne rozhodnutie sporu. Analýzou aktuálnej právnej spisby, ako aj judikatúry najvyšších súdnych autorít, chceme zodpovedať otázku, aké sú možnosti a obmedzenia súdov v aplikácii kontumačného rozsudku.

Pre účely tohto príspevku sa zameriame predovšetkým na vydanie rozsudku pre zmeškanie žalovaného, nakoľko túto situáciu možno predpokladať omnoho častejšie než vydanie rozsudku pre zmeškanie žalobcu. Bokom neostane ani analýza možností zrušenia kontumačných rozsudkov.

1. Je limitom len znenie zákona?

Civilný sporový poriadok rozlišuje dva prípady, kedy je možné rozhodnúť kontumačným rozsudkom v neprospech žalovaného. Prvým prípadom je vydanie rozsudku pre zmeškanie žalovaného pred pojednávaním[3] a druhým prípadom je vydanie rozsudku pre zmeškanie žalovaného na pojednávaní[4]. Hlavným rozdielom medzi rozsudkom pre zmeškanie žalovaného vydaného pred pojednávaním a na pojednávaní je, že Civilný sporový poriadok dáva súdu v štádiu pred nariadením pojednávania nespornú možnosť („súd môže“) zvážiť, či vydanie rozsudku pre zmeškanie je vzhľadom na okolnosti prípadu vhodným procesným nástrojom na riešenie situácie. Ide zároveň aj o povinnosť súdu – súd nielenže môže, ale je povinný zvážiť vhodnosť vydania kontumačného rozsudku a svoje rozhodnutie dôkladne odôvodniť.[5] Pri rozsudku pre zmeškanie žalovaného vydanom na pojednávaní znenie § 274 Civilného sporového poriadku zvádza k tomu, že zo strany súdu ide o povinnosť takémuto návrhu strany sporu vyhovieť, ak sú splnené procesné podmienky. Je to však naozaj tak?

V rámci úvah o možnosti vydania kontumačného rozsudku na pojednávaní na základe návrhu žalobcu nepochybne „zodvihlo obočie“ rozhodnutie Najvyššieho súdu SR zo dňa 31.08.2020, sp. zn. 4Obdo/34/2020, v ktorom dovolací súd uvádza: *„...rozsudkom pre zmeškanie môže súd rozhodnúť na ktoromkoľvek nariadenom pojednávaní, za predpokladu, že sú splnené všetky podmienky, pričom nemusí ísť len o prvé pojednávanie vo veci samej. Zákon*

[3] § 273 Civilného sporového poriadku
[4] § 274 Civilného sporového poriadku
[5] ŠŤASTNÝ, P. - ŠTEVČEK, M. In ŠTEVČEK, M. - FICOVÁ, S. - BARICOVÁ, J. - MESIARKINOVÁ, S. - BAJÁNKOVÁ, J. - TOMAŠOVIČ, M., a kol. *Civilný sporový poriadok*. Komentár. 2. vydanie, Praha: C. H. Beck, 2022, s. 1119, ISBN: 978-80-7400-909-9

v tomto smere nezohľadňuje, v akom štádiu sa súdne konanie nachádza, prípadne v akom rozsahu už súd vykonal dokazovanie." Uvedené rozhodnutie Najvyššieho súdu SR bolo zrušené nálezom Ústavného súdu SR zo dňa 22.07.2021, sp. zn. III. ÚS 121/2021,[6] ktorý uviedol, že: *„Rozsudok pre zmeškanie by nemal byť využívaný s cieľom čo najrýchlejšieho, o inak bezúčelného ukončenia sporu na úkor základného práva na súdnu ochranu. Prioritou v súdnom konaní musí zostať materiálna, nie formálna ochrana práv strán sporu. Pred formalizmom schematických poučení je potrebné uprednostniť zváženie celého priebehu konania. Podmienky pre vydanie rozsudku pre zmeškanie sú dané len vtedy, keď je takýto rozsudok oprávnenou sankciou za skutočnú pasivitu strany, ktorá úmyselne mieri k zmareniu efektivity súdneho procesu. Preto musia byť tieto podmienky posudzované zdržanlivo s tým, že v hraničných prípadoch musí byť uprednostnené riadne prejednanie sporu."*

Aj napriek tomu, že koncepcia Civilného sporového poriadku je založená predovšetkým na procesnej aktivite strán sporu[7], čo vedie v rámci dokazovania k príklonu k hľadaniu formálnej pravdy, judikatúra dospela k tomu, že v rámci kontumačných rozsudkov musí súd zvážiť aj materiálne hľadisko. Uvedené dospelo k vydaniu judikátu Najvyššieho súdu SR zverejneného pod R 2/2023, podľa ktorého: „*Súd pri rozhodovaní rozsudkom pre zmeškanie žalovaného podľa § 273 CSP, okrem splnenia formálnych predpokladov uvedených v § 273 CSP zváži aj to, či tvrdenia žalobcu sú dostatočne presvedčivé, prípadne, či nie sú rozporné."* Citovaný judikát sa týka rozsudku pre zmeškanie vydaného pred pojednávaním, no vzhľadom na nosné myšlienky je možné uzavrieť, že v prípade všetkých druhov kontumačných rozsudkov nemôže súd vychádzať len z formálneho splnenia zákonných predpokladov pre ich vydanie.

S poukazom na citovanú a pomerne aktuálnu judikatúru je možné prijať záver, že judikatúra súdov vytvára pomerne výrazné limity pri aplikácií inštitútu rozsudku pre zmeškanie, čím podľa nášho názoru dochádza k posilneniu práva na spravodlivý proces ako nosnej idey civilného sporového procesu. Inak povedané, aj napriek formálnemu zneniu príslušných ustanovení Civilného sporového poriadku sa do popredia dostáva materiálne hľadisko, v zmysle ktorého súd nevydá rozsudok pre zmeškanie len preto, že sú splnené formálne požiadavky Civilného sporového poriadku, ale vždy posúdi, či je takýto procesný postup vhodný s ohľadom na doterajší priebeh sporu, ako aj postoj žalovanej strany.

---

[6] Pre úplnosť dodávame, že v označenej právnej veci sa jednalo o rozsudok pre zmeškanie žalobcu, avšak s poukazom na podmienky vydania kontumačného rozsudku pre zmeškanie na návrh strany sporu a s tým spojené zákonné či ústavné limity takéhoto postupu súdu sú závery ústavného súdu plne použiteľné aj pre rozsudok pre zmeškanie žalovaného.

[7] GEŠKOVÁ, K. In ŠTEVČEK, M. - FICOVÁ, S. - BARICOVÁ, J. - MESIARKINOVÁ, S. - BAJÁNKOVÁ, J. - TOMAŠOVIČ, M., a kol. *Civilný sporový poriadok*. Komentár. 2. vydanie, Praha: C. H. Beck, 2022, s. 744, ISBN: 978-80-7400-909-9

2. Charakter rozsudku pre zmeškanie

Pre lepšie pochopenie a dôslednejšie preskúmanie rozsudku pre zmeškanie ako takého je potrebné zodpovedať otázku, či tento procesný inštitút predstavuje formu procesnej sankcie. Odpoveď na túto otázku sa javí ako jednoduchá, no v právnej teórii či praxi sa vyskytli aj protichodné názory.

Landl a Orviský sú toho názoru, že sa o procesnú sankciu nejedná, pretože nie je splnený základný predpoklad, aby bolo možné hovoriť o sankcii, ktorým je porušenie zákonom alebo súdnom uloženej povinnosti.[8] Prezentované závery autorov vychádzajú z toho, že je právom a nie povinnosťou žalovanej strany vyjadriť sa k žalobe alebo dostaviť sa na pojednávanie.[9] Podľa nášho názoru ide o pohľad na kontumačný rozsudok zo strany predpokladov na jeho vydanie a nemožno ho akceptovať bezvýhradne. Samozrejme, názor týchto autorov o nesankčnej povahe kontumačného rozsudku nemožno označiť v celom rozsahu za nesprávny, pretože vychádza z logických argumentov, no na druhej strane je potrebné dodať, že väčšinou sa stretávame s opačným názorom. Okrem toho, podľa nášho názoru v tomto prípade sankciu nemožno vnímať len ako trest za nesplnenie uloženej povinnosti, ale aj ako stratu teoreticky výhodnejšieho postavenia v spore.

Ako sme už naznačili vyššie, druhá skupina zastáva názor, že rozsudok pre zmeškanie predstavuje procesnú sankciu za pasivitu strany v spore.[10] Odborná spisba uvádza, že rozsudok pre zmeškanie predstavuje najprísnejšiu procesnú sankciu, akú je možné podľa Civilného sporového poriadku uložiť.[11] S názorom, že rozsudok pre zmeškanie predstavuje procesnú sankciu sa je možné stretnúť aj v rozhodovacej praxi súdov[12] a aj samotná dôvodová správa k Civilnému sporovému poriadku charakterizuje rozsudok pre zmeškanie ako procesnú

---

[8] LANDL, M. – ORVISKÝ, M. *Niekoľko úvah o právnej úprave rozsudku pre zmeškanie*. In Súkromné právo. roč. 2017. č. 6. ISSN 2453-6504 (online)

[9] K tomu výstižne uviedol Krajský súd v Bratislave v rozhodnutí zo dňa 28.03.2019, sp. zn. 3Co/39/2018, keď uviedol: *„...odvolací súd nespochybňuje, že účasť na súdnom pojednávaní je právom strany sporu, pričom je výlučne na nej, či svoje právo využije alebo nie. Pokiaľ sa však na súdne pojednávanie riadne a včas predvolaná a náležite poučená strana nedostaví, t.j. rozhodne sa svoje právo účasti na pojednávaní nevyužiť, musí byť uzrozumená s tým, že vlastným pričinením nevyužije všetky zákonom jej priznané prostriedky na ochranu svojich práv, vrátane toho, že za splnenia ostatných zákonných predpokladov môže súd rozhodnúť kontumačne v jej neprospech."* In HUSOVÁ, Z. *Rozsudok pre zmeškanie z pohľadu súdnej praxe*. In Justičná revue. roč. 2020. č. 5. s. 628 - 639

[10] HUSOVÁ, Z. *Rozsudok pre zmeškanie z pohľadu súdnej praxe*. In Justičná revue. roč. 2020. č. 5. s. 628 - 639

[11] ŠŤASTNÝ, P. - ŠTEVČEK, M. In ŠTEVČEK, M. - FICOVÁ, S. - BARICOVÁ, J. - MESIARKINOVÁ, S. - BAJÁNKOVÁ, J. - TOMAŠOVIČ, M., a kol. *Civilný sporový poriadok*. Komentár. 2. vydanie, Praha: C. H. Beck, 2022, s. 1118, ISBN: 978-80-7400-909-9

[12] Ústavný súd SR v uznesení zo dňa 13.07.2023, sp. zn. III. ÚS 350/2023 uvádza: *„Rozsudok pre zmeškanie (kontumačný rozsudok) ako osobitný druh súdneho rozhodnutia je vo svojej podstate sankciou za určité zákonom vymedzené formy procesnej pasivity strán v sporovom konaní."* Obdobne judikoval aj Ústavný súd SR v uznesení zo dňa 22.06.2023, sp. zn. I. ÚS 369/2023.

sankciu. Aj my sa prikláňame k záveru, že kontumačný rozsudok predstavuje procesnú sankciu za pasivitu strany v spore. Je pravdou, že Civilný sporový poriadok legislatívne realizuje sociálnu koncepciu civilného procesu, v zmysle ktorej má byť výsledok civilného sporového procesu čo najspravodlivejší[13], no to neznamená, že súd musí spor na základe žaloby na plnenie detailne preskúmať bez toho, aby strana sporu vyvinula akúkoľvek procesnú aktivitu. Pokiaľ by to tak bolo, konajúci súd by sa mohol v podstate stať advokátom procesne pasívnej strany, čo nie je žiadúce. Ingerencia štátu do výsledku súdneho konania je premietnutá v základných zásadách zákona č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok (ďalej aj „**Civilný mimosporový poriadok**“)[14], a preto pokiaľ strana sporu v civilnom sporovom konaní svoje procesné práva neuplatňuje či dokonca na spor ako taký rezignuje, nemôže dôvodne očakávať, že takáto pasivita ostane nepovšimnutá, resp. musí si byť vedomá, že spor môže byť rozhodnutý v jej neprospech vo forme kontumačného rozsudku.

Kontumačný rozsudok považujeme za sankciu procesného charakteru, čo podľa nášho názoru ešte viac zvyšuje nároky kladené na jeho aplikáciu zo strany rozhodujúcich orgánov, a práve tu je miesto judikatúry a právnej vedy, ktorá významným spôsobom limituje aplikáciu rozsudkov pre zmeškanie v právnej praxi. Dá sa tiež povedať, že súdy by mali pristupovať k rozhodovaniam civilných sporov kontumačnými rozsudkami skôr reštriktívne, než voliť „automatický“ postup v prípade, ak sú formálne splnené procesné podmienky na ich vydanie. Pekné zhrnutie skúmanej problematiky uviedol už dávnejšie Vrchní soud v Praze, keď uviedol: *„K predpokladom na vydanie rozsudku pre zmeškanie patrí aj posúdenie opodstatnenosti žalobcovho nároku z hľadiska hmotného práva, pričom súd vychádza z dôkazov, ktoré sú obsiahnuté v spise. Z toho vyplýva, že len zmeškanie žalovaného nemôže vyústiť do jeho procesného neúspechu v konaní vo veci samej.“*[15] S ohľadom na skutočnosti uvedené v tejto časti možno uzavrieť, že k rovnakému záveru sa priklonila aj slovenská judikatúra najvyšších súdnych autorít.

---

[13] LANDL, M. – ORVISKÝ, M. *Niekoľko úvah o právnej úprave rozsudku pre zmeškanie*. In Súkromné právo. roč. 2017. č. 6. ISSN 2453-6504 (online)

[14] Porovnaj znenie článku 6 ods. 1 Civilného sporového poriadku, podľa ktorého: *„Strany sporu majú v konaní rovné postavenie spočívajúce v rovnakej miere možností uplatňovať prostriedky procesného útoku a prostriedky procesnej obrany okrem prípadu, ak povaha prejednávanej veci vyžaduje zvýšenú ochranu strany sporu s cieľom vyvažovať prirodzene nerovnovážne postavenie strán sporu.“* a znenie článku 6 Civilného mimosporového poriadku, podľa ktorého: *„Súd postupuje v súčinnosti s účastníkmi konania tak, aby zistil skutočný stav veci. Súd je povinný na účely zistenia skutočného stavu veci vykonať všetky potrebné dôkazy, aj keď ich účastníci konania nenavrhli.“*

[15] Rozhodnutie Vrchního soudu v Praze, sp. zn. 4 Cmo 421/94 In ŠTEVČEK, M. - FICOVÁ, S. - BARICOVÁ, J. - MESIARKINOVÁ, S. - BAJÁNKOVÁ, J. - TOMAŠOVIČ, M., a kol. *Civilný sporový poriadok*. Komentár. 2. vydanie, Praha: C. H. Beck, 2022, s. 1122, ISBN: 978-80-7400-909-9

3. Možnosti zrušenia rozsudku pre zmeškanie.

Civilný sporový poriadok pozná v zásade dve cesty, prostredníctvom ktorých sa môže vydať strana sporu, v neprospech ktorej bol kontumačný rozsudok vydaný. Ide o návrh na zrušenie rozsudku pre zmeškanie a odvolanie proti rozsudku pre zmeškanie. K tomu je potrebné dodať to, že ide o odlišné procesné inštitúty. Pri odvolaní proti rozsudku pre zmeškanie strana sporu namieta nesplnenie niektorej procesnej podmienky na jeho vydanie, kým pri návrhu na zrušenie rozsudku pre zmeškanie boli splnené všetky podmienky na jeho vydanie, no strana sporu žiada o odpustenie tej okolnosti, ktorá bola príčinou jeho vydania. Súbežné uplatnenie týchto inštitútov je z ich povahy vylúčené, pretože buď strana sporu tvrdí, že lehotu na vyjadrenie zmeškala z ospravedlniteľného dôvodu, alebo, že neboli splnené procesné podmienky na vydanie rozsudku pre zmeškanie.[16]

Pri prvom opravnom prostriedku, teda pri odvolaní proti rozsudku pre zmeškanie, Civilný sporový poriadok v ustanovení § 356 písm. b) prípustnosť odvolania vymedzuje negatívne, a to tak, že to je prípustné proti rozsudku pre zmeškanie v prípade, ak neboli splnené podmienky na jeho vydanie. Samozrejme, k týmto osobitným podmienkam je potrebné prirátať aj všeobecné procesné podmienky platné pre každý druh konania.

Osobitné podmienky pre vydanie rozsudku pre zmeškanie žalovaného pred pojednávaním, pri ktorých čo i len jedna ich absencia spôsobuje povinnosť zrušenia kontumačného rozsudku, sú:

- jedná sa o žalobu na plnenie podľa § 137 písm. a) Civilného sporového poriadku
- žalovanému bola uznesením uložená povinnosť vyjadriť sa k žalobe v stanovenej lehote
- žalovaný bol v uznesení poučený o možnosti vydať rozsudok pre zmeškanie
- žalovanému bolo uznesenie doručené do vlastných rúk
- žalovaný svoju povinnosť bez vážneho dôvodu nesplnil[17]

Podmienky pre vydanie rozsudku pre zmeškanie žalovaného na pojednávaní sú nasledovné:

- jedná sa o žalobu na plnenie podľa § 137 písm. a) Civilného sporového poriadku
- žalovaný sa nedostavil na pojednávanie, na ktoré bol riadne a včas predvolaný
- žalovaný bol v predvolaní poučený o možnosti vydať rozsudok pre zmeškanie

[16] Nález Ústavného súdu SR zo dňa 18.08.2023, sp. zn. III. ÚS 287/2023

[17] FICOVÁ, S. In ŠTEVČEK, M. - FICOVÁ, S. - BARICOVÁ, J. - MESIARKINOVÁ, S. - BAJÁNKOVÁ, J. - TOMAŠOVIČ, M., a kol. *Civilný sporový poriadok*. Komentár. 2. vydanie, Praha: C. H. Beck, 2022, s. 1335 - 1336, ISBN: 978-80-7400-909-9

- žalovaný svoju neprítomnosť na pojednávaní neospravedlnil včas a vážnymi okolnosťami
- žalobca prítomný na pojednávaní podal návrh na vydanie kontumačného rozsudku[18]

Pre úplnosť uvádzame aj podmienky, ktoré musia byť splnené na to, aby súd mohol rozhodnúť rozsudkom pre zmeškanie žalobcu:

- jedná sa o žalobu na plnenie podľa § 137 písm. a) Civilného sporového poriadku
- žalobca bol riadne a včas predvolaný na pojednávanie
- žalobca bol v predvolaní poučený o možnosti vydania rozsudku pre zmeškanie
- žalobca sa na pojednávanie nedostavil a svoju neprítomnosť včas a vážnymi okolnosťami neodôvodnil
- žalovaný prítomný na pojednávaní podal návrh na vydanie kontumačného rozsudku[19]

Druhým „opravným prostriedkom“ je návrh na zrušenie rozsudku pre zmeškanie z dôvodu, že strana sporu zmeškala procesný úkon z ospravedlniteľného dôvodu. Pojem ospravedlniteľný dôvod predstavuje tzv. neurčitý právny pojem, t.j. právny pojem bez presnej a jednoznačnej definície. Je potom povinnosťou právnej vedy a judikatúry, aby bližšie tento neurčitý právny pojem naplnila obsahom, čo sa aj deje. Ospravedlniteľné dôvody možno vo všeobecnosti charakterizovať ako také okolnosti, ktoré na strane žalobcu či žalovaného nastali neočakávane, boli príčinou, že nemohol svoj procesný úkon realizovať, prípadne jeho nerealizáciu vopred riadne ospravedlniť, a ktoré za danej situácie možno považovať za dôvod ospravedlňujúci zmeškanie konania. Za ospravedlniteľný dôvod nie je možné považovať okolnosť, ktorá strane sporu bola známa resp. známa jeho právnemu zástupcovi.[20]

To, čo možno za ospravedlniteľný dôvod považovať a čo už nie, v priebehu času stabilizuje judikatúra. Veľmi pekný prehľad rozhodovacej praxe súdov zosumarizovala Husová[21], kedy poskytla prehľad rozhodnutí (väčšinou) odvolacích súdov na otázku ospravedlniteľného dôvodu. Medzičasom však došlo k vydaniu niekoľkých rozhodnutí najvyšších súdnych autorít, ktoré sa otázke ospravedlniteľného dôvodu venovali, a preto v nadväznosti na článok Husovej poukazujeme na judikatórny posun v tejto oblasti najmä z pohľadu rozhodovacej praxe Najvyššieho súdu SR.

[18] Tamtiež, s. 1336
[19] Tamtiež, s. 1337 - 1338
[20] Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo dňa 30.09.2020, sp. zn. 4Obdo/84/2019
[21] HUSOVÁ, Z. *Rozsudok pre zmeškanie z pohľadu súdnej praxe.* In Justičná revue. roč. 2020. č. 5. s. 628 – 639. ISSN: 1335-6461

Ospravedlniteľným dôvodom môže byť predovšetkým okolnosť zdravotného charakteru, ktorú však nestačí len tvrdiť, ale je potrebné ju aj preukázať.[22] Uvedené však neplatí automaticky, pretože pokiaľ sa jednalo o okolnosť zdravotného stavu, o ktorej strana sporu vopred vedela, bolo jej povinnosťou to včas súdu oznámiť.[23] Pre úplnosť dodávame, že Najvyšší súd SR v uznesení zo dňa 28.01.2015, sp. zn. 3Sžo/8/2014 uviedol, že hospitalizácia v nemocnici bez ďalšieho predstavuje ospravedlniteľný dôvod zmeškania lehoty. Uvedené súdne rozhodnutie sa týkalo žiadosti o odpustenie zmeškania lehoty na podanie odvolania, avšak s ohľadom na posudzovaný dôvod je možné ho použiť aj na kontumačné rozsudky. Výnimku by mohla tvoriť snáď len situácia, kedy by strana sporu alebo jej zástupca o hospitalizácii vopred vedel, resp. bol v stave včas túto skutočnosť oznámiť súdu a požiadať o odročenie pojednávania. Do tejto skupiny ospravedlniteľných dôvodov je podľa nášho názoru možné zahrnúť aj dôvody osobného charakteru, napr. úmrtie v rodine.

Za ospravedlniteľný dôvod je potrebné považovať aj hospodárnosť konania. Podanie strany sporu, resp. jej zástupcu adresované súdu s tým, že táto strana sporu žiada o to, aby sa vec prejednala v jej neprítomnosti nemožno stotožňovať s procesnou pasivitou, ktorú by bolo možné sankcionovať kontumačným rozsudkom. Čisto formalistický postup súdu, ktorý by na návrh strany sporu automaticky rozhodol kontumačným rozsudkom preto, že dôvodom neprítomnosti na pojednávaní nie je „vážna okolnosť", by nebol v súlade s článkom 17 základných princípov Civilného sporového poriadku, podľa ktorých súd postupuje v konaní tak, aby vec bola čo najrýchlejšie prejednaná a rozhodnutá, predchádza zbytočným prieťahom, koná hospodárne a bez zbytočného a neprimeraného zaťažovania strán sporu a iných osôb.[24]

Naproti tomu, kolíziu pojednávaní nepovažuje súdna prax bez ďalšieho za dostatočne závažný dôvod[25], hoci je možné stretnúť sa aj s opačnými názormi, avšak za predpokladu, že od strany sporu nemožno spravodlivo žiadať, aby si zvolila iného zástupcu.[26] Uvedené závery vychádzajú z právnych predpisov na úseku advokácie, kedy sa advokát nemôže nechať zastúpiť iným advokátom alebo advokátskym koncipientom proti vôli klienta.[27] V tomto duchu sa nesie aj aktuálna právna úprava, ktorá v ustanovení § 183 ods. 2 Civilného sporového poriadku

[22] Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo dňa 21.06.2018, sp. zn. 5Obo/8/2018 In HUSOVÁ, Z. *Rozsudok pre zmeškanie z pohľadu súdnej praxe.* In Justičná revue. roč. 2020. č. 5. s. 628 – 639. ISSN: 1335-6461

[23] Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo dňa 29.01.2020, sp. zn. 5Obdo/26/2019 zverejnené v Zbierke stanovísk Najvyššieho súdu a rozhodnutí súdov Slovenskej republiky pod R 53/2020

[24] Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo dňa 26.04.2023, sp. zn. 2Obdo/27/2022

[25] HUSOVÁ, Z. *Rozsudok pre zmeškanie z pohľadu súdnej praxe.* In Justičná revue. roč. 2020. č. 5. s. 628 – 639. ISSN: 1335-6461

[26] Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo dňa 08.07.2010, sp. zn. 5Cdo/54/2010 alebo uznesenie Najvyššieho súdu SR zo dňa 25.08.2011, sp. zn. 1Cdo/100/2011

[27] § 16 ods. 3 zákona č. 586/2003 Z. z. o advokácii a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov

ustanovuje, že od advokáta je vždy možné spravodlivo žiadať, aby sa nechal zastúpiť okrem dôvodov, ktoré nastali krátko pred pojednávaním a okrem prípadu, ak advokát preukáže, že zastupovaná strana odôvodnene trvá na osobnom zastúpení advokátom. Odborná literatúra uvádza, že odôvodnenosť spočíva predovšetkým v dĺžke prejednávanej veci a vzťahu medzi advokátom a klientom, citlivosti prejednávanej veci a vzťahu medzi advokátom a klientom, osobitej špecializácií advokáta a vzťahu medzi advokátom a klientom, pričom tieto skutočnosti posudzuje súd.[28] Uvedené kritériá nemožno podľa nášho názoru vnímať absolútne, pretože vzťah medzi advokátom a klientom je založený na vzájomnej dôvere, a teda v niektorých prípadoch môže byť objektívne zložité preukázať súdu, že strana sporu odôvodnene trvá na tom, aby sa pojednávania zúčastnil zvolený advokát. Na druhej strane, opakovaná kolízia pojednávaní alebo zmena právneho zástupcu nemôže byť zámienkou pre obštrukčné správanie sa strany sporu, a preto sme toho názoru, že súd musí každý jednotlivý prípad posudzovať osobitne. Kolízia pojednávaní tak môže, ale aj nemusí byť ospravedlniteľným dôvodom.

V rámci zrušenia rozsudku pre zmeškanie nemôže ostať nepovšimnutá otázka možnosti uplatnenia oboch opravných prostriedkov súčasne. Nie je totiž vylúčené, že strana sporu, v neprospech ktorej bol rozsudok pre zmeškanie vydaný, si nie je úplne istá, či má využiť inštitút návrhu na zrušenie rozsudku pre zmeškanie alebo podanie odvolania. Civilný sporový poriadok nezakazuje využitie oboch možností súčasne[29], hoci je potrebné povedať, že v konaní o návrhu na zrušenie rozsudku pre zmeškanie súd nie je oprávnený skúmať, či boli splnené predpoklady pre jeho vydanie a rovnako tak v konaní o odvolaní proti rozsudku pre zmeškanie súd nie je oprávnený skúmať, či je možné kontumačný rozsudok zrušiť z ospravedlniteľného dôvodu.[30]

[28] LÖWY, A. In ŠTEVČEK, M. - FICOVÁ, S. - BARICOVÁ, J. - MESIARKINOVÁ, S. - BAJÁNKOVÁ, J. - TOMAŠOVIČ, M., a kol. *Civilný sporový poriadok*. Komentár. 2. vydanie, Praha: C. H. Beck, 2022, s. 737, ISBN: 978-80-7400-909-9

[29] Ústavný súd SR v uznesení zo dňa 03.06.2021, sp. zn. III. ÚS 354/2021 uviedol, že: *„18. K námietke sťažovateľky týkajúcej sa duplicity podaných odvolaní ústavný súd v opatrníckom prístupe žalovanej a jeho akceptácii zo strany krajského súdu ústavnoprávny problém nevidí. Treba uznať sťažovateľke, že odvolanie proti rozsudku pre zmeškanie a odvolanie proti uzneseniu o zamietnutí návrhu na zrušenie rozsudku pre zmeškanie sú odlišné inštitúty (Števček, M. a kolektív. Veľký komentár Civilný sporový poriadok. Praha : C. H. Beck, 2016.1540 s. ISBN 978-80-7400-629-6). V konkrétnej veci však obidva inštitúty sledovali spoločný cieľ zabrániť kontumačnému výsledku veci. Finálne krajský súd vrátil vec „do hry" z vysvetlených a akceptovateľných dôvodov. 19. Ústavný súd v závere poznamenáva, že základné práva na súdnu ochranu sú „výsledkové", čo znamená, že im musí zodpovedať proces ako celok."*

[30] Uznesenie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 20.07.2021, sp. zn. 33Cdo/2205/2020

4. Odôvodnenie rozsudku pre zmeškanie

Odôvodnenie rozsudku pre zmeškanie žalovaného, ako aj žalobcu, obsahuje stručnú identifikáciu procesného nároku a právny dôvod vydania rozsudku pre zmeškanie.[31] Uvedená požiadavka procesného predpisu sa javí ako nedostatočná, a to najmä vo svetle práva na spravodlivý proces, do ktorého nepochybne patrí aj právo na riadne odôvodnenie rozhodnutia.[32] Kontumačný rozsudok je potrebné vnímať ako odklon od štandardného civilného súdneho procesu, avšak táto skutočnosť bez ďalšieho neznamená, že aj takýto rozsudok nemusí spĺňať isté nároky z pohľadu práva na spravodlivý proces. Podľa nášho názoru práve v prípadoch, kedy je strana sporu procesne sankcionovaná, by malo odôvodnenie kontumačného rozsudku obsahovať okrem uvedených požiadaviek aj odôvodnenie toho, ako sa súd vysporiadal s otázkou prípadného ospravedlnenia neúčasti strany sporu na pojednávaní či s uplatneným dôvodom, pre ktorý strana sporu nestihla splniť svoju procesnú povinnosť. Len takýmto spôsobom sa dotknutá strana sporu môže dozvedieť, aké úvahy viedli súd k tomu, prečo v prejednávanej veci rozhodol rozsudkom pre zmeškanie, pretože nie je vylúčené, že v danej veci existuje viacero dôvodov, ktoré strana sporu považuje za ospravedlniteľné. V opačnom prípade sa môže strana sporu o tomto dôvode len domnievať. Uvedené by podľa nášho názoru prispelo aj k následnému precíznejšiemu využívaniu opravných prostriedkov proti rozsudkom pre zmeškanie.

Záver

Záverom nášho článku možno zhrnúť, že právny inštitút rozsudku pre zmeškanie je oproti textu právnej úpravy uvedenej v Civilnom sporovom poriadku celkom výrazne limitovaný či modifikovaný zo strany súdnej praxe. Tieto procesné obmedzenia výrazným spôsobom zasahujú do možnosti aplikácie kontumačného rozsudku zo strany súdu, a to najmä v štádiu, kedy strana sporu navrhne jeho vydanie priamo na pojednávaní, na ktoré sa druhá strana sporu nedostavila. Z tohto pohľadu je potrebné rozsudok pre zmeškanie vnímať ako procesnú sankciu, ktorá má svoje miesto v Civilnom sporovom poriadku, a ktorá predstavuje „trest“ za pasivitu v spore. Hoci Civilný sporový poriadok súdu explicitne nezakazuje vydať rozsudok pre zmeškanie v ktoromkoľvek štádiu sporu, prikláňame sa k záveru, že takýto postup je vhodný v raných štádiách civilného sporu a nie v čase, kedy už bolo vykonané dokazovanie.

[31] § 275, resp. § 279 Civilného sporového poriadku
[32] Uznesenie Najvyššieho správneho súdu SR zo dňa 16.12.2021, sp. zn. 4Sžk/40/2020

Rozsudok pre zmeškanie by nemal v žiadnom prípade predstavovať akúsi procesnú skratku, cez ktorú súd vybaví spor len preto, že formálne sú splnené procesné predpoklady stanovené Civilným sporovým poriadkom, hoci existencia tejto hrozby môže byť vítaná v tom smere, aby viac motivovala strany sporu plniť si svoje procesné povinnosti.

Zoznam použitej literatúry

Monografie:

ŠTEVČEK, M. - FICOVÁ, S. - BARICOVÁ, J. - MESIARKINOVÁ, S. - BAJÁNKOVÁ, J. - TOMAŠOVIČ, M., a kol. Civilný sporový poriadok. Komentár. 2. vydanie, Praha: C. H. Beck, 2022, s. 1238, ISBN: 978-80-7400-909-9

Články v časopise:

HUSOVÁ, Z. Rozsudok pre zmeškanie z pohľadu súdnej praxe. In Justičná revue. roč. 2020. č. 5. s. 628 – 639. ISSN: 1335-6461

LANDL, M. – ORVISKÝ, M. Niekoľko úvah o právnej úprave rozsudku pre zmeškanie. In Súkromné právo. roč. 2017. č. 6. ISSN 2453-6504 (online)

Súdne rozhodnutia:

Nález Ústavného súdu SR zo dňa 18.08.2023, sp. zn. III. ÚS 287/2023

Nález Ústavného súdu SR zo dňa 22.07.2021, sp. zn. III. ÚS 121/2021

Rozhodnutie Vrchního soudu v Praze, sp. zn. 4 Cmo 421/94

Uznesenie Najvyššieho správneho súdu SR zo dňa 16.12.2021, sp. zn. 4Sžk/40/2020

Uznesenie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 20.07.2021, sp. zn. 33Cdo/2205/2020

Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo dňa 08.07.2010, sp. zn. 5Cdo/54/2010

Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo dňa 20.12.2022, sp. zn. 2Obdo/54/2022

Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo dňa 21.06.2018, sp. zn. 5Obo/8/2018

Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo dňa 25.08.2011, sp. zn. 1Cdo/100/2011

Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo dňa 26.04.2023, sp. zn. 2Obdo/27/2022

Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo dňa 29.01.2020, sp. zn. 5Obdo/26/2019

Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo dňa 30.09.2020, sp. zn. 4Obdo/84/2019

Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo dňa 31.08.2020, sp. zn. 4Obdo/34/2020

Uznesenie Ústavného súdu SR zo dňa 03.06.2021, sp. zn. III. ÚS 354/2021

Uznesenie Ústavného súdu SR zo dňa 13.07.2023, sp. zn. III. ÚS 350/2023

Uznesenie Ústavného súdu SR zo dňa 22.06.2023, sp. zn. I. ÚS 369/2023

Právne predpisy:

Zákon č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok

Zákon č. 586/2003 Z. z. o advokácii a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov
Zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok

BANSKOBYSTRICKÉ ZÁMOCKÉ DNI PRÁVA

VI. ročník medzinárodnej vedeckej konferencie

SEKCIA SÚKROMNÉHO PRÁVA

„Vplyv rozhodnutí najvyšších súdnych autorít na súkromné právo"

Autor:	Kolektív autorov
Vedecký redaktor:	prof. Dr. iur. JUDr. Ing. Michal Turošík, PhD.
Predseda edičnej komisie:	prof. JUDr. Milan Ďurica, PhD.
Recenzenti:	prof. JUDr. Daniela Gandžalová, PhD.
	doc. JUDr. Jana Žuľová, PhD.
	doc. JUDr. Bystrík Šramel, PhD.
	doc. JUDr. Juraj Takáč, PhD.
Zostavovatelia:	JUDr. Aneta Kšenžighová, MBA
	Mgr. Lucia Horváthová
Vydavateľ:	Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici
	Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela
Návrh obálky:	Mgr. Ján Humaj
Rok vydania:	2024
Počet strán:	166

„Príspevky neprešli jazykovou korektúrou."

ISBN 978-80-557-2140-8

EAN 9788055721408

https://doi.org/10.24040/2024.9788055721408

ISBN 978-80-557-2140-8